

॥ श्री वर्द्धमान स्वामिने नमः ॥

॥ ॐ ॥

धीमान् महधारीगच्छता भी हेमध्वजसूनिता बाल
शिष्य चक्रसूरि विरचित.

वृहत्सग्रहणी ॥

मात स्मरणीय तपगच्छता पूज्यपाद गुरुणीजी श्री-
श्री-१०८ रीजकोर श्रीजी महाराजश्रीना सुविहित
शिष्या गुरुणीजी देवश्रीजी तेमना शिष्या
गुरुणीजी महाराज श्री सौभाग्य श्रीजी-
ना सदुपदेशयी.

चतुर्विध सधना उपयोग सार

छपायी प्रसिद्ध करनार

स्वमात निवासी

मास्तर उमेदचंद रायचंद

मु. अमदाबाद ठे. पाजरापोल

सन् १९८० ॥ बीत निवाण नं २६० ॥ सन् १९७४

आवृत्ति १ ली

प्रत १०००

श्री विवेकानंद मुद्रणालयमा-महेश्वर मठपरलाए
१ शहरलाए छाप्पु ग्राहोआ-अमदाबाद

कीमत १-८-०

પ્રસ્નાવના.

મુદ્ધ જનસંઘર્ષો અને રહેનો.

આ પણ ખીતે ઉપમ વસ્તુઓ સંગ્રહ છે જે તેનું નામ શ્રી મહાસં-
ગ્રહી અર્થાત્ મોટી સંગ્રહીના નામે પ્રસિદ્ધ છે. તેનું ચીજો નામ
ચીજોદસીપીસા પણ કહેવાય છે અને તે નામ પણ સાંપ્રદાય છે.
પૂર્વો અર્થ એ થાય છે કે-આ ગ્રંથ પ્રજા જોડના દોષા સમાન છે.
કારણ કે આ ગ્રંથની અંદર દેવતા-મનુષ્ય-નિર્ગત અને નારી
પણ ચારે ગતીના જીવોના-શરીર આપણ. સંચયણ સંસ્થાન-
મુચન-રિમાન-ગતિ આગતિ-વિગેરે જાણવાની ઉચ્છા કરનારાને
આ સંગ્રહી નામનું પુસ્તક ઉપમ માનવન કય છે. દેવતા અને
નારની જીવો અર્થાત્ જ્ઞાનના વ્યક્તિ ચીજી ગતીમાં રહેલા જીવોના
આયુષ્ય પ્રમાણ તથા મુલ્ય દુઃખને જાણી જો પણ મનુષ્ય મો અર્થાત્
જ્ઞાનના અભાવને લીધે હમણાં પુરતિચાચીના રહેલા ગ્રંથોના આ-સા-
થીજ ચીજી ગતીના જીવોનાં આયુષ્ય તથા મુલ્ય દુઃખાદિ જાણના
સમર્થ થાય છે. જો કે દરેક જીવે કેવી ગતીમાં જવાની તથા
વિશેષ મુલ્ય મેલવાની ઉચ્છા કરે છે પરન્તુ નારની નિર્ગત અને
દેવતા પોતાની ગતીથી વિશેષ કેવી છૂટે મોક્ષ મુલ્ય મેલવાની
ઉચ્છા કરતાં પણ ચારિત્રના અભાવે મનુષ્ય ગતિ પામ્યા વિના તે
મેલવી શકાતું નથી. આમ દોષથી પાંચ જ્ઞાનના આશ્રક પૂર્વ મટા
પુરુષોષ્ મનુષ્ય ગતીના જીવોના ઉપકારને માટે અન્ય ગતિમાં
રહેલા જીવોના શરીર આયુષ્ય સંચયણ સંસ્થાન વિગેરેનું તેમજ
મુલ્ય દુઃખ આદિનું અનેક ગ્રંથોની અંદર વર્ણન કરેલું છે પણ તે
વહુ ગ્રંથોની અંદર ભિન્ન ભિન્ન રૂપે વર્ણવેલું દોષથી જાણવાની
ઉચ્છા કરનારને ઘણું દુષ્કર થાય છે. આ કારણથી મલ્લધારીગચ્છ-
ના શ્રી હેમચંદ્રમુરિના વાલ જિણ્ય શ્રીમાન્ ચંદ્રમુરિણ અનેક ભવ્ય
જીવોના ઉપકાર માટે આ સંગ્રહી નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે.

આ ગ્રંથ વધુ જીવોને ઉપકારક હોવાથી તેનું ભાષાંતર ગુજરાતીમાં વઢવાણવાલા શાસ્ત્રી હરિશંકર કાલીદાસે કરી જૈની ભાઈઓનો મદદથી છપાવી વહાર પાડેલું હતું. પણ-હાલ તે મળતું નહીં હોવાથી અને ઘણા જૈની ભાઈઓને તથા—માધુ સાધ્વીઓને મળવા વાચવાનું મુગમ હોવાથી ખાતઃસ્મરણીય તપગન્ઢના પૂજ્યપાદ ગુરુનીજી મહારાજશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજીના સદુપદેશથી અને તેમની સ્વાસ પ્રેરણાથી કોડની કાફ પણ મદદ નહીં છતાં તેની યોગ્ય કીંમત રાખી આ પુસ્તક વહાર પાડવામાં આવ્યું છે. જેઓ માહેવના ઉપકાર સાથે તેમનું ઠુક વૃત્તાત અહીં આપવામાં આવ્યું છે.

આપને મુવિદિત જ છે કે આ જૈન શાસનના પ્રખ્યક મહાન્ વિતરાગ તીર્થંકર મગવાન હોય કે તેમના અભાયે સામન ચલાવનાર આચાર્ય મહારાજા હોય છે. જેમ આવકોને વિશેષ ઉપકારક આચાર્ય મહારાજા હોય કે તેમજ શ્રાવીકાઓ તથા રાલીકાઓને વિશેષ ઉપકારક ગુરુનીજી મહારાજા હોય છે. તેજ ન્યાયે આ પૂજ્યપાદ પવિત્ર ચારિત્ર મૂળ ગુરુનીજી મહારાજશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજી મહારાજ સાહેવ પણ હિંદુસ્તાનના ઘણા શહેરો અને ગામોમાં વિહાર કરવા પૂરંક—શ્રાવીકાઓ અને રાલીકાઓને ધર્મ માર્ગમાં જોડવામાં હમેશા ઉપ્યમવત અને ઘણાજ સ્વત ધરાવનારા મહાપવિત્ર સાધ્વીજીઓમાના એક ઉત્તમ ચારિત્રવત ગુરુનીજી મહારાજ છે. એટલુંજ નહીં પણ તેમનો મમુગાય પણ ગામો ગામ વિહાર કરવા પૂરંક અનેક ઉપકાર કરી રહ્યો કે તે નીચે મુજબ છે. તપ મન્ઢના મુરય ખાત, સ્મરણીય પરમ પૂજ્ય ગુરુનીજી મહારાજશ્રી જે શ્રીનીની ગિપ્યાઓ

ગુરુગીજી શ્રી વિજકોર શ્રીજી

તેમની ગિપ્યાઓ.

વિનયશ્રીજી દેવ શ્રીજી હમશ્રીજી ઉત્તમશ્રીજી અને રિદ્ધીશ્રીજી ગુરુનીજી માહેવશ્રી દેવશ્રીજીની ગિપ્યાઓ માવ

શ્રીજી. સૌભાગ્યશ્રીજી આણંદશ્રીજી. હરશ્વશ્રીજી. ગુરુણીજીમહારા-
જશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજીની શિષ્યાઓ. ચંપાશ્રીજી. દીરશ્રીજી. દાન-
શ્રીજી. લાવણ્યશ્રીજી. ગુલાવશ્રીજી દોલતશ્રીજી. કનકશ્રીજી
વિદ્યાશ્રીજી મળીશ્રીજી મુનંદાશ્રીજી. સાધ્વી આણંદશ્રીજીની
શિષ્યાઓ. અનોપશ્રીજી કમલશ્રીજી જાંનીશ્રીજી ચંદ્રશ્રીજી. સાધ્વી
હરશ્વશ્રીજીની શિષ્યાઓ. પ્રસન્નશ્રીજી. સાધ્વી ચંપાશ્રીજીની
શિષ્યાઓ. દર્શનશ્રીજી શિવશ્રીજી દીરાશ્રીજી સ્વીમાશ્રીજી પ્રમા-
શ્રીજી સાધ્વીદાનશ્રીજીની શિષ્યાઓ. દીપશ્રીજી વલ્લભશ્રીજી.
માંગરોલવાલા સાધ્વીજી ગુલાવશ્રીજીની શિષ્યાઓ. પુન્ય-
શ્રીજી ગુણશ્રીજી પ્રધાનશ્રીજી.

ઉપર વનાયેલો પરિવાર તથા પ્રશિષ્યાઓનો ઘણો સમુદાય
ધિરે હાલમાં વિચરે છે. અને ઘણી શ્રાધીકાઓ તથા વાલીકા-
ઓને ધર્મ માર્ગમાં જોડવામાં ઘણો ઉપકાર કરી રહ્યા છે. એટલુંજ
નહી પરંતુ પ્રાચીન સ્તવનો જીનગતક દંડક પ્રકરણ ૪૧ દારવાલું
તેમજ નીત્ય સ્મરણીય શ્લોકોના પ્રકરણો આદિ નાના મોટા પુસ્તકો
પણ તેમના સદુપદેશથી છપાવી વહાર પાડવામાં આવેલા છે અને
તે એટલા વધા લોકપ્રીય થયેલા છે કે તેની વધે ચાર ચાર આઠ-
ત્તિઓ કાઢવી પડી છે. તેજ પ્રમાણે આ મોટી સંગ્રહણીનું પણ
પુસ્તક લોકપ્રીય થશે તેમાં કાંઈ સંદેહ જેવું નથી.

ઉપરની હકીકત જણાવ્યા વાદ હવે આ વૃહત્સંગ્રહણીની
પ્રત યંત્રો સહિત ઉક્ત ગુરુણીજી મહારાજ તરફથી વરાવર સુદ્ધ
કરાવી છપાવવામાં આવી છે છતાં પણ દૃષ્ટી દોષથી તેમજ પ્રેસ
દોષથી-જે કાંઈ મુલ ચુક રહી ગઈ હોય અગર જીનાજ્ઞા વિરુદ્ધ કાંઈ
લંઘાઈ ગયું હોય તેની ક્ષમાયાચી મીચ્છામિ દુક્કંદ દેવા પૂર્વક આ
પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. એજ મુજ્જેશુકીં વહુનાં.

સવંત ૧૯૮૦ ના

લી૦

પ્રસિદ્ધકર્તા.

મહા શુદ્ધ ૫ રવીવાર.

॥ श्रीवर्द्धमानस्वामिने नमः ॥

॥ श्री बृहत्सग्रहणी प्रारभ्यते ॥

श्री परमपददायकाष्टकर्मारिधातकत्रिलोकाधारक-
चतुर्दशरज्जात्मकप्रकटकारकधर्मदीपकादिप्ररूपक-
परमपुरुषोत्तमाय नमोनम ॥ श्रीदानादिचतु-
ष्कस्य शक्त्या धारकशासनाधिष्ठायकदेवेभ्यो न-
मोनम ॥ श्रीमहावीरस्वामिने नमोनम ॥

हवे ग्रथरुर्त्ता प्रथम शिष्टाचार पालवाने अर्थे तथा विघ्न निवा-
रवाने अर्थे द्रोढ गाथायी मंगलाचरण अने अभिषेय, प्रयोजन,
सम्बन्ध तथा अधिकारी ए चार वस्तुनु प्रतिपादन करडे।

नमिउ अरिहताई, ठिड्भवणो गाहणा य पत्तेय ॥

सुरनारयाण वुच्छ, नरतिरियाण विणा भवणं ॥१॥

उववाय चवण विरहं, संखं इगसमडयं गमागमणे॥

अर्थ—(अरिहताई) के० अरिहतादिक पाच परमेष्ठिने—त्या
सकल व्रण भुवनना जनने चमत्कार उज्जावनार, उत्तम अग्निहतम-

દિમાને વિસ્તારનાર, અશોકવૃક્ષાદિક આઠ પ્રાતિહાર્ય ધારક, ચો-
 ત્રીશ અતિશયથી મુગોમિત, રાગાદિક શત્રુને દળનાર અને ચાર
 ગુણ સહિત તે અરિહંત કહેવાય. તથા જ્ઞાનાવગ્નીયાદિક આઠ કર્મ
 રહિત, આઠ ગુણના ધારક અને સિદ્ધક્ષેત્રને વિષે નિરાકારગદ ધારક
 તે સિદ્ધ કહેવાય. તથા જ્ઞાનાદિક પાંચ આચારને પોતે પાલનાર,
 વીજાને પલાવનાર પાલનાંને અનુમોદના કરનાર, ધમનો ઉપદેશ આપ
 નાર અને છત્રીશ ગુણ સહિત તે આચાર્ય કહેવાય. તથા પચ્ચીશ ગુણના
 ધારક, વીજાઓને ભગાવનાર અને શુદ્ધ વાચના આપનાર તે ઉપા-
 ધ્યાય કહેવાય. તથા સત્તાવીશ ગુણના ધારક, સત્તર પ્રકારે મયમ
 પાલનાર, પાંચ મહાવ્રતના ધારક, વાવીસ પરિસહને જીતનાર,
 દશવિધ યતિ ધર્મના ધારક, પાંચ સુમતિ ત્રણ ગુપ્તિના આધાર,
 પશ્ચાત્તર રક્ષક, મન વચન કાય યોગને ગોપવનાર અને વેંતાલીશ
 દોષ રહિત આહારની ગવેષણા કરનાર તે સાધુ કહેવાય. તે પૂર્વે
 કહેલા પાંચ પરમેષ્ઠીને (નમિહં) કે० ત્રિકરણ શુદ્ધિથી નમસ્કાર
 કરીને (સુરનારયાણ) કે० દેવતા તથા નારકીની (ઠિહં) કે० સ્થિતિ
 એટલે આયુષ્ય (ભવગ) કે० નિવાસ કરવાનાં ઘર અને (ઓગાહણાય)
 કે० શરીરનું પ્રમાણ, અહિં મૂલગાથામાં ય શબ્દનુ ગ્રહણ કર્યું છે તેથી
 એ દેવતાનાં ચિહ્ન, સસ્થાન, શરીર, અવધિજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાનનો
 આકાર, વિમાન, વિષય, લેશ્યા એ (પત્તેય) કે० અનુક્રમે પ્રત્યેક
 (બુદ્ધિ) કે० કહીશું, પરંતુ (નરતિરિયાણ) કે० મનુષ્ય અને તિર્ય-
 ચના (અવગ-વિના) કે० ભવનો શાશ્વતાં ન હોવાથી ભુવન વિના-
 આયુષ્ય તથા અવગાહના કહીશું. એ ૩ દ્વાર થયાં ॥ ૧ ॥ તથા
 (ઉવવાયવિરહં) કે० એક દેવ ઉવજ્યા પછી વીજો દેવ કેટલા કાલને
 આંતરે ઉવજે ? તે ઉપગત વિરહકાલ ૪, તથા (ચવણવિરહં) કે०
 એક દેવ ચવ્યા પછી વીજો દેવ કેટલા કાલને આંતરે ચવે ? તે ચ-

વન વિરહકાલ ૮, તથા (હ્રમમય) કે० એક સમયે (સત્વ) કે० સરયાએ ગણતાં કેટલા ઉપજે ? તે ઉપપાત સરયા ૬, તથા એ સમયે સરયાએ ગણતા કેટલા ચલે ? તે ચવન સરયા ૭, તથા (ગમણ) કે० મરીને કટલી ગતિયા જાય ? તે ગતિ ૮, તથા (આગમણે) કે० કેટલી ગતિના આઘ્યા જીવો દેવણે ઉપજે ? તે આગતિ ૯ ॥ એમ દેવતા તથા નારકોના નવ નવ દ્વાર મલી અઢાર દ્વાર થાય અને મનુષ્ય તથા તિર્યચના ભવન વિના આઠ આઠ દ્વાર મલી શોલ થાય, એમ સર્વ મલી ચોત્રીશ દ્વાર થાય. એ ચોત્રીશ દ્વાર કદીશુ, એ અભિરેય ક .

ગ્રન્થકર્તાને ગ્રન્થ રચતા જે શુભ આશ્રવ અને અશુભનો નિર્ણય થાય તે અનન્તર પ્રયોજન અને તેથી પરપરા મોક્ષપ્રાપ્તિ તે પરપરા પ્રયોજન જાણવું. એ બે પ્રયોજન ગ્રન્થકર્તાના જાણવા. તથા શ્રોતાને દેવાદિકનું સ્વરૂપ જાણવું તે શ્રોતાનું અનન્તર પ્રયોજન અને તેથી પરપરા મોક્ષપ્રાપ્તિ તે શ્રોતાનું પરંપરા પ્રયોજન, એ બે પ્રયોજન શ્રોતાના જાણવા.

સમગ્ર બે પ્રકારનો છે. પહેલો ઉપાયોપેય લક્ષણ અને બીજો ગુરુપર્વક્રમ લક્ષણ. તેમાં સગ્રહણી ગ્રંથ તે ઉપાય અને તેનું તત્ત્વજ્ઞાન તે ઉપેય એમ બન્ને મલીને ઉપાયોપેય લક્ષણ સ્વયં જાણવો. તથા ગુરુપર્વક્રમલક્ષણ તે એ સગ્રહણીનો અર્થ શ્રીગૃંથમણિ વાચાણ્યો, ત્યાર પછી મુધર્મા સ્વામીએ દ્વાદશાંગીમાં ગુહ્યો. ત્યાંથી શ્યામાચાર્યાદિકે પદ્મવળા પ્રમુલમા ગુહ્યો. ત્યાંથી જિનમદ્દ ગણિ ક્ષમાશ્રમણે આ સગ્રહણીમાં ઉતાર્યો. એ ગુરુપર્વક્રમ લક્ષણ જાણવું. એ સમગ્ર કથો.

મલી આ સગ્રહણી ગ્રન્થ મળ્યાના અધિકારી સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા છે તે અધિકારીગણ જાણવું.

હવે જેવી રીતે અનુક્રમે કરીને ચોત્રીશ દ્વાર કથા, તેવીજ રીતે અનુક્રમે કરીને દેવતાની સ્થિતિ પ્રમુખ નવ દ્વાર કહે છે, તેમાં પ્રથમ ૧. ભુવનપતિ, ૨. વ્યંતર, ૩. જ્યોતિષી અને ૪ વૈમાનિક. એ ચાર પ્રકારના દેવોમાંથી ભુવનપતિ દેવોની જગન્ય આયુષ્યની સ્થિતિ અર્ધગાથાએ કરીને કહે છે

દસ વાસસહસ્સાઈ, ભવળવર્ણં જહન્નઠિઈ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(ભવળવર્ણં)કે૦ અમરકુમારાદિક દશ પ્રકારના ભુવનપતિ દેવોની અને ભુવનપતિની દેવીઓની સામાન્યપણે (દસ વાસસહસ્સાઈ) કે૦ દશ હજાર વર્ષની (જહન્નઠિઈ) કે૦ જગન્યથી આયુષ્યની સ્થિતિ હોય, પણ તેથી ઓછી ન હોય.

અહિં દેવતાઓના આયુષ્યનું પ્રમાણ પલ્લોપમ તથા સાગરોપ-મથી કહેશે, માટે પલ્લોપમ તથા સાગરોપમનું સ્વરૂપ દેખાડે છે.

દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુલના ડગ્ગેજા સાત દિવસના ઘેટાના એક ઉત્સેથાંગુલ પ્રમાણ રોમખંડના સાત વાર આઠ આઠ ખંડ કરતાં તે સર્વ મલીને વીસ લાખ સત્તાણું હજાર એક સો વાવન ખંડ થાય. તેવા ખંડથી ચાર ગાડનો ઘનવૃત્ત (ચાર ગાડ વિષ્કંભ અને ચાર ગાડ ઉડાઈવાળો) કૂવો ઢાંસીને કાંઠા સુધી ભરી તેમાંથી સમયે સમયે એક એક રોમખંડ કાઢતાં જ્યારે કૂવો ખાલી થાય ત્યારે એક ઉદ્ધાર પલ્લોપમ કહેવાય, અને સો સો વર્ષે એક એક રોમખંડ કાઢતાં અદ્ધા પલ્લોપમ કહેવાય છે. તેવા દશ કોડાકોડી પલ્લોપમે એક સાગરોપમ થાય છે. અહિં છ પ્રકારના પલ્લોપમનું વિશેષ સ્વરૂપ ક્ષેત્રમમાસાદિ ગ્રંથોથી જાણી લેવું ॥

હવે ભુવનપતિ દેવોની ઉત્કૃષ્ટી આયુષ્યસ્થિતિ વે ગાથાએ કરી કહે છે.

ચમરબલિ સારમહિય, તદ્દેવીણં તુ તિન્નિ ચત્તારી ॥
 પલિયાઇ સદ્દાઇ, સેસાણ નવ નિકાયાણ ॥ ૩ ॥
 દાહિણ દિવદ્ધ પલિય, ઉત્તરઓ હુંતિ દુન્નિ દેસૂણા ॥
 તદ્દેવીમહ્ધપલિયં, દેસૂણ આઝમુક્કોસ ॥ ૪ ॥

અર્થ—ભુવનપતિ દેવોના દશ નિકાય (જાતિ વિશેષ અથવા નિવાસ સ્થાન) છે. તે દરેક નિકાયમાં દક્ષિણ અને ઉત્તર એમ રૂબે રૂબે સ્થળ છે. દરેક સ્થળનો એક એક ચન્દ્ર- છે. તેથી ભુવનપતિ દેવોના સર્વ મલીને ત્રીસ રૂબે છે. તેમાં પહેલા નિકાયને વિષે દક્ષિણ દિશાના સ્થળમાં રહેનારા અમુરકુમારોનો રાજા (ચમર) કે. ચમરેદ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સાર) કે. એક સાગરોપ-મનુ છે. તથા ઉત્તર દિશાના સ્થળમાં રહેનારા અમુરકુમારોનો રાજા (બલિ) કે. બલીન્દ્ર છે. તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (અહિય) કે. એક સાગરોપમથી કાંઈક અધિક છે. (તુ) કે. બલી (તદ્દેવીણ) કે. તે ચમરેન્દ્રની દેવીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સદ્દાઇ તિન્નિ પલિયાઇ) કે. સાદાત્રણ પલ્યોપમનું છે. તથા બલીન્દ્રની દેવીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સદ્દાઇ ચત્તારિ પલિયાઇ) કે. સાદાચાર પલ્યોપમનું છે. તથા (સેસાણ નવ નિકાયાણ) કે. એ ચમરેન્દ્ર તથા બલીન્દ્ર વિના યાકીના જે નવ નિકાયના રૂબે છે. ॥ ૩ ॥ તેમાં (દાહિણ) કે. દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના ધરણેન્દ્ર પ્રમુખ-નવ રૂબે છે તેમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દિવદ્ધ પલિય) કે. દોઢ પલ્યોપ-મનું જાણવું, અને (ઉત્તરઓ) કે. ઉત્તર દિશાના નવ નિકાયના ભૂતાનેન્દ્ર પ્રમુખ નવ રૂબે છે તેમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દુન્નિ દેસૂણા) કે. દેશે ઝણુ જે પલ્યોપમનું પટલે જે પલ્યોપમમાં કાંઈક ઓછું જાણવું. તથા (તદ્દેવીમહ્ધ) કે. તે ધરણેન્દ્ર પ્રમુખ

નવ ઇંદ્રોની દેવીઓનું અર્ધા પલ્યોપમનું અને ભૂતાનેન્દ્ર પ્રમુખ
 નવ ઇંદ્રોની દેવીઓનું (દેમૂળં પલિયં) કે૦ દેશે ઋણું એક
 પલ્યોપમનું (આઝમુકોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું અર્હિ
 ઇન્દ્રના ઉપલક્ષણથી સામાન્ય ભુવનપતિ દેવોનું તથા તેમની
 દેવીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે જાણવું ॥ ૪ ॥

હવે વ્યંતરદેવતા તથા તેમની દેવીઓનું જયન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ
 આયુષ્ય ગાથાના ત્રણ પદે કીને કહે છે,

વંતરિયાણ જહન્નં, દસવાસસહસ્સ પલિયમુકોસં॥
 દેવીણં પલિયદ્ધં—

અર્થ—(વંતરિયાણ) કે૦ વ્યતરદેવતા^૧ તથા તેમની દેવી-
 ઓનું (જહન્ન) કે૦ જયન્ય આયુષ્ય (દસવાસસહસ્સ) કે૦
 દશ હજાર વર્ષનું હોય છે. અને વ્યતરદેવોનું (પલિયં) કે૦ એક
 પલ્યોપમનું તથા (દેવીણં) કે૦ તેમની દેવીઓનું (પલિયદ્ધં) કે૦
 અર્ધપલ્યોપમનું. (ઉકોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું.

હવે ચંદ્ર સૂર્ય ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારા એ પાંચ જાતના
 જ્યોતિષી દેવતા તથા તેમની દેવીઓનું જયન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ
 આયુષ્ય એક પદ અને બે ગાથાએ કરીને કહે છે.

૧ ભવનપતિની પેઠે અર્હિ વ્યન્તરના ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણિઓનું
 આયુષ્ય કહ્યું નથી તો પણ વ્યન્તરેન્દ્ર અને ઇન્દ્રાણીનું આયુષ્ય
 ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમ અને અર્ધ પલ્યોપમ અનુક્રમે જાણવું. ઇન્દ્ર ઇન્દ્રા-
 ણીઓનું જયન્ય આયુષ્ય સંભવે નહિ.

૨ શ્રી ક્રીધૃતિ વિગેરે દેવીઓનું આયુષ્ય ૧ પલ્યોપમ છે
 તે વ્યન્તર નિકાયતી નહિ પણ ભવનપતિ નિકાયતી હોવાથી
 (૧) પલ્યાપમનું આયુષ્ય છે.

પલિયં અહિયં સસિસ્વીણં ॥ ૫ ॥

લક્ષ્મેણ સહસ્ત્રેણ ય, વાસાણ ગહાણ પલિયમેણસિ ॥

ઠિઙ્ઠ અદ્ધ દેવીણં, કમેણ નક્ષત્ત તારાણં ॥ ૬ ॥

પલિઅદ્ધં ચઉભાગો, ચઉઅહમાગાહિગા ઉ દેવીણ ॥

ચઉજુયલે ચઉભાગો, જહનમહમાગ પચમણ ॥ ૭ ॥

અર્થ—જ્યોતિષી દેવતાના જે મેઢ છે. ચર અને સ્થિર તેમા અઢી દ્વીપની માહેળા ચર છે અને અઢી દ્વીપની વાહેરના સ્થિર છે તે સર્વ જ્યોતિષી માહના જે (સસિ) કે० ચંદ્રમા ઇન્દ્ર અને ચન્દ્રમાના વિમાનવાસી દેવો છે, તેમનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (વાસાણ લ્લવરોણ અહિય પલિય) કે० એક લાખ ૪ અધિક એક પલ્યોપમ, અર્થાત્ એક પલ્યોપમ અને એક લાખ વર્ષનુ હોય છે (ય) કે० તથા (સ્વીણ) કે० સૂર્ય ઇન્દ્ર અને સૂર્યના વિમાનવાસી દેવોનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (વાસાણ સહસ્ત્રેણ અહિય પલિય) કે० એક હજાર ૪૫ અધિક એક પલ્યોપમનું અર્થાત્ એક પલ્યોપમ અને એક હજાર વર્ષનુ હોય છે. તથા (ગહાણ) કે० ગ્રહ વિમાનાધિપતિ અને ગ્રહના વિમાનવાસી દેવોનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (પલિય) કે० એક પલ્યોપમનુ હોય છે. વલી (પણ્ણિ) કે० ૫ પૂર્વે કહેલા ચન્દ્ર સૂર્ય અને ગ્રહો તથા તેમના વિમાનવાસીદેવો ૫ સર્વનો (દેવીણ) કે० દેવીઓની (ઠિઙ્ઠ) કે० આયુષ્ય (અદ્ધ) કે० અદ્ધ જાણતુ એલે ચંદ્રની દેવીનુ તથા ચંદ્રના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્થે પલ્યોપમ અને પચાસ હજાર વર્ષ હર હોય છે તથા સૂર્યની દેવીનુ અને સૂર્યના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનુ ૩ મુદ્ર આયુષ્ય અર્થે પલ્યોપમ અને

પાંચસો વર્ષનું ઊમર હોય છે. તથા ગ્રહની દેવીનું તથા ગ્રહના વિમા-
નવાસી દેવોની દેવીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્થ પલ્લયોપમનું હોય છે.
હવે (નક્ષત્રતારાણં) કે० નક્ષત્ર તથા તારાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
(ક્રમેણ) કે० અનુક્રમે કરીને કહે છે. ॥ ૬ ॥ નક્ષત્ર અધિાનિ
અને નક્ષત્રના વિમાનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (પલ્લિયદ્વં) કે०
અર્ધા પલ્લયોપમનું હોય છે. તથા તારા અધિાનિ અને તારાના વિ-
માનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (ચડભાગો) કે० પલ્લયોપમના
ચોથાભાગનું હોય છે. તથા (દેવીણં) કે० નક્ષત્રની દેવીનું તથા નક્ષ-
ત્રના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનું (આડ) કે० ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
(ચડભાગાહિગ) કે० પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ વિશેષાધિક એટલે
પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ અને કાંઈક વધારે હોય છે. તથા તારાની
દેવીઓનું અને તારાના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનું
ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (અડ ભાગાહિગ) કે० પલ્લયોપમનો આઠમો
ભાગ વિશેષાધિક એટલે પલ્લયોપમનો આઠમો ભાગ અને કાંઈક વ-
ધારે હોય છે. એમ એ જ્યોતિષી દેવોનાં પાંચે યુગલનું ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્ય કહ્યું.

હવે જ્યોતિષી દેવોનું જયન્ય આયુષ્ય કહે છે. પાંચ જાતના
જ્યોતિષીમાં ચંદ્ર અને સૂર્ય એ બે હિંદ્ર છે અને વાકીના ત્રણ વિમાનના
અધિપતિઓ છે, તેથી તેમનું જયન્ય તથા મધ્યમ આયુષ્ય નથી,
માટે તેમના વિના (ચડજુઅલે) કે० ચાર જુગલ—તે ચંદ્રના વિમાન-
વાસી દેવ અને દેવીઓ ૧, સૂર્યના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ
૨, ગ્રહના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ ૩, નક્ષત્રના વિમાનવાસી
દેવ અને દેવીઓ ૪, એ ચારે જુગલનું (જહન્ન) કે० જયન્ય આયુષ્ય
(ચડ ભાગો) કે० પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ હોય અને (પંચમણ) કે०
તારાના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ એ પાંચમા યુગલનું જયન્ય

આયુષ્ય અઢ માગ કેં પલ્યોપમના આઠમા માગનું જાણવું. એ જ્યોતિષી દેવ તથા દરીઓની જવન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ કહી ॥ ૭ ॥

હવે વૈમાનિક દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દોઢ ગાથાવડે કહે છે,—

દો સાહિ સત્ત સાહિય, દસ ચડદસ સતર અયર
જા સુકો ॥ ઇક્કિક મહિયમિત્તો, જા ઇગતીસુવરિ
ગેવિજ્જે ॥ ૮ ॥ તિત્તોસણુત્તરેસુ, સોહમ્માઇસુ ઇમા
ઠિઈ જિઠ્ઠા ॥

અર્થ —પહેલા સૌર્ય દેવલોકને વિષે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દો) કેં બે સાગરોપમનું હોય છે. આ આયુષ્ય સૌર્ય દેવલોકના છેલ્લા તૈરમા પ્રતરમા નિવાસ કરનારા દેવતાનું જાણવું ત્રીજા ઇશાન દેવલોકે પણ તૈરમા પ્રતરે બે સાગરોપમ અને (સાહિ) કેં પલ્યોપમનો અસરપાતમો માગ અઠિક હોય છે. ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સત્ત) કેં સાત સાગરોપમનું છેલ્લે પ્રતરે હોય છે. એ પ્રમાણે ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકે સાત સાગરોપમ અને (સાહિ) કેં પલ્યોપમનો અસરપાતમો માગ અઠિક હોય છે પાંચમે ત્ર્યંબકદેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દસ) કેં દશ સાગરોપમનું, ઊઠે લાતક દેવલોકે (ચડદસ) કેં ચડદ સાગરોપમનું, અને સાતમે શુક્ર દેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સતર અયર) કેં સત્તર સાગરોપમનું હોય છે. એમ (જા સુકો) કેં યાત્ત્ર છઠ્ઠા શુક્ર દેવલોક સુધી જાણવું (ઇત્તો) કેં ત્યાર પછી (ઇક્કિકમહિય) કેં એક એક સાગરોપમની વૃદ્ધિ કરવી તે (જા) કેં જ્યાં સુધી (સુવરિ ગેવિજ્જે) કેં સુવરના નવમા

ગ્રેવેયકે (ઇગતીસ) કે૦ એકત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય થાય તે કહી દેખાડે છે. આઠમા સહસ્રાર દેવલોકે અઠાર સાગરોપમ, નવમા આનત દેવલોકે ઓગતીશ સાગરોપમ, દશમા પ્રાણત દેવલોકે વીશ સાગરોપમ, અગ્યારમા આરણ દેવલોકે એકવીશ સાગરોપમ, અને વારમા અચ્યુત દેવલોકે વાત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે. વલી ત્રણ ત્રણ ગ્રેવેયકના ત્રણ જોડલાં મલી નવ ગ્રેવેયક ઉપરા ઉપરી રહેલા છે. તેમાં નીચેના ત્રણમાંના નીચેના મુદર્ગન ગ્રેવેયકે ત્રેવીશ, વચ્ચેના (વીજા) મુપ્રતિષ્ઠ ગ્રેવેયકે ચોવીશ અને ઉપરના ત્રીજા મનોરમ ગ્રેવેયકે પચ્ચીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે, વચ્ચેના ત્રણમાંના નીચેના એટલે ચોથા સવભદ્ર ગ્રેવેયકે છવીશ, વચ્ચેના એટલે પાંચમા મુવિગાલ ગ્રેવેયકે સત્યાવીશ અને ઉપરના એટલે છઠ્ઠા સોમનસ ગ્રેવેયકે અઠાવીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે. તથા ઉપરના ત્રણમાંનાં નીચેના એટલે સાતમા મુમનસ ગ્રેવેયકે ઓગણત્રીશ, વચ્ચેના એટલે આઠમા પ્રીયંકર ગ્રેવેયકે ત્રીશ અને ઉપરના નવમા આદિત્ય ગ્રેવેયકે એકત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે ॥ ૮ ॥ એથી ઉપરના વિજય વૈજયંત જયંત અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધ એ પાંચે અનુત્તર વિમાનને ત્રિષે દેવતાનુ (તિત્તિસ) કે૦ તેત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું. (સોહમ્માઇસુ) કે૦ સૌંધર્મ દેવલોકથી માંડી પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધીના વૈમાનિક દેવતાની (ઇમા) કે૦ આ (જિઠ્ઠા ઠિઠ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કહી.

હવે વૈમાનિક દેવોનું જવન્ય આયુષ્ય કે ગાથાથી કહે છે:—

સોહમ્મે ઈસાણે, જહન્નઠિઈ પલિયમહિયં ચ ॥ ૯ ॥

દો સાહિ સત્ત દસ ચઉ-દસ સત્તર અયરાઈ જા સહસ્રારો ॥ તપ્પરઓ ઇક્કિકં, અહિયં જાણુત્તર-

ચઝકે ॥ ૧૦ ॥ ઇગતીસ સાગરાઈ, સવ્પદે પુણ
જહનઝિડ નતિ ॥

અર્થ — (સોહમ્મે) કે૦ સોર્મ દેવલોન્ને વિષે દેવતાઓની
(જહનઝિડ) કે૦ જઘન્ય આયુષ્ય (પલિય) કે૦ એક પલ્યોપમનુ
હોય છે. આ આયુષ્ય સૌર્મ દેવલોક્ના તેરે પ્રતગ્મા નિગાસ કર-
નારાનુ જાણવું. (ચ) કે૦ અને (ઈસાણે) કે૦ ઈશાન દેવલોન્ને
વિષે એક પલ્યોપમ તથા (અહિયં) કે૦ એક પલ્યોપમનો અસ
રયાતમા ભાગ અધિક હોય છે ॥ ૯ ॥ ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે
(દો) કે૦ બે સાગરોપમનુ અને ચોથા માહન્દ્રદેવલોક ને માગરો-
પમ અને (સાહિ) કે૦ કાંડક અધિક હોય છે. પાંચમા બ્રહ્મ
દેવલોકે (સત્ત) કે૦ સાત સાગરોપમનુ, ઝઢા લાંતક દેવલોકે
ઢસ કે૦ ઢગ સાગરોપમનુ, માતમા થુક દેવલોકે (ચઝદસ) કે૦
ચઝદ સાગરોપમનુ, એમ (જા સહન્સારો) કે૦ યાવત્ આઠમા
સહન્સાર દેવલોકને વિષે (સત્તર અચરાઈ) કે૦ સત્તર સાગરોપમનુ
જઘન્ય આયુષ્ય હોય છે (તપ્પરઓ) કે૦ તેથી ઉપર આનતાદિ
દેવલોકને વિષે (ઈક્કિં અહિય) કે૦ એક એક સાગરોપમ વગા-
રતા જવું. તે (જા પુત્તરચઝકે) કે૦ જ્યાં સુધી ચોથા અનુત્તર
વિમાનને વિષે એકત્રીશ સાગરોપમનુ જઘન્ય આયુષ્ય થાય છે તે
આ પ્રમાણે—આનત દેવલોકે, અઢાર સાગરોપમનુ, પ્રાણત દેવલોકે
ઓગણીશ સાગરોપમનુ, આગ્ન દેવલોક વીશ સાગરોપમનુ, અને
અંચુત દેવલોકે એકવીશ સાગરોપમનુ જઘન્ય આયુષ્ય થાય છે.
ત્યાગ્પછી નવે ગ્રંથેયકે એક એક સાગરોપમ વગારતા નવમે ગ્રંથેયકે
ત્રીશ સાગરોપમનુ જઘન્ય આયુષ્ય હોય. ત્યાર પછી ત્રિજય વૈજયત
જયત અને અપરાજિત એ ચાર અનુત્તર વિમાને—॥ ૧૦ ॥ (ઇગ-

તીમસાગરાઈ) કે० એકત્રીશ સાગરોપમનું જવન્ય આયુષ્ય હોય.
(પુગ) કે० વલી (સવટ્ટે) કે० સર્વાર્થસિદ્ધ નામના પાંચમા
અનુત્તર વિમાનને વિષે (જહનનિદિ નત્થિ) કે० જવન્ય
આયુષ્ય નથી ॥

હવે વૈમાનિક દેવીઓ કેટલા દેવલોક મુઠી હોય છે ? તથા
કેટલા પ્રકારની હોય છે ? તે અર્થો ગાથા વડે કહે છે.

પરિગહિયાણિયરાણિ ય, સોહમ્મીસાણ દેવીણં ॥૧૧॥

અર્થ:—(દેવીણં) કે० વૈમાનિક દેવીની ઉત્પત્તિ (સોહમ્મી-
સાણ) કે० સૌધર્મ તથા ઈશાન એ બે દેવલોકને વિષે હોય છે.
અને તે દેવીઓ બે પ્રકારની છે. (પરિગહિયાણિયરાણિ ય) કે०
એક પરિગ્રહિતા તે પરણેલી^૧ કુલાંગના સરસ્વી અને વીજા અપરિ-
ગ્રહિતા તે સાધારણ ગણિકા સરસ્વી જાણવી. ॥ ૧૧ ॥

હવે એક ઈંદ્રના ભવમાં કેટલી દેવીઓ ઉત્પન્ન થઈ મરણ પામે ?
તે બે ગાથાવડે કહે છે.

દોકોડાકોડીઓ, પંચાસી કોડી લક્ષ ઇગસયરી ॥

કોડિસહસ્સ ચઠ્ઠકોડિ—સયાણ અઢવીસકોડીણં

॥ ૧૨ ॥ સત્તાવન્નં લક્ષા ચઠ્ઠસસહસ્સાય દુસ-

૧ દેવોમાં મનુષ્યવત્ પરણવાની વિધી નથી પરન્તુ અમુક
એક પતિદેવનીજ તે દેવી ગણાતી હોવાથી પતિવ્રતાપણું હોય છે.
પ્રથમ પતિદેવ પામી ગયાથી વીજો તેજ સ્થાને ઉપજેલા દેવને
પુનઃ પતિ તરીકે અંગીકાર કરે તો પણ પતિવ્રતાપણું લોપાય
નહિ એવી દેવલોકની મર્યાદા છે.

યપંચાસી ॥ इय सखा देवीओ, चवति इंदस्स
जम्पमि ॥ १३ ॥

અર્થ — (દો કોઠાકોઠીઓ) કે૦ બે કોઠાગોઠ, (પચા-
સીકોઠીલગભગ) કે૦ પચાગી કોઠ લાલ, (ડગસયરિ કોઠી
સહસ્ત) કે૦ એકોતેર કોઠ હજાર, (ચરકોઠિ સયાણ) કે૦
ચાર મો કોઠ અને (અઢગીસ કોઠીણ) કે૦ અઢાવીસ કોઠ
॥ ૧૦ ॥ (સત્તાવગ્ન લગભગ) કે૦ સત્તાગન લાલ, (ચરન્સ
સહસ્ત) કે૦ ચરદ હજાર (ચ) કે૦ અને (દુસયન્, પંચાસી)
કે૦ ધસો પચાગી ૨૮૫૭૧ ૮૨૮૫૭૧ ૮૨૮૫ (ઇય સલા દેવીઓ)
કે૦ એટલી દેવીઓની સખા ઇન્સ જમ્પમિ કે૦ ॥ એક ડગના
ભયમા (ચવતિ) કે૦ મરણ પામે છે ॥ ૧૩ ॥

દો વર્માનિક દેવીઓનુ જરન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક
ગાથાથી વહે છે

पलिय अहिण च कमा, ठिई जहन्ना इओ य
उक्कोसा ॥

पलियाइ मत्तपन्नास, तहय नर पंचरत्नाय ॥ १४ ॥

અર્થ — સૌર્ય દેવગોસ્ત્રને શિષે (ઇઓ) કે૦ એ પરિગ્રીતા
તથા અપરિગ્રીતા દેવીઓની (જહન્ના ડિ) કે૦ જરન્ય આયુષ્ય
(પલિય) કે૦ એક પન્પોરમનુ, (ચ) કે૦ ઉગાન દેવગોસ્ત્રને
શિષે પરિગ્રીતા તથા અપરિગ્રીતા દેવીઓનુ જરન્ય આયુષ્ય
(અહિય) કે૦ એક પન્પોરમથી કાઠક અગ્નિ (કમા) કે૦
અનુક્રમે કરીને જાણતુ, તથા સૌર્ય દેવગોસ્ત્રે પરિગ્રીતા દેવીઓનુ
(ઉક્કોસા) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (પલિયાઇ મત્ત) કે૦ માત્ર

પલ્યોપમની અને અપરિગ્રહીતા દેવીઓની (પન્નામ) કેં પચાસ પલ્યોપમની આયુસ્થિતિ હોય છે. (તદ્) કેં તથા ઈશાન દેવલોકે પરિગ્રહીતા દેવીઓનું (નવ) કેં નવ પલ્યોપમ અને અપરિગ્રહીતા દેવીઓનું (પંચવન્ના) કેં પંચાવન પલ્યોપમનું આયુષ્ય હોય છે ॥ ૧૪ ॥

સૌધર્મ તથા ઈશાન દેવલોકના દેવતાને ભોગ્ય એવી જે પતિવ્રતા દેવીઓ છે તે પરિગ્રહીતા દેવીઓ કહેવાય છે. સૌધર્મ દેવલોકે અપરિગ્રહીતા દેવીઓનાં છ લાખ વિમાન છે. તે અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ગણિકા જાતિ છે. તે અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ત્રીજા પાંચમા સાતમા નવમા અને અગ્યારમા દેવલોકના દેવોને ભોગ્ય છે, તેથી જે દેવીઓ જે દેવલોકને ભોગ્ય છે તે ત્યાં જાય છે. તથા ઈશાન દેવલોકે અપરિગ્રહીતા દેવીઓનાં ચાર લાખ વિમાન છે. એ અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ચોથા છઠ્ઠા આઠમા દશમા અને વારમા દેવલોકના દેવને ભોગ્ય છે, તેથી જે દેવીઓ જે દેવલોકને ભોગ્ય છે તે ત્યાં જાય છે.

હવે અસુર કુમારાદિક ઇંદ્રોની અગ્રમહિષીઓની સંખ્યા કહે છે.

પણ છ ચડ ચડ અઢ ય, કમેણ પત્તેયમગ્ગમહિસીઓ ॥
અસુરા નાગાઈ વંતર—જોઈસ કપ્પ ટુગિંદાણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે પ્રધાન પટરાણી હોય તે અગ્રમહિષી કહેવાય છે. તેમાં ભુવનપતિની પહેલી નિકાયની બે દિશામાં રહેનારા (અસુરો) કેં અસુરકુમારના ચમરેન્દ્ર તથા વલીન્દ્ર નામના બે ઇન્દ્ર છે. તેમને એક એકને (પણ) કેં પાંચ પાંચ (અગ્ગમહિસીઓ) કેં અગ્રમહિષીઓ હોય છે. તથા (નાગાઈ) કેં નાગકુમાર વિગેરે વાકીના ભુવનપતિની નવ નિકાય છે તેના ધર્મોન્દ્ર તથા નેન્દ્ર વિગેરે

અઢાર ઇદ્ર છે, તેમને દરેકને (૭) કે० છ છ અગ્રમહિપીઓ છે. તથા (વંતર) કે० વ્યતર દેવતાની સોલ નિકાયના કાલ મહા-કાલ વિગેરે યગીશ ઇદ્ર છે તેમને દરેકને (ચડ) કે० ચાર ચાર અગ્રમહિપીઓ હોય છે. તથા (જોઈસ) કે० જ્યોતિપીના ચદ્ર તથા સૂર્ય એ બે ઇન્દ્રને (ચડ) કે० ચાર અગ્રમહિપીઓ હોય છે. તથા (કપ્પદુર્ગિદાણ) કે० સૌર્યમ તથા ઇશાન એ બે દેવલોકના બે ઇન્દ્ર છે તેમને દરેકને (અઢ) કે० આઠ આઠ અગ્રમહિપીઓ હોય છે. સૌર્યમ તથા ઇશાન દેવલોકથી ઉપરના દેવલોકને વિષે દેવીનુ ઉપજયુ નથી, તેથી ત્યા પરિગ્રહીતા દેવીઓ પળ નથી. પરંતુ તે દેવલોકના ઇદ્ર તથા દેવોને જ્યાર ત્રિપય સેવવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે તેમને યથાયોગ્ય સૌર્યમ તથા ઇશાન દેવલોકની અપરિ-ગ્રહીતા દેવીઓ ઉપભોગને અર્થ વાય છે, માટે ત્યા અગ્રમહિપીઓનો સંભવ નથી ॥ ૧૫ ॥

હવે દેવલોકના પ્રતરની સંખ્યા એક ગાથાવડે કહે છે:—

દુસુ તેરસ દુસુ વારસ, છ પળ ચડ ચડ દુગે
દુગે ય ચડ ॥

ગેવિજ્જણુત્તરે દસ, વિસઠ્ઠિ પયરા ઉવરિ લોએ ॥૧૬॥

અર્થ —જેમ વરને ઉપરાઉપર માલ હોય છે, તેમ દેવલોકમા ઉપરાઉપર પ્રતર હોય છે. પળ માલની પેઠે એક પ્રતરથી યોજા પ્રતરની વચ્ચે ટેકારૂપ કડ ન હોય. દેવલોકના દરેક પ્રતરો આકાશમા નિરાવાર હોય. તેમા (દુસુ) કે० સૌર્યમ અને ઇશાન એ બે દેવલોકના મળીને (તેરસ) કે० તેર પ્રતર ગળ્યામાર છે તેમા પૂર્વ મહાગિદેહ અને પશ્ચિમ મહાગિદેહની રૂપમા અર્દ્ધગળ્યામાર સ્વદેવી અર્દ્ધો અર્દ્ધ સ્વંડ કરમા, જેમા એક દક્ષિણ દિગ્ગાનો સ્વંડ, અને

વીજો ઉત્તર દિગાનો સ્વર્ણ. તેમાં દક્ષિણ દિગાના અર્ધવલય
સ્વર્ણના તેર પ્રતર સૌધર્મન્દ્રના જાણવા અને ઉત્તર દિગાના અર્ધ-
વલય સ્વર્ણના તેર પ્રતર ઈશાનન્દ્રના જાણવા.^૧ તેમજ (દુમ્) કે
સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રને વિષે મલેલા વલયાકાર (વારસ) કે
વાર પ્રતર છે. અર્ધ પગ અર્ધો અર્ધ કરી દક્ષિણ દિગાના સનત્કુ-
મારેન્દ્રના અને ઉત્તર દિગાના માહેન્દ્રના પ્રતર જાણવા. બ્રહ્મ દેવ-
લોકે (છ) કે છ પ્રતર, લાંતક દેવલોકે (પળ) કે પાંચ
પ્રતર, શુક દેવલોકે (ચડ) કે ચાર પ્રતર, સદ્ગુરારે (ચડ)
કે ચાર પ્રતર, તથા આનન અને પ્રાણત એ (દુમે) કે બે દેવ-
લોકના મલીને (ચડ) કે ચાર પ્રતર, તથા આરણ અને અચ્યુત
એ (દુમે ય) કે બે દેવલોકના મલીને ચાર પ્રતર જાણવા. એ
સર્વ મલીને વાવન પ્રતર થયા. વલી (મેવિજ્ઞ) કે નવ ગ્રંથેયકે
એક એક પ્રતર ગણતાં નવ પ્રતર થાય, અને (અણુતરે) કે પાંચે
અનુત્તર વિમાને એક પ્રતર એ (દસ) કે દશ પ્રતર થયા. તે પૂર્વે
કહેલા વાવન સાથે મેલવતાં (ડીર લોએ) કે ડીરના લોકને
વિષે (વિસદ્ધિ પયગ) કે વાસડ પ્રતર થાય છે ॥ ૧૬ ॥

હવે પ્રતરે પ્રતરે જુદું જુદું ઉક્ત તથા જગન્ન્ય આયુષ્ય જાણવા
માટે પ્રથમ સૌધર્મ દેવલોકે ઉપાય કહે છે.

સોહમ્મુકોસદ્ધિઃ, નિયમયર વિહત્ત ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥

૧ સૌધર્મના ૧૩ પ્રતર અને ઇશાનના ૧૩ પ્રતર મલી ૨૬
પ્રતર ન ગણાય, પણ ૧૩ પ્રતરજ ગણાય. કારણ કે સૌધર્મને
તાવે દક્ષિણ વાજુના ૧૩ અર્ધા પ્રતર અને ઇશાન ઇન્દ્રને તાવે
ઉત્તર વાજુના ૧૩ અર્ધા પ્રતર મલી ૧૩ આઠમા પ્રતર થાય. એ
પ્રમાણે ત્રીજા ચોથા આઠમા નવમા દશમા અને અગીઆર વારમા
દેવલોકે પણ જાણવું.

પયરુકોસદ્દિઓ, સવ્વત્થ જહનઓ પલિયં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—(સોહમ્મુકોસદ્દિ) કે૦ પઢલા સૌધર્મ દેવલોકને વિષે જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વે સાગરોપમની છે તેને (નિયમય) કે૦ પોતાના તેર પ્રતર સાથે (ત્રિદશ) કે૦ વહેંચીને પછી (ઇચ્છ સગુણિઓ) કે૦ અર્હિ જે ત્રીજા પાંચમા અથવા સાતમા પ્રતરનુ આયુષ્ય કાઢવાને ઇચ્છેતુ હોય તે પ્રતરની માયે જ્યારે ગુણાકાર કરીય ત્યારે (પયર) કે૦ તે પ્રતરની (ઉકોસદ્દિઓ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ થાય. તે આ પ્રમાણે—સૌધર્મ દેવલોકના તેરમા પ્રતર ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ વે સાગરોપમની છે, તેમાંથી એક એક સાગરોપમના તેર તેર ભાગ કરીયે ત્યારે વે સાગરોપમના તેરીયા છવીશ ભાગ થાય, તેને તેર ભાગે વહેંચતા એક સાગરોપમના તેરીયા વે ભાગનુ આયુષ્ય પહેલે પ્રતરે હોય. એવીજ રીતે બીજા પ્રતરનુ આયુષ્ય કાઢવુ હોય તો તેને તે સાથે ગુણીયે તો એક પલ્યોપમના તેરીયા ચાર ભાગ આને તેવીજ રીતે ત્રીજે પ્રતર છ ભાગ, ચોથે આઠ ભાગ, પાંચમે દશ ભાગ, છઠ્ઠે વાર ભાગ, સાતમે ચઢદ ભાગ એટલે એક સાગરોપમ અને ઠાર તેરીઓ એક ભાગ, આઠમે એક સાગરોપમ ને ત્રણ ભાગ, નવમે એક સાગરોપમ ને પાંચ ભાગ, દશમે એક સાગરોપમ ને સાત ભાગ, અગ્યારમે એક સાગરોપમ ને નવ ભાગ, યાગમે એક સાગરોપમ ને અગ્યાર ભાગ અને તેરમે પ્રતર વે સાગરોપમ સપૂર્ણ આયુષ્ય હોય એજ પ્રમાણે ઈશાન દેવલોકને વિષે પણ પ્રત્યેક પ્રતરમા આયુષ્ય કાઢવાનો ઝાચ જાણવો, પરન્તુ એટલુ વિશેષ છે કે—એ દેવલોકના પહેલે પ્રતરે સાગરોપમના તેરીયા વે ભાગથી કાઢક અધિક આયુષ્ય કહવુ. એમ દરેક પ્રતરે અધિક આયુષ્ય વહતા તેરમે પ્રતરે વે સાગરોપમ માત્રિક આયુષ્ય સ્થિતિ થાય, અને (સવ્વત્થ) કે૦ સૌધર્મ દેવલોકના સર્વન એટલે તેર

પ્રતરને વિષે (જહનઓ) કે૦ જયન્યથી (પલિય) કે૦ એક પલ્યો-
પમની આયુષ્ય સ્થિતિ હોય. તથા ઈગાન દેવલોરના તેરે
પ્રતરને વિષે જયન્યથી એક પલ્યોમ અગ્નિક આયુષ્ય સ્થિતિ
હોય છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે સૌધર્મેન્દ્રના ચાર લોકપાલોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહે છે.

સોમજમાણં સતિભાગ-પલિયં વરુણસ્સ દુન્નિ દેસૂણા ॥
વેસમણે દો પલિયા, એસ ટિહિ લોગપાલાણં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—પૂર્વ દિગાનો લોકપાલ (સોમ) કે૦ સોમ છે અને
દક્ષિણ દિગાનો લોકપાલ (જમ) કે૦ યમ છે. તે વન્નેનું ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્ય (સતિભાગપલિયં) કે૦ એક પલ્યોપમના ત્રીજા ભાગ
તથા એક પલ્યોપમનું છે. પશ્ચિમ દિગાનો (વરુણસ્સ) કે૦ વરુણ
નામનો લોકપાલ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દુન્નિ દેસૂણા) કે૦
દેવો ડગા વે પલ્યોપમનું છે. તથા ઉત્તર દિગાના (વેસમણે) કે૦
વૈશ્રમણ નામના લોકપાલનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દોપલિયા) કે૦ વે
પલ્યોપમનું છે. એ પ્રમાણે (લોગપાલાણં) કે૦ સૌધર્મેન્દ્રના ચારે
લોકપાલની (એસ ટિહિ) કે૦ એ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ
હી ॥ ૧૮ ॥

એ લોકપાલોનાં વિમાન કેવડાં હોય છે? તે એક ગાથાથી કહે છે:—

અદ્ધતેરસલક્ખા, વિમાગમાણં ચ લોગપાલાણં ॥

મળીયં ચ પંચમંગે, વુહેહિં નિચ્ચં મુણેયવ્વં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—‘ ચ) કે૦ વલી (લોગપાલાણં) કે૦ એ લોક-
પાલનાં ’ (વિમાગમાણં) કે૦ વિમાનોનું પ્રમાણ એટલે વિમાનોની

ત્યાંડે ત્રણ ગોળાંડે (અદ્ભુતેરમલસવા) કે० સાડા ચાર લાલ
યોજનની (પચર્ભંગ) કે० ભગવતી મૂરત્યા (મળીય) કે० વહી
ડે. તે (મુહેદિ) કે० વિદ્યાનોણ (નિચ) કે० નિત્ય (મુણેયવ્વં)
કે० જાણવું. ॥ ૧૦ ॥

હવે માર દેવલોચના ડન્દોને રહવાના સ્થાનક મ્હ છે —

કપ્પસ્મ અતપયરે, નિયકપ્પવહિંસયા વિમાણાઓ ॥
ઇદનિવાસા તેસિ, ચઠ્ઠદિસિ લોગપાલાણ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ — (કપ્પસ) કે० દરેક દેવલોચના (અતપયરે) કે०
પેટા પ્રતરના મધ્યભાગને વિષે (નિયકપ્પવહિંસયા) કે० પોત-
પોતાના કલ્પને નામે અવતસર નામના (વિમાણાઓ) કે० વિમાનો
ડે. જ્યેષ્ઠ-સૌધર્મ દેવલોચના ઉપરના તેરમા પ્રતરને વિષે દક્ષિણ
દિશાએ મધ્યભાગે મુખ્યમાર્ગતસર નામનું વિમાન ૩ તેમજ ઈશાન
દેવલોચના ઉપરના તેરમા પ્રતરને વિષે ઉત્તર દિશાએ મધ્ય ભાગે
ઈશાનાયતસર નામનું વિમાન છે. એવી રીતે મરે દેવલોચને વિષે
જાણવું. પરંતુ નવમા તથા દશમા દેવલોચનો એક ડન્દ છે ત્યા
ચોથા પ્રતર પ્રાણાયતમર નામનું વિમાન છે અને અગ્યારમા તથા
બારમા દેવલોચનો એક ડન્દ છે, ત્યા પણ ચોથા પ્રતર અન્યુતાવત-
સર નામનું વિમાન છે તે અવતસર નામના વિમાનોને વિષે
(ઇદનિવાસા) કે० ઇદોનો નિવાસ ૩ અને (તેર્મિ) કે० તે
વિમાનની (ચઠ્ઠદિસિ) કે० ચારે દિશાને વિષે (લોગપાલાણ)
કે० તે મોમ વિગેર ચાર લોકપાલોનો નિવાસ છે. વધે મરે દેવ-
લોચને વિષે જાણવું. ॥ ૨૦ ॥

૧ પાતપાતાના તાવાના અધ્યવચ્ચ પ્રતરના થા પૂજ પ્રતરના
મધ્ય ભાગ

હવે સનત્કુમારાદિક દેવલોકના પ્રત્યેક પ્રતરંને વિષે જયન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ જાણવાનો ઉપાય કહે છે:—

સુરકલ્પઙ્ગિવિસેસો, સગપયરવિહત્ત ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥
હિઢિલ્લિઢિસહિઓ, ઇચ્છિયપયરંમિ ઉક્કોસા ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—(સુરકલ્પ) કે० દેવોના કલ્પ એટલે દેવતાઓને નિવાસ કરવાના વાર દેવલોક તે કલ્પ કહેવાય છે અને નવ ગ્રંથેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન તે કલ્પાતીત કહેવાય છે. તે સુરકલ્પના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની જે (ઙ્ગિ) કે० સ્થિતિ છે તેનો (વિસેસો) કે० વિશ્લેષ કરવો, અર્થાત્ અધિક સ્થિતિમાંથી ઓછી સ્થિતિ કાઢી નાલવી. એમ કર્યા પછી જે વધે તેને (સગ-પયરવિહત્ત) કે० પોત પોતાના પ્રતરે કરીને વેહેંચો. પછી (ઇચ્છસંગુણિઓ) કે० એ સ્થાને વાંછિત પ્રતર સાથે ગુણીયે. તેનો જે આંક આવે તેને (હિઢિલ્લિઢિસહિઓ) કે० હેટલી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સાથે એકઠો કરીએ ત્યારે (ઇચ્છિયપયરંમિ) કે० ઇચ્છિય પ્રતરને વિષે (ઉક્કોસા) કે० ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આવે.

તે વાતને અહિં ઉદાહરણ સહિત સમજાવે છે કે:—તહેલા સૌધર્મ દેવલોકના ત્રેસમે પ્રતરે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ વે સાગરો-પમની છે અને સનત્કુમાર દેવલોકનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરો-પમનું છે, માટે સાત સાગરોપમમાંથી વે સાગરોપમની સ્થિતિ વાદ કરીએ ત્યારે પાંચ સાગરોપમ સનત્કુમારના વાકી રહે. પછી તે પાંચ સાગરોપમને સનત્કુમારના વાર પ્રતરે કરીને વેહેંચીએ. તે એવી રીતે કે—એક સાગરોપમના વાર વાર ભાગ કરવા, જેથી પાંચે સાગ-રોપમના વારીયા સાઠ ભાગ થાય અને તે સાઠે ભાગને વારે પ્રતરે વેહેંચીએ ત્યારે એક એક પ્રતરે સાગરોપમના વારીયા પાંચ પાંચ

કેં સ્તનિત કુમાર. એ (દસ વિદ્ય ભવણવડ) કેં દશ પ્રકારના
 ધુવનપતિ દેવતા છે. (તેમુ) કેં તે એક એક નિકાયને વિવે એક
 દક્ષિણ શ્રેણિનો અને એક ઉત્તર શ્રેણિનો એમ (દુદુ ઇંદા) કેં વે
 વે ઇન્દ્રો છે. એ દશે નિકાયના દેવો કુમાર એટલે વાલકની પંઠે
 ક્રીડા કરનારા છે, માટે દરેક નામની સાથે કુમાર શબ્દ
 જોડ્યો છે. ॥ ૨૨ ॥

હવે ધુવનપતિની દશ નિકાયના વીશ ઇન્દ્રોનાં નામ કહે છે:-

ચમરે વલી ય ધરણે, ભૂયાણંદે ય વેણુદેવે ય ॥
 તત્તો ય વેણુદાલી, હરિકંતે હરિસ્સહે ચેવ ॥ ૨૩ ॥
 અગ્નિસિંહ અગ્નિમાણવ, પુત્રવિસિદ્ધે તદેવ જલકંતે ॥
 જલપહ તહ અમિ અગર્હ, મિયવાહણ દાહિ-
 ણુત્તરઓ ॥ ૨૪ ॥

વેલંબે ય પમંજળ, ઘોસ મહાઘોસ એસિમન્નયરો ॥
 જંબુદ્વીપં છત્તં, મેરું દંડં પહુ કાઉં ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:-અહિં (દાહિણુત્તરઓ) કેં દક્ષિણ શ્રેણીનો ઇન્દ્ર
 અને ઉત્તર શ્રેણીના ઇન્દ્ર એમ દરેક નિકાયના વેવે ઇન્દ્રો કહેવા.
 તેમના અનુક્રમે કરીને નામ કહે છે. પહેલી અસુરકુમાર નિકાયની
 દક્ષિણ દિશાનો (ચમરે) કેં ચમરેન્દ્ર (ય) કેં અને ઉત્તર
 દિશાનો (વલી) કેં વલીન્દ્ર, વીજી નાગકુમાર નિકાયની દક્ષિણ
 દિશાનો (ધરણે) કેં ધરણેન્દ્ર (ય) કેં અને ઉત્તર દિશાનો
 (ભૂયાણંદે) કેં ભૂતાન્દ્ર. (ય) કેં વલી વીજી સુવર્ણ કુમાર
 નિકાયની દક્ષિણ દિશાનો (વેણુદેવે) કેં વેણુદેવેન્દ્ર અને ઉત્તર

દિશાનો (વેણુટાલી) કે. વેણુટાલિન્દ્ર. (તત્તો) કે. તારપછી
 ચોથી ત્રિયુક્તુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ. (હરિકે) કે.
 હરિકેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિ. (હરિસ્સહ) કે. હરિસહન્દ્ર
 (ચેર) કે. નિશ્ચયથી જાણવા. ॥ ૨૩ ॥ પાંચમી અગ્નિ કુમાર
 નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ. (અગ્નિસિંહ) કે. અગ્નિસિંહેન્દ્ર
 અને ઉત્તર દિશાને વિ. (અગ્નિમાણવ) કે. અગ્નિમાણવેન્દ્ર. છઠી
 છીપકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ. (પુન્ન) કે. પૂર્ણેન્દ્ર
 અને ઉત્તર દિશાને વિ. (વિસિંહે) કે. વિસિંહેન્દ્ર (તહેર) કે.
 તેમજ સાતમી હરિકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ. (જલ-
 રુતે) કે. જલરુતેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિ. (જલપહ) કે.
 જલપહેન્દ્ર (તહ) કે. તેમજ આઠમી નિશિકુમાર નિકાયની
 દક્ષિણ દિશાને વિ. (અમિતગર્હ) કે. અમિતગર્હેન્દ્ર અને ઉત્તર
 દિશાને વિ. (અમિતવાહણ) કે. અમિતવાહણેન્દ્ર—॥ ૨૪ ॥ (ય)
 કે. યલી નવમી વાયુકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ.
 (વેલ્લે) કે. વેલ્લેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિ. (પમજણ) કે.
 પમજણેન્દ્ર. દશમી સ્થાનિકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિ.
 (ઘોસ) કે. ઘોસેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિ. (મહારોસ) કે.
 મહારોસેન્દ્ર. (ઈસિં) કે. ઈસિંહેન્દ્રમાથી (અન્નયરો) કે.
 ફોડેન્દ્ર જો પોતાની શક્તિ ફોડે તો તે (જગુદીપ) કે. જગુ-
 દીપને (છત્ત) કે. છત્તાર કરવાને તથા (મેરુ) કે. મેરુ-
 વંતને (દટ વાડ) કે. દટ કરવાને (પટુ) કે. સમર્થ થાય છે.
 અર્થાત્ તે દંડ પૃથ્વીનું છત્ત કરી અને મેરુપર્વતનો દટ કરી હાથ
 દાઢે ધારણ કરે તો પણ તેના શરીરને કાંઈ પ્રયાસ જણાય નહીં.
 છતાં ફોડે પશ્ચિમ એવી શક્તિ ફોરવી જગુદીપને છત્તાર કર્યું
 નથી, કરતા નથી ને કરશે પણ નહિ

હવે અમુર કુમારાદિક નિકાયોની દક્ષિણ શ્રેણીની ભુવન સંખ્યા કહે છે:—

ચડતીસા ચડચત્તા, અઢત્તીસાય ચત્ત પંચહં ॥

પન્ના ચત્તા કમસો, લક્ષા ભવણાણ દાહિણઓ ॥૨૫॥

અર્થ:—અમુર કુમારનાં (ચડતીસા) કે० ચોત્રીશ લાખ, નાગ કુમારનાં (ચડચત્તા) કે० ચુમાલીશ લાખ, સુવર્ણ કુમારનાં (અઢત્તીસાય) કે० આઢત્રીશ લાખ, વલી ત્રિશુત્કુમાર અગ્નિકુમાર ઢીપકુમાર, ઉદયિકુમાર અને દિગિકુમાર એ (પંચહં) કે० પાંચે નિકાયનાં (ચત્ત) કે० ચાલીશ ચાલીશ લાખ ભુવન છે. તથા પવનકુમારનાં (પન્ના) કે० પચાસ લાખ અને સ્તનિતકુમારનાં (ચત્તા) કે० ચાલીશ લાખ ભુવન છે, એ (કમસો) કે० અનુક્રમે કરીને (દાહિણઓ) કે० દક્ષિણ શ્રેણીના (ભવણાણ) કે० ભુવનોના (લક્ષા) કે० લાખોની સંખ્યા કહી. ॥ ૨૬ ॥

હવે ઉત્તર શ્રેણીના ભુવનની સંખ્યા કહે છે:—

ચડ ચડ લક્ષ વિહૂણા, તાવડ્યા ચેવ ઉત્તર દિસાએ ॥

સવ્વેવિ સત્ત કોડી, વાવત્તરિ હંતિ લક્ષા ય ॥૨૭॥

અર્થ:—દશે નિકાયની દક્ષિણ શ્રેણીએ જે ભુવન સંખ્યા કહી છે. તેમાં એક એકમાંથી (ચડ ચડ લક્ષ વિહૂણા) કે० ચાર ચાર લાખ ઓછાં કર્યા થકાં શેષ જે જે નિકાયનાં જેટલાં જેટલાં ભુવન રહે (તાવડ્યા) કે० તેટલાં તેટલાં (ઉત્તર દિસાએ) કે० ઉત્તર દિશાની નિકાયને વિષે (ચેવ) કે० નિશ્ચે હોય છે. તે આ

પ્રમાણે અમુરકુમારના ત્રીશ લાખ, નાગકુમારના ચાલીશ લાખ, સુવર્ણકુમારના ચોત્રીશ લાખ, પત્રો વિશ્વકુમાર અગ્નિકુમાર દ્વિપકુમાર ઉદરિકુમાર અને ત્રિશિકુમાર એ પાંચેના છત્રીસ ડગ્રીસ ભારા, પાનકુમારના છેતાલીસ લાખ, અને સ્તનિતકુમારના ડગ્રીસલાખ મુગન ઉત્તર દિશાએ છે, (સર્વંપ્રિ) કેં એ દક્ષિણ તથા ઉત્તર વચ્ચે શ્રેણીના મળી ને (સત્તકોડી) કેં સાત ક્રોડ યકેં અને (ગાયત્રી લક્ષ્મી) કેં ગર્હોતેર લાખ મુગન મુનિ કેં હોય છે ॥ ૨૭ ॥

હવે એક દશ નિકાયની દક્ષિણ તથા ઉત્તર શ્રેણીની જુદી જુદી મુગન સત્યા કહે છે—

ચત્તારિય કોડીઓ, લક્ષ્મી છવેવ દાહિણે ભવણા,
તિન્નેવ ય કોડીઓ, લક્ષ્મી છાવટ્ટી ઉત્તરઓ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ.—(ચત્તારિ કોડીઓ) કેં ચાર ક્રોડ, યકેં અને (છ લક્ષ્મી) કેં છ લાખ, (દાહિણે) કેં દક્ષિણ દિશામાં, (ભવણ) કેં મુગનો, (ચેવ) કેં તિન્ને થાય છે, તથા (તિન્નેવ કોડીઓ) કેં ત્રણ ક્રોડ, યકેં (છાવટ્ટી લક્ષ્મી) કેં છાસઠલાખ મુગનો, (ઉત્તરઓ) કેં ઉત્તર દિશા તરફ હોય છે ॥ ૨૮ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત મુગન કયા છે ? તે સ્થાનક કહે છે—
રચનાએ હિટુવરિ, જોયણ સહસ્તં વિમુત્ત તે ભવણા ॥
જવુદ્દીપ સના તહ, સત્તમમસિજ્જવિત્થારા ॥ ૨૯ ॥

અર્થ —રચનાએ કેં રત્નમય પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ અને એસીઠજાર યોજન જાડપણે છે, તેમાથી, (હિટુવરિ) કેં હેઠે ને ઉપર, (જોયણ સહસ્ત વિમુત્ત) કેં એક એક હજાર યોજન

મુક્તીને વચમાંના એક લાચ અટોતેર હજાર યોજનમાંહે, તે કે० તે ભુવનપતિ દેવોના, (ભવણા) કે० ભુવનો છે. તેમાં નાના ભુવનો (જંબુદ્વીપ સમા) કે० જંબુદ્વિપ સરલા છે. (તહ) કે० તથા મધ્યમ ભુવનો તે, (સંલ) કે० સંલ્યાત કોટી યોજન પ્રમાણ છે, તથા ઉત્કૃષ્ટાતે (અસંલિલ્લ) કે० અસંલ્યાતા કોટી કોટી યોજન પ્રમાણ, (વિત્યારા) કે० વિસ્તારવંત હોય છે ॥ ૨૯ ॥

હવે થળા દેવોમાં પોતપોતાની નિકાય જાણી શકાય માટે અસુરાદિક દશ નિકાયના દેવોનાં મુકુટાદિક આભૂષણને વિષે ચિન્હો હોય છે તે કહે છે:—

ચૂડામણિ ફણિ ગરુડે, વજ્જે તહ કલસ સીહ અસ્સેય, ॥
ગય મગર વદ્ધમાળે અસુરાઈગં મુગસુ ચિણ્હં ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:—અસુરકુમારના મુકુટને વિષે, (ચૂડામણિ) કે० ચૂડામણિનું ચિન્હ છે. નાગકુમારના આભૂષણને વિષે, (ફણિ) કે० સર્પનું ચિન્હ છે સૂવર્ણકુમારના આભૂષણને વિષે, (ગરુડ) કે० ગરુડનું ચિન્હ છે. વિદ્યુત્કુમારના મુકુટમાં, (વજ્જે) કે० વજ્રનું ચિન્હ છે. (તહ) કે० તથા અગ્નિકુમારના આભૂષણમાં, (કલસ) કે० કલસનું ચિન્હ છે દ્વિત્વકુમારના આભૂષણમાં (સીહ) કે० સિંહનું ચિન્હ છે, ઉદયિકુમારના મુકુટને વિષે કે० (અસ્સેય) અશ્વનું ચિન્હ છે, દિશિકુમારનાં મુકુટ વિષે, (ગય) કે० હાથીનું ચિન્હ છે, વાયુકુમારના આભૂષણને વિષે, (મગર) કે० મગરનું ચિન્હ છે સ્તનિતકુમારના આભૂષણને વિષે, (વદ્ધમાળે) કે० સરાવ સંપૂટનું ચિન્હ છે. એ પ્રમાણે (અસુરાઈગં) કે० અસુરાદિક દશ ભુવન પતિનાં (ચિણ્હં) કે० ચિન્હ (મુગસુ) કે० જાણવા. ॥ ૩૦ ॥

હવે એજ અસુરાદિક દશ પ્રકારના ભુવનપતિ દેવોના શરીરનો વર્ણ કહે છે:—

અસુરા કાલાનાગુ, દહિપડુરા તહ સુવન્ન દિસિ થળિયા-
કળગામ વિજ્ઞુ સિહિ દીવ, અરુણા વાડ પિયગુ

નિમા ॥ ૩૧ ॥

અર્થ — અસુરાકાલા કે० અસુરકુમારના શરીર કાલા વર્ણ
હોય છે, (નાગુદહિ) કે० નાગકુમાર અને હદપ્રિકુમાર એ વન્નેના
શરીર, (પડુરા) કે० ગૌર વર્ણ છે તહ કે० તેમજ, સુવન્ન કે०
સુવર્ણકુમાર (દિસિ) કે० દિશિકુમાર તથા (થળિયા) કે० સ્તનિત-
કુમાર એ ત્રણનાં શરીર (કળગામ) કે० સુવર્ણકાંતિ સમાન હોય
છે (વિજ્ઞુ) કે० વિષ્ણુકુમાર (સિહિ) કે० અગ્નિકુમાર (દીવ) કે०
છીપકુમાર એ ત્રણનાં શરીર (અરુણા) કે० રાતા વર્ણ છે તથા
(વાડ) કે० વાયુકુમારના શરીરની કાંતિ (પિયગુ) નિમા કે० મિયગુ
વૃક્ષના વર્ણ સમાન હોય છે નીલ હોય છે ॥ ૩૧ ॥

હવે અસુરકુમારાદિકના વસ્ત્રોનો વળ કહ છે —

અસુરાણ વત્થરત્તા, નાગોદહિ વિજ્ઞુ દીવ સિહિ નીલા ॥
દિસિ થળિય સુવન્ના ગ, ધવલા વાડ ગ સઙ્ગરુદ્ધ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ — અસુરાણ કે० અસુરકુમારના વત્થ કે० વસ્ત્ર, (રત્તા) કે०
રાતા હોય છે, (નાગોદહિ) કે० નાગકુમાર અને હદપ્રિકુમાર તથા
(વિજ્ઞુ) કે० વિષ્ણુકુમાર (દીવ) કે० છીપકુમાર (સિહિ) કે० અગ્નિકુમાર
એ પાંચેના વસ્ત્રો નિઝા કે० નીલ વર્ણ હોય છે, દિસિ કે० દિશિ-
કુમાર (થળિય) કે० સ્તનિતકુમાર અને (સુવન્નાગ) કે० (સુવર્ણ)કુમાર એ
ત્રણેના વસ્ત્રો (ધવલા) કે० સ્વચ્છ હોય છે તથા (વાડગ) કે०
વાયુકુમારના વસ્ત્ર (સઙ્ગરુદ્ધ) કે० સ યાના રંગ સરખા છે

હવે મુનરતિ વિશે દર્શો નિકાચના ડોનોના સામાનિક દેવોની
તથા આત્મરક્ષક દેવોની સંખ્યા કહ છે —

ચડસઠિ સઠિ અસુરે, છઠ્ઠસહસ્પા ધરદંણ માદંણ ॥
સામાગિયા ઇમેસિં, ચડગુણા આય રક્ત્રાય ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—અસુરે કે અસરકુમાર નિકાયના વે ઇન્દ્ર છે તેમાં પહેલા ચમરેન્દ્રને (ચડસઠિ)કે૦ ચોસઠ હજાર અને વલ્લિદ્રો(સઠિ)કે૦ સાઠ હજાર તથા (ધરણમાઈ ઈ) કે૦ ધરગેન્દ્ર વિગેરે અઠારહજાર:ઇન્દ્રને (છઠ્ઠ સહસ્પાઈ) કે૦ છ હજાર (સામાગિયા) કે૦ સામાનિક દેવતા છે, (ય) કે૦ અને (ઇમેસિં) કે૦ એ સામાનિક દેવોથી (ચડગુણા) કે૦ ચાર ગુણા (આયરક્ત્રા) કે૦ આત્મરક્ષક દેવો હોય છે. ॥ ૩૩ ॥ એમ ધ્રુવનાતિની દશે નિકાયનાં નામ, ઇન્દ્ર, ધ્રુવનસંખ્યા, ચિન્હ, વર્ણ, વસ્ત્ર, સામાનિક દેવ અને આત્મ-રક્ષક વિગેરેની વક્તવ્યતા કહી.

હવે વ્યંતરદેવોની વક્તવ્યતા કહેતા થકા પ્રથમ વ્યંતર દેવોનાં ધ્રુવન કહે છે:—

રયણાણ પઢમ જોયણ-સહસે હિદ્ધુવરિ સય સય વિદ્ધૂણે॥
વંતરિયાણં રમ્મા, મોમા નગરા અસંખિજ્જા ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—(રયણાણ) કે૦ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પિંડના (પઢમ) કે૦ પ્રથમ ડગરના જોયણ (સહસે) કે૦ જે એક હજાર યોજન મૂક્યા છે, તેમાંથી (હિદ્ધુવરિ સય સય વિદ્ધૂણે) કે૦ હેઠે અને ઉપર સો સો યોજન મૂકીએ. વચમાં આઠસો યોજન રહ્યા, તેમાં (વંતરિયાણં) કે૦ વ્યંતર દેવોનાં (મોમા) કે૦ પૃથ્વોકાય સંવંધી (રમ્મા) કે૦ રમણિક (અસંખિજ્જા) કે૦ અસંખ્યાતા (નગરા) કે૦ નગરો છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે વ્યંતર દેવોના ઘરના આકાર કહે છે:—

વાહિ વટ્ટા અતો, ચરસ અહો અ કણિયાયારા ॥

ભવણવડ્ડા તહ વતરાણ, હદ ભવણાઓ નાયવા ॥૩૫॥

અર્થ—વ્યતરદેવોના પસો (વાહિ) કે. વાહેગ્ના ભાગે (વટ્ટા) કે. વૃત્ત એન્ને ગોળ આકારવાલા છે, અને (અતો) કે. માહેલા ભાગે (ચરસ) કે. ચોસ્ખા છે (અ) કે. વલી (અહો) કે. અયોભાગે પટ્ટા નોંચેના ભાગે (કણિયાયારા) કે. કમલની કર્ણિકાના આકાર છે એ ઉપર ફહલી આકૃતિવાલા (ભવણવડ્ડા) કે. ભવનપતિના (તહ) કે. તથા (વતરાણ) કે. વ્યતરદેવોના (હદભવણાઓ) કે. રુદ્રના શુદ્ધો (નાયવા) કે. જાણવા ॥ ૩૫ ॥

તહિ દેવા વતરિયા, વરતરુગીગીયવાહ્યરવેગ ॥

નિચ્ચં મુહિયા પમુહ્યા, ગયંપિ કાલ ન યાણતિ ॥૩૬॥

અર્થ—(તહિ) કે. તે શુદ્ધનોમા (દેવા વતરિયા) કે. વ્યતરિત દેવતાઓ (વરતરુગી) કે. અતિ સુન્દર દેવાગનાઓના (ગીયવાહ્યર વેગ) કે. મધુર ગીત અને પત્રીશબ્દ નાટક સહિત મૃદગાદિક વાજિત્રના શબ્દથી (નિચ્ચં) કે. નિત્ય (મુહિયા) કે. સુખી છતાં અને (પમુહ્યા) કે. હર્ષવત છતાં (ગયંપિ કાલ) કે. ગયેલા કાલને (ન યાણતિ) કે. નથી જાણતા ॥ ૩૬ ॥

હવે તે વ્યતર દેવોના નગરોનું પ્રમાણ તથા નિરાયના નામ કહે છે—

તે જલુદીવ મારહ-વિદેહ સમ ગુરુ જહન મજ્ઞિમગા ॥

વંતર પુણ અઢવિહા, પિસાય મૂયા તહા જક્લા ॥૩૭॥

રક્ષસ કિંનર કિંપુરિસા, મહોરગા અટ્ટમા ય ગંધર્વા ॥
દાહિણ ઉત્તર મેયા, સોલસ તેસિં ઇમે ઇંદા ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:—તે વ્યંતર દેવોનાં (નગરો) જે (ગુરુ) કે૦ મહોટાં છે તે (જંબુદીવ) કે૦ જંબુદ્વીપ જેવડાં એક લાખ યોજન પ્રમાણ ગોલ આકારવાલાં છે. તથા જે (જહન) કે૦ જઘન્ય નગરો છે તે (મારહ) કે૦ ભરતક્ષેત્ર જેવડાં એટલે ૫૨૬ યોજન તથા એક યોજનના ઓગળીયા છ ભાગ ઉપર છે, અને (મજ્જિમગા) કે૦ મધ્યમ ભુવનો છે તે (વિદેહસમ) કે૦ મહા-વિદેહ ક્ષેત્ર સમાન એટલે ૩૩૬૮૪ યોજન અને એક યોજનના ઓગળીયા ચાર ભાગ ઉપર એવડાં મહોટાં છે. (પુણ) કે૦ વલી તે નગરોમાં રહેનારા (વંતર) કે૦ વ્યંતર દેવો (અટ્ટ-વિહા) કે૦ આઠ પ્રકારના છે. તેમનાં નામ કહે છે. ૧ (પિસાય) કે૦ પિશાચ, ૨ (ભૂયા) કે૦ ભૂત, (તહા) કે૦ તથા ૩ (જક્ષ્વા) કે૦ ચક્ષ. ॥ ૩૭ ॥ ૪ (રક્ષસ) કે૦ રાક્ષસ, ૫ (કિંનર) કે૦ કિન્નર, ૬ (કિંપુરિસા) કે૦ કિંપુરુષ, ૭ (મહોરગા) કે૦ મહોરગ, (ય) કે૦ અને ૮ (અટ્ટમા) કે૦ આઠમા (ગંધર્વા) કે૦ ગંધર્વ. (દાહિણ ઉત્તર મેયા) કે૦ દક્ષિણ અને ઉત્તર એવા વેવે મેદથી (તેસિં) કે૦ તેમના (ઇમે) કે૦ આગલી ગાથામાં કહેવાશે તે નામના સોલસ ઇંદા કે૦ શોલ ઇન્દ્રો છે. ॥ ૩૮ ॥ અહિં એ આઠેના પ્રતિભેદ કહે છે:—

સુન્દર આકૃતિવાલા, જોનારને આનંદ ઉપજાવનારા, હાથ તથા કંઠમાં રત્નનાં આભૂષણોને ધારણ કરનારા કુષ્માંડ, પટક, જોપ, આન્હિક, કાલ, મહાકાલ, ચોક્ષ, અચોક્ષ, તાલપિશાચ,

મુલરપિશાચ, અસ્તારન, દેહ, મહાદેહ, તૂંદશ્રીક અને પનપિ-
શાચ એ પદર પ્રકારના પિશાચ દેવો છે ॥ ૧ ॥

અગત, મુન્દર મુલ્કમાલા અને વિવિધ લેપનને ધારણ કર-
નારા સ્વરૂપ, પ્રતિરૂપ, અતિરૂપ, ભૂતોત્તમ, સ્કન્દિન, મહાસ્ક-
ન્દિક, મહાગે, પ્રતિછના અને આકાશમા એ નવ પ્રકારના
ભૂતદેવો છે ॥ ૨ ॥

ગમીર સ્વભાવમાલા, પ્રીય દેલાવમાલા, શરીરના માનોન્માન
પ્રમાણમાલા, હાયવગના તલીયા, નલ, તાલુ, જીભ, હોઠ એ
જેમના રાતા છે એવા, મુન્દર મુકુટ તથા વિચિત્ર આભૂષણોને
ધારણ કરનારા એવા પૂર્ણભદ્ર, યાગિભદ્ર, જોતભદ્ર, હરિભદ્ર, સુમ-
નોભદ્ર, વ્યતિપાકભદ્ર, સુભદ્ર, સર્વતોભદ્ર, મનુષ્યયક્ષ, યનાપિય,
યનાહાર, રૂપયક્ષ અને યક્ષોત્તમ એ તેર મેં યક્ષ દેવોના છે ॥ ૩ ॥

ભયકર સ્વભાવમાલા, ભયકર દેલાવમાલા, વિકરાલ રાતા
લાના હોઠમાલા, ક્ષલહલતા આભૂષણમાલા, નાના પ્રકારના ચિલે-
પનમાલા એવા ભીમ, મહાભીમ, વિઘ્ન, વિનાયક, જલરાક્ષસ, યક્ષ-
રાક્ષસ અને ત્રણરાક્ષસ એ સાત પ્રકારના રાક્ષસ દેવો છે. ॥ ૪ ॥

જ્ઞાત આકૃતિમાલા, મુન્દર મુલ્કમાલા અને યસ્તક ઉપર
મુકુટને ધારણ કરનારા એવા કિંનર, કિંપુરુપ, કિંપુરુપોત્તમ, હૃદય-
ગમ, રૂપશાલિન, અનિર્દિત, કિંનરોત્તમ, મનોરમ, રતિમિય અને
રતિચ્રેષ્ઠ એ દશ પ્રકારના કિંનર દેવો છે. ॥ ૫ ॥

જેમના સાથલ અને મુજાઓ રૂપવત છે, મુન્દર મુલ્ક શોભા-
માલા તથા નાના પ્રકારના આભૂષણોને ધારણ કરનારા એવા પુરુષ,
સત્પુરુષ, મહાપુરુષ, પુરુષટુપમ, પુરુષોત્તમ, અતિપુરુષ, મહાદેવ,
મરુત, મેરુપ્રમ અને યક્ષમૃત એ દશ પ્રકારના કિં પુરુષ છે. ॥ ૬ ॥

અતિ દેગવાલા, સુન્દર આકૃતિવાલા, મહોટા શરીરવાલા, પુષ્ટ વિસ્તારવંત સ્કંધ ગ્રીવાવાલા અને વિચિત્ર આભૂષણોને ધારણ કરનારા એવા યુજંગ, ભોગશાલિન, મહાકાય, અતિકાય, સ્કંધ સાંધિન, મનોરમ, મહાદેગ, મહેશ્વક્ષ, મેરુકાંત અને ભાસ્વંત એ દશ પ્રકારના મહોરગ દેવો છે. ॥ ૭ ॥

સુન્દર આકૃતિવાલા, શ્રેષ્ઠ સુખવાલા, પ્રીય શબ્દવાલા, મસ્તકને વિષે મુકુટ અને કંઠને વિષે હારને ધારણ કરનાર એવા હાહા, હૂહૂ, હુંબરુ, નારદ, રુષિવાદક, ભૂતવાદક, કાર્દવ, મહાકાર્દવ, રૈવત વિશ્વાવસુ, ગીતરતિ અને ગીતયશ એ વાર પ્રકારના ગંધર્વ દેવો છે, એ વ્યંતરદેવોના પ્રતિભેદ કહ્યા.

હવે વ્યંતર દેવોના શોભાન્દ્રોનાં નામ બે ગાથાબદે કહે છે:—

કાલે ય મહાકાલે, સુરૂવ પડિરૂવ પુન્નમદે ય ॥
તહ ચેવ માણિમદે, ભીમે ય તહા મહાભીમે ॥ ૩૯ ॥
કિંનર કિંપુરિસે સપ્પુ-રિસા મહપુરિસ તહય અઙ્કાણ ॥
મહકાણ ગીયરડે, ગીયજસે દુન્નિ દુન્નિ કમા ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—પિશાચ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (કાલે) કે૦ કાલેન્દ્ર અને (ય) કે૦ વઢી ઉત્તર દિશાએ (મહાકાલે) કે૦ મહાકાલેન્દ્ર, ભૂતનિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (સુરૂવ) કે૦ સ્વરૂપેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (પડિરૂવ) કે૦ પ્રતિરૂપેન્દ્ર, (ય) કે૦ અને યક્ષનિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (પુન્નમદે) કે૦ પૂર્ણમદ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (તહ ચેવ) કે૦ તેવીજ રીતે નિશ્ચે (માણિમદે) કે૦ માણિમદ્ર, ય કે૦ વઢી તહા કે૦ (તથા) રાક્ષસ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (ભીમે) કે૦ ભીમેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (મહાભીમે)

કે० મહાભીમેન્દ્ર ॥ ૩૯ ॥ કિંનર નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (કિંનર) કે० કિંનરન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (કિંપુરિસે) કે० કિંપુરુષેન્દ્ર, તથા કિંપુરિષ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (સત્પુરિસા) કે० સત્પુરુષેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (મહપુરિસ) કે० મહાપુરુષેન્દ્ર, (તદય,) કે० તેમજ મહોરગ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાને વિષે (અદ્રકાએ) કે० અતિકાએન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (મહકાએ) કે० મહાકાએન્દ્ર, ગર્વર્ષ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાને વિષે (ગીયર્ષ) કે० ગીતરત્તોદ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (ગીયજસે) કે० ગીત-યજોદ્ર એ પ્રમાણે, આઠ નિકાયમાં (કમા) કે० અનુક્રમે કરીને (દુન્નિ, દુન્નિ) કે० વચ્ચે રૂંદો હોય છે ॥ ૪૦ ॥

હવે એ પિશાચાદિક આઠ નિકાયના વ્યતર દેવોની ધ્વજામાં ચિન્હ હોય તે કહે છે —

ચિધ કલવ સુલસે, વહ સ્વટુંગે અસોગ ચંપયએ ॥

નાગે તુવરુ અ ડ્રાએ, સ્વટુંગવિવજ્જિયા રુક્ષા ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—પિશાચન (કલવ) કે० રૂદ્ર વૃક્ષનું ચિન્હ, ભૂતને (સુલસે) કે० સુલસ વૃક્ષનું ચિન્હ, યક્ષને (વહ) કે० વહવૃક્ષનું ચિન્હ રાક્ષસને (સ્વટુંગે) કે० તાપસના પાત્રનું ચિન્હ, કિંનરને (અસોગ) કે० અશોક વૃક્ષનું ચિન્હ, કિંપુરુષને (ચંપયએ) કે० ચંપક વૃક્ષનું ચિન્હ, મહોરગને (નાગે) કે० નાગ વૃક્ષનું ચિન્હ, ગર્વર્ષને (તુવરુ અ) કે० વઢી તુવરાના વૃક્ષનું ચિન્હ હોય છે એ સર્વે (ચિધ) કે० ચિન્હ (ડ્રાએ) કે० ધ્વજામાં હોય છે તેમાં (સ્વટુંગવિવજ્જિયા) કે० સ્વટુંગને વર્જીને વાકીના સર્વ ચિન્હો રુક્ષા કે० વૃક્ષો છે અને સ્વટુંગ એ તાપસનું ઉપકરણ છે ॥ ૪૧ ॥

હવે એ વ્યતર દેવોના શરીરનો વર્ણ કહે છે —

જક્ષ પિસાય મહોરગ, ગંધવ્વા સામ કિંનરા નીલા ॥
રક્ષસ કિંપુરિસા વિ ય, ધવલા ભૂયા પુળો કાલા ॥૪૨॥

અર્થ:—(જક્ષ) કે૦ યક્ષ, (પિસાય) કે૦ પિશાચ,
(મહોરગ) કે૦ મહોરગ, (ગંધવ્વા) કે૦ ગંધર્વ એ ચારનો વર્ણ
(સામ) કે૦ શ્યામ એટલ કિંચિત્ કૃષ્ણવર્ણ જાણવો. (કિંનરા)
કે૦ કિંનરો (નીલા) કે૦ શ્યામ પળ કિંચિત્ નીલ વર્ણવાલા
જાણવા. (રક્ષસ) કે૦ રાક્ષસ અને (કિંપુરિસાવિય) કે૦
કિંપુરુષ પળ (ધવલા) કે૦ ઉજ્જલ વર્ણવાલા હોય છે. (પુળો)
કે૦ વલી (ભૂયા) કે૦ ભૂતદેવો (કાલા) કે૦ કૃષ્ણવર્ણવાલા
હોય છે. ॥ ૪૨ ॥

હવે વીજા આઠ જાતિના વ્યંતર દેવો છે, તે કહે છે:—

રયણાએ જોયણસએ, હિંદુવરિ દસ દસ ઠાડુએ ચેવ ॥
વંતરિયાળ નિકાયા, ભવણાસંઘા સુએ મળિયા ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:—(રયણાએ) કે૦ રત્નગ્રંથા પૃથ્વીના પિંડ માંહેલા
(જોયણસએ) કે૦ પહેલા સો યોજનમાં (હિંદુવરિ) કે૦ નીચે
અને ઊપર (દસ દસ ઠાડુએ ચેવ) કે૦ નિશ્ચય દશ દશ યોજન
મૂકીયે. વાકીના એસી યોજનમાં વંતરિયાળ (નિકાયા) કે૦
વ્યંતર દેવતાની આઠ નિકાયો છે. તેમાં (ભવણાસંઘા) કે૦
વ્યંતર દેવોના અસંખ્ય ભુવનો (સુએ મળિયા) કે૦ સૂત્રમાં
કહ્યાં છે ॥ ૪૩ ॥

અણપત્ની પળપત્ની, ઇસિવાઈ ભૂયવાઈએ ચેવ ॥
કંદી ય મહાકંદી, કોહંડે ચેવ પયએ ય ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:—૧ (અણપત્ની) કે૦ અણપત્ની નિકાય, ૨ (પળ-

पञ्ची) के० पणपञ्ची निकाय, ३ (इसिवाडे) के० ऋषिवादी
निकाय, ४ (भूयवाइर) के० भूतवादी निकाय, (चैत्र) के०
निवे, ५ (कनी य) के० उली कद्रित निकाय, ६ (महाकनी)
के० महामद्रित निकाय ७ (कोहडे) के० कोहदिक निकाय,
(चैत्र) के० निर्धय ८ (पयप य) के० उली पतग निकाय ए
व्यतर देवोनी आठ निकाय जाणरी ॥ ४४ ॥

इय पढमजोयणसए, रयणाए अट्ट उत्तरा अररे ॥
तेसु इह सोलसिदा, रुअगअहो दाहिगुत्तरओ ॥ ४५ ॥

अर्थ—(इय) के० ए आठ निकाय ते (रयणाए) के०
रत्नमभा पृथ्वीना (पढमजोयणसए) के० पहला सो योजन
माहेला उचला एसी योजनमां बसनारा (अट्ट वतरा) के० आठ
जातिना व्यतर ते पूर्वे रहग व्यतहोधी (अरर) के० धीजा
अर्थात् राणव्यतर देवो जाणवा. (इह) के० अठि (तेसु) के०
ते व्यतर देवताने त्रिने आठ निकायना (सोलसिदा) के० शोल
ईद्रो (रुअगअहो) के० रुचक मदेथी रग योजन नीचे एसी
योजनमा दाहिगुत्तरओ के० वक्षिण अने उत्तर दिशाना मेदे करीने
जाणरा ॥ ४५ ॥

हने चे गाथामडे गोल इद्रोना नाम वहे छे —

सन्निहिए मामाणे, धाइ विहाए इमी य इसियाले ॥
ईमर महेसरे वि य, हउइ सुमत्ये तिसाले य ॥ ४६ ॥
हासे हामरडे वि य, सेए य भवे तहा महासेए ॥
पयगे पयगउई वि य, मोलम इदाण नामाणि ॥ ४७ ॥

अर्थ — १ (सन्निहिए) के० गनिहिनेंद्र, २ (सामाणे)

કેં સમાર્નંદ્ર, ૩ (ધાઈ) કેં થાતા ઇંદ્ર, ૪ (વિદ્યા) કેં
 વિધાતા ઇંદ્ર, ૫ (ઇસી ય) કેં વઝી કૃપિ ઇંદ્ર, ૬ (ઇસિવાલે)
 કેં કૃપિપાલેંદ્ર, ૭ (ઈસર) કેં ઈશ્વરેન્દ્ર, ૮ (મહેસરે) કેં
 મહેશ્વરેન્દ્ર, (વિ ય) કેં નિશ્વય (હવડ) કેં હોય. ૯ (મુવત્યે)
 કેં મુવત્સેંદ્ર, (ય) કેં અને ૧૦ (વિસાલે) કેં વિશાલેન્દ્ર.
 ॥ ૪૬ ॥ ૧૧ (હાસે) કેં હાસ્ય ઇંદ્ર, ૧૨ (હાસરંદે) કેં
 હાસ્યરતિ ઇંદ્ર, (વિ ય) કેં વઝી ૧૩ (સેણ) કેં શ્વેતંદ્ર;
 (ભવે) કેં હોય. (તહા) કેં તેમજ ૧૪ (મહાસેણ) કેં
 મહાશ્વેત ઇંદ્ર, ૧૫ (પયગે) કેં પતંગ ઇંદ્ર, ૧૬ (પયગવડ) કેં
 પતંગરતિ ઇંદ્ર. ૧૭ (વિ ય) કેં નિશ્વય (સોલસઈંદ્રાણ) કેં સોલ
 ઈંદ્રોનાં (નામાણિ) કેં નામ કહ્યાં. ॥ ૪૭ ॥

આ વ્રાણવ્યંતર દેવોના સોલ ઇંદ્ર કહ્યા. તેની પહેલા વ્યંતર
 દેવોના પળ સોલ ઈંદ્રો કહ્યા છે. સર્વે મઝી વઝીસ ઇન્દ્ર થયા. તેમની
 સાથે ભુવનરતિના વીશ, સૂર્ય ચંદ્રના વે અને વૈમાનિકના દશ મઝી
 ચોસઠ ઈંદ્રો ગણાય છે.

હવે વ્યંતર તથા જ્યોતિષિ દેવોના સામાનિક અને આત્મરક્ષક
 દેવો સરખા છે, માટે સાથે સંખ્યા કહે છે:—

સામાણિયાણ ચરો, સહસ્સ સોલસ ય આયરક્ષાણં ॥
 પત્તેયં સવ્વેસિં, વંતરવડ સસિરગ્રીણં ચ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ:—(સવ્વેસિં) કેં સર્વે ઇંદ્રો વઝીશ (વંતરવડ) કેં
 વ્યંતર ઇન્દ્રોને (ચ) કેં અને (સસિરગ્રીણં) કેં સૂર્ય અને
 ચંદ્રને તે (પત્તેયં) કેં દરેકને (સામાણિયાણ) કેં સામાનિક
 દેવો (ચરોસહસ્સ) કેં ચાર હજાર અને (આયરક્ષાણં) કેં
 અંગરક્ષક દેવો તે (સોલસય) કેં સોલ હજાર હોય છે. ॥૪૮॥

હો દરેક ઇન્દ્રની પાસે કેટલી જાતના દેવો હોય છે ?
તે કહે છે —

इदसामाणियाण ता-यतीसां परिसा य अगस्वखा य ॥
लोगपाला अणिका, पइन्न अभिओग किन्वि-
सीया ॥ ४९॥

અર્થ — (इद) કે० ઇન્દ્ર, (सामाणियाण) કે० સામાનિક
દેવો, (तायतीसा) કે० તાયત્રિશક દેવો, (परिसा) કે० પરિ-
દાના દેવો, (अगस्वखा) કે० અગસ્ત્રક દેવો, (लोगपाला)
કે० લોકપાલ દેવો, (अणिका) કે० અનિક તે કટકના દેવો,
(पइन्न) કે० પ્રકીર્ણ એટલે પ્રજારૂપ દેવો, (अभिओग) કે०
આભિયોગિક તે ચાકર દેવો, (किन्विसीया) કે० કિલ્વિપિક
દેવો. એ દશ જાતના દેવો હોય છે. ॥ ૪૯ ॥

હવે કટકના સાત પ્રકાર રહે છે —

गधब्ब नट्ट हय गय, रह भड अणियाणि सव्वइदाण ॥
वेमाणियाण वसहा, महिसा य अहोनिवासाण ॥ ५० ॥

અર્થ — (गधब्ब) કે० ગદગમર ગમ્વેનુ, (नट्ट) કે० નટ્ટ
કાનાર નાટકીયાનુ, (हय) કે० ઘોડાનુ, (गय) કે० હાથીનુ,
(रह) કે० રથનુ અને (भड) કે० મુખટનુ. એ છ પ્રકારના
(अणियाणि) કે० કટકો (सव्वइदाण) કે० સર્વે ઇન્દ્રોને હોય
છે, પરંતુ (वेमाणियाण) કે० વૈમાનિક ઇન્દ્રોને સાતમું કટક
(वसहा) કે० વૃષભનુ હોય છે (य) કે० અને (अहोनिवासीण)
કે० મુવનપતિ તથા વ્યતર ઇન્દ્રોને સાતમું કટક (महिसा) કે०
મહિષ એટલે પાઠાનુ હોય છે. ॥ ૫૦ ॥

હવે પ્રત્યેક ઇન્દ્રને ત્રાયત્રિંશકાદિક દેવોની સંખ્યા કહે છે:—

તિત્તિસ તાયતીસા, પરિસતિયા લોગપાલ ચત્તારિ ॥
અણિયાણિ સત્ત સત્ત ય, અણિયાહિવ સવ્વંદાણં ॥૫૧॥

અર્થ:—(તિત્તિસ તાયતિસા) કે૦ તેત્રીસ ત્રાયત્રિંશક એટલે
ગુરુસ્થાનીયા સલાહ પૂછવા યોગ્ય દેવો. (પરિસતિયા) કે૦ વાહ્ય-
મધ્ય અને અભ્યંતર એવી ત્રણ પર્પદા, (લોગપાલ ચત્તારિ) કે૦
સોમ યમ વરુણ અને કુવેર એ નામના ચાર લોકપાલ, (અણિ-
યાણિ સત્ત સત્ત ય) કે૦ વઢી સાત સાત પ્રકારનું કટક, અને
(અણિયાહિવ) કે૦ કટકના અધિપતિ, એ સવ્વંદાણં) કે૦ સર્વે
ઇન્દ્રોને હોય છે. ॥ ૫૧ ॥

નવરં વંતર જોઇસ, ઇંદાણ ન હુંતિ લોગપાલાઓ ॥
તાયત્તીસમિહાણા, તિયસાવિય તેસિં નહુ હુંતિ ॥૫૨॥

અર્થ:—પરંતુ (નવરં) કે૦ એટલું વિશેષ છે કે—(વંતર)
કે૦ વ્યંતર દેવોના વત્રીશ ઇંદ્રોને તથા (જોઇસ) કે૦ જ્યોતિષીના
બે ઇંદ્રોને (લોગપાલાઓ) કે૦ ચાર લોગપાલ (ન હુંતિ) કે૦
ન હોય. તેમજ (તાયત્તીસમિહાણા) કે૦ ત્રાયત્રિંશક નામના
(તિય સાવિય) કે૦ તે દેવતા પણ (તેસિં) કે૦ વ્યંતર તથા
જ્યોતિષીના ઇન્દ્રોને (નહુ હુંતિ) કે૦ ન હોય. ॥ ૫૨ ॥

હવે જ્યોતિષી દેવોના વિમાનોની વક્તવ્યતા કહે છે. જ્યોતિષી
તિર્યક્ લોકમાં છે. અને તિર્યક્ લોક મેરુ મધ્યરુચકથી નવસો
યોજન ઉપર અને નવસો યોજન નીચે એમ અઠારસો યોજન પ્રમાણ
છે, તેમાં ઉપરના જે તિર્યક્ લોકના નવસો યોજન છે. તેમાં
જ્યોતિષીના વિમાન કેટલા ઊંચા છે ? તે કહે છે:—

સમભૂતલાઓ અદ્વિ, દમૂળ જોયણસર્હિ આરમ્મ ॥
 ઉવરિ દસૂતર જોયણ-સયંમિ ચિદ્ધતિ જોડસિયા ॥૫૩॥

અર્થ —મેરુરતના મધ્ય ભાગમાં જે આઠ સ્વરૂપદેશ છે, તે સમભૂતલા યદવાય તે (સમભૂતલાઓ) કે० સમભૂતલા થસો (દમૂળ) કે० દશ યોજન ઓછા ઘસા (અદ્વિ જોયણસર્હિ) કે० આઠસો યોજન અર્થાત્ સાતમો ને નેતુ યોજન, ત્યાયી (આરમ્મ) કે० આરમ્મોને (ઉવરિ) કે० ઉવરના ભાગને ચિયે (દસૂતર જોયણસયમિ) કે० દસસો દશ યોજનમાહ (જોડસિયા) કે० જ્યોતિષી દેવો (ચિદ્ધતિ) કે० રહે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે દસસો દશ યોજનમાં જ્યોતિષિ દેવો કેવી ઢીલ રહ્યા છે ? તે કહ છે —

તત્ય રત્તી દમજોયણ, અસીડ તદુવરિ મમી ય રિસેસુ ॥
 અહ ભરણિ માહુ ઉવરિ, રહિ મૂલો મિતરે અમિડ ॥૫૪॥

અર્થ —(તત્ય) કે० ત્યા પટલે દસસો દશ યોજનમાં (દમ જોયણ) કે० પ્રથમ ત્રણ યોજનની ઉવર (રત્તી) કે० મૂળ છે. (તદુવરિ) કે० તેના ઉવર (અસીડ) કે० એમી યોજન (મમી) કે० ચતુર્થ છે (ય) કે० વતી તે યતી ચાર યોજન ઉચા (રિસેસુ) કે० અઢારીય નખરો છે તેમાં (ભરણિ) કે० ભરણી નક્ષત્ર મરં નખરોથી (અહ) કે० નીચે ચાલે છે, તથા (માહ) કે० મ્યાનિ નખત્ર મરં નખરોથી (ઉવરિ) કે० ઉવર ચાડે છે રત્તી (મૂલો) કે० મૂળ નખત્ર મરં નખરોથી (ઘરિ) કે० મહારના મરં ચાલે છે અને (અમિડ) કે० અધિજિત્ નક્ષત્ર મરં નખરોની (મિતર) કે० અંતર ચાલે છે ॥ ૫૪ ॥

(દગફાલિદમયા) કે૦ ઉદકસ્ફટિકરન્નમય છે. લવણ સમુદ્રની ગિચ્છા દશ હજાર યોજન પહોળી અને મોઢા હજાર યોજન ઊંચી છે, અને જ્યોતિષિ વિમાનો તો નવમો યોજન ઊંચાઈમાં છે, તેથી તે વિમાનો પાણીની ગિચ્છામાં ચાલે છે, પરંતુ સ્ફટિકરન્નના પ્રભાવથી પાણી ફાટીને મોકલું થઈ જાય છે, તેથી વિમાનોને વાથા થતી નથી. તેમ વિમાનોમાં પાણી ભરાતું નથી. આજી કારણોથી સૂર્યપ્રવ્રણિ વિગેરેમાં જ્યોતિષિ વિમાનો સ્ફટિકમય, પણ લવણ સમુદ્રમાં ફરતા જ્યોતિષિ વિમાનો ઉદકસ્ફટિકમય કયાં છે. વલી તે વિમાનોના તેજની પાણીથી કાંઈ હાની થતી નથી ॥ ૫૮ ॥

હવે ચંદ્રાદિક જ્યોતિષિ દેવોના વિમાનોનું પ્રમાણ કહે છે:—

જોયણિગસદ્ધિ ભાગા, છપ્પન્નડડ્યાલ ગાડુ ટુ ઇગ હ્દં ॥
ચંદાઈવિમાણાયમ, વિત્થડા અહ્દમુચ્ચતં ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—(જોયણિગસદ્ધિ ભાગા) કે૦ એક યોજનના એકસઠ ભાગ કરીયે, તેવા (છપ્પન્ન) કે૦ છપ્પન્ન ભાગનું ચન્દ્ર વિમાન લાંબુ છે અને (અડ્યાલ) કે૦ અડનાલીગ ભાગનું સૂર્ય વિમાન લાંબુ છે. વલી (ગાડુ ટુ) કે૦ બે ગાડનાં ગ્રહ વિમાનો લાંબા છે, તથા (ઇગ) કે૦ એક ગાડનાં નક્ષત્ર વિમાનો લાંબા છે, અને (અહ્દ) કે૦ અહ્દા ગાડના તારાના વિમાનો લાંબા છે. એ (ચંદાઈવિમાણાયમ) કે૦ ચન્દ્ર વિગેરેના વિમાનોની લંબાઈ કહી, વલી (વિત્થડા) કે૦ વિસ્તાર એટલે પહોળાઈ પણ નેટલી જાણવી. અને જેટલાં લાંબાં પહોળાં કયાં. તેથી (અહ્દં ઉચ્ચતં) કે૦ અહ્દા ઉચ્ચણે જાણવાં. ॥ ૫૯ ॥

હવે મનુષ્યલોકનું પ્રમાણ તથા મનુષ્યલોકથી વાહેરના સ્થિર ચન્દ્રાદિ પાંચે જ્યોતિષિઓના વિમાનોનું સ્વરૂપ કહે છે:—

પળયાલ લક્ષ્મ જોયળ, નરસિત તત્તિમે મયા મપિરા ॥
 નરસિતાઓ વહિ પુળ અદ્ધમાળા ઢિયા નિચ ॥૬૦॥

અર્થ — (પળયાલ ન્હાલ જોયળ) કે૦ વિસ્તાલીશ ન્હાલ
 યોજનનુ (નરસિત) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્ર છે (તત્તિ) કે૦ તે
 મનુષ્ય ક્ષેત્રમા (મે) કે૦ ૧ ચર જ્યોતિષિ (મયા) કે૦ નિરતર
 (મપિરા) કે૦ કર છે (પુળ) કે૦ ગ્હો (નરસિતાઓ વહિ)
 કે૦ મનુષ્ય ક્ષેત્રનો ગ્રહ (અદ્ધમાળા) કે૦ છે ચર જ્યોતિષિના
 વિમાનોનુ પ્રમાણ કશુ છે, તેથી અર્ધા પ્રમાણગત જ્યોતિષિ
 વિમાનો (નિચ) કે૦ નિરતર (ઢિયા) કે૦ સ્થિર રહ્યા છે
 અર્થાત્ ચર જ્યોતિષિના વિમાનોથી સ્થિર જ્યોતિષિના વિમાનોનુ
 પ્રમાણ ગ્રહાડ પહોળાડ અને ઊંચાડમા અર્ધુ છે ॥ ૬૦ ॥

અહિં વિસ્તાલીશ ન્હાલ યોજનનુ મનુષ્ય ક્ષેત્રનુ પ્રમાણ રૂઠ છે
 જે-જનુક્રીપથી પૂર ળિગામા જે ન્હાલ યોજનનો લક્ષણ સમુદ્ર, ચાર-
 ન્હાલ યોજનનો ગાતરી સ્વણ્ડ, આઠ ન્હાલ યોજનનો ફાલ્ગુનિ
 સમુદ્ર, અને આઠ ન્હાલ યોજનનો પુષ્કરાર્દ્ધ એ સર્વે મળી ગાંધી
 ન્હાલ યોજન થયા તેગજ ગાંધીશ ન્હાલ યોજન પશ્ચિમ ળિગામા
 થાય અને મળી હુમાલીશ ન્હાલ યોજન થાય, તેની માથે એક
 ન્હાલ યોજનનો જનુક્રીપ ગેન્ધતા વિસ્તાલીશ ન્હાલ યોજન થાય,
 તેજ પ્રમાણે ઉત્તર ળિગામા ગણતા પણ વિસ્તાલીશ ન્હાલ યોજન
 થાય છે, એ વિસ્તાલીશ ન્હાલ યોજનના મનુષ્ય ક્ષેત્રને સીંદીને
 સતરમો એકીસ યોજન ઊંચો માનુષોત્તર પર્વત રહ્યો છે. તેની
 અંતરજ મનુષ્યોના જન્મ મરણ થયાથી તે મનુષ્ય ક્ષેત્ર ફટકાય છે
 એ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા ચર જ્યોતિષિના વિમાનો મેં પવનને પ્રતિગા
 દેતા નિરતર ફરે છે ।

હતં મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ચન્દ્ર વિગેરે જ્યોતિષિ દેવતાની ગતિ તથા તેમના વિમાનને વહન કરનારા દેવતાની સંખ્યા વિગેરે કહે છે:—

મમિ રવિ ગ્રહ નક્ષત્રા, તારાઓ હંતિ જહુત્તરં સિઘ્યા ॥
વિવરીયા ડ મહદ્વિઅ, વિમાનવ્રહ્મા કમેણેસિં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:—(મમિ) કે० ચન્દ્ર, (રવિ) કે० સૂર્ય, (ગ્રહ) કે० ગ્રહ, (નક્ષત્રા) કે० નક્ષત્ર અને (તારાઓ) કે० તારા તેમની ગતિ (જહુત્તરં) કે० યથોત્તરગણાદે કરીને (સિઘ્યા) કે० ઉતાવળી (હંતિ) કે० હોય છે. (ડ) કે० વળી (મહદ્વિઅ) કે० મહદ્વિકે કરીને (વિવરીયા) કે० પૂર્વ કહેલા અનુક્રમથી વિપરીત ક્રમ જાણવો. અને (કમેણેસિં) કે० અનુક્રમે કરીને (વિમાનવ્રહ્મા) કે० વિમાને વહન કરનારા દેવતા એ સર્વ આગલી ગાથાઓથી કહે છે. ॥ ૬૧ ॥

ચંદેહિં રવી સિઘ્યા, રવિગો ભવે ડ ગ્રહા ય સિઘ્યયરા ॥
તત્તો નક્ષત્રાઓ, નક્ષત્રે હંતિ તારાઓ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:—(ચંદેહિં) કે० ચન્દ્રથી (રવી) કે० સૂર્ય (સિઘ્યા) કે० ઉતાવળી ગતિવાળો છે. (ડ) કે० વળી (રવિગો કે० સૂર્યથી (ગ્રહા ય) કે० ગ્રહો (સિઘ્યયરા) કે० ઉતાવળી ગતિવાળા (ભવે) કે० હોય છે. (તત્તો) કે० ગ્રહોથી (નક્ષત્રાઓ) કે० નક્ષત્રો, અને (નક્ષત્રે) કે० નક્ષત્રોથી (તારાઓ) કે० તારા ઉતાવળી ગતિવાળા (હંતિ) કે० હોય છે. ॥ ૬૨ ॥

અપ્પહ્વીયાઓ તારા, નક્ષત્રા સ્વલુ તઓ મહદ્વીયા ॥
નક્ષત્રે હંતિ ગ્રહા, ગ્રહેહિં સૂરા તઓ ચન્દા ॥ ૬૩ ॥

અર્થ —મર્ચથી (અષ્ટદ્વીયાઓ) કે૦ થોડી રુદ્ધિવાળા (તારા) કે૦ તારાઓ કે, (તેઓ) કે૦ તેથી (મહદ્વીયા) કે૦ વચારે રુદ્ધિવાળા (નવલક્ષ્મી) કે૦ નવત્રો (ગ્વલુ) કે૦ નિશ્ચે હોય કે અને (નવલક્ષ્મી) કે૦ નવત્રોથી (ગદા) કે૦ ગ્રહો વચારે રુદ્ધિવાળા (દ્રુતિ) કે૦ હોય કે રત્ની (ગદેહિ) કે૦ ગ્રહોથી વચારે રુદ્ધિવાળા (મુર) કે૦ મૂર્ચ હોય કે, અને (તઓ) કે૦ મૂર્ચથી વચારે રુદ્ધિવાળા (ચંદા) કે૦ ચંદ્ર હોય કે તારા પાંચ ઋણના હોય કે અને રીજા સર્વે જ્યોતિષિ દેવો અગ્નિતપ્ત સુર્યન સમાન કે પાંચે જ્યોતિષિ દેવોને પોત પોતાની નામાકૃતિ મરગ્વા મુકુટમા ચિહ્ન હોય છે ॥ ૬૨ ॥

મોલમ મોલમ અડ ચડ, દો મુરમહસ્તા પુરો

ય દાહિણઓ ॥

પચ્છિત્તર ઉત્તર મીહા, હત્થી વમહા હયા કમમો ॥ ૬૪ ॥

અર્થ —(સોલ્સ મુર મહસ્તા) કે૦ માંઠ હજાર દેશો ચંદ્ર વિમાનને વહન કરનારા અને (મોલ્સ) કે૦ સોલ્ હજાર દેવો મૂચના વિમાનને વહન કરનારા હોય કે. રત્ની (અડ) કે૦ આઠ હજાર દેશો ગ્રહના વિમાનને વહન કરનારા, (ચડ) કે૦ ચાર હજાર દેશો નલક્ષ્મી વિમાનને વહન કરનારા, તથા (દો) કે૦ બે હજાર દેશો તારાના વિમાનને વહન કરનારા હોય કે. જો કે ચંદ્રાદિકના વિમાનો આધારિક રીતે આસાનમા આલ્પન ગદિત કર્યા કરે પરંતુ આત્માકારી દેવો મક્તિ દેલાદ્યાને માટે વિમાનની નીચે સિદ્ધાન્તિના રૂપ ગમન કરી રહ્યા કે તેથી તેઓ પણ વિમાનની માથે ભ્રમણ કર્યા કરે

ए वांच ज्योतिषि विमानोने चञ्चलनारा देवो चारं दिशामां
 सरखे भागे रखा છે તે કહે છે. (પુરો) કે० પૂર્વદિશાયે (સીંહા)
 કે० સિંહનાં રૂપે, (દાહિણઓ) કે० દક્ષિણ દિશાયે (હાથી)
 કે० હાથીનાં રૂપે, (પચ્છિમ) કે० પશ્ચિમ દિશાયે (વસહા) કે०
 વૃષભને રૂપે અને (ઉત્તર) કે० ઉત્તર દિશાયે (તુરગા) કે०
 ઘોડાને રૂપે (કમસો) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા. ॥ ૬૪ ॥

તેજ વાત દૃઢ કરવાને વીજી ગાથાથી કહે છે:—

પુરો ય હંતિ સિંહા, દાહિણે કુંજરો મહાકાણ ॥
 પચ્છિમેણ ય વસહા, તુરગા પુણ ઉત્તરે પાસે ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—ચન્દ્રના વિમાનને વહન કરનારા સોલ હજાર દેવો છે.
 તેમાં (પુરો) કે० પૂર્વ દિશામાં (સિંહા) કે० સિંહનાં રૂપને
 ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે, (દાહિણે) કે० દક્ષિણ
 દિશામાં કુંજરો (મહાકાણ) કે० મોટા શરીરવાળા હાથીનાં રૂપને
 ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે, (પચ્છિમેણ) કે०
 પશ્ચિમ દિશામાં (વસહા) કે० વૃષભનાં રૂપને ધારણ કરનારા
 ચાર હજાર દેવો હોય છે, (પુણ) કે० વલી (ઉત્તરે પાસે) કે०
 ઉત્તર દિશામાં (તુરગા) કે० ઘોડાનાં રૂપને ધારણ કરનારા ચાર
 હજાર દેવો હોય છે. એજ પ્રમાણે સૂર્ય વિગેરેના વિમાનોને વહન
 કરનારા દેવોની જે સંખ્યા કહી હોય તેના ચોથે ભાગે દરેક
 દિશામાં સિંહાદિ રૂપને ધારણ કરનારા દેવો હોય છે એમ
 જાણવું. ॥ ૬૫ ॥

સર્વ જ્યોતિષિ દેવોમાં ચન્દ્ર અધિક ઋદ્ધિવંત છે, માટે ચંદ્રનો
 પરિવાર કહે છે:—

ગહ અઢાસી નક્ષત્ર, અઢવીમ તાર કોડિ કોડીળ ॥
છાસઠિ સહસ્ત્ર નવ મય, પળહત્તરિ એગસસિસિન્ન ॥૬૬॥

અર્થ — (ગહ) કે૦ મગલ વિશે ગ્રહો તે (અઢાસી) કે૦
અઢાસી છે, અને (નક્ષત્ર) કે૦ અભિજિત્ ગિરે નક્ષત્રો
(અઢવીમ) કે૦ અઢવીમ છે, પ્લી (છાસઠિ સહસ્ત્ર) કે૦
છાસઠ હજાર, (નવ મય) કે૦ નવમો અને (પળહત્તરિ) કે૦
પચોતેર એટલી (કોડિ કોડીળ) કે૦ કોઢા કોડી—અર્થાત્
છાસઠ હજાર કોઢા કોડી અને પચોતેર કોઢા કોડી એટલા
(તાર) કે૦ તારા એ સર્વે (એગસસિસિન્ન) કે૦ એક ચન્દ્રનું
સંન્ય એટલે પરિવાર છે ॥ ૬૬ ॥

અર્ધિ કોડિને શરા થાય કે—મનુષ્યક્ષેત્ર પિસ્તાલીશ લાલ
યોજન છે અને તારાની સરખા રસારે છે તો નેટલા ક્ષેત્રમા સમા-
વેશ થાય નહીં, આ શકાની અગલો ગાયાથી નિશ્ચિતિ કરે છે —

કોઢાકોડી સન્ન—તર તુ મન્નતિ ચિત્તધોનતયા ॥
કેડ અન્ને ઉસ્સે—હગુલમાણેણ તારાણ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ — અર્ધિ ન મત છે (કેડ) કે૦ કોઈક આચાર્ય
(કોઢા કોડી) કે૦ કોઢા કોડીની સરખાને (સન્નતર) કે૦
નામાંતર (મન્નતિ) કે૦ માને છે જેમ ગીશને કોડી કહેવાય છે
તેમ કોઢાકોડી પણ તેવુંજ મોક્ષ નામ છે કારણ કે (ચિત્તધોન-
તયા) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્રનું ઘોઢાણુ છે માટે બલી (અન્ને) કે૦
ગીજા કેટલાક આચાર્ય (તારાણ) કે૦ તારાના વિમાનનું પ્રમાણ
(ઉસ્સેહગુલમાણેણ) કે૦ ઉત્તેરાગુલપ્રમાણે રૂરીને માને છે અર્ધિ
નેટલાક ગ્રન્થોમાં ચારસો ઉત્તેરાગુલે એક પ્રમાણાગુલ કહ્યું છે અને
કેટલાક ગ્રન્થોમાં એક હજાર ઉત્તેરાગુલે એક પ્રમાણાગુલ કહ્યું છે

તૈથી ક્ષેત્રનું અલ્પત્વ હોવા છતાં ઉત્સેધાંગુલના માનથી તારાનાં વિમાનનું પ્રમાણ કરી શકાય છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે રાહુનું સ્વરૂપ અને તેની ગતિ કહે છે:—

આયામં વિરકંભં, જોયળમેગં તુ તિગુણઓ પરિહી ॥

અઢ્ઢાઇજ્જ ધણુસયા, રાહુવિમાણાણ વાહલં ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—(રાહુ વિમાણાણ) કે૦ રાહુના વિમાનની (આયામં વિરકંભં) કે૦ લંબાઈ તથા પહોલાઈ (જોયળમેગં) કે૦ એક યોજનની હોય છે. તુ કે૦ વ્હલી (પરિહી) કે૦ પરિધિ તે (તિગુણઓ) કે૦ ત્રણ ગુણો એટલે ત્રણ યોજનથી અધિક છે. અને (વાહલં) કે૦ જાડાઈ તે (અઢ્ઢાઇજ્જધણુસયા) કે૦ અઢીસો ધનુષ્યની છે. ॥ ૬૮ ॥

કળ્હં રાહુ વિમાણં, નિચ્ચં ચન્દેણ હોઈ અવિરહિયં ॥

ચતુરંગુલમપ્પત્તં, હિઢ્ઢા ચન્દસ્સ તં ચરઈ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:—(કળ્હં) કે૦ કાલા વર્ણવાલું (રાહુવિમાણં) કે૦ રાહુનું વિમાન (નિચ્ચં) કે૦ નિરંતર (ચન્દેણ) કે૦ ચન્દ્રના વિમાનથી (અવિરહિયં હોઈ) કે૦ અભિન્ન હોય છે. અર્થાત્ દૂર થાતું નથી. (તં) કે૦ તે રાહુનું વિમાન (ચંદસ્સ) કે૦ ચન્દ્રના વિમાનથી (ચતુરંગુલમપ્પત્તં) કે૦ ચાર અંગુલ દૂર (હિઢ્ઢા) કે૦ નીચે (ચરઈ) કે૦ ચાલે છે. ॥ ૬૯ ॥

રાહુ બે પ્રકારના છે. એક નિત્યરાહુ વીજો પર્વરાહુ. પર્વરાહુ જથ્થન્યથી છ માસે ચન્દ્રને અને સૂર્યને ગ્રહણ કરે છે અર્થાત્ પોતાના વિમાનથી ઢાંકે છે. તથા ઉત્કૃષ્ઠથી - ચન્દ્રને વેંતાલીશ માસે અને સૂર્યને અઢતાલીશ વર્ષે ગ્રહણ કરે છે. નિત્યરાહુનું વિમાન કાલા

ચર્ણનુ છે. તે સરંદા ચન્દ્રની સાથે પણ ચન્દ્રના વિમાનથી ચાર અણુ નીચુ ચાલે છે તેમા ક્રુષ્ણવક્ષમા ચન્દ્રમહત્વના પદર ભાગ કરીયે તેમા એક એક ભાગને ચાર ઢાકે છે. અને શુક્રવક્ષમા એક એક ભાગને મૂકે છે. જેથી લોકમા ચન્દ્રમહત્વના તેજની દાની દૃષ્ટિ દેલાય છે.

હો જનુદ્વીપમા તથા રીજા પણ મનુષ્યક્ષેત્રમા એક તારાથી રીજા તારાના વિમાનોનુ પરંતાદિકના વ્યાપાર્તે (આતરે) અથવા વ્યાપાર વિના (આતરા વિના) જયન્ધોત્કૃષ્ટ અતર ફેટલુ હોય ° તે કહે છે —

તારસ્મ ય તારસ્મ ય, જનુદ્વીપમિ અતર ગુરુય ॥

ચારમ જોયળ મહસ્મા દુન્નિમયા ચેવ ચાયાલા ॥૭૦॥

અર્થ — (જનુદ્વીપમિ) ફે° જનુદ્વીપને ત્રિણ તારસ્મ ય તારસ્મ ય) ફે° એક તારાથી રીજા તારાનુ (ગુરુય અતર) ફે° ઉન્કૃષ્ટ અતર (ચારમ જોયળ મહસ્મા) ફે° ચાર દજાર યોજન, (દક્ષિ સયા) ફે° ચમો યોજન અને (ચાયાલા) ફે° રેતાલીન યોજન અર્થાત્ (૧૦૦૬૦) યોજન (ચેવ) ફે° નિશ્ચે હોય છે આ અતર મેર પર્વતના વ્યાપારથી પટલે આતરાથી જાણતુ. વાગળ મેર પર્વત સમપ્રતલની નીચે ૪૫ દજાર યોજન ગાડો છે, તથા મેરને અને ૫૪ ગાજુના તારાને અગીયાગ્મો ઇસ્વીન યોજનનુ અતર છે અને ધીજી ગાજુષ પણ મેરને અને તારાને તેટલુજ અતર છે, ૫ વળ અતરની સગ્યાને ઘરની ફરીયે તા એક તારાથી રીજા તારાનુ ઉન્કૃષ્ટ અતર (૧૦૦૬૦) યોજન થાય છે ॥ ૭૦ ॥

હવે મેર પર્વત વિના રીજા પર્વતોના આતર અથવા આતરા વિના તારા તથા નખત્રોનુ જયન્ધ તથા ઉન્કૃષ્ટ અતર વા છે —

નિસઢો ય નીલવંતો, ચત્તારિસ ઉચ્ચ પંચ સય કૂડા ॥
અદ્ધં ઉવરિ રિલ્લા, ચરંતિ ઉમય ઢ વાહાણ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:—(નિસઢો ય નીલવંતો) કે૦ નિપથ અને નીલવંત
એ વન્ને પર્વત (ચત્તારિ સય ઉચ્ચ) કે૦ ભૂમિથી ચારસો યોજન
ઉંચા છે અને તે પર્વતનાં (પંચ સય) કે૦ પાંચસો યોજન ઉંચા
(કૂડા) કે૦ નવ નવ કૂટ એટલે શિખરો છે. તે કૂટો (ઉવરિ)
કે૦ ઉપરના ભાગે (અદ્ધ) કે૦ અઢીસો યોજન પહોલા છે. પર્વત
અને શિખરનું મલી નવસો યોજન ઉચ્ચપણું થયું. તે કૂટના (ઉમય)
કે૦ વન્ને વાજુણ (અદ્ધ) કે૦ આઠ યોજનની (અવાહાણ) કે૦
અવાધાણ (રિલ્લા) કે૦ નક્ષત્રો (ચરંતિ) કે૦ ફરે છે. એટલે
કે-અઢીસો યોજન શિખરની પહોલાઈ તથા વન્ને વાજુણ આઠ
યોજનની અવાધા મલીને—॥ ૭૧ ॥

છાવઢા દુન્નિસયા, જહનમેયં તુ હોઈ વાધાણ ॥

નિવાધાણ ગુરુલહુ, દો ગાઉ ય ધણુસયા પંચ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:—(છાવઢા દુન્નિસયા) કે૦ વસો ને છાસઢ યોજન
(એયં) કે૦ એ (જહન) કે૦ જવન્યથી તારા તારાને તથા નક્ષત્ર
નક્ષત્રને (વાધાણ) કે૦ પર્વતાદિકના વ્યાધાને એટલે આંતરે
અંતર છે. અને (નિવાધાણ) કે૦ પર્વતાદિકના આંતરા વિના
તો (ગુરુ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ અંતર (દો ગાઉ) કે૦ બે ગાઉનું છે,
(ય) કે૦ અને (લહુ) કે૦ જવન્ય અંતર (ધણુસયા પંચ)
કે૦ પાંચસો ધનુષ્યનું છે ॥ ૭૨ ॥

હવે મનુષ્ય ક્ષેત્રની વહાર ઘંટાકારે સ્થિર રહેલા ચન્દ્ર મૂર્યનું
માંહોમાંહે અંતરપ્રમાણ કહે છે:—

માણુસનગાઓ વાહિ, ચદા સૂરસ્સ સૂર ચદસ્સ ॥

જોયણ સહસ્સ પન્નાસ, ણૂણગા અંતર દિદ્ધ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—(માણુસ નગાઓ) કે० મનુષ્યક્ષેત્રની મર્યાદા રૂપ માનુષોત્તર પર્વતથી (વાહિ) કે० વહાર (ચદા) કે० ચન્દ્રથી (સૂરસ્સ) કે० સૂર્યનું અને (સૂર) કે० સૂર્યથી (ચદસ્સ) કે० ચન્દ્રનું (જોયણ સહસ્સ પન્નાસ) કે० પચાશ હજાર યોજનનું (અણૂણગા) કે० પરિપૂર્ણ (અંતર) કે० અંતર (દિદ્ધ) કે० તીર્થકરોષ કહ્યું છે. ॥ ૭૩ ॥

ઉપરની ગાયમા સૂર્યથી ચન્દ્રનું અને ચન્દ્રથી સૂર્યનું અંતર કહ્યું હય સૂર્યથી સૂર્યનું અને ચન્દ્રનું ચન્દ્રનું અંતર કહે છે —

મસિ સસિ રવિ રવિ સાહિય, જોયણ લક્ષ્ણે

અંતર હોઈ ॥

રવિ અંતરિયા સસિણો, સમિ અંતરિયા રત્તી દિત્તા ॥ ૭૪ ॥

અર્થ —(સસિ સસિ) કે० એક ચન્દ્રથી થીજા ચન્દ્રનું અને (રવિ રવિ) કે० એક સૂર્યથી થીજા સૂર્યનું (સાહિય જોયણ લક્ષ્ણે) કે० એક લાખ યોજન અધિક અંતર (હોઈ) કે० અંતર હોય છે. કારણ કે (રવિ અંતરિયા સસિણો) કે० સૂર્ય સૂર્યને આંતર ચન્દ્ર છે. અને (સસિ અંતરિયા રત્તી) કે० ચંદ્ર ચંદ્રને આંતર સૂર્ય (દિત્તા) કે० પ્રકાશે છે અર્થાત્ એક ચન્દ્રથી થીજા ચન્દ્રનું અંતર એક લાખ યોજન ઉપર સૂર્યના મઢલ જેટલું એટલે એક યોજનના એકસઠીયા અઢતાલીશ ભાગ જેટલું છે અને એક સૂર્યથી થીજા સૂર્યનું અંતર એક લાખ યોજન તથા બે યોજનના એકસઠીયા ઊપ્પત્ત ભાગ જેટલું છે ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:—(તત્તો) કે૦ ત્યાર પછી (સમએ સમએ) કે૦ એક એક સમયે (ફક્કિંકે) કે૦ એક એક રોમખંડ કાઢતાં (જો કાલો) કે૦ જેટલે કાલે (અવહિંયમિ) કે૦ તે પલાં ચાલી થાય. તેમાં (સંખિજ્જવાસકોડી) કે૦ સંખ્યાતા વર્ષકોટિ થાય. તે (સુહુમે ઉદ્ધારપલિયંમિ) કે૦ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ કહેવાય. ॥ ૮૦ ॥

જાવડ્યા ઉદ્ધાર, અઢ્ઢાઈજ્જાણ સાગરાણ ભવે
તાવડ્યા ચલૂ લોએ, એવં દિવા સમુદ્ધાય ॥૮૧॥

અર્થ:—(અઢ્ઢાઈજ્જાણ) કે૦ અઢી (ઉદ્ધાર સાગરાણ) કે૦ ઉદ્ધાર સાગરોપમના (જાવડ્યા) કે૦ જેટલા સમય (ભવે) કે૦ થાય. (તાવડ્યા) કે૦ તેટલા (લોએ) કે૦ લોકને વિષે (એવં) કે૦ એ પ્રમાણે (દીવા) કે૦ દ્વીપ (ય) કે૦ અને (સમુદ્ધા) કે૦ સમુદ્ર (ચલુ) કે૦ નિશ્ચયે જાણવા. ॥ ૮૧ ॥

ઉદ્ધારસાગર દુમે સઢ્ઢે સમએહિં તુલ્લદીવુદહિ
દુગુણાદુગણ પવિત્થર, વલયાગારા પઢમવજ્જં ॥૮૨॥

અર્થ:—(ઉદ્ધારસાગર) કે૦ ઉદ્ધાર સાગરોપમ તે (દુમે સઢ્ઢે) કે૦ અઢી એટલે અઢી ઉદ્ધારસાગરોપમના જેટલા (સમએહિં) કે૦ સમય થાય તેહને (તુલ્લ) કે૦ વરાવર અર્થાત્ તેટલા (દીવુદહિ) કે૦ દ્વીપ અને સમુદ્ર છે. તેમાં (પઢમવજ્જ) કે૦ પહેલા જંબુદ્વીપને વર્જીને વાકીના સર્વે (દુગુણાદુગુપયવિત્થર) કે૦ એક વીજાથી વમણા વિસ્તારવાલા અને (વલયાગારા) કે૦ વલય એટલે ચૂડીના આકારે છે. અને પ્રથમના જંબુદ્વીપ વૃત્તાકારે છે. ॥ ૮૨ ॥

અહીં પ્રસ્તાવે છ પ્રકારના પલ્યોપમ અને ૬ પ્રકારના સાગરોપમનું સ્વરૂપ જણાવે છે તે આ પ્રમાણે:—

૧ સાત ચાર આઠ આઠ લખડ કરીને ભરેલા પનવૃત કુવા-
માથી એકેક સમયે એકેક સ્થૂલ ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે
તેટલો કાલ ચાદર ઉદ્ધાર પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ
પલ્લોપમે ઇક ચાદર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય

૨ પ્રથમ ભરેલા સરપાત રોમ લખડમાંથી ઢરેક રોમલખડના
પુન અસલ્ય અમલ્ય રોમલખડ કરીએ તે મૂક્ષમ રોમલખડ કહેવાય
યા સૂત્રમ રોમલખડથી ભરેલા તે પનવૃત કુવામાથી એકેક સમયે
એકેક ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલે કાલ તે કુવો ચાલી થાય તેટલો કાલ
મૂક્ષમ ઉદ્ધાર પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ઇક
મૂક્ષમ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય

૩ સૂત્ર ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામાથી ઢર સો સો વર્ષ એકેક
સૂત્ર ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ ચાદર અદ્ધા
પલ્લોપમ અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ઇક ચાદર અદ્ધા
સાગરોપમ

૪ મૂક્ષમ ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામાથી ઢર સો સો વર્ષ એકેક
મૂક્ષમ ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ મૂક્ષમ અદ્ધા
પલ્લોપમ અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ૧ મૂક્ષમ અદ્ધા
સાગરોપમ.

૫ સ્થૂલ ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામા જેટલા આકાશ મદેશો
સ્થૂલ ચાલાગ્રોને સર્ગના ૩ તેમાથી ઢરેક સર્ગના આકાશ મદેશોને
એકેક સમયે કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ ચાદર ક્ષેત્ર
પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ૧ ચાદર ક્ષેત્ર
સાગરોપમ

૬ મૂક્ષમ રોમલખડથી ભરેલા કુવામાથી તે મૂક્ષમ રોમલખડોને
મર્ગના અને નહિ મર્ગના આકાશ મદેશોને એકેક સમયે કાઢતા

જેટલો કાઢ લાગે તેટલો કાઢ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ, અને એવા
૧૦ કોડાકોડિ પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર સાગરોપમ.

પદ્મો જોયણલક્ષ્વં, વટ્ટો તં વેઢિંઝં ઠિયા સેસા
પદ્મો જંબુદીવો, સયંભૂરમણોદહી ચરમો ॥૮૩॥

અર્થ:—(પદ્મો) કે૦ પહેલો જંબુદ્વીપ (વટ્ટો) કે૦ થાલીની
પેઠે ગોળ આકારે (જોયણલક્ષ્વં) કે૦ એક લાખ યોજનનો છે.
અને (તં) કે૦ તે જંબુદ્વીપને (વેઢિંઝં) કે૦ વીંટીને (સેસા)
કે૦ વીજા સર્વે દ્વીપો (ઠિયા) કે૦ રહ્યા છે. (પદ્મો) કે૦
સર્વેથી પહેલો (જંબુદીવા) કે૦ જંબુદ્વિષ્ઠી પ્રસિદ્ધ થયેલો જંબુ-
દ્વીપ છે, અને (ચરમો) કે૦ સર્વેથી છેલો (સયંભૂરમણોદહી)
કે૦ સ્વયંભૂરમણ નામનો સમુદ્ર છે. ॥ ૮૩ ॥

હવે કેટલાક દ્વીપ અને સમુદ્રનાં નામ કહે છે:—

જંબુ ધાયઙ પુક્કર, વારુણિવર સ્વીર ધય સ્વોય નંદિસરા ॥
અરુણ રુણવાય કુંડલ, સંઘ રુપગ ભુયગ કુસં કુંચા ॥૮૪॥

અર્થ:—૧ (જંબુ) કે૦ જંબુદ્વીપ, ૨ ધાયઙ) કે૦ ધાતકી-
ચંડ દ્વીપ, ૩ (પુક્કર) કે૦ પુક્કરવર દ્વીપ, ૪ (વારુણિવર)
કે૦ વારુણિવર દ્વીપ, ૫ (સ્વીર) કે૦ ક્ષીરવર દ્વીપ, ૬ (ધય)
કે૦ ઘૃતવર દ્વીપ, ૭ (સ્વોય) કે૦ ઇશુવર દ્વીપ, ૮ (નંદિસરા)
કે૦ નન્દીશ્વર દ્વીપ, ૯ (અરુણ) કે૦ અરુણ દ્વીપ, ૧૦ (અરુ-
ણવાય) કે૦ (અરુણોપપાત) દ્વીપ, ૧૧ (કુંડલ) કે૦ કુંડલ
દ્વીપ, ૧૨ (સંઘ) કે૦ શંઘ દ્વીપ, ૧૩ (રુપગ) કે૦ રુચક
દ્વીપ, ૧૪ (ભુયગ) કે૦ ભુયંગ દ્વીપ, ૧૫ (કુસ) કે૦ કુસ-
દ્વીપ, ૧૬ (કુંચા) કે૦ ક્રૌંચ દ્વીપ. ॥ ૮૪ ॥

હો સર ઢી । એક સમુદ્રથી વીંટ્યા છે તે સમુદ્રોનાં નામ
કહ છે—

પદમે લગ્નજો જલહિ, ગોણ કાલો ય પુસ્તરાશ્વ ॥
દીવેશુ હુતિ જલહિ, દીપસમાણેહિ નામેહિ ॥૮૫॥

અર્થ — (પદમે) કે० પદ્મો (લગ્નજો જલહિ) કે० લગ્ન
નામનો સમુદ્ર છે, (ગોણ) કે० ગોજો કાલો કે० કાલોદરિ
નામનો સમુદ્ર છે (ય) કે० ઓ (પુસ્તરાશ્વ) કે० ગોજા
પુસ્ત્રરસ સમુદ્રથી માલીને (નીચુ) કે० સર્વ દીપને વિ
(દીપસમાણેહિ નામેહિ) કે० દીપના સરવા નામવાળા (જલહી)
કે० સમુદ્રો (હુતિ) કે० હોય છે જેમ ચારુણિયર દીપ અને ચાર-
ણિયર સમુદ્ર એ પ્રમાણે ગોજા બે જ જાણરા ॥ ૮૫ ॥

એ સર્વ દીપ સમુદ્ર વ્રજમય જગતીથી ચીંટાયલા ૩ જગતી
આઠ યોજન ડહી છે. મૂળમાં ચાર યોજન પહોળી, ૧૬૦ પ્રદેશે
પ્રદેશે હીન ત્યાં ડાઘ ચાર યોજન પહોળી છે તે ડાઘ ચે ગાઢ
અને પાંચમો યનુષ્ય ડહી પશ્ચિમ દેશમાં છે તે ડાઘ ચન છે.

હો ભવણ સમુદ્રના ચાર દારનુ પરણા અર રહે છે
દુન્નિ મયા ય અસિયા, પળનડહ મહસ્મ તિન્નિ
લક્ષ્મ્યા ય ॥

કોસા અંતર લગ્નજો, દારસ્મ દારાણી વિન્નિયા ॥ ૮૬ ॥

અર્થ.—(તિન્નિ લક્ષ્મ્યા ય) કે० રાણી રણ લાસ, (પળન
ડહ મહસ્મ) કે० પચાણુ દજાર, (દુન્નિ મયા) કે० રસો, (ય)
કે० અને (અસિયા) કે० જાણી એટલા યોજન, તથા (કોસો)
કે० એક ગાઢ ડાઘ, એટલું (લગ્નજો) કે० ભવણસમુદ્રમાં (દારસ્મ

દારાણી) કે૦ એક દ્વારથી વીજા દ્વાર મુખીનું (અંતર) કે૦
 અંતર (વિન્નેયા) કે૦ જાણવું ॥ લવણ સમુદ્રનો પરિધિ
 (૧૫૮૧૧૩૯) યોજનમાં કાંઈક ઓછો છે. અને લવણ સમુદ્રની
 ચાર દિશામાં ચાર દરવાજા છે. તે દરેક દરવાજો ચાર ચાર
 યોજન પહોલો છે. તેથી ચાર દરવાજાના સોલ યોજન થાય. અને
 દરેક દરવાજાની વન્ને વાજુએ એક એક ગાડના વિસ્તારવાલી
 દ્વારશાખ પ્રદેશની ખીંત છે. તેથી ચાર દરવાજાના આઠ દ્વારશાખ
 પ્રદેશના બે યોજન મેલવતાં અઠાર યોજન થાય, તે અઠાર યોજન
 કાઢી નાચીને વાકીની લવણ સમુદ્રની પરિધિના ચાર ભાગ
 કરતાં (૩૯૫૨૮૦) યોજન અને એક ગાડ એટલું દ્વાર દ્વારનું
 અંતર થાય. ॥ ૮૬ ॥

હવે મોટા પાતાલ કલશાનું સ્વરૂપ અને તેની સંખ્યા કહે છે:-

જોયણ સહસ્સ દસગં, મૂલે ઉવરિ ય હેંતિ વિચ્છીળ્ણા ॥
 મજ્ઞે ય સય સહસ્સં, તીત્તિયમિત્તં ચ ઉગાઢ્ઠા ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:-લવણ સમુદ્રની ચારે દિશામાં પૂર્વ દિશાથી આરંભીને
 ૧ વડવામુખ, ૨ કેયૂપ, ૩ યૂપ, અને ૪ ईશ્વર એ નામના અને એક
 હજાર યોજનની જાડી ઠીંકરીવાલા ચાર મોટા પાતાલકલશા
 છે. તે કલશા (મૂલે) કે૦ નીચે મૂલમાં (ય) કે૦ અને (ઉવરિ)
 કે૦ ઉપર મુખ આગલ (જોયણ સહસ્સ દસગં) કે૦ દશ હજાર
 યોજન (વિચ્છીળ્ણા) કે૦ વિસ્તારવાલા હેંતિ કે૦ છે. (ય)
 કે૦ અને (મજ્ઞ) કે૦ મધ્યભાગને વિષે (સય સહસ્સં) કે૦
 એક લાખ યોજન વિસ્તારવાલા છે. (ચ) કે૦ વલી તિત્તિય-
 મિત્તં કે૦ તેટલાજ એટલે એક લાખ યોજન (ઉગાઢ્ઠા) કે૦
 પૃથ્વીમાં હેંડા છે. ॥ ૮૭ ॥

એ નાના પાતાળ કચ્છાનુ મ્થલા અને તેની મળ્યા રહે તે -
 જોયણ સયપિચ્છિળ્લા મૂલે ઉવરિ દમમયાગ મહ્મિ ।
 ડગાદા ય મહસ્પ દમજોયણ વાયમિ તુડા ॥ ૮૮ ॥
 અન્ને લહુપાયાલા સુદ્ધાલિં જરગમટિયા લગ
 અદ્દમયા ચ્લમીયા, મત્ત મહસ્મા ય મજ્જેવિ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ — (મૂલે) ૧૦ મૂળ્યા નીચે અને (ઉવરિ) ૧૦ ડાઘ
 (જોયણમય પિચ્છિળ્લા) ૧૦ માં યોજન વિસ્તારવા
 (મજ્જેવિ) ૧૦ મ ધ ભાગવા (દમમયાગ) ૧૦ ૨૫ દજા
 યોજન વિસ્તારવા, (ય) ૧૦ અને (મહસ્પ) ૧૦ ૧૫ દજા
 યોજન (ડગાદા) ૧૦ ડાઘ, તથા (દમ જોયણ) ૧૦ દમ
 યોજન (વાયમિ તુડા) ૧૦ જાડી ઠીંકરીવાળા-॥ ૮૮ ॥
 ૧૫ (અન્ને લહુ પાયાલા) ૧૦ ધોજા નાના પાતાળ કચ્છા તેની
 (સુદ્ધાલિં) ૧૦ નાની નર પત્તિ તે (જરગ મટિયા) ૧૦ ગર-
 વાને ખાસ (ચ્લમે) ૧૦ યજ્ઞ મધુશ્યા રહી છે. મોટા ચા
 પાતાળ કચ્છાની થયેલા ચ્લના નાના પાતાળ કચ્છાની નર
 પત્તિઓ તે પહેલી પત્તિમા (૨૧૮) કચ્છા છે, ચોથી પત્તિમા
 (૨૧૯) કચ્છા છે પચ્ચ રાત્રા રાત્રા નરપી પત્તિમા (૨૨૩)
 કચ્છા છે ૧૫ ભાગના મર મજ્જેવિ (૨૦૭૨) કચ્છા છે તા
 ભાગના વરડા મગતા (૭૮૮૮) કચ્છા થાય છે ૩૮૦ ॥

પાયાલા લગ વિભાગે, મજ્જાગ વિ તિત્તિ

માગ વિન્નેયા ॥

દેશીમભાગે યાઠ, મજ્જે યાઠ ય ડડગ ચ ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:—(લવણ) કે૦ લવણ સમુદ્રમાં (પાયાલા) કે૦ પાનાલ કલશાના નાના અને મોટા એવા (વિભાગે) કે૦ બે ભાગ છે. તે (સન્વાણાત્રિ) કે૦ સર્વ કલશાના એક એકના (તિન્નિ ભાગ) કે૦ ત્રગ ભાગ (વિન્નેયા) કે૦ જાણવા. તેમાં (હેઠીત-ભાગે) કે૦ નીચેના ભાગમાં (વાઝ) કે૦ વાયુ છે. (મઝ્જે) કે૦ મધ્યના ભાગમાં (વાઝ) કે૦ વાયુ (ય) કે૦ અને (ઉદગં) કે૦ પાળો મેળું છે. તથા ડારના ભાગમાં પાળીજ છે. ॥ ૯૦ ॥

હવે વીજા દીપ સમુદ્રોનાં કેવાં કેવાં નામ છે ? તે કહે છે:—
આભરણ વત્થ ગંધે, ઉપ્પલ તિલ્લે ય પડમ નિહિરયગે |
વાસહર દહ નદ્દો, વિજયા વક્ષાર કપ્પિદા ॥ ૯૧ ॥
કુરુ મંદર આવાસા, કુડા નક્ષત્ત ચન્દ સૂરા ય
અન્નેત્રિ એવાઈ, પમત્થવત્થૂગ જે નામા ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:—(આભરણ) કે૦ હાર વિગેરે આભૂષણ, (વત્થ) કે૦ વસ્ત્ર, (ગંધ) કે૦ કસ્તુરી વગેરે સુગંધિયસ્તુ, (ઉપ્પલ) કે૦ ચન્દ્રવિકાશી કમળ, (તિલ્લે ય) કે૦ વૃત્ત તિલક અથવા તિલક-વૃક્ષ, (પડમ) કે૦ શાગ્ર પુંડરિકાદિક સૂર્યવિકાશી કમલ, (નિહિ) કે૦ મહાગ્ધાદિ ના નિત્રિ, (રયગે) કે૦ કર્કેતનાદિ રત્ન. (વાસહર) કે૦ હિમવંતાદિક વર્ષાવર પર્વત, (દહ) કે૦ પદ્માદિક દ્રહ, (નદ્દો) કે૦ ગંગા વિગેરે નદીઓ, (વિજયા) કે૦ કચ્છાદિક વિજય, (વક્ષાર) કે૦ માલયવંત વિગેરે વક્ષસ્કાર પર્વત, (કપ્પ) કે૦ સૌંદર્યમાદિક દેવલોક, (ઈંદા) કે૦ શક્રેન્દ્ર વિગેરે ઈંદ્રો ॥ ૯૧ ॥ (કુરુ) કે૦ દેવકુરુ ઉત્તરકુરુ (મંદર) કે૦ મેરુ પર્વત, (આવાસા) કે૦ ઇન્દ્રાદિકના નિવાસશુવન, (કુડા) કે૦ કૂટપર્વત, (નક્ષત્ત) કે૦ કૃતિકાદિ નક્ષત્ર, (ચન્દ) કે૦

ચન્દ્ર, જને સૂરાય ક૦ સૂર્ય, (અરુણ) ક૦ અરુણ (અરુણ) ક૦
 રીંગી પગ (પસત્યવત્સુગ) ક૦ એટલે વસ્તુના (જે નામા)
 ક૦ જે નામો છે ૧૦૦ ॥

તન્નારા દીવુદ્ધી, તિપડાયાયાર હુતિ અરુણાઈ
 જવુલગાઈયા, પત્તેય તે અમલિજ્ઞા ॥ ૧૩ ॥

તાગતિપ મૂરસા-અમાસજલહા પરતુ ફક્કિ
 દેવે નાગે જમ્લે, મૂળેય મધમૂરમણેય ॥ ૧૪ ॥

અર્થ — (તન્નારા) ક૦ તે નામના (દીવુદ્ધી) ક૦ છીપ
 અને મધુ છે, નેમા (અરુણાઈ) ક૦ અરુણ દીપથી આરમ્ભીને સં
 દીપ સમુદ્ર (તિપડાયાયાર) ક૦ ત્રિમન્યાસનાર એટલે ત્રણ દીપ-
 સમુદ્રના એક સર્વના નામ (હુતિ) ક૦ છે તેમજ આભરણાદિક
 વસ્તુના નામના સર દીપસમુદ્ર ત્રિમન્યાસનાર હોય છે. જેમકે
 અરુણ દીપ, અરુણસમુદ્ર, અરુણરસદીપ, અરુણરસમુદ્ર, અરુણ-
 વરાસમાસ દીપ, અરુણવરાસમાસ સમુદ્ર હાર દીપ, હાર સમુદ્ર,
 હારર દીપ, હારર સમુદ્ર, હારરાસમાસ દીપ, હારરાસમાસ
 સમુદ્ર ત્રિંગી પગ (જવુલગાઈયા) ક૦ જવુદ્ધી અને ત્રણ
 સમુદ્ર ત્રિંગી પગ (પત્તેય) ક૦ ત્રણ દીપ સમુદ્ર છે. (તે) ક૦
 તે નામના રીંગા (અમલિજ્ઞા) ક૦ અમાસના દીપ સમુદ્રો છે.
 ॥ ૧૩ ॥ (તાગતિપ) ક૦ તેમા છેત્રો (મૂરસાસમાસ) ક૦
 સૂર્યવરાસમાસ નામના સમુદ્ર ૩, ત્યાંમુરો ત્રિમન્યાસનાર ત્રણ
 (પરતુ) ક૦ અને ત્યાં આગળ નો છેત્રો (દેવ) ક૦ દેવ
 દીપ અને દેવ સમુદ્ર, (નાગ) ક૦ નાગ દીપ અને નાગ સમુદ્ર,
 (જમ્લે) ક૦ ત્રણ દીપ અને ત્રણ સમુદ્ર, (મૂળેય) ક૦ ત્રણ
 મૂળ દીપ અને મૂળ સમુદ્ર, તથા (તરમૂરમણેય) ક૦ તરમૂરમણ દીપ

અને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર એ પાંચ ઢીંગસમુદ્રો (ઇક્કિકા) કે० એક
એક છે. તે ત્રિપ્રત્યયાવતાર નથી ॥ ૯૪ ॥

હવે સર્વે સમુદ્રોનાં પાણી વિગેરેનું વિશેષ સ્વરૂપ કહેછે.

વારુણિવર સ્ત્રીર વરો, ઘયવર લવણો ય હુંતિ ભિન્નરસા ॥
કાલો ય પુષ્કરોદહિ, સયંભૂરમણો ય ઉદગરસા ॥ ૯૫ ॥
ઙ્કુરસ સેસજલહી, લવણે કાલો ય ચરિમિ વહુમચ્છા ॥
પણ સગ દસ જોયણ સય, તણુ કમા થોવ સેસેસુ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:—(વારુણિવર) કે० વારુણિવર સમુદ્રનું પાણી મદિરા-
સરસું, (સ્ત્રીરવરો) કે० સ્ત્રીર સમુદ્રનું પાણી દુધ સરસું, (ઘયવર)
કે० ઘૃતવર સમુદ્રનું પાણી ગાયના ઘી સરસું, (ય) કે० અને (લવણો)
કે० લવણ સમુદ્રનું પાણી સ્વાદ. એમ એ ચારે સમુદ્રો (ભિન્નરસા)
કે० જૂદા જૂદા રસવાળા (હુંતિ) કે० છે. અર્થાત્ નામ સરસા
પાણીના સ્વાદવાળા છે. તેમજ (કાલો) ય કે० કાલોદહિ, (પુષ્કર)
કે० (પુષ્કરવર ય) કે० અને (સયંભૂરમણો) કે० સ્વયંભૂરમણ. એ
ત્રણ (ઉદહિ) કે० સમુદ્રો (ઉદગરસા) કે० વર્ષાદિના પાણી જેવા
સ્વાદવાળા છે. ॥ ૯૫ ॥ (સેસ જલહિ) કે० વાકીના નંદીશ્વર
સમુદ્રથી આરંભી ભૂતસમુદ્ર પર્યંતના સર્વ સમુદ્રના પાણી (ઙ્કુરસ)
કે० શેરડીના રસ સમાન મીઠા પાણીવાળા છે. વલી (લવણ) કે०
લવણસમુદ્ર, (કાલો) કે० કાલોદહિ સમુદ્ર, (ય) કે० અને
(ચરિમિ) કે० સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર. એ ત્રણ સમુદ્રમાં (વહુમચ્છા)
કે० ઘણા માછલાંનો જાતો છે. અને તે માછલાં (પણ સગ દસ
યોજનસયતણુ કે० પાંચ સો, સાત સો અને હજાર યોજનના
શરીરવાળા (કમા) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા. અર્થાત્ લવણ
સમુદ્રમાં ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો યોજનના, કાલોદહિમાં સાત સો યોજ-

નના અને સ્વયંધુરમણમા એક હજાર યોજનના શરીરવાળા મન્ડ
તે (ધોવ સેમેયુ) કે૦ ગાફીના સમુદ્રોમા ધોડા અને ન્હાના
મન્ડ તે ॥ ૯૬ ॥

દો દરક ઢીપે અને સમુદ્રે ચદ્ર મૂર્ચની સગ્યા વહે છે.

દો સસિ દો રવિ પદમે, દુગુણા લગંગમિ ધાયડમડે ॥
ચારમ મમિ ચારમ રવિ, તપ્પમિડ નિદિદ્ધ સમિરવિગો ॥ ૯૭ ॥
તિગુણા પુવ્વિલ્લજુયા, અણતરાણતરમિ સિત્તમિ ॥
કાલોણ થાયાલા, વિમત્તરી પુલ્લવરહ્મિ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ — (પદમે) કે૦ વહળા જગુછીપને વિષે (દો સસિ દો
રવિ) કે૦ એ ચદ્ર અને એ મૂર્ચ હે (ન્યરણમિ) કે૦ ન્યરણ સમુદ્રને
શિવે તેથી (દુગુણા) કે૦ ગમણા પદમે ચાર ચદ્ર અને ચાર મૂર્ચ
છે તથા (ધાયડમડે) કે૦ ધાતરી રચને શિવે (ચારમ મમિ
ચારમ રવિ) કે૦ ચાર ચદ્ર અને ચાર મૂર્ચ છે વળી (તપ્પમિડ)
કે૦ તે ધાતરી રચ મમુચને શિવે (નિદિદ્ધ સમિરવિગો) કે૦ ચદ્ર
મૂર્ચની જે સગ્યા વહી છે તેને ॥ ૯૭ ॥ (તિગુણા) કે૦ ગણ ગુણી
પરીયે અને (પુવ્વિલ્લજુયા) કે૦ મધ્યમના ઢીપે સમુદ્રના ચદ્ર મૂર્ચની
સગ્યા તેમા વચ્ચીય એ છે (અણતરાણતરમિ સિત્તમિ) કે૦ પાટલ
પાટલના દ્વો સમુદ્રના મચને શિવે ચદ્ર મૂર્ચની સગ્યા થાય જેવતે
ધાતરી રચના ધાત ચદ્ર અને ચાર મૂર્ચ છે તેને ગણ ગુણા કરીયે
ત્યાર વચ્ચીય મૂર્ચ અને છત્રીય ચદ્ર થાય, તેમા જગુછીયના અને
ન્યરણ સમુદ્રના મચી છે ચદ્ર અને છ મૂર્ચ વચ્ચીયે ત્યાર (કાલોણ)
કે૦ કાલોણને શિવે (થાયાલા) કે૦ ચૈતાલીય ચદ્ર અને ચતા-
લીય મૂર્ચ થાય. આગળના દીવ સમુદ્રને શિવે પણ પણ પ્રમાણે કરણ
વચ્ચીયે ચદ્ર મૂર્ચની સગ્યા થાય છે. જેવતે—કાલોણના ચૈતાલી-

શને ત્રણ ગુણ કરતાં એક સો છત્રીશ થાય, તેમાં ધાતકી પંડના વાર, લવણ સમુદ્રના ચાર, અને જંબુદ્વીપના ત્રે. એઝઘાર મેલવતાં એકસો ચુમાલીશ થાય, પરંતુ પુષ્કરવરદ્વીપમાં અર્ધ મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે માટે (પુષ્કરવરદ્વિ) કે. અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપમાં (વિસત્તરા કે. વહોતેર વહોતેર ચંદ્ર સૂર્ય છે. વાકીના વહોતેર ચંદ્ર સુર્ય સમશ્રેણી નથી અને સ્થીર છે માટે ગણ્યા નથી. બલી પુષ્કરવર દ્વીપના એક સો ચુમાલીશને ત્રણ ગુણ કરતાં ચાર સો ત્રીશ થાય, તેમાં જંબુદ્વીપના ત્રે, લવણ સમુદ્રના ચાર, ધાતકી પંડના વાર, અને કાલોદધીના વેંતાલીશ મેલવતાં પુષ્કરવર સમુદ્ર ચારસો વાણુ ચંદ્ર અને ચારસો વાણુ સૂર્ય થાય છે. એજ પ્રમાણે આગલના દ્વીપ સમુદ્રને વિષે પણ જાણવું. ॥ ૯૮ ॥

હવે મનુષ્ય લોકમાં પક્તિને વિષે ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા કહે છે.

દો સસિ દો રવિ પંતી, એગંતરિયા છસઢિ મંસાયા ॥
મેરું પયાહિણંતા, માણુસખિત્તે પરિમમંતિ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ—જંબુદ્વીપમાં (દો સસિ) કે. ત્રે ચંદ્ર અને (દો રવિ) કે. ત્રે સૂર્ય તેમની (પંતી) કે. પંક્તિ એટલે શ્રેણી છે. તે પંક્તિ (એગંતરિયા) કે. એક એકને આંતરે છે. એટલે સૂર્યની પંક્તિને આંતરે ચંદ્રપંક્તિ અને ચંદ્રપંક્તિને આંતરે સૂર્યપંક્તિ છે. અઢી દ્વીપ-રૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં એક પંક્તિને વિષે છસઢિસંખ્યા કે. છાસઠ છાસઠ ચંદ્ર સૂર્ય હોય છે. તેવી તે ચાર પંક્તિ છે. તે ચારે પંક્તિઓ (માણુસખિત્તે) કે. મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે (મેરું પયાહિણંતા) કે.

૧ એ સંબંધમાં મતાંતર ઘણો છે, તે મોટા ગ્રંથોથી જાણવો આ ચાલુ પ્રકરણનીજ ૧૦૬-૧૦૭ ને ૧૦૮ મી ગાથા દેખવાથી આ કરણનો મતાંતર સમજાય છે, તેપણ વ્યામોહ કરવો યોગ્ય નથી.

મેસ્પર્વતને પ્રદક્ષિણા દેતો છતો (પરિભ્રમતિ) કે૦ ફરે છે એટલે જગદીપમાં જ્યારે એક સૂર્ય મેસ્પર્વતથી દક્ષિણ દિશાએ ફરતો હોય ત્યારે ત્રીજો સૂર્ય ઉત્તર દિશાએ ફરતો હોય છે, તેવીજ રીતે લગ્ન સમુદ્રમાં એક એક દિશાએ ત્રે સૂર્ય, વાતની સડમાં એક એક દિશાએ ૭ છ સૂર્ય, માલોડગિમાં એક એક દિશાએ એકત્રીશ એત્રીશ સૂર્ય, અને પુષ્કરાર્દમાં એક એક દિશાએ છત્રીશ છત્રીશ સૂર્ય. એમ સર્વ મલી, છાસડ સૂર્ય દક્ષિણ દિશાએ અને છાસડ સૂર્ય ઉત્તર દિશાએ એ બે સમથ્રેણિના સર્વ મલી એકસો ત્રીશ સૂર્ય અને તેવીજ રીતે એકસો વત્રીશ ચંદ્ર મનુષ્યક્ષેત્રમાં ફરે છે ॥ ૯૯ ॥

દો મનુષ્યક્ષેત્રમાં ગ્રહની પક્તિ રહે છે

એ ગહાઈણોવિ હુ, નવરં ધ્રુવપોમત્તિગો તારા ॥

ત ચિય પયાહિગતા, તત્થેવ સયા પરિભ્રમતિ ॥૧૦૦॥

અર્થ—(એ) કે૦ એ પૂર્વે કહેલી ચંદ્ર સૂર્યની પક્તિની પેઠે (ગહાઈણોવિ હુ) કે૦ ગ્રહ તથા નક્ષત્રની પક્તિઓ પણ જાણતી તે આ પ્રમાણે એક એક ચંદ્રની પાછલ અઠાત્રીશ નક્ષત્રની એક પક્તિ એવી છાસડ છાસડની બે પક્તિ મળી એક સો ત્રીશ પક્તિ ચંદ્રની પાછલ જાણતી તેમજ અઠાત્રી ગ્રહની એક પક્તિ, એવી છાસડ છાસડની બે પક્તિ જાણતી તેમાં (નવર) કે૦ એટલું વિશેષ છે કે (ધ્રુવપોમત્તિગો તારા) કે૦ ધ્રુવના તારાની પાસે રહેલા તારાઓ (તચિય પયાહિગતા) કે૦ ધ્રુવના તારાનેજ પ્રદક્ષિણા કરતા (તત્થેવ) કે૦ ત્યાજ (સયા) કે૦ નિરતર (પરિભ્રમતિ) કે૦ ભ્રમણ કરે છે ॥ ૧૦૦ ॥

વત્તીમસય ચદા, વત્તીમસય ચ સૂરિયા મયય ॥

સમસેનીએ મઘ્વે માણુમસિત્તે પરિભ્રમતિ ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ—(વત્તીસસય) કે૦ એકસો વત્રીગ (ચંદા) કે૦ ચંદ્ર, (ચ) કે૦ અને (વત્તીસસય) કે૦ એક સો વત્રીગ (સૂરિયા) કે૦ સૂર્ય (સવ્વે) કે૦ તે સર્વે (સમસેગીણ) કે૦ સમશ્રેણિ રહ્યા છતાં (સયયં) કે૦ નિરંતર (માણુસવિત્તે) કે૦ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિશે (પરિભ્રમંતિ) કે૦ ફરે છે ॥ ૧૦૧ ॥

વત્તારિય પંતીઓ, ચંદાઈવાળ મણુપલોગંમિ ॥

છાવટ્ટી છાવટ્ટી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૨ ॥

અર્થ—(મણુપલોગંમિ) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્રને વિશે (ચંદાઈવાળ) કે૦ એક સો વત્રીગ ચંદ્ર અને એક સો વત્રીગ સૂર્યની (વત્તારિય-પંતીઓ) કે૦ ચાર પંક્તિ છે. તેમાં (છાવટ્ટી છાવટ્ટી ય) કે૦ છાસડ છાસડ ચંદ્ર સૂર્યની (ઇક્કિકયા પંતી) કે૦ એક એક પંક્તિ (હોઈ) કે૦ હોય છે ॥ ૧૦૨ ॥

છપ્પન્ન પંતીઓ, નક્ષત્રતાળં ચ મણુપલોગંમિ ॥

છાવટ્ટી છાવટ્ટી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ—(મણુપલોગંમિ) કે૦ મનુષ્ય લોકમાં (નક્ષત્રતાળં) કે૦ નક્ષત્રોની (છપ્પન્ન પંતીઓ) કે૦ છપ્પન પંક્તિ છે. બલી (છાવટ્ટી છાવટ્ટી ય) કે૦ બંને શ્રેણિના છાસડ છાસડ ચંદ્ર સૂર્ય-માંના દરેક ચંદ્ર સૂર્યની પાછલ (ઇક્કિકયા પંતી) કે૦ અઠાવીશ અઠાવીશ નક્ષત્રની એક એક પંક્તિ (હોઈ) કે૦ હોય છે ॥ ૧૦૩ ॥

છાવત્તરી ગહાળં, પંતિસયં હોઈ મણુપલોગંમિ ॥

છાવટ્ટી છાવટ્ટી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ—(ગહાળં) કે૦ ગ્રહોની (છાવત્તરી પંતીસયં) કે૦

અમ્મો ને છોતેર પક્તિ (મણુઅલોચમિ) કે૦ મનુષ્ય લોકમા (હોર)
કે૦ હોય છે. (છાગદ્વી ઝાવદ્વી ય) કે૦ અને શ્રેણિના છાસડ
ઝાસડ ચદ્ર સૂર્યાના દરેક ચદ્ર સૂર્યની પાડલ (દિક્કિરુયા પતી)
કે૦ અઠાશી ગ્રહોની એક એક પક્તિ (દેવ) કે૦ હોય છે ૧૦૪

તે મેરુપરિઅડતા, પયાહિગા વત્તમહલા સન્વે ॥

અળગદ્વિયજોગેગ ચદા સૂરા ગદગણા ય ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ—(તે સન્વે) કે૦ તે સર્વ (ચન્ન સૂરા ગદ ગણાય) કે૦
ચદ્ર સૂર્ય અને ગ્રહગણો (અળગદ્વિયજોગેગ) કે૦ અનવસ્થિતયોગે
કરીને (મેરુપરિઅડતા) કે૦ મેરુ પર્વતની સમીપે (વત્તમહલા)
કે૦ ગોલ મહલે વસીને (પયાહિગા) કે૦ પ્રદક્ષિણા કરે છે ॥ ૧૦૫ ॥

ચડયાલસય પદમ-ભૂયા પતિએ ચદસૂરાગ ॥

તેણ પરિપતીઓ, ચડરુત્તરિયાએ બુઢીએ ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ—અઢી છીપની વહારના અર્ધા પુષ્કરર ઢીરમા (વન્-
મધ્યાપતીએ) કે૦ માલાની પઠે ગોલ ગ્હલો પ્રથમ પક્તિને વિા
(ચન્નસૂરાગ) કે૦ એક વીજાને આતર રહેલા ગ્રહોતેર ચદ્ર તથા
ગ્રહોતર સૂર્ય મલીને (ચડયાલ સય) કે૦ એક સો ચુમાલીશ ચદ્ર
સૂર્ય હોય છે (તેણ) કે૦ ત્યાર પછી ક્ષેત્રગ્હિના કારણે અસ-
મ્યતા છીપ સમુદ્ર મુગી (પરિપતીઓ) કે૦ દરેક પક્તિમા (ચડ-
રુત્તરિયાએ બુઢીએ) કે૦ જે ચદ્ર અને જે સર્થ મળી ચાર ચાગની
વૃદ્ધિ કરતી ॥ ૧૦૬ ॥

વાગત્તરિ ચંદાગ વાવત્તરિ સરિયાણ પતિએ ॥

પદમાએ અતર પુણ ચદા ચદસ્મ લક્ષ્મદુગ ॥ ૧૦૭ ॥

અર્થ—(પટમાળ પંક્તિ) કે૦ પહેલી પંક્તિમાં (વાવત્તરિ ચંદાણ) કે૦ વઢોતેર ચંદ્ર અને (વાવત્તરિ સૂરિયાણ) કે૦ વઢોતેર સૂર્ય હોય છે. (પુણ) કે૦ વલી (ચંદા ચંદસ્સ) કે૦ ચંદ્ર ચંદનું (અંતર) કે૦ અંતર (લક્ષ્વદુગં) કે૦ તે લાખ યોજનનું જાણવું. ॥ ૧૦૭ ॥

જો જાવડ લક્ષ્વાડ, વિત્થારો સાગરો ય દીવો વા ॥
તાવડઆઓ ય તહિં, ચંદાસૂરાગ પત્તીઓ ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થ—(જો) કે૦ જે (સાગરો) કે૦ સમુદ્ર (વા) કે૦ અથવા (દીવો) કે૦ દ્વીપ (જાવડ લક્ષ્વાડ) કે૦ જેટલા લાખ યોજનનો (વિત્થારો) કે૦ વિસ્તારવાળો હોય, (તહિં) કે૦ ત્યાં (તાવડઆઓ) કે૦ તેટલી (ચંદાસૂરાણ) કે૦ ચંદ્ર સૂર્યની (પત્તીઓ) કે૦ પંક્તિઓ જાણવી. એટલે જેમ વાહ્ય પુષ્કરાર્દ આઠ લાખ યોજનનો છે તો તેમાં લાખ લાખ યોજનને અંતરે ચંદ્ર સૂર્યની આઠ પંક્તિ છે. એમ વોજા વહારના સર્વ દ્વીપ સમુદ્રોને વિષે જાણવું. ॥ ૧૦૮ ॥

હદે જંબુદ્વીપને વિષે ચંદ્રસૂર્યનાં માંડલાં કહે છે.

પન્નરસ ચૂલસીડસયં, ઇહ સસિરવિમંડલાઈં તત્તિલત્ત ॥
જોયણ પણસયદમહિય, ભાગા અડયાલ ઇગસટ્ટા ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થ—(ઇહ) કે૦ આ જંબુદ્વીપમાં (સસિ) કે૦ ચંદ્રના (પન્નરસ) પંદર માંડલાં છે, અને (રવિમંડલાઈં) કે૦ સૂર્યનાં માંડલાં ચૂલસીડસયં) કે૦ એકસો ચોરાસી છે. તથા (તત્તિલત્ત) કે૦ તે માંડલાંનું ક્ષેત્ર (જોયણપણસયદમહિય) કે૦ પાંચ સો દશ

યોજન અને (યાગા અઢયાલ ઇગ સદ્ધા) કે૦ એક યોજનના એક-
સડ ભાગ કરીયે તેવા અઢતાલોશ ભાગ જાણવા. ॥ ૧૦૯ ॥

દેવે ગગતોયી એનુ પરિમાણ રહે છે

તિમિ ઇગસદ્ધા ચડરો, ઇગ ઇગસદ્ધસ્મ સત્ત મદ્યસ્મ ॥
પળતીમ ચ દુજોયળ, સમિ રગિગો મઢલનરં ॥૧૧૦॥

અર્થ—એક યોજનના (ઇગસદ્ધા) કે૦ એકસડ ભાગ કરીયે,
તેવા (તિમિ) કે૦ ત્રીજા ભાગ, અને (ઇગ) કે૦ એક એવા (ઇગ-
સદ્ધસ્મ) કે૦ એકસડીયા ભાગના (સત્ત મદ્યસ્મ) કે૦ સાત ભાગ
કરીયે તેવા (ચડરા) કે૦ ચાર ભાગ, તથા (પળતીમ જોયળ)
કે૦ પાત્રીશ યોજન એટલું (સમિ) કે૦ ચંદ્રના માઢલાનું અંતર
છે અને (દુજોયળ) કે૦ તે યોજનનું (રગિગો) કે૦ મૂંચના
માઢલાનું અંતર છે. ॥ ૧૧૦ ॥

એજ જ્ઞાન આગળની ગાથાએ કહે છે.

દો જોયળાણિ મૂરસ્મ, મઢલાણિ હાંનિ ઇયરસ્મ ॥
પળતીમ જોયળીગસ-દ્ધિતીમ ચડ ભાગ મત્તહિયા ॥૧૧૧॥

અર્થ—(મૂરસ્મ) કે૦ મૂંચના (માઢગાણિ) કે૦ માંઢલા
(જોયળાણિ) કે૦ જે જે યોજનને આતરે (હાંનિ) કે૦ દોર
છે અને (ઇયરસ્મ) કે૦ ચંદ્રના માઢગા માઢલાનું અંતર (પળતીમ
જોયળ) કે૦ પાત્રીશ યોજન, તથા (ઇગસદ્ધો) કે૦ એક યોજ
નના એકસડ ભાગ કરીયે તેવા (તીસ) કે૦ ત્રીજા ભાગ અને
(મત્તહિયા) કે૦ તે એકસડી એક ભાગના માત્ર ભાગ કરીયે તેવા
(ચડ ભાગ) કે૦ ચાર ભાગ ડગ એટલું અંતર ચંદ્રના માઢગાનું
જાણવું ॥ ૧૧૧ ॥

તેનો ગળતી આ પ્રમાણે-સૂર્યના ગુરુ સો ચોરાશી માંડલાના
 એક સો વ્યાપી આંતરા થાય. તે એક એક આંતરાનું પચ્ચિમાણ જે
 યોજન છે. માટે એકસો વ્યાપીને ચમણા કરીએ. એટલે સર્વ મન્દી
 ત્રણ સો લામટ યોજન થાય. હવે સૂર્યના ગુરુ એક વિમાનનું જાડ-
 પણું યોજનના એકમટીયા અટનાલીશ ભાગનું છે. તે અટનાલીશ
 ભાગને એક સો ચોરાશી માંડલે ગુપીયે ન્યારે (૮૮૩૨) ભાગ
 થાય. તે ભાગનો એકમટે ભાગાકાર કરીએ ન્યારે એક સો ચુમા-
 લાગ યોજન, અને ડાઘ એક યોજનના એકમટીયા અટનાલીશ
 ભાગ થયે. તે પૂર્વે કહેલા આંતરાના ત્રણ સો લામટ યોજનમાં મેલ-
 વીયે ન્યારે સર્વ મન્દી પાંચ સો દશ યોજન અને એક યોજનના
 એકમટીયા અટનાલીશ ભાગ એટલું સૂર્યને વિચરવાનું ક્ષેત્ર હોય ।

હવે ચંદ્રના માંડલા પંદર છે અને તેના આંતરા ચૌદ છે. તે
 એક માંડલાથી વીજા માંડલા મુધીનું અંતર પાંત્રીશ યોજન, તે
 ઉપર એક યોજનના એકમટીયા ત્રીશ ભાગ, તથા એક એકમટીયા
 ભાગના સાત ભાગ કરીએ તેવા ચાર ભાગ એટલું અંતર છે. તેવા આંતરા
 ચૌદ છે માટે આંતરાના યોજનને ચૌદ ગુણા કરીએ ન્યારે ચારસો
 સત્તાણું યોજન. અને તે ઉપર એકમટીયો એક ભાગ થયે. હવે ચંદ્રના
 એક એક મંડલનું જાડપણું એક યોજનના એક મટીયા છપ્પન ભા-
 ગનું છે. તેને પંદર ગુણા કરતાં તેર યોજન અને એક મટીયા સુઢ-
 નાલીશ ભાગ આવે. તેને ચાર સો સત્તાણું યોજન સાથે મેલવીયે
 ન્યારે પાંચ સો દશ યોજન અને એક યોજનના એક મટીયા અડ-
 નાલીશ ભાગ ઉપર થાય. એટલું ચંદ્રના મંડલને વિચરવાનું
 ક્ષેત્ર જાણવું.

હવે સૂર્ય ચંદ્રનાં કેટલાં માંડલાં એવુદ્ધીપમાં અને કેટલાં
 લવણ સમુદ્રમાં છે ? તે કહે છે.

મહલદસગ લવણે, પળગં નિસદમિ હોઈ ચદસ્સ ॥

મહલઅંતરમાણ, જાણપમાણ પુરા કહિયં ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થ—(ચત્સ) કં ચદના (મહલદસગ) કેં દશ માં-
હલા (લવણે) કેં લવણ સમુદ્રમા છે અને (પળગ) કેં પાંચ
માંહલા (નિસદમિ) કેં નિષર્ગત ઉપર (હોઈ) કેં છે વલી
(મહલ અંતરમાણ) કેં મહલના આતરાનુ પ્રમાણ “ પાત્રીશ
યોજન, એક યોજનના એક સઠીયા ત્રીશભાગ અને એક મઠીયા
એક ભાગના સાત ભાગ કરીયે તેના ચાર ભાગ એક ઝરની ગાયમા
કહ્યુ છે તે, ” તથા (જાણ પમાણ) કેં રિમાનનુ પ્રમાણ “ એક
યોજનના ઊપ્પ ભાગનુ ” તે (પુરા કહિય) કં પ્રથમ કહ્યુ છે
તેમ જાણવુ ॥ ૧૧૨ ॥

પળમઠી નિસદમિ ય, દુનિય ગાહા દુજોયગતરિયા ॥

ઈગુણત્રીસનુ સર, સૂરસ્સ ય મહલા લવણે ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ—(ય) કેં વલી (સૂરસ્સ) કેં સૂર્યનાં (પળમઠી)
કેં પાંસઠ માહલા (નિસદમિ) કેં નિષર્ગ પવેત ઉપર છે. પળ
તેમાંન (દુનિય ગાહા) કેં તે માહલા નિષર્ગતની ગાહેર દરિ-
ય પર્વતની જિઝાના અગ્રભાગઉપર છે અને (ઈગુણત્રીસ નુ સર)
કેં એકસો ઓગણીસ માહલા (લવણે) કં લવણ સમુદ્રમા છે
તથા તે માહલા (દુજોયગતરિયા) કેં તે યોજનને આતર રહ્યા
છે ૧૧૩ ॥

હવે જાણીવયા તથા લવણસમુદ્રમા ચદમૂર્યને ફરમાનુ ખેત કે-
ટલા યોજન છે ? તે નહ છે.

સસિરવિણો લવગંમિ ય, જોયળસયતિન્નિ તોસ

અહિયાઈ ॥

અસિયં, તુ જોયળસયં, જંબુદ્વીવંમિ પવિમંતિ ॥૧૧૪॥

અર્થ—(લવગંમિ) કે૦ લવણસમુદ્રમાં (સસિરવિણો) કે૦ ચંદ્ર અને સૂર્યનું ચારક્ષેત્ર એટલે ફરવાનું ક્ષેત્ર (જોયળસય-તિન્નિ) કે૦ ત્રણ સો યોજન અને (તોસ અહિયાઈ) કે૦ ત્રીશ અધિક અર્થાત્ ત્રણ સો ત્રીશ યોજન અને એકસઠીયા અડતાલીશ ભાગ અધિક છે. અને ત્યાંથી પાછો ફરતાં (અસિય તુ જોયળસયં) કે૦ એક સો ણ્ણી યોજન જંબુદ્વીવમિ) કે૦ જંબુદ્વીપમાં (પવિમંતિ) કે૦ પ્રવેશ કરે છે ॥ ૧૧૪ ॥

ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારાઓને એક એકજ માંડલું હોય છે, તેથી ક્ષેત્રો પોત પોતાને માંડલેજ ફરે છે, પણ દક્ષિણ ઉત્તર તરફ જતા નથી.

વે ચંદ્રને તથા વે સૂર્યને સર્વથી અંદરના માંડલે અને વહારના માંડલે અંતર કેટલું હોય ? તે કહે છે.

સસિસસિ રવિરવિ અતર, મજ્ઞે ઇગ લક્ષ્વ તિસયસ-

દ્વિમાઉળો ॥

સાહિય દુસયરિચય, બહિ લક્ષ્વો છસય સઠ્ઠિહિઓ ॥૧૧૫॥

અર્થ—(મજ્ઞે) કે૦ સર્વથી અંદરના માંડલાને વિષે એટલે એક ચંદ્ર નિષ્પથ પર્વત ઉપરના અભ્યંતર માંડલે આવે અને વીજો ચંદ્ર નીલવંત પર્વત ઉપરના અભ્યંતર માંડલે આવે ત્યારે (સસિ-સસિ) કે૦ ચંદ્ર ચંદ્રને તથા રવિ રવિ) કે સૂર્ય સૂર્યને (અંતર) કે૦ આંતરું તે

(ઇગલમ્ભ) કે૦ ૯૦ લાખ યોજનની મધ્યે (તિસયસદ્વિમાહનો) કે૦ ૩૦૦ સાઠ યોજન ઓછુ અર્થાત્ (૧૧૬૪૦) યોજનનુ હોય છે. કેમકે ૯૦ સૂર્ય નિષવ પર્વત ઉપર ૯૦ સો ૯૦ યોજન જંબુદ્વીપમાં આગે ત્યારે યીજો સૂર્ય નીલવન પર્વત ઉપર ૯૦ સો ૯૦ યોજન જંબુદ્વીપમાં આગે ત્યારે વન્ને મલીને ૩૦૦ સાઠ યોજન થાય તે ૩૦૦ સાઠ યોજન જંબુદ્વીપના ૯૦ લાખ યોજનના આયામ વિષ્કભમાયી વાત્ કરીયે ત્યાર (૧૧૬૪૦) યોજન રહે. ૯૦ અદરના મહાલે આતરુ જાણવુ ત્યાર પછી (સાહિયદુ) કે૦ સૂર્ય સૂર્યને દરેક માહાલે ૩૦ યોજન પ્રધારવુ અને ચદ્ર ચદ્રને (સયરિચય) કે૦ દરેક માહાલે સીત્તેર યોજન પ્રધારવુ જેથી (વહિ) કે૦ સર્વથી વહારના મહાલે (લગ્ન) કે૦ ૯૦ લાખ, (છસય) કે૦ ૩૦૦ અને (સદ્વિહિઓ) કે૦ સાઠ અગ્રિક ૯૦ યોજન આતરુ થાય. ॥ ૧૧૫ ॥

તિન્નેવ સયસહસ્તા, પન્નરમ હજતિ જોયણ સહસ્તા ॥

૯૦ યોજનનુ પરિહી, અન્નિતર મહાલે તેસિ ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ—તિન્નેવ ય સયસહસ્તા) કે૦ ૩૦૦ લાખ, (પન્નરમ જોયણ સહસ્તા) કે૦ ૯૦ હજાર, અને (૯૦ યોજનનુ) કે૦ નેવ્યાશી યોજનની (પરિહી) કે૦ પરિહી (તેસિ) કે૦ તે મૂર્ચના (અન્નિતર મહાલે) કે૦ અદરના માહાલની (દ્યતિ) કે૦ હોય છે ॥ ૧૧૬ ॥

લગ્ન તિગ અદ્વારસ, સહસા તિન્નિ સય પંચદસ અહિયા ॥

પરિહી ય જોયણાઈ, વાહિર ૯૦ મહાલે હંતિ ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ—(લગ્ન તિગ) કે૦ ૩૦૦ લાખ, (અદ્વારસ સહસ્તા) કે૦ ૯૦ હજાર, (તિન્નિ સય) કે૦ ૩૦૦ સાઠ, અને (પંચદસ

અદિયા) કે૦ પંદર ડગર એટલા (જાંયળાઈ) કે૦ યોજનની
(પરિધી) કે૦ પરિધિ તે (બાહિર મંડલે) કે૦ સૂર્યના સવથી
બાહેરના મંડલે (હુંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૧૭ ॥

હો દ્વીપ સમુદ્રને વિષે ગ્રહ નક્ષત્ર તથા તારાની સંખ્યા જાણ-
વાનો ડગાય કહે છે.

ગહરિક્ષતારસંત્વં, જત્યેચ્છસિ નાટ મુદહિ દીવે વા ॥
તસ્મિહિ એગમસિંગા, ગુગ સંત્વં હોઈ સચ્ચગાં ॥૧૧૮॥

અર્થ-(જત્ય) કે૦ જે (ડહિ) કે૦ સમુદ્રને વિષે (વા) કે૦ અયત્ત
(દીવે) કે૦ દ્વીપને વિષે (ગહરિક્ષતારસંત્વં) કે૦ ગ્રહ નક્ષત્ર અને
તારાની સંખ્યાને (નાટ) કે૦ જાણવાને (ઇચ્છસિ) કે૦ ઇચ્છા કરે
છે, તો (તસ્મિહિ) કે૦ તે દ્વીપ સમુદ્રના ચંદ્રની સંખ્યાને માંડીને
(એગસિંગા) કે૦ એક ચંદ્રના ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારાના પરિવાર
સાથે (ગુગ) કે૦ ગુણાકાર કર-કે જેથી (સચ્ચગાં સંત્વં દ્વાઈ)
કે૦ સર્વ સંખ્યા થાય છે.

દ્રષ્ટાંત-જેમ લવણ સમુદ્રમાં ચાર ચંદ્ર છે, અને એક એક ચંદ્રને
અઢાણી ગ્રહનો પરિવાર હોવાથી અઢાણીને ચાર ગુણા કરતાં ત્રણસો
ચાર ગ્રહ થાય. તેવીજ રીતે અઢાણીના નક્ષત્રને ચાર ગુણા કરીએ તો
એકસો ચાર નક્ષત્ર થાય, તથા તારાની સંખ્યા કોઢા કોઢી જેટલી
જે પ્રથમ કહી છે તેને ચાર ગુણી કરીએ ત્યારે વે લાખ કોઢાકોઢી,
મહસંઢ હજાર કોઢાકોઢી અને નવ સો કોઢા કોઢી થાય. એવી
રીતે સર્વ દ્વીપ સમુદ્રને વિષે જાણવું. ॥ ૧૧૮ ॥

એજ વાત વે ગાથાથી કહે છે.

ચત્તારિ ચેવ ચદા, ચત્તારિ ચ સુરિયા લવણતોષ ॥

વારસ નમ્સ્વત્તમય, ગહાણ તિન્નેવ વાવન્ના ॥ ૧૧૯ ॥

દો ચેવ સય સહસ્તા, સત્તઠ્ઠી સ્વલુ ભવે સહસ્તા ય ॥

નમ્મયસમા લગ્ગજઞ્ઠે, તારાણ કોઢિકોડીણ ॥ ૧૨૦ ॥

અર્થ—(લવણતોષ) કે० લવણ સમુદ્રને યવે (ચત્તારિ ચદા) કે० ચાર ચદ્ર, (ચત્તારિ સુરિયા) કે० ચાર સૂર્ય, (વારસ નમ્સ્વત્તમય) કે० એકસો ચાર નખત્ર, અને (ગહાણ તિન્નેવ વાવન્ના) કે० ત્રણ સો ચારન ગ્રહ (ચેવ) કે० નિધે હોય છે ॥ ૧૧૯ ॥

(ય) કે० વલી (દો ચેવ સયસહસ્તા) કે० બે લાખ, (સત્તઠ્ઠી સહસ્તા) કે० સદસુટ છાર અને (નમ્મયસમા) કે० નવ સો એલી (તારાણ કોઢિકોડીણ) કે० તારાઓની કોઢાઓની (લગ્ગજઞ્ઠે) કે० લવણ સમુદ્રને નિષે (સ્વલુ) કે० નિષે (ધર) કે० હોય છે ॥ ૧૨૦ ॥

હવે વૈમાનિક દેગોના વિમાનની સંખ્યા કહે છે.

ચત્તીસ દ્વાવીસા, વારસ અડ ચડ વિમાણ લક્ષ્ણાઈ ॥

પન્નાસ ચત છ સહસ્ત, કમેણ સોહમ્માઈસુ ॥ ૧૨૧ ॥

દુસુ સય ચડ દુસુ સય તિગ, મિગારસહિયં સયં તિગેહિદ્ધા ॥

મજ્ઞે મતુત્તર સય, મુવરિતિગે સય મુવરિ પંચ ॥ ૧૨૨ ॥

અર્થ—સૌંધમ દેવલોકે (ચત્તીસ) કે० ધર્મીજ લાખ, દેશાન દેવલોકે (અદ્વાવીસા) કે० અઢાવીજ લાખ, સનકુમાર (વારસ) કે० ચાર લાખ, માર્કેટ (અડ) કે० આઠ લાખ, વ્રહ્મદેવલોકે (ચડ)

કે૦ ચાર લાખ (વિમાણ) કે૦ વિમાન છે. એ સર્વે (લક્ષ્વાઈ) કે૦
લાખની સંખ્યાયે કરીને જાણવા. લાંતકે (પન્નાસ) કે૦ પચાસ
હજાર, શુક્ર (ચત્ત) કે૦ ચાલીશ હજાર, સહસ્ત્રારે (છ) કે૦ છ
હજાર, એ સર્વે (સહસ્ત્ર) કે૦ હજારની સંખ્યાયે જાણવા. એ (કમેણ)
કે૦ અનુક્રમે કરીને (સોહમ્માઈસુ) કે૦ સૌંચર્માદિક દેવલોકના
વિમાનની સંખ્યા જાણવી ॥ ૧૨૧ ॥ તથા આનન અને પ્રાણન એ
(દુસુ) કે૦ બે લોકને વિષે (સય ચડ) કે૦ ચાર સો વિમાન,
તથા આરણ અને અચ્ચુન એ (દુપુ) કે૦ બે દેવલોકને વિષે (સય-
તિંગ) કે૦ ત્રણ સો વિમાન જાણવા. (તિંગેહિટ્ટા) કે૦ નીચેના
ત્રણ ગ્રૈવેયકે (ઇમારસહિયં) કે૦ અગોચાર સહિત (સયં) કે૦
સો અર્થાત્ એક સો અગિયાર વિમાન છે. (મજ્જે) કે૦ વચલા
ત્રણ ગ્રૈવયઃ (સત્તુત્તરસયં) કે૦ એક સો સાત વિમાન છે, અને
(ઉવરિતિંગે) કે૦ ઉપરના ત્રણ ગ્રૈવ્યકે (સય) કે૦ એક સો વિ-
માન છે. વઝી (ઉવીર) કે૦ ઉપરના પાંચ અનુત્તર વિમાને (પંચ)
કે૦ પાંચ વિમાન છે. ॥ ૧૨૨ ॥

હવે એ પૂર્વે કહેલા વિમાનોની સર્વ સંખ્યા તથા વિમાનાદિકનું
સ્વરૂપ કહે છે.

ચુલસીઈ લક્ષ સત્તાણ, વડ્ડસહસ્સા વિમાણ તેવીસં ॥
સવ્વગ્ગમુદ્દાલાગંમિ, ઇંદય વિસટ્ઠિ પયરેસુ ॥ ૧૨૩ ॥

અર્થ—(સવ્વગ્ગં) કે૦ સર્વ સંખ્યાયે (ચુલસીઈ લક્ષ) કે૦
ચોરાસી લાખ, (સત્તાણવડ્ડ સહસ્સા) કે૦ સત્તાણુ હજાર, અને
(તેવીસં) કે૦ તેવોશ ડાર એટલા (ઉદ્દલોગંમિ) કે૦ ઉર્ધ્વલોકને
વિષે (વિમાણ) કે૦ વિમાનો છે. અને તે વાર દેવલોકના (વિસટ્ઠિ-

પયરેસુ) કે૦ વાસઠે પ્રતરને ત્રિપે મંચ ભાગમા (હૃદય) કે૦ એક
એક હૃદય વિમાન છે સઘ મઠીને હૃદય વિમાન વાસઠ છે. ॥૧૨૩॥

ચડદિમિ ચડપંતીઆ, વાસઠિ ત્રિમાણિયા પઢપયરે ॥

ઉવરિ હકિકહીળા, અગુત્તરે જાય હકિક ॥ ૧૨૪ ॥

અર્થ—(પઢપયરે) કે૦ પહેલા પ્રતરને ત્રિપે મંચના હૃદય
વિમાનધર્મી (ચડદિસિ) કે૦ ચારે દિશાએ (વાસઠિત્રિમાણિયા)
કે૦ વાસઠ વાસઠ વિમાનની (ચડપંતીઓ) ક૦ ચાર પક્તિઓ
છે, તેના (ઉવરિ) ક૦ ઉપર દરેક પ્રતરે (હકિકહીળા) કે૦
એક એક વિમાન ચારે દિશાએ ઓઢુ કરવું, જેથી (અગુત્તરે) કે૦
અનુત્તર વિમાને જાય (હકિક) ક૦ ચાલતુ એક એક વિમાન ચારે
દિશાએ રહે ॥ ૧૨૪ ॥

હૃદય વઢ્યા પનિસુ, તો કમસો તંસ ચડરસા વઢ્યા ॥

ત્રિપિહા પુષ્કરકિના, તયતરે મુત્તુ પુલ્લદિસિ ॥૧૨૫॥

અર્થ—સર્વની વચમા (હૃદય) ક૦ હૃદય વિમાન (વઢ્યા) કે૦
વાટકુ દ્યુલે ગોઝાકૃતિયાલુ છે (તા) ક૦ ત્યાર પછી (પનિસુ)
કે૦ પક્તિને ત્રિપે (કમસો) ક૦ અનુક્રમે ફરીને પ્રથમ (તંસ) કે૦
શ્રીસૂગાવાઝા, પઢા (ચડરસા) કે૦ ચાર મૂળાવાલા, અને ઢેલા
(વઢ્યા) ક૦ ગોલાકૃતિવાઝા વિમાનો છે અને (તયતરે) કે૦
તે ચારે પક્તિઓની વચમા એક (પુલ્લદિસિ મુત્તુ) કે૦ પૂલ્લદિશા
મૂળીને રાક્ષીની સર્વત્રિગામા (ત્રિપિહા) કે૦ ત્રિવિષયસારના
(પુષ્કરકિના) ક૦ વિષ્ણુ ભિન્ન પુષ્કરકીર્ણ વિમાનો છે. ॥૧૨૫॥

હવે પહેલા પ્રતરની પણ એક પક્તિના વાસઠ વાસઠ વિમાન
કયે કયે મ્યાનકે છે ૧ તે કહે છે

એગં દેવે દીવે, દુવે ય નાગોદહીસુ વોધવ્વે ॥
 ચત્તારિ જક્કલદીવે, ભૂયસમુદ્દેસુ અદ્દેવ ॥ ૧૨૬ ॥
 સોલસ સંભુરમણે, દીવેસુ પડ્ડિયા ય સુરભવગા ॥
 ઇગતીસં ચ વિમાણા, સયંભુરમણે સમુદ્દે ય ॥ ૧૨૭ ॥

અર્થ—મહેલા પ્રતરની ચારે દિશાનું (એગં) કે. પહેલું એક
 એક વિમાન (દેવે દીવે) કે. દેવદ્વીપમાં છે, (ય) કે. અને (દુવે)
 કે. વે વે વિમાન (નાગોદહીસુ) કે. નાગસમુદ્રમાં (વોધવ્વે) કે.
 જાળવાં. ત્યાર પછાનાં (ચત્તારિ) કે. ચાર ચાર વિમાન (જક્કલદીવે)
 કે. ચક્ષુદ્વીપમાં છે. અને (ભૂયસમુદ્દે) કે. ભુવસમુદ્રમાં (અદ્દેવ)
 કે. આઠ આઠ વિમાનો છે. ॥ ૧૨૬ ॥ વલી (સયંભુરમણે દીવેસુ)
 કે. સ્વયંભૂરમણ દ્વીપને વિ. (સોલસ) કે. શોઝ (સુરભાગા)
 કે. વિમાનો (પડ્ડિયા) કે. રહ્યાં છે (ચ) કે. અને (ઇગતીસં
 વિમાણા) કે. એકત્રીત વિમાનો (સયંભુરમણે સમુદ્દે) કે. સ્વયં-
 ભૂરમણ સમુદ્રમાં છે. ॥ ૧૨૭ ॥

હવે વીજા પ્રતરમાં ચારે દિશાએ એકસઠ વિમાનોનો પંક્તિ શી
 રીતે છે, તે કહે છે.

વટ્ટં વટ્ટસ્સુવરિં, તંસં તંસસ્સ ઉવરિમં હોઇ ॥
 ચરસે ચરસં, ઉદ્દં તુ વિમાણસેઢીએ ॥ ૧૨૮ ॥

અર્થ—(વટ્ટસ્સુવરિં) કે. વાટલા એટલે ગોલવિમાનની ઉ-
 પર (વટ્ટં) કે. ગોલ વિમાન છે. (તંસસ્સ) ઉવરિમં) કે. ત્રણ
 સ્ત્રુણાની ઉપર (તંસં) કે. ત્રિસ્રુણી વિમાન (હોઇ) કે. હોય છે.
 (તુ) કે. વલી (ચરસે) કે. ચાર સ્ત્રુણા વિમાનની ઉપર

(ચતુરસ) કે ૦ ચાર મૂળા વિમાન હોય છે એમ (હટ્ટ) કે ૦
 ઝર (વિમાનનેહીર) કે ૦ વિમાનોની પત્તિ જાણતી સર્વ પ્રતરમા
 મન્યમાને ડહા વિમાન ચાટલુ છે ત્યાર પછી ચારે દિશાએ ચાર
 પત્તિમા અનુક્રમે એક એક વિમાન ત્રિમૂળાચાલા. પછી ચાર સૂગા-
 ચાલા, પછી ચાટલા એમ અનુક્રમે પંક્તિ પૂરી થાય ત્યાં સુધી જા-
 નવા દરેક પ્રતર ટ્રેસટનુ એક એક વિમાન ઓટુ કરવુ જેથી સર્વા-
 થેસિદ્ધે એક એક વિમાન ત્રિમૂળુ રહે ॥ ૧૨૮ ॥

સઘ્વે વટ્ટવિમાણા, એગદુવારા હાતિ નાયઘ્વા ॥

તિણ્ણય તમવિમાણે, ચત્તારિય હુતિ ચતુરસે ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ — (સઘ્વે વટ્ટવિમાણા) કે ૦ સઘ્વ ચાટલા વિમાનો (એગ-
 દુવારા) કે ૦ એક ચારણાચાલા (હયતિ) કે ૦ હોય છે. એમ (ના-
 યઘ્વા) કે ૦ જાગવા (તમવિમાણે) કે ૦ ત્રિમૂળા વિમાનને વિશે
 (તિણ્ણય) કે ૦ ત્રણ ચારણા હોય છે (ચ) કે ૦ અને (ચતુ-
 રસે) કે ૦ ચાર મૂળા વિમાનને વિશે (ચત્તારિ) કે ૦ ચાર ચારણા
 (હુતિ) કે ૦ હોય છે ॥ ૧૨૯ ॥

પાગારપરિચ્છિન્ના, વટ્ટવિમાણા હાતિ મઝ્વેરિ ॥

ચતુરસ ત્રિમાગાગ, ચતુદ્દિશિ વેદ્યા હોઈ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થ, — (સઘ્વેરિ) કે ૦ ચાર મૂળા રહ્યા સઘ્વ (વટ્ટવિ-
 માણા) કે ૦ ચાટલા પચ્ચે પોત્તવિમાનો (પાગારપરિચ્છિન્ના) કે ૦
 મન્યવી વિદ્યાચાર (હયતિ) કે ૦ હોય છે અને (ચતુરસ ત્રિ-
 માગાગ) કે ૦ ચાર મૂળાચાલા વિમાનને (ચતુદ્દિશિ) કે ૦ ચારે
 દિશાએ (વેદ્યા હોઈ) કે ૦ ચારી હોય છે, ચારમા વિમાના

ગઢને વેદિકા જાગરો અર્થાત્ વાટલા વિમાનને કાંગરાવાલો ગઢ
અને ચોखूणा વિમાનને કાંગરા વિનાનો ગઢ છે. ॥ ૧૩૦ ॥

જત્તો વટ્ટવિમાણા, તત્તો તંસસ્સ વેઇયા હોઇ ॥

પાગારો બોધવ્વો, અવસેસેણ વિમાણાણં ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થ:—(જત્તો) કે૦ જે દિશાએ (વટ્ટવિમાણા) કે૦ ગોલ
વિમાનો છે, (તત્તો) કે૦ તે દિશાએ (તંસસ્સ) કે૦ ત્રિखूणिया
વિમાનને (વેઇયા) કે૦ વેદિકા એટલે કાંગરા વિનાનો ગઢ (હોઇ)
કે૦ છે, અને (અવસેસેણ) કે૦ વાતીની દિશાએ (વિમાણાણં)
કે૦ વિમાનોને (પાગારો) કે૦ કાંગરાવાલો ગઢ (બોધવ્વો) કે૦
જાણવો. ॥ ૧૩૧ ॥

સવ્વેસુ પયડેસુ, મજ્ઞં વટ્ટં અગંતરં તંસં ॥

તયણંતર ચરસં, પુણોવિ વટ્ટં તથા તંસં ॥ ૧૩૨ ॥

અર્થ:—(સવ્વેસુ પયડેસુ) કે૦ દેવલોકના સર્વ એટલે વાસઠે
પ્રતરામાં (મજ્ઞં) કે૦ મધ્યનું દ્વિતીય વિમાન (વટ્ટં) કે૦ ગોલા-
કાર છે. અને (અગંતરં) કે૦ ત્યાર પછી ચારે દિશાએ એક એક
વિમાન (તંસં) કે૦ ત્રણ खूणाવાળું છે, (તયણંતર) કે૦ ત્યાર
પછી ચારે દિશાએ એક એક વિમાન (ચરસં) કે૦ ચાર खूणा-
વાળું છે, એમ (પુણોવિ) કે૦ ફરીને પગ (વટ્ટં) કે૦ ગોલવિમાન
અને (તથા) કે૦ ત્યાર પછી (તંસં) કે૦ ત્રણ खूणाવાળું. એમ
હેલા વાસઠમા વિમાન સુધી જાણવું, અને દરેક પ્રતરે એક એક
વિમાન ઓળું કરવું ॥ ૧૩૨ ॥

હવે વિમાનોનું અંતર કહે છે.

આવલિયવિમાણાણં, અંતરં નિયમસો અસંખિજ્જં ॥
સંખિજ્જમસંખિજ્જં મણિયં પુષ્પાવકિન્નાણ ॥ ૧૩૩ ॥

અર્થ—(આવલિયવિમાણાણં) કે० ચારે દિશાની પક્તિમા રહેલા વિમાનોનું (અંતર) કે० અંતર (નિયમસો) ક૦) નિશ્ચયથી (અસંખિજ્જ) કે० અસંખ્યાતા યોજનનું હોય છે. અને (પુષ્પાવકિન્નાણ) કે० ચારે દિશાની વચ્ચે રહેલા પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનોનું અંતર (સંખિજ્જમસંખિજ્જ) કે० સંખ્યાતા અથવા અસંખ્યાતા યોજનનું (મણિય) કે० કણુ છે. ॥ ૧૩૩ ॥

હવે વિમાનોની આકૃતિ દર્શાવતી કહે છે

વટ્ટુ તુ વલગપિય, તસં સિંધાડગંપિય વિમાગં ॥
ચતુરસં વિમાણ પુણ, અરુકાડગસઠિયં મણિયં ॥ ૧૩૪ ॥

અર્થ—(વટ્ટુ) કે० જે વાદળા વિમાન છે તે (વલગપિય) કે० ઘલચાકાર હોય છે, અને (તસં વિમાણ) કે० ત્રિઘૂણા વિમાન (સિંધાડગંપિય) કે० સિંધોદાના આકારે હોય છે (પુણ) કે० ચતુરસ (ચતુરસ વિમાણ) કે० ચોક્ષુણા વિમાન (અરુકાડગસઠિય) કે० નાટકના અરુકાદાના આકારે ચોક્ષુણા (મણિય) કે० કણુ છે ॥ ૧૩૪ ॥

હવે વિમાનોના ગતિ અને સ્પર્શ વર્ણવે છે.

અચ્ચંતમુરહિગંધા, ફાસે નવળીયમઝયસુહફાસા ॥
નિચ્ચુજ્જોયા રમ્મા, સંયપહા તે વિરાયતિ ॥ ૧૩૫ ॥

અર્થ—તે વિમાન (અચ્ચંતમુરહિગંધા) કે० અત્યંત મુગર

વાલા, તેમજ (ફાસે) કે० રણમાં (નદનીયમડયગ્રુહફાસા) કે०
માલગ સરલા કોમઝ અને મુલકારી સ્પર્શવાલા, (નિચ્છુજ્જોયા)
કે० નિત્ય પ્રકાશશાયા, (રમ્મા) કે० રમણિક અને (સર્યગ્રહા)
કે० પોતાની મેલે પ્રકાશીત એવા (તે) કે० તે વિમાનો (વિરા-
યંતિ) કે० શોભે છે. ॥ ૧૩૫ ॥

જે દક્ષિણેગ ઇંદા, દાહિગઓ આવલી મુણેયવ્વા ॥
જે પુગ ઉત્તર ઇંદા, ઉત્તરઓ આવલી મુણે તેસિં ॥૧૩૬॥

અર્થ—(જે દક્ષિણેગ ઇંદા) કે० જે દક્ષિણ દિશાએ સૌધ-
મૈંદ્ર તથા સનત્કુમારૈંદ્ર છે, તેમના (દાહિગઓ) કે० દક્ષિણ દિ-
શાની (આવલી) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો (મુણેયવ્વા) કે०
જાણવાં. પુગ કે० વલી (જે ઉત્તર ઇંદા) કે० જે ઉત્તરદિશાએ ઇશા-
નૈંદ્ર તથા માહેંદ્ર છે. (તેસિં) કે० તેમનાં (ઉત્તરઓ) કે० ઉત્તર-
દિશાની (આવલી) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો (મુણે) કે०
જાણવાં. ॥ ૧૩૬ ॥

પુવ્વેગ પચ્છિમેગ ચ, સાવળ્લા આવલી મુણેયવ્વા ॥
જે પુગ વટ્ટવિમાણા, મજ્જિલ્લા દાંહગિલ્લાગં ॥૧૩૭॥

અર્થ—(પુવ્વેગ પચ્છિમેગ ચ) કે० પૂર્વ દિશા અને પશ્ચિમ
દિશાની (આવલી) કે० વિમાનોની પંક્તિ તે સૌધમૈંદ્ર તથા ઇશા-
નૈંદ્ર વન્ને ઇંદ્રોની (સાવળ્લા) કે० સાધારણ સામાન્યપણે જાણવી.
(પુગ) કે० વલી જે (મજ્જિલ્લા) કે० જે મધ્યભાગના (વટ્ટવિ-
માણા) કે० વાટલાં વિમાન છે, તે (દાંહગિલ્લાગ) કે० દક્ષિણ
દિશાના સાધમૈંદ્રનાં જાણવાં. ॥ ૧૩૭ ॥

દુઘ્વેણ પચ્છિમેણ ચ, જે વટ્ટા તેપિ દાહિણિલ્લસ્સ ॥
તંસ ચત્તરસગા પુણ, સામન્ના હુંતિ દુણ્હપિ ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ—(પુલ્લેણ પચ્છિમેણ ચ) કે० પૂર્વદિશા અને પશ્ચિમદિ-
શાના વિમાનની પક્તિને વિષે (જે વટ્ટા) કે० જે ગટલા વિમાન
હે (તેપિ) કે० તે વિમાનો પણ (દાહિણિલ્લસ્સ) કે० દક્ષિણ-
દિશાના સૌર્યમંડળના હે (પુણ) કે० ત્રીજી તરફ કે० ત્રણ ચૂળગાલા
અને (ચત્તરસગા) કે० ચાર ચૂળગાલા જે વિમાન હે. તે (સામન્ના
કે० સામાન્યગણાથી (દુણ્હપિ) કે० સૌર્યમંડળ તથા ઈશાનેંદ્ર એ
વસ્તુનેના (હુંતિ) કે० હે. એટલે ત્રણે દિગ્ગો તે વિમાનોના અર્દ્ધો
અર્દ્ધ મારીત છે ॥ ૧૩૮ ॥

પદ્મપયરમિ પદ્મમે, કપ્પે ઉડુનામ્મ ઇદયવિમાગ ॥
પણ્યાલલ્લક્ષજોયણ, લક્ષ્ણં મંબુરિ સંબટ્ટ ॥ ૧૩૯ ॥

અર્થ—(પદ્મમે કપ્પે) કે० પહેલાં દેવલોકના (પદ્માયરમિ)
કે० પહેલાં પ્રતરને વિષે (ઉડુનામ) કે० ઉડુનામનું (ઇદયવિ-
માણ) કે० ઇદ્રક વિમાન હે તે (પળ્યાલલ્લક્ષજોયણ) કે०
ગાલાકારે પિસ્તાલીશ લાસ યોજનના પ્રમાણગાલુ હે અને (સ-
ંબટ્ટ) કે० સડના ઝગર ગાસઠમા પ્રતરે (સંબટ્ટ) કે० સર્વા-
ર્થભિદ્ધ નામનું વિમાન (લક્ષ્ણ) કે० એક લાસ યાજનનું ગો-
ળાકાર હે. ॥ ૧૩૯ ॥

હવે ગાસઠ પ્રતરના મ વખાગમાં રહેલા ઇદ્રક વિમાનનાં
નામ કહે છે

ઉડુ ચદ રયણ વગ્ગુ, વીરિય વરુણે તહય આણંદે ॥
વખે ક્કચગ રુદ્ધમે, વેવે અરુણે ચ વરુણે ચ ॥ ૧૪૦ ॥

अर्थ—१ (उडु) के० उडु विमान, २ (चंद्र) चंद्रक विमान, ३ (रयण) के० रजत विमान, ४ (वग्गु) के० वल्लुविमान, ५ (वीरिय) के० वीर्य विमान, ६ (वरुणे) के० वरुण विमान (तहेव) के० तेमज, ७ (आणंदे) के० आनन्द विमान, ८ (वंभे) के० ब्रह्म विमान, ९ (कंचण) के० कांचन विमान, १० (रुइमे) के० रुचिप्रभ विमान, ११ (वंवे) के० वंवे विमान, १२ (अरुणे य) के० अरुण विमान, १३ (वरुणे य) के० वरुण विमान, १४ (तेर विमान. ए तेर विमान पहेला तथा बीजा देवलोके छे. ॥१४०॥

वेरुलिय रुयग रुइरे, अंके फलिहे तहेव तवणिज्जे ॥
मेहे अग्घ हलिदे, नलिणे तह लोहियक्खे य ॥१४१॥

अर्थ—१४ (वेरुलिय) के० वैडुर्य विमान, १५ (रुयग) के० रुचक विमान, १६ (रुइरे) के० रुचिर विमान, १७ (अंके) के० अंकविमान, १८ (फलिहे) के० स्फटिक विमान, (तहेव) के० तेमज १९ (तवणिज्जे) के० तपनीय विमान, २० (मेहे) के० मेघविमान २१ (अग्घ) के० अर्घ विमान, २२ (हलिदे) के० हलिद्र विमान, २३ (नलिणे) के० नलिन विमान, (तह) के० तेमज २४ (लोहियक्खे य) के० लोहिताक्ष विमान. ॥१४१॥

वइरे अंजण वरमाल, रिठ्ठ देवे य सोम मंगलए ॥

वलभइ चक्क गया. सोवच्छिय णंदियावत्ते ॥ १४२ ॥

अर्थ—२५ (वइरे) के० वज्र. ए वार विमान त्राजे तथा चौथे देवलोके छे ॥ २६ (अंजन) के० अंजन विमान, २७ (वरमाल) के० वरमाल विमान, २८ (रिठ्ठ) के० रिष्ट विमान, २९

(देवेय) के० देव विमान, ३० (सोम) के० सोम्य विमान, ३१ (मगलए) के० मगल विमान० ॥ ए छ विमान पाचमा देवओके ते ३२ (यम्भदे) के० यम्भद्र विमान, ३३ (चक्र) के० चक्र विमान, ३४ (गगा) के० गगा विमान, ३५ (सोवच्छिद्य) के० स्वस्तिक विमान, ३६ (णदियावत्ते) नदावत्तं. ए पंच विमान छद्वा देवलो ५ ठे. ॥ १४१ ॥

आभकरे य गिद्धी, केऊ गरुले य होइ मोधव्वे ॥

बंभे वप्रहिए पुण, बंभुत्तर लंए देव ॥ १४३ ॥

अर्थ—, ७ (आभकर) य १० आभकर विमान. ३८ (गिद्धी) के० गृध्र विमान, ३९ (केऊ) के० केतु विमान, ४० (गरुले य) के० गरुड विमान ए चार विमान सानमा देवलोके (होइ) के० ठे ते (मोधव्वे) के० जाणवा ४१ (बंभे) के० ब्रह्म विमान, ४२ (वप्रहिए) के० वप्रहिय विमान. (पुण) के० वल्ली ४३ (बंभुत्तर) के० ब्रह्मोत्तर विमान, ४४ (लंए) के० लंकर विमान ए चार विमान आठमा देवलोकरा (चेय) के० निव्वे जाणवा. ॥ १४३ ॥

महारुक्क म्हरसारे आणय तह पाणएय बोधव्वे ॥

पुष्केलकार आर", तहाप्रिय अच्चुए चेय ॥ १४४ ॥ १

अर्थ—, ४५ (महारुक्क) के० महारुक्क विमान, ४६ (म्हरसारे) के० सहस्रार विमान, ४७ (आणय) के० आनन विमान, (तह) के० तेमज ४८ (पाणएय) के० प्राणन विमान, ए चार विमान नयमे तथा न्याये देवलोके (बोधव्वे) के० जाणवा. ४९ (पुष्के) के० पुष्प विमान, ५० (अलकार) के० अलकार वि-

ધાન, ૫૧ (આરણ) કે. આરણ વિમાન, (તહાવિય) કે. તેમજ ૫૨ (અચ્ચુએ) કે. અચ્ચુત વિમાન. એ ચાર વિમાન અગીયારમે તથા વારમે દેવલોકે (ચેવ) કે. નિશ્ચે જાણવા ॥ ૧૪૪ ॥

સુદંસણ સુપાંડવદ્ધે, મળોરમે ચેવ હોઈ પઢમતિગે ॥

તત્તો ય સવભદ્દે, વિસાલએ સુમળે ચેવ ॥ ૧૪૫ ॥

અર્થ—૫૩ (સુદંસણે) કે. સુદર્શન વિમાન, ૫૪ (સુપાંડવદ્ધે) કે. સુપ્રતિવદ્ધ વિમાન, ૫૫ (મળોરમે) કે. મનોરમ વિમાન, એ ત્રણ વિમાન નવ-ગ્રંથેયકના (પઢમતિગે) કે. પ્રથમ ત્રિકને વિષે (ચેવ) કે. નિશ્ચે (હોઈ) કે. છે. (તત્તો ય) કે. અને ત્યાર પછી ૫૬ (સવભદ્દે) કે. સર્વભદ્ર, ૫૭ (વિસાલએ) કે. વિશાલ, ૫૮ (સુમળે) કે. સુમનસ—એ ત્રણ વિમાન નવ-ગ્રંથેયકના ત્રીજા ત્રિકને વિષે (ચેવ) કે. નિશ્ચે છે. ॥ ૧૪૫ ॥

સોમળસે પીડકરે, આઈવે ચેવ હોઈ તદ્યતિગે ॥

સવઠ્ઠસિદ્ધિનામે, ઇંદ્યા એવ વાસઠી ॥ ૧૪૬ ॥

અર્થ—૫૯ (સોમળસે) કે. સોમનસ વિમાન, ૬૦ (પીડકરે) કે. પ્રીતિકર વિમાન, ૬૧ (આઈવે) કે. આદિત્ય વિમાન. એ ત્રણ વિમાન નવ-ગ્રંથેયકના ત્રીજા ત્રીકને વિષે (ચેવ) કે. નિશ્ચે (હોઈ) કે. છે. અને પાંચ અનુક્ત વિમાનને વિષે ૬૨ (સવઠ્ઠસિદ્ધિનામે) કે. એક સર્વાર્થ સિદ્ધિ નામનું વિમાન છે. (ઇંદ્યા એવ વાસઠી) કે. એ વાસઠ ઇંદ્રક વિમાનનાં નામ કહ્યા. ૧૪૬

હવે દરેક દેવલોકે શ્રેણીના વિમાનની સંખ્યા લાવવા માટે ઉપાય કહે છે.

પદમતિપયરાવલી, વિભાગમુહભૂમિ તસ્મગાસદ્ધ ॥
 પયરગુગમિટ્ઠરુપ્પે, સવગ્ગ પુષ્કરુનિયરે ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ—સૌર્યમં અને ઈશાન દેવલોકના (પદમ) કં० પહેલા
 (પયરાવલી વિમાણ) કે० મતરના વિમાનની પક્તિ તે (મુહ) કં०
 મુલ કહેવાય, અને (અતિમ) કં० છેલ્લા મતરના વિમાનની પક્તિ
 તે (ભૂમિ) કં० ભૂમિ કહેવાય. (તસ્મગાસદ્ધ) કં० તે મુલ અને
 ભૂમિના વિમાનોને એકઠા કરીને તેના મર્દ કરવા પછી (રુપ્પ-
 રુગ) કે ગાંઠિયા ગાંઠના મતર ગુગ્ગા તેથી (રુપ્પ) કે०
 બાંધીને દેવલોકે (પુષ્કરુનિયર) કં० આવલિસાના વિમાનોની
 (સવગ્ગ) કે० સર્વ સત્યા આવે ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ તે ગાંઠિયાન સહિત સમગ્રો છે કે—સૌર્યમં તથા ઈશાન
 એ અને દેવલોકને વિઃ પહેલા મતરના (૨૪૯) વિમાન તે મુલ
 કહેવાય, અને છેલ્લા મતરના (૨૦૧) વિમાન તે ભૂમિ કહે-
 વાય એ મતર સંખ્યાને એકઠી કરી ત્યાર (૪૫૦) થાય એનું
 અર્થ કરીને ત્યાર (૨૦૫) થાય તેને એ અને દેવલોકનાજ તેર
 મતરે ગુગ્ગા ત્યારે સૌર્યમં તથા ઈશાન દેવલોકના વિમાનની
 પક્તિના સર્વ વિમાનોની સંખ્યા (૨૦૨૫) થાય

હવે એ અને દેવલોકના સર્વ મત્રી સાઠ લાલ વિમાનો છે,
 તેમાંથી (૨૦૨૫) શ્રેયીના વિમાન માનીએ ત્યારે (૫૯૯૭૦૭૨)
 એ ત્રી પગાવળીય વિમાન માની રહે એ રીતે આગલના દેવ-
 લોક પણ જાણી લેવું ॥ ૧૫૦ ॥

તેજ તત્ર આગલી ગાથાએ કહ્યું છે

नं. १ उर्ध्व देवलोकै विमानोना मुख-भूमि विगरे गगितनुं कोष्टक.

कया देवलोकै-	मुख विमान.	भूमि विमान	समाप्त.	समाप्तनुं अर्थ.	प्रतरनो संख्या (गुणाकार माटे)	इतर संख्याप गुणवाथी लब्ध यमे जां) पंक्ति विमान.	पुण्यावकीर्ण विमान.	सर्व विमान
साधर्म-इशान	२४८	२०१	४५०	२२५	१३	२८२५	५८८७०७२	१०००००
सनत्-माहेन्द्र	१८७	१५३	३५०	१७५	१२	२१००	१८८७८००	२००००००
ब्रह्म	१४८	१२८	२७८	१३८	६	८३४	३८८१६६	४०००००
लांतक	१२५	१०८	२३४	११७	५	५८५	४८६१५	५००००
शुक	१०५	८३	१८८	८८	४	३८६	३८६०४	४००००
सहस्रार	८८	७७	१६६	८३	४	३३२	५६६८	६०००
आनत-प्राणत	७३	६१	१३४	६७	४	२६८	१३२	४००
आरण-अच्युत	५७	४५	१०२	५१	४	२०४	८६	३००
अध. प्रवेयक ३	४१	३३	७४	३७	३	११२	•	१११
मध्य प्रवेयक ३	२८	२१	५०	२५	३	७५	३२	१०८
उर्ध्व प्रवेयक ३	१७	८	२६	१३	३	३८	६१	१००
अनुतर	५	०	०	०	१	५	०	५
उर्ध्व देवलोक	२४८	५	२५४	१२७	६२	७८७१	८४८८१८८	८४८७०२३

અટ્ટણ્ઠી મયસહસ્મા, સત્તાણર્ઘે ભવે સહમ્સાઈ ॥

પણહત્તરિ ય વિમાણા, હવતિ પુષ્પાવકિણ્ણાણ ॥૧૪૮॥

અર્થ—(અટ્ટણ્ઠી સયમહસ્મા) કે० ઓગણસાઠ નાસ, (સત્તાણર્ઘે મહસ્સાઈ) કે० સત્તાણું હજાર, (ય) કે० અને (પણહત્તરિ) કે० પચોત્તર ઇટલા (પુષ્પાવકીણ્ણાણં) કે० પુષ્પા ચકીર્ણ (વિમાણા) કે० વિમાનો (હવતિ) કે० હોય છે. ॥૧૪૮॥

તેવણ્ણે ચડવણ્ણે, પચાવણ્ણે તહેવ વાસઢે ॥

एएसु पयरेसु अ, न हुति पुष्पावकीण्णाइ ॥ १४९ ॥

અર્થ—(તેવણ્ણે) કે० ત્રેણનમુ, (ચડવણ્ણે) કે० ચોપામુ, (પચાવણ્ણે) કે० પચાવનમુ (તહેવ) કે० તેમજ (વાસઢે) કે० વાસઢમુ (एएसु पयरेसु) કે० ઇટગ પ્રતરોને વિષે (પુષ્પાવકીણ્ણાઈ) કે० પુષ્પાચકીર્ણ વિમાનો (ન હુતિ) કે० નથી ॥૧૪૯॥

હવે વાસઢે પ્રતરમાના ચોડવણ પ્રતરને ત્રિગ ત્રિચૂણા ચોચૂણા અને ચાટલા વિમાનો જાણવાનો ઉપાય રૂઠ છે.

इगदिमि पतिविमाणा, तिविभत्ता तंस चउरसा वट्ठा ॥

तसेसु सेसमेग, खिअ सेस दुगस्स इक्कि ॥ १५० ॥

तसेसु चउरमेसु य, तो समितिगंपि चउगुण काउ ॥

वट्ठेसु इदय खिअ, पयस्वण मीलिय कप्पे ॥ १५१ ॥

અર્થ—(ઇગદિમિ પતિવિમાણા) કે० ઇક દિગાના પત્તિના વિમાનોને (તિવિભત્તા) કે० ત્રણ ભાગે મેંચીયે ઇટઢે અનુક્રમે (તસ ચઉરસા વટ્ઠા) કે० ત્રિચૂણા ચાચૂણા અને ચાટગ પચા

ત્રણ ભાગ થાય, અને એમ કરતા (સેસમેગ) કે૦ જો એક ઝેપ
 વધે તો (તંસેસુ) કે૦ ત્રિચૂનામાંહે (ત્રિચ , કે૦ મેલ્લવટુ, અને
 (સેસદુમ્મ) કે૦ ઝેપ વે વધે તો (ઈલિક) કે૦ એક એક મેલ્-
 વટુ. ॥ ૧૬૦ ॥ એટલે (તંસેસુ ચ ચડરંસેસુ) કે૦ એક ત્રણ સ્વ-
 નામાં અને એક ચાર સ્વનામાં મેલ્લવટુ. (નો) કે૦ ત્યાર પછી
 (રાસિનિગંરિ) કે૦ એ ત્રણે રાશીમાંહેલી એક એક રાશીને પળ
 (ચડગુણ કાડ) કે૦ ચારગુણા કરીને પછી (વટ્ટેસુ) કે૦ વાટલા
 વિમાનમાંહે (હદયં મિવ) કે૦ હંદ્રક વિમાન મેલ્લવટુ, પછી (પય-
 રથળ) કે૦ પ્રતરના ચારે દિશાના વિમાનો એકઠા કરવાથી
 (કપ્પે) કે૦ સૌધર્માદિક દેવલોકે વિમાનોની સર્વ સંખ્યા થાય. ૧૬૧

અર્થે એજ વાત દૃષ્ટાંત સહિત સમજાવે છે કે—સૌધર્મ તથા ઈશાન
 દેવલોકના પહેલા પ્રતરમાં એક દિશાએ વાસટ વિમાન છે, તેને ત્રણ
 ભાગે વહેંચીએ તો વીશ વીશનો એક એક ભાગ થાય. ઉપર વે વિ-
 માન વધે. તેમાંહેલું એક વિમાન ત્રિચૂનામાં અને વીજું વિમાન ચોચૂ-
 નામાં મેલ્લવટાં એકત્રીસ વિમાન ત્રિચૂનાવાલા, એકત્રીસ વિમાન
 ચોચૂનાવાલા અને વીશ વિમાન વાટલા થાય. પછી એ ત્રણે રાશીના
 વિમાનને ચારગુણા કરીને વાટલામાંહે એક હંદ્રક વિમાન મેલ્લવીયે
 એટલે પહેલા પ્રતરની ચારે દિશાના ચારે પંક્તિ મલીને ચોરાશી
 ત્રિચૂના, ચોરાશી ચો ચૂના અને એકાશી વાટલાં. એમ સર્વ મલીને
 વસો ઓગળપચાસ વિમાન થાય. ॥ એ પ્રમાણે વીજા પ્રતરોને વિવે
 પળ જાણી લેવું.

હવે સૌધર્માદિક ચાર દેવલોકના દેવોનાં ચિન્હ કહે છે.

કપ્પેસુ ચ મિય મહિસો, વરાહ સિંહા ચ છગલ સાલૂરા ॥
 હય ગય મુખંગ સગી, વસહા વિડિમાઈ ચિંધાઈ ॥ ૧૬૨ ॥

अर्थ—(कप्पेसु य) के० वार देवलोक माहेला पंन्ला सौ-
 र्गम देवलोकना देवोने (मिय) के० मृगनु चिन्ह, गीजा ईशान
 देवलोकना-देवोने (महिमो) के० पाडानु चिन्ह, राजा मनतु
 मार देवलोकना देवोने (वराह) के० मूअरनु चिह चोथा
 माहड देवलोकना देवोने (मिहा य) के० सिंहनं चिन्ह
 पांचमा द्रव्य देवलोकना देवोने (छगल) क० धोरुडानु चिन्ह
 उहा लांतक देवलोकना देवोने (मालुरा) के० देडकानु चिह,
 सातमा शुभ देवलोकना देवोने (हय) के० घाटानु चिन्ह, आ-
 त्मा महस्त्रार देवलोकना देवोने (गय) के० हाथीनु चिन्ह,
 नवमा आनत देवलोकना देवोने (भुयग) के० सर्पानु चिन्ह
 दशमा प्राणत देवलोकना देवोने (खग्गी) क० गेंडानु चिह,
 अगीयाग्मा आग्ण देवलोकना देवोने (वसहा) के० रपभनु चिन्ह,
 अने वारमा अन्युन देवलोकना देवोने (मिटिमाड) के० मग मि-
 जेणनु चिन्ह ते ण (चिगाड) क० गिन्हो कया ॥ १८० ॥

ह्ये दग पैमानिक इद्रोना सामानिक देवता तथा भाव्यग्मर
 देवताओंनी मरुया कः ते

चुलमी अमिड रावत्तरि, मत्तरि मट्टी य पन्न चत्ताला ॥
 तुल्लमुर तीम बीमा, दग्गमहम्म आयरस्स चउगु-
 णिया ॥ १५३ ॥

अर्थ—सौ सौदना (चुलमी) क० चोगमी हजार ईशाने
 दना (अमिड) क० गेंगी हजार, मननुमादना (रावत्तरि)
 के० यहीर हजार, माहेंदना (मत्तरि) के० मीनेर हजार अग्ने-
 दना (मट्टी य) के० माड हजार, लातमदना (पन्न) के० प

ચાસ હજાર, શુક્રેંદ્રના (ચત્તાલા) કે० ચાલીશ હજાર, મહારેં-
દ્રના (ત્રીસ) કે० ત્રીશ હજાર, આનતપ્રાણેંદ્રના (વીસા) કે०
વીશ હજાર, આરણઅચ્યુતેંદ્રના (દસસહસ્સ) કે० દશ હજાર
(તુલ્લમુર) કે० સામાનિક દેવતા જાણવા, અને (આયરકવ)
કે० આત્મરક્ષક દેવો (ચરુણિયા) કે० સામાનિક દેવતાથી ચાર
ગુણાં દરેકેંદ્રોને જાણવાં. ॥ ૧૫૩ ॥

ઉપરના વિમાનો કોને આધારે રહ્યાં છે ? તે કહે છે.

દુસુ તિસુ તિસુ કપ્પેસુ. ઘણુદહિ ઘણવાય તદુભયં
ચ કમા ॥

સુર ભવણપદ્ધાણં, આગાસપદ્ધિયા ઉવરિં ॥ ૧૫૪ ॥

અર્થ—(દુસુ) કે० પહેલા અને વીજા દેવલોકને (ઘણુદહિ)
કે० ઘનોદધિનો આધાર છે. (તિસુ) કે० ત્રીજા ચોથા અને
પાંચમા દેવલોકને (ઘણવાય) કે० ઘનવાતનો આધાર છે, (ચ)
કે० વલી (તિસુ કપ્પેસુ) કે० છઠ્ઠા સાતમા અને આઠમા દેવલો-
કને (તદુભયં) કે० ઘનોદધિ અને ઘનવાતનો આધાર છે તે (કમા)
કે० અનુક્રમે જાણવું. (ઉવરિં) કે० તેના ઉપર (સુરભવણપદ્ધાણં)
કે० દેવલોકને આધાર તે (આગાસપદ્ધિયા) કે० આકાશને
આધારે છે. ॥ ૧૫૪ ॥

હવે વિમાનોના પૃથ્વીપિંડનું અને વિમાનનું ઉચ્ચપણું ત્રણ ગા-
થાથી કહે છે.

સત્તાવીસસયાઈ, પુઢવીપિંડો વિમાણઉચ્ચતં ॥

પંચસયા કપ્પદુગે, પઢમે તત્તો ય ઇક્કિકં ॥ ૧૫૫ ॥

હાયડ પુઢીસુ સયં, વહ્હડ મવળેસુ દુદુદુ કપ્પેસુ ॥
 ચડગે નવગે પળગે, તહેર જા ણુત્તરેસુ મવે ॥ ૧૫૬ ॥
 ડગવીસસયા પુઢવી, વિમાણમિઠ્ઠારસેવ ચ સયાઈ ॥
 વત્તીસજોયણસયા, મિલિયા સઘત્થ નાયઘા ॥ ૧૫૭ ॥

અર્થ—(પદમે) કે૦ પહલા (કપ્પદુગે) કે૦ વે દેવલોકને
 વિષે (પુઢવીપિંડો) કે૦ પૃથ્વીના પિંડનુ જાડપણુ પ્રમાણાશુલના
 પ્રમાણથી (સત્તાવીસમયાડ) કે૦ સત્તાવીસ સો યોજનનુ છે અને
 (વિમાણઉચ્ચત્ત) કે૦ વિમાનનુ ઉચ્ચપણુ (પચસયા) કે૦ પાંચ
 સો યોજનનુ છે (તત્તો ચ) કે૦ ત્યાર પછી (પુઢીસુ) કે૦ પૃથ્વી-
 પિંડમા (ડિક્કિ મય) કે૦ એક એક સો યોજન ॥ ૧૫૬ ॥
 (હાયડ) કે૦ ઓછા કરવા અને (મવળેસુ) કે૦ વિમાનને વિષે
 (વહ્હડ) કે૦ એક એક સો યોજન ચલાવવા એવી રીતે (દુ) કે૦
 રીજા અને ચોથા દેવલોકમાં (-) કે૦ પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવ
 લોકમાં, (દુ કપ્પેસુ) કે૦ માનમા અને આઠમાં દેવલોકમાં,
 (ચડગે) કે૦ નવમા દશમા અગીયારમા અને વાર્ગા દેવલોકમાં,
 (નવગે) કે૦ નવગ્રંથેયકમાં, (તહેર) કે૦ તેમજ (પળગે) કે૦
 પાત્ર અનુત્તર વિમાનમાં (જા ણુત્તરેસુ મવે) કે૦ ચારત્ પાંચમુ
 અનુત્તર વિમાન હોય ત્યાં મુગીમા ॥ ૧૫૬ ॥ (ડગવીસમયા) કે૦
 એકસીના ના યોજન જાડપણે (પુઢવી) કે૦ પૃથ્વીપિંડ હોય અને
 (વિમાણમિઠ્ઠારસેવ ચ સયાઈ) કે૦ વિમાનનુ ઉચ્ચપણુ અગીયાર
 સો યોજાનુ તથા પછી ૫ પૃથ્વીપિંડના અને વિમાનના ઉચ્ચપણને
 (મિલિયા) કે૦ ઇકઠા કરી નાં (નાયઘ) કે૦ સર્વ પ્રાણીને
 (જાણના જાણના સયા) કે૦ પ્રાણ સો યોજન (નાયઘા) કે૦
 જાણના ॥ ૧૫૭ ॥

તે આ પ્રમાણે—પહેલા અને ત્રીજા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૭૦૦) યાજન તથા વિમાન (૫૦૦) યોજન ॥ ત્રીજાં અને ચોથા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ [૨૬૦૦] યોજન તથા વિમાન (૬૦૦) યોજન ॥ પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૫૦૦) યોજન તથા વિમાન [૭૦૦] યોજન ॥ સાતમા અને આઠમા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૪૦૦) યોજન તથા વિમાન (૮૦૦) યાજન ॥ નવમે દશમે અગિયારમે અને બારમે દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૩૦૦) યોજન તથા વિમાન (૯૦૦) યોજન ॥ નવ ગ્રંથેયકે પૃથ્વીપિંડ (૨૨૦૦) યોજન તથા વિમાન (૧૦૦૦) યોજન ॥ પાંચ અનુત્તર વિમાને પૃથ્વીપિંડ (૨૧૦૦) યોજન તથા વિમાન (૧૧૦૦) યોજન ॥ વન્નેને ભેગા કરીયે ત્યારે (૩૨૦૦) યોજન થાય ॥

હવે સૌધર્માદિક વિમાનોના વર્ણ કહે છે.

પણ ચતુર્થિ દુ વણ્ણવિમાણા, સધય દુસુ દુસુ ય જા
સહસ્સારો ॥

ઉવરિ સિય ભવણવંતર—જોડિસિયાણં વિવિહવણ્ણા ॥૧૫૮॥

અર્થ—પહેલા દેવલોકથી (જા સહસ્સારો) કે. આઠમા સહસ્ત્ર દેવલોક સુધીના (દુસુ દુસુ ય) કે. વે વે દેવલોકના (પણ ચતુર્થિદુવણ્ણ વિમાણા) કે. અનુક્રમે પાંચ ચાર ત્રણ અને બે વર્ણના વિમાનો હોય છે. તથા (સધય) કે. ધજા સહિત હોય છે. તે આ પ્રમાણે—પહેલા તથા ત્રીજા દેવલોકના વિમાનો કાલા નીલા રાતા પિલા અને ધોલા હોય છે, ત્રીજા તથા ચોથા દેવલોકના વિમાનો નીલા રાતા પિલા અને ધોલા હોય છે. પાંચમા તથા છઠ્ઠા દેવલોકે રાતા પીલા અને ધોલા હોય છે. સાતમા તથા આઠમા દેવલોકે પીલા અને ધોલા હોય છે, ઉવરિ કે. તેના ઉપરના

ત્રિમાનો (સિય) કે૦ ઘોઝા હોય છે તથા (ભવણવતર જોડસિ-
યાળે) કે૦ મયનરતિ વ્યતર તથા જ્યોતસી દેરોના ત્રિમાનો
(વિદ્યણા) કે૦ વિવિધવર્ણવાઝા હોય છે ॥૧૬૮॥

હવે ત્રેક દેવગોઠના ત્રિમૂળા ચારૂળા અને વાટલા ત્રિમા-
નોની સંખ્યા કહે છે

પત્રદ્વ અદ્વપીયા, દુસત્તરિયા ય નવ નવ સયાઓ ॥
સોહમ્માગ ડમાગે, વટ્ટા તમા ય ચડરંમા ॥ ૧૫૯ ॥

અર્થ—(સોહમ્માગડમાગે) કે૦ સૌરમ અને ઈજાન દેવલો-
કમા (તમા તમા ય ચડરંમા) કે૦ વાટલા ત્રિમૂળા અને ચડ-
સૂળા-ત્રિમાનો સાથે ગણતા (નવ નવ સયાઓ) કે૦નવ સો નવ સો
ઉપર (પત્રદ્વ)કે૦પાસડ,(અદ્વપીયા)કે૦અદ્વયાળી અને (દુસત્તરિયા ય)
કે૦ વટ્ટાનેર છે. અર્થાત્ સૌરમ અને ઈજાન દેવલોકના સાથે મત્રી
વાટલા ત્રિમાન ૦૬૬ ત્રિમૂળા ત્રિમાન ૯૮૮ અને ચડસૂળ ત્રિમાન
૯૭૦ છે ॥ ૧૫૯ ॥

છન્ન મયા વાણડયા, મત્તમયા વારમુત્તરા હુતિ ॥
છન્ન મયા છત્રડયા, વટ્ટાઈ સગંકુમાર માહિંદે ॥૧૬૦॥

અર્થ—(સગંકુમાર માહિંદે) કે૦ મનત્કુમાર અને માહિંદ પ
વે દેવલોકમાં સાથે ગણતા (છન્ન મયા વાણડયા) કે૦ છસો
અને વાણ વાટલા ત્રિમાન, (મત્તમયા વારમુત્તરા) કે૦ સાત સો
વાર ત્રિમૂળા ત્રિમાન અને (છન્ન મયા છત્રડયા) કે૦ છમો
છત્રુચડતૂળા એમ (વટ્ટાઈ) કે૦ વાટલા ત્રિગેરેની સંખ્યા (હુતિ .
કે૦ હોય છે. ॥ ૧૬૦ ॥

(વાવત્તરિ) કે૦ વઢોંતર (તંસા) કે૦ ત્રિચૂળા વિમાન, ય કે૦
અને (અટમટ્ટી) કે૦ અટમટ (ચડરંમા) કે૦ ચો ણા વિમાન
(ચેવ) કે૦ નિશ્ચે (હોડ) કે૦ છે તે (નાયવા) કે૦ જાણવા. ॥ ૧૬૬ ॥

પણતામા ચત્તાલા, છત્તીમા હેટ્ટિમંમિ ગેવિજ્જે ॥

તેવીસા અટ્ટાવિમા, ચોવીસા ચેવ મજ્ઝિમણ ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ—(હેટ્ટિમંમિ ગેવિજ્જે) કે૦ નીચેના ત્રણ ગ્રંથેયકમાં
(પળતીસા) કે૦ પાંચીશ વાટલા વિમાન, (ચત્તાલા) કે૦ ચા-
લીશ ત્રિચૂળા વિમાન, અને (છત્તીમા) કે૦ છત્તીશ ચોગ્ગુણા
વિમાન છે. તથા (મજ્ઝિમણ) કે૦ મધ્યના ત્રણ ગ્રંથેયકમાં (તેવીસા)
કે૦ ત્રેવીશ વાટલા વિમાન, (અટ્ટાવિમા) કે૦ અટ્ટયાચીશ ત્રિચૂળા
વિમાન, અને (ચોવીસા) કે૦ ચોવીશ ચો ગ્ગુણા વિમાન (ચેવ)
કે૦ નિશ્ચ છે. ॥ ૧૬૭ ॥

ઇકારસ સોલસ વાર-સેવ ગેવિજ્જે ઉવરિમે હુંતિ ॥

એકં વટ્ટં તંસા, ચડરો ય અગુત્તરવિમાણે ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ—(ઉવરિમે ગેવિજ્જે) કે૦ ઉપરના ત્રણ ગ્રંથેયકે (ઇકાર-
સ) કે૦ અગીયાર વાટલા વિમાન, (સોલસ) કે૦ સોલ ત્રિ-
ચૂળા વિમાન અને (વારસેવ) કે૦ વાર ચોગ્ગુણા વિમાન (હુંતિ)
કે૦ છે. તથા (અગુત્તર વિમાણે) કે૦ પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિષે
(એકં વટ્ટં) કે૦ એક વાટલું વિમાન (ય) કે૦ અને (ચડરો
તંસા) કે૦ ચાર ત્રિચૂળા વિમાન છે. ॥ ૧૬૮ ॥

પળવીસા વાસીયા, છઠ્ઠીસં ચેવ અટ્ટવીયા ય ॥

છઠ્ઠીસં ચડરાહિયા, વટ્ટાઈયાણ સવગ્ગં ॥ ૧૬૯ ॥

અર્થ—(પળગીસા ઘાસાયા) કે૦ પચીસ સો અને વ્યાસી
 ઘાટલા વિમાન, (છલિસ અઢસીયા ય) કે૦ છત્રીશ સો અને
 અઢયાળી ત્રિસૂગા વિમાન, તથા (છઠ્ઠીસ ચરહિયા) કે૦ છઠ્ઠીશ
 સો અને ચાર અધિક ચોરૂળા વિમાન, ૯ ઉર્દે લોન્માં (વઢાઈ-
 યાળ) કે૦ ઘાટલા વિગેરે વિમાનોની (સઘળા) કે૦ સર્વે એકઠી
 સઘળા કહી ॥ ૧૬૯ ॥

હવે દરક દેવળોકે ગળે જાતિના વિમાનોની સર્વે સરયા
 કહ છે.

સત્ત સય સત્તગીસા, ચત્તારિ સયા ય હુંતિ ચઝળઝયા ॥
 ચત્તારિમય છામિયા, સોહમ્મે હુતિ વઢાઈ ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ—(સોહમ્મે) કે૦ સૌગંધ દેવળોક (સત્ત સય સત્ત-
 ગીસા) કે૦ સાત સો સત્તગીસ વિમાન ઘાટલા (ય) કે૦ અને
 (ચત્તારિસયા ચઝળઝયા) કે૦ ચાર સો ચોરાણુ વિમાન ત્રિસૂ-
 ગાયાળા (હુતિ) કે૦ હોય છે બલી (ચત્તારિ મય છામિયા)
 કે૦ ચાર સો છપાસી વિમાન ચોરૂળાવાળા એમ (વઢાઈ) કે૦
 ઘાટલા વિગેરે સર્વે બલીને ચત્તાર સો સાત વિમાન ચાર પેંક્તિના
 (હુતિ) કે૦ છે ॥ ૧૭૦ ॥

ઙગતીમ સય મહસ્મા, અઢાળઝડ મવે મહસ્મા ય ॥
 દોયમયા તેળઝયા, મોહમ્મે યુષ્કકિન્નાળ ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ—(ઙગતીમ મય મહસ્મા) કે૦ એકત્રીસ લાગલ (અઢા
 ળઝડ મહસ્મા) કે૦ અઢાણુ દજાર (દોયસયા) કે૦ ઘસો અને
 (તેળઝયા) કે૦ ઘાણુ અધિક પટના (મોહમ્મે) કે૦ સૌગંધ

દેવલોકને વિષે (પુષ્પકિન્નાણં) કે० પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો છે. ૫
સર્વે મલી વગ્રીશ લાખ વિમાન સૌંધર્મ દેવલોકમાં જાણવાં ॥ ૧૭૧ ॥

એમેવય ઈમાણે, નવરં વટ્ટાણ હોઈ નાણત્તં ॥

દો સય અટ્ટતીમા, સેસા જહચેવ સોહમ્મે ॥૧૭૨॥

અર્થ—(ઈમાણે) કે० ઈશાન દેવલોકને વિષે (એમેવય)
કે० એજ પ્રમાણે એટલે સૌંધર્મ દેવલોકની પેઠે જાણવું, પરંતુ (નવરં)
કે० એટલું વિશેષ છે કે—(વટ્ટાણ) કે० વાટલા વિમાનની (દો
સય અટ્ટતીમા) કે० વેસો આટ્ટતીમા (નાણત્તં હોઈ) કે० એ
જુદા પ્રકારની સંખ્યા છે. (સેસા) કે० વાકીના વિમાનોની
સંખ્યા (જહચેવ સોહમ્મે) કે० જેમ સૌંધર્મ દેવલોકમાં કહી છે
તેમ જાણવી ॥ ૧૭૨ ॥

સત્તરપ્પસયા સત્તુ-ત્તરા ય સોહમ્પિ આવલિવિમાણા ॥

વારસ અટ્ટારહિયા, ઈમાણે આવલિ વિમાણા ॥૧૭૩॥

અર્થ—(સોહમ્પિ) કે० સૌંધર્મ દેવલોકને વિષે ચારે દિ-
શાના સર્વે મલીને (સત્તરપ્પસયા સત્તુ-ત્તરા ય) કે० સત્તર સો અને
સાત (આવલિ વિમાણા) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો છે. અને
(ઈમાણે) કે० ઈશાન દેવલોકને વિષે ચારે દિશાના ચાર પંક્તિના
મલીને (વારસ અટ્ટારહિયા) કે० વાર સો અને અઠાર અધિક
(આવલિ વિમાણા) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો છે. ॥ ૧૭૩ ॥

સત્તોવીતં લક્ષ્ણા, અટ્ટાણાં ભવે સહસ્સા ય ॥

સત્તસયા વાસીયા, ઈમાણે પુષ્પકિન્નાણં ॥ ૧૭૪ ॥

અર્થ—(સત્તાવીસ લગલા) કે૦ સત્યાગ્રીશ નાસ, (અઢા-
ળડ સહસ્તા ય) કે૦ અઢાળુ હજાર અને ડર (સત્તસયા ચા-
સીયા) કે૦ માતસો ને વ્યાગ્રી એટલા (પુષ્કરિન્નાણ) કે૦
પુષ્પારસીર્ણ વિમાનો (ઈસાણે) કે૦ ઈજાન દેવલોક કે ॥ ૧૭૪ ॥

પચમયા ચાગ્રીસા, તિન્નેવ સયા ઉ દુતિ છપ્પન્ના ॥

તિન્નિ સયા અડયાલા, સગકુમારસ્સ વટ્ટાઈ ॥ ૧૭૫ ॥

અર્થ—(પચસયા ચાગ્રીસા) કે૦ પાચ મા ચાગ્રી ચાટલાં
વિમાન, (તિન્નેવ સયા છપ્પન્ના) કે૦ ઋણ સો છપ્પન્ન ત્રિગૂણા
વિમાન, અને (તિન્નિમયા અડયાલા) કે૦ ઋણ સો અડતાલીશ
ચોત્તૂગા વિમાન, એ (સગકુમારસ્સ) કે૦ મનત્તુમાર દેવલોકના
(વટ્ટાઈ) કે૦ ચાટલા ચિગેરે વિમાનો (દુતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૭૫ ॥

સત્તરિમયમગૂળ, તિન્નેવ સયા હંતિ છપ્પન્ના ॥

તિન્નિ સયા અડયાલા, વટ્ટાઈ મહિંદ મગગસ્સ ॥ ૧૭૬ ॥

અર્થ—(સત્તરિમયમગૂળ) કે૦ પુરપૂરા એક સો મીતેર ચા-
ટલા વિમાન, (તિન્નેવ સયા છપ્પન્ના) કે૦ ઋણ સો છપ્પન્ન ત્રિ-
ગૂણા વિમાન, (તિન્નિ સયા અડયાલા) કે૦ ઋણ સો અડતા-
લીસ ચોત્તૂગા વિમાન એ પ્રમાણે (મહિંદમગગસ્સ) કે૦ માર્હેટ દેવ-
લોકના (વટ્ટાઈ) કે૦ ચાટલા ચિગેરે વિમાનો (દુતિ) કે૦
હોય છે ॥ ૧૭૬ ॥

ચાલ્મ ૧૧ છઞ્ઞીમા કપ્પગિ મંકુતાર આવલિયા ॥

અઢવયા ચોરત્તર વિમાણ માર્હિંદ આવલિયા ॥ ૧૭૭ ॥

અર્થ—(સળકુમાર કર્પમિ) કે૦ સનત્કુમાર દેવલોકમાં (આવલિયા) કે૦ પંક્તિમાં રહેલા સર્વે વિમાનો (વારસયા છઠ્ઠીસા) કે૦ વાર સો અને છઠ્ઠીસ છે, અને (માહિંદ્ર) કે૦ માહિંદ્ર દેવલોકમાં (આવલિયા) કે૦ પંક્તિમાં રહેલા સર્વે (વિમાણ) કે૦ વિમાનો (અદ્વસયા ચોવત્તર) કે૦ આઠ સો અને ચુમોતેર છે. ॥ ૧૭૭ ॥

एकारस लखवाई, अट्ठाणउई भवे सहस्सा य ॥

सत्तसया चोवत्तर,हांति पुष्पावकिन्नाणं ॥ १७८ ॥

અર્થ—(એકારસ લવલાઈ) કે૦ અગીયાર લાખ, (અટ્ટાણ-ઉઈ સહસ્સા ય) કે૦ અટ્ટાણ હજાર (ભવે) કે૦ હોય. વલી તે ઉપર (સત્તસયા ચોવત્તર) કે૦ સાત સો ચુમોતેર અધિક એટલા (પુષ્પાવકિન્નાણં) કે૦ પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો સનત્કુમાર દેવલોકમાં (હવંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૭૮ ॥

सत्तेव सयसहस्सा, नवनवई खलु भवे सहस्साइं ॥

सयमेगं छवीसं, हवंति पुष्पावकिन्नाणं ॥ १७९ ॥

અર્થ—(સત્તેવ સયસહસ્સા) કે૦ સાત લાખ, (નવનવઈ) કે૦ નવાણું હજાર (ભવે) કે૦ હોય, વલી (સયમેગં છઠ્ઠીસં) કે૦ એક સો છઠ્ઠીસ ઉપર એટલા (પુષ્પાવકિન્નાણં) કે૦ પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો માહિંદ્ર દેવલોકમાં (હવંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૭૯ ॥

હવે સૌંધર્માદિક વિમાનનું લાંબગણું, પહોલપણું, તથા વિમાનની અંદરનો પરિધિ અને બહારનો પરિધિ માપવાનો ઉપાય કહેછે.

शविणो उदयतथंतर, चउणवइ सहस्स छवीसा ॥

त्रायाल सद्वि भागा, कक्कड संकंति दियहंमि ॥ १८० ॥

અર્થ—(રવિણો) કે૦ સૂર્યના (ઉદયત્થતર) કે૦ ઉદય
 અને અસ્તના ક્ષેત્રનું અંતર (ચતુર્ણવદ્ સહસ્ત) કે૦ ચૌગ ૮ હજાર
 (પચસય) કે૦ પાંચ સો અને (છત્રીસા) કે૦ છત્રીસ યાજન
 તથા (ત્રાપાલ્લ સદ્વિભાગા) કે૦ એક યોજનના સાઠ ભાગ કરીયે
 તેવા વેંતાલીશ ભાગ એટલું (કફલસક્રતિ દ્રિયદમિ) કે૦ કરું
 સક્રાતિના પાંચ દિવસને ત્રિષે સૂર્ય ચાલે છે ॥ ૧૮૦ ॥

અર્થ—(પુણો) કે૦ વલી (ણ્યમિ) કે૦ એ પૂર્વ કહેલા
 ઉદય અસ્તના અંતરના યોજનને (તિ પચ સગ નરહિ) કે૦ ત્રણ પાંચ
 સાત અને નાચી (ગુણપ) કે૦ ગુણીયે અર્થાત્ ઉદય અસ્તના અંતરને
 ત્રણ ગુણા, પાંચ ગુણા સાત ગુણા અને નવ ગુણા યોજન કરીયે
 ત્યારે (રૂપમાણ) કે૦ અનુક્રમે જે પ્રમાણે (હોઈ) કે૦ યાય છે
 તે કહે છે જ્યારે (ત્રિગુણમિ ય) કે૦ ત્રણગુણ કરીયે ત્યારે (દો-
 લક્રવા કે૦ તે ગા, (તેપીડ સહસ્ત) કે૦ ત્રણસી હજાર, (પચ)
 સપા) કે૦ પાંચ સો તથા—॥ ૧૮૧ ॥

અર્થ—(અમિદ્) કે૦ ગાની યોજન અને (છસદ્વિ
 ભાગા) કે૦ સાત્રીયા છ ભાગ થાય, તથા (પચગુણિયમિ)
 કે૦ પાંચ ગુણા કરીયે ત્યારે (ચતુર્ણવદ્) કે૦ ચાર લાલ,

અર્થ—(અમિદ્) કે૦ ગાની યોજન અને (છસદ્વિ
 ભાગા) કે૦ સાત્રીયા છ ભાગ થાય, તથા (પચગુણિયમિ)
 કે૦ પાંચ ગુણા કરીયે ત્યારે (ચતુર્ણવદ્) કે૦ ચાર લાલ,

અર્થ—(અમિદ્) કે૦ ગાની યોજન અને (છસદ્વિ
 ભાગા) કે૦ સાત્રીયા છ ભાગ થાય, તથા (પચગુણિયમિ)
 કે૦ પાંચ ગુણા કરીયે ત્યારે (ચતુર્ણવદ્) કે૦ ચાર લાલ,

(વિસત્તરિ સહસ્સા) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા ત્રીસ ભાગ ઉપર થાય ॥ ૧૮૨ ॥

સત્તગુણે છલક્ષ્વા, ઇગસદ્ધિ સહસ્સ છસય છાસીયા ॥
ચઉપન્નકલા તહ નવ,ગુણંમિ અડલક્ષ્વ સદ્ધાઓ॥૧૮૩॥

અર્થ—(સત્તગુણે) કે૦ અંતર પ્રમાણને સાત ગણું કરતાં
(છલક્ષ્વા) કે૦ છે લાખ, (ઇગસદ્ધિ સહસ્સ) કે૦ એકસઠ
હજાર અને (છસય) છાસીયા) કે૦ છ સો ને છયાસી યોજન
તથા (ચઉપન્નકલા) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા ચોપન ભાગ
થાય. (તહ) કે૦ તેમજ (નવ ગુણંમિ) કે૦ અંતર પ્રમાણને
નવ ગણું કરીયે ત્યારે (અડલક્ષ્વ સદ્ધાઓ) કે૦ સાઢા આઠ
લાખ, તથા—॥ ૧૮૩ ॥

સત્તસયા ચત્તાલા, અદ્ધારસ કલા ય ઇય કમા ચરો ॥
ચંડા ચવલા જયણા, વેગા ય તહા ગઈ ચરો ॥૧૮૪॥

અર્થ—(સત્તસયા ચત્તાલા) કે૦ સાતસો ચાલીશ યોજન
અને (અદ્ધારસ કલા ય) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા અઢાર
ભાગ. (ઇય) કે૦ એ પ્રમાણે (કમા) કે૦ ચાલવાની ગતિનો
ક્રમ (ચરો) કે૦ ચાર પ્રકારનો છે. કારણ કે—(ચંડા ચવલા
જયણા) કે૦ ચંડા ચવલા યવના (તહાય) કે૦ અને તેમજ
(વેગા) કે૦ વેગા એ નામની (ગઈ ચરો) કે૦ ચાર ગતિ છે.
એ ચારે ગતિ એક એકથી વધારે ઉતાવળી છે. ॥ ૧૮૪ ॥

इत्य य गइं चउत्थि, जयणयरि नाम केइ गइंति ॥

एहि कमेहि मिमाहि, गइहि चउरो सुरा कमसो ॥१८५॥

अर्थ—(इत्य य) के० अहि (केइ) के० सोइक आचार्य
(चउत्थि गइ) के० बोधी देगा गतिने (जयणयरि नाम) के०
यचनातरा ए नामથી (મન્નતિ) કે० માને છે (એહિ કમેહિ)
કે० એ પૂર્વોક્ત મન્નેકરીને (ચउरो सुरा) કે० ચાર દેવતા (મિમાહિ)
ગઈંહ) કે० ૪ ચઢાત્મિક ચાર ગતિયે કરીને (કમસો) કે० અ-
નુક્રમે વિમાનોને માપે, તે એવી રીતે કે— ॥ ૧૮૫ ॥

विस्त्वर्भं आयाम, परिहि अर्धितर च वाहिरियं ॥

जुगरं मिणंति छम्पाम, जाव न लहति ते पार ॥१८६॥

अर्थ—સોઈ એક દેવતા ત્રણગુણી ચડા ગતિયે કરી વિમાનના
(વિસ્ત્વર્ભ) કે० પહોલપણને માપે. ચોજો દેવતા પાંચ ગુણી ચપલા
ગતિયે કરી વિમાનના (આયામ) કે० લાંબાઈને માપે ત્રીજો
દેવતા સાતગુણી યજ્ઞનાગતિયે કરી વિમાનની (અર્ધિતર પરિહિ)
કે० માહત્તી પરિશિને માપે અને ચોથો દેવતા નવગુણી (વાગા-
તિયે) કરીને વિમાનની (વાહિરિય) કે० બહારનો પરિશિને માપે.
પ્રથમ એ ચાર દેવતાઓ (જાવ) કે० યાવત્ (છમ્પામ) કે० છમા-
સમુદી (જુગર) કે० એકી સાથે (મિણતિ) કે० વિમાનને માપ,
તો પણ) કે० તે દેવતા કેમ્બારૂ વિમાનના (પાર) કે
પારને (ન લહતિ) કે० ન પામે ॥ ૧૮૬ ॥

जोयणलम्बपमाण, निमेममित्तेण जाई जो देवो ॥

छम्पामेण य गमजं, एव गज्ज जिणा विनि ॥१८७॥

અર્થ—(જો દેવો) કે૦ જે કોઈ દેવતા (નિમેસમિતેણ) કે૦
 એક નિમેષ માત્રે કરીને (જોયણ લવણપમાણં) કે૦ એક લાઘ
 યોજન પ્રમાણ (જાઈ) કે૦ ચાલે તો (છમ્માસેણ ય ગમણં) કે૦
 છમાસ મુઘી ચાલતાં જે પ્રમાણ થાય (એવં) કે૦ એ પ્રમાણને
 (રજ્જં) કે૦ એક રાજ પ્રમાણ કહેવાય, એમ (જિગા વિંતિ) કે૦
 જિનેશ્વરો કહે છે. ॥ ૧૮૭ ॥

પાવંતિ ત્રિમાણાણં, કમિંપિ હુ અહ્વ તિગુણિયાઈએ ॥
 કમ ચરુગે પત્તેયં, ચંડાઈ ગઈ ડ જોડજ્ઞા ॥ ૧૮૮ ॥
 તિગુણેણ ક્ષ્ણ ચરુગે. પંચગુણેણં તુ અદ્દસુ મુગિજ્ઞા ॥
 ગેવિજ્ઞે સત્તગુણેણ. નવગુણેગુત્તરચરુકે ॥ ૧૮૯ ॥

અર્થ—(અહ્વ) કે૦ અથવા (કોંસપિ ત્રિમાણાણં) કે૦
 કેટલાક ત્રિમાણોના (તિગુણિયાઈએ) કે૦ ત્રિગુણાદિક ગતિવડે
 પારને (પાવંતિ) કે૦ પાપે છે. તે એવી રીતે કે (કમ ચરુગે) કે૦
 ત્રિગુણાદિ ચાર ક્રમને વિષે (પત્તેય) કે૦ દરેક પ્રત્યે (ચંડાઈ ગઈડ) કે૦
 (ચંડાદિક ગતિ જોડજ્ઞા) કે૦ જોડથી. તે એવા રીતે કે—કોઈ દેવતા
 (ક્ષ્ણચરુગે) કે૦ પહેલા ચાર દેવલોકમાં (તિગુણેણ) કે૦ ત્રિગુણી
 એવી ચંડા ચમલા યવના અને વેગવતી ગતિવડે ત્રિમાણની
 પહોલાઈ લંવાઈ અશ્વંતરશરિયિ અને વાજ પરિયિને માપે તો
 પાર પામે. વાકીના (અદ્દસુ) કે૦ ડગરના આઠ દેવલોકને
 વિષે (પંચગુણેણ) કે૦ પાંચગુણા ચંડાદિક ગતિ વડે ત્રિમાણોની
 પહોલાઈ વિગેરેને માપે તો પાર પામે. એમ (મુગિજ્ઞા) કે૦
 જાણવું. (ગેવિજ્ઞે) કે૦ નવ ગ્રંથકને વિષે માત્ર ગુણી ચંડાદિક
 ચારે ગતિ વડે ત્રિમાણની પહોલાઈ વિગેરેને માપે અને (અણુ-
 ત્તરચરુકે) કે૦ સર્વાર્થ સિદ્ધ ત્રિમાણ વિના વાકીના ચાર ત્રિમા-

નની પદ્મોલાઈ મિગરને (નરગુણ) કે० નવગુણી ચંદાદિક
ગતિથી માપે તો પાર પામે ॥ ૧૮૮ ॥ ૧૮૯ ॥

પળ્યાલીસ લક્ષ્મી, સીમંતય માણુસં ઉડુ મિં ચ ॥

અપડઢાળો સવદ્ધ, જવુદીવો ડમં લક્ષ્મ ॥ ૧૯૦ ॥

અર્થ—(સીમંતય) ૪૦ સીમંત નામનો નરનાશ, માણુમ
કે० મનુષ્યક્ષેત્ર, ઉડુ કે० ઉડુ નામનું ચિમાન, ચ ૪૦ અને
સિવ કે० સિદ્ધશિલા એ ચાર પદાર્થો પ્રદેશ (પળ્યાલીસ લક્ષ્મી)
કે० પીસ્તાલીસ લાલ્લ યોજનના પ્રમાણવાળા છે, તથા (અપડઢાળો)
કે० સાતમા નરકનો અપડઢાળ નરનાશ, (સવદ્ધ) કે० સર્વર્થ
સિદ્ધ વિમાન અને (જવુદીવો) કે० જવુદાપ (ડમ) કે० એ ત્રણ
પદાર્થો પ્રત્યેક (લક્ષ્મ) કે० એક લાલ્લ યોજનના ૩ ॥ ૧૯૦ ॥

અહ ભાગા સગ પુદ્ધિમુ, રજ્જુ ડાંકિક તહય સોહમ્મે ॥

માહિદ લત્ત સહમાર—અન્ચુય ગેવિજ્જ લોગતે ॥૧૯૧॥

અર્થ—પ્રેરના મંચ ભાગ રહલા રુચક પ્રદેશયક્તી (અહ) કે०
નીચે (પુદ્ધિમુ) કે० પૃથ્વીને મિગ [ભાગા સગ] કે० સાત ભાગ
કરીય તો [રજ્જુ ડાંકિક] કે० એક એક ભાગનો એક એક રાજ
પ્રમાણ થાય છે [તહય] કે० તેમજ (સોહમ્મે) કે० સૌંયર્મ દેવ-
લોક, (માહિદ) કે० (માહેદ દેવલોક, (લત્ત) કે० લાતર
દેવલોક, (સહમાર) કે० સહસ્રાર દેવલોક, (અન્ચુય) કે०
અન્ચુત દેવલોક, (ગેવિજ્જ) કે० નવ ગ્રંથક અને (લોગતે) કે०
લોકાતને વિશે એમ અનુક્રમે સાતે રાજલોક જાણ્યા નીચેના અને
ઉપરના મળી ચૌદ રાજલોક થાય ॥ ૧૯૧ ॥

વહસાહગગઠિયપય—રુડિલ્લકરજુગ નરાગિર્ડે લોગો ॥

ઉપ્પત્તિનામશુરગુણ—ધમ્માદિછદ્ધવપડિપુણો ॥૧૯૨॥

અર્થ—(વડ્ડાંહઠાળટિયપય)કે૦ વે પગ પહોળા કરાંને ઉમેલા,
[કદિત્યકરજુગ] કે૦ કેડ ડાર ને હાથ મૂકેલા એવા (નરાગિડે)
કે૦ પુરુષની આકૃતિ સમાન (લેગો) કે૦ ચડ રાજલોક છે.
તે (ડળત્તિનાસધુવગુણ) કે૦ ઉત્પત્તિ નાશ અને ધ્રુવ એ ગુણોથી તથા
[ધમ્માદિછદ્વ) કે૦ ધર્માસ્તિકાયાદિ છ દ્રવ્યોથી (પદિપુણો)
કે૦, ભરપૂર ભરેલો છે. ॥ ૧૯૨ ॥

કેળવિ ન કઓ ન ધઓ, ણાહારોગહઠિઓ સંસિદ્ધો ॥

અહમુહમહમલ્લગઠિઓ. લહુમલ્લગસંપુડસરિલ્લો ॥૧૯૩॥

અર્થ—ચલી (કળવિ ન કઓ) કોઈથી નહિં કરાવેલો,
ન (ધઓ) કે૦ કોઈથી નહિં ધારણ કરાવેલો, (અણાહારો) કે૦
આધાર વિનાનો, (ણહઠિઓ કે૦ આકાશમાં રહેલો, (સંસિદ્ધો)
કે૦ પોતાની મેલેજ ફરદ અને (અહમુહમલ્લગઠિઓ) કે૦ નીચા
મુલકવાળા મોટા સરાવ સરલ્લી આકૃતિવાળો તથા ડાર (લહુ-
મલ્લગસંપુડસરિલ્લો) કે૦ નાના સરાવ સંપુટ સરલ્લો ચૌદરાજ
લોક છે. ॥ ૧૯૩ ॥

પયતલિ સગ મજ્ઞેગો, પળ કુપ્પરિ સિરતલેગરજ્જુ પિહુ ॥

સો ચડસરજ્જુચ્ચો, માધવડતલાઓ જા સિદ્ધિ ॥૧૯૪॥

અર્થ—(પયતલિ) કે૦ લોકના પગતલિયાની નીચે અર્થાત્
સાતમી નરક નીચે (સગ) કે૦ સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો (મજ્ઞેગો
કે૦ મધ્ય ભાગે એક રાજ પહોલો, (કુપ્પરિ) કે૦ કોળીના ભાગને
વિષે [પળ] કે૦ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો, અને (સિરતલેગ-
રજ્જુ) કે૦ મસ્તકને વિષે એકરાજ (પિહુ) કે૦ પહોલો, (સો)
કે૦ તે રાજલોક (ચડસ રજ્જુચ્ચો) કે૦ ચડ રાજલોક ઉંચો

તે. અને તે ઉચાડ (માયગ્નલાઓ) કં સાતમી નરક પૃથ્વીના
તલિયાધી (જા સિદ્ધિ) કેં સિદ્ધશીલા સુધી જાણમી ॥૧૯૪॥

સગવણ્ણ રેહ તિરિય, ઉવ પુણ પચ રજ્જુ ચડઅંસે ॥

ઇગરજ્જુ વિત્થરાયય, ચડદસરજ્જુચ તસનાડી ॥૧૯૫॥

અર્થ—(સગવણ્ણ રહ) કેં સત્તાવન રવા (તિરિય) કેં
તિર્છીં ઇટલે આદી ભાવમી (પુણ) કેં અને (પચ) કં પાંચ
રેવા (ઉચ્ચ) કેં ઉમી ભાવમી, તથા (રજ્જુ) કેં એક રાજના
(ચડઅંસે) કેં પા પા ભાગના ચાર વિભાગ ઇટલે ત્યાહવા કરના,
ચડગ્રાજની (તસ નાડી) કં તસનાડો ઇટલે મધ્યનાડી (ઇગ-
રજ્જુ વિત્થરાયય) કેં એકરાજ ભામી પહોલી છે અને (ચડદસ
રજ્જુચ) કેં ચડદરાજ પ્રમાણ ઊંચી છે ॥

તાત્પર્ય એ કે—સત્તાવન રવા તિર્છીં કરમી અને પાંચ રેવા
ઉમી કરમી, ઇટલે સત્તાવન રેવાના ચડદગ્રાજના છપ્પન ત્યાહવા
થાય, અને પાંચ રવાની એક રાજ પહોલી તસનાડી છે તેના પા
પા ભાગ કરના ચાર ત્યાહવા થાય, તેમજ ઉચામ્મા પણ એક રા-
જના ચાર ત્યાહવાના પ્રમાણે ચડદરાજના છપ્પન ત્યાહવા થાય. ૧૯૫

હા ચડગ્રાજનાંકના ત્યાહવા કહવાની ઇચ્છાથી પ્રથમ ઊંચું
લોકના સાત રાજના ત્યાહવા કહ છે

ઉદ્દે તિરિય ચડસો, દુસુ રૂઠ દુસુ અઢ દમ ય ડાંકેક ॥

ચારમ દોસુ સોલમ, દોસુ વીમા ય ચડમુ પુણો ॥૧૯૬॥

અર્થ—(ઉડે) કેં ઊડના તીર્છીં ચોરને વિં વે પતિમા
(તિરિય) કેં તીર્છીં ચડસો કેં ચાર ત્યાહવા છે, તેની ઉપર

(દુમ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (ન્છ) કે૦ છ ટાંડવાં છે, તેની ઉપર (દુમ્) કે૦ વે પંક્તિ માંહેલી (ઇક્કે) કે૦ એક પંક્તિમાં [અટ્ટ] કે૦ આઠ ટાંડવા છે અને વીજામાં (દસ ય) કે૦ દશ ટાંડવા છે. તેના ઉપરના (દોમ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (વારસ) કે૦ વાર વાર ટાંડવા છે. તેની ઉપર (દામ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (સોલસ) કે૦ શોલ શોલ ટાંડવા છે, (પુળો) કે૦ વ્લી તેની ઉપર (ચડમ્) કે૦ ચાર પંક્તિમાં (વીસા ય) કે૦ વાશ વીશ ટાંડવા છે,

તેની સમજુતી આ પ્રમાણે છે કે—તાન્હી સત્તાવન રેલા માંહેલી ઓગળત્રીશમી રેલાથી ઉપરના માત રાજલોક શરુ થાય છે, અને ચડદરાજ લોકમાં પા પા રાજનો એક એક ટાંડવો કરેલો હોવાથી એક રાજના ચાર ટાંડવા થાય છે. એવા ચડદે રાજ લોકના ઉપરા ઉપરી છપ્પન ટાંડવા થાય છે, તેમાં ઓગળત્રીશમી રેલાની ઉપર વે પંક્તિને વિષે ત્રસનાડીમાંજ ચાર ચાર ટાંડવા છે. પણ વાહેર એકે ટાંડવો નથી. તે ઉપર વે પંક્તિને વિષે છ છ ટાંડવા છે તેમાં ચાર ચાર ત્રસ નાડીમાં છે અને એક એક ટાંડવો ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર એક પંક્તિને વિષે આઠ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીમાં છે અને વ્વે ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર એક પંક્તિને વિષે દશ ટાંડવા છે, તેમાં ચારા ટાંડવા ત્રસનાડીમાં અને ત્રણ ત્રણ ટાંડવા ત્રસનાડીથી વહાર વન્ને વાજુએ છે. તેની ઉપર વે પંક્તિને વિષે વાર વાર ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીમાં અને ચાર ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર વે પંક્તિને વિષે શોલ શોલ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ચાર ત્રસનાડીમાં અને છ છ ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર ચાર પંક્તિને વિષે વીશ વીસ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ચાર ત્રસનાડીમાં અને આઠ

આઠ સાંઢયા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે. ॥ ૧૧૬ ॥

પુળરિ દામુ માલમ, ચારમ દામુ ચ તિમુ દમ તિમુદ્ધ ॥

છ દુમુ દુમુ ચડ સહુય, મઝે ચડરુત્તરા નિમયા ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ -- (પુળરિ) ફ૦ પ્લી પળ ઉમરની (દોમુ) ફ૦ બે પક્તિને વિં (માલમ) ફ૦ ગોલ સ્વાદવા છે, તેની ઉપરની (દોમુ) ફ૦ બે પક્તિને વિં (ચારમ) ફ૦ ચાર સાંઢવા છે (ચ) ફ૦ અને તેની ઉપર (તિમુ) ફ૦ ત્રણ પક્તિને વિં (દમ) ફ૦ દમ સ્વાદવા છે, અને તેની ઉપર (તિમુ) ફ૦ ત્રણ પક્તિને વિં (અદ્ધ) ફ૦ આડ સ્વાદવા છે તેની ઉપર (દુમુ) ફ૦ બે પક્તિને વિં (ડ) ફ૦ છ સાંઢવા છે અને તેની ઉપર (દુમુ) ફ૦ બે પક્તિને વિં (ચડ) ફ૦ ચાર સાંઢવા છે, (સર્વ) ફ૦ સર્વ પ્લી (ચલરુત્તરા નિમયા) ફ૦ ત્રણ મો ચાર (સદુયા) ફ૦ સાંઢવા થાય છે

તેનો સમજુતી છે ફ-પૂર્વની માથામા વીળ સ્વાદવાની ચાર પક્તિ પડી ગયા છે તેની ઉપર બે પક્તિને વિં ગોલ ગોલ સ્વાદવા છે, તેમા ચાર ચાર સાંઢવા પ્રમનાડીમા અને છ છ સ્વાદવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે તેનો ઉપર બે પક્તિને વિં ચાર ચાર સ્વાદવા છે, તેમા ચાર ચાર સ્વાદવા પ્રમનાડીમા અને ચાર ચાર સાંઢવા પ્રમનાડીનો વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેની ઉપર ત્રણ પક્તિને વિં ત્રણ દમ સાંઢવા છે તેમા ચાર ચાર સાંઢવા પ્રમનાડીમા છે, અને ત્રણ ત્રણ સાંઢવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેની ઉપર ત્રણ પક્તિને વિં આઠ આઠ સાંઢવા છે, તેમા ચાર સાંઢવા પ્રમનાડીમાં છે, અને બે બે સાંઢવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેની ઉપર બે પક્તિને વિં છ છ સાંઢવા છે, તેમા ચાર ચાર સાંઢવા પ્રમનાડીમાં છે અને

એક એક ટાંકો ત્રસનાડીના વઢાર વન્ને વાણુ છે, તેની ઉમ
વે પંક્તિને વિષે ચાર ચાર ટાંકવા છે તે ચારે ત્રસનાડીમાંજ છે, એમ
ઉર્ધ્વ લોકને વિષે સાત રાજ પ્રમાણમાં સર્વ યજ્ઞને ત્રણ સો ચાર
ટાંકવા થાય છે. ॥ ૧૧૭ ॥

હવે નીચેના સાત રાજલોકના ટાંકવા કહે છે.

ઉવરીવ લોગમજ્ઞા, ચડદ્વાળે સત્તપુઠવિસુ ચડ દસ ॥
સોલ વીસા ચડવીસ, છવીસા તહય અડવીસા ॥૧૧૮॥

અર્થ—(ઉવરિવ) કે૦ ઉપરના સાત રાજની પેઠે (સત્તપુ-
ઠવિસુ) કે૦ નાંચેના સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (લોગમજ્ઞા) કે૦
ત્રસનાડીમાં એક રાજલોકના (ચડદ્વાળે) કે૦ ચાર ચાર ટાંકવા
છે. રત્નપ્રભાદિ સાતે નરકરૂપ સાત રાજલોકમાં અનુક્રમે (ચડ)
કે૦ ચાર ચાર, (દસ) કે૦ દશ દશ, (સોલ) કે૦ શોલ શોલ,
(વીસા) કે૦ વીસ વીસ, (ચડવીસ) કે૦ ચોવીશ ચોવીશ,
(છવીસા) કે૦ છવીશ છવીશ, (તહય) કે૦ તેમજ (અડવીસા)
કે૦ અઢાવીસ અઢાવીશ ટાંકવા છે.

સમજૂતી એમ છે કે—અધો લોકની સાત પૃથ્વી સાત રાજપ્ર-
માણ ડંચી છે. એટલે એક એક પૃથ્વી એક એક રાજ પ્રમાણ ડંચી
છે. અને તેમાં પા પા રાજ પ્રમાણની ચાર ચાર પંક્તિ છે. તથા સાતે
પૃથ્વીમાં મધ્યનાડી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. રત્નપ્રભા પૃથ્વી
એક રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેમાં ફક્ત મધ્ય નાડીની ચારે
લાઈનમાં પા પા રાજના ચાર ચાર જ ટાંકવા છે. તેની વહાર એક
પણ ટાંકવો નથી. તેની નીચે વીજી શર્કરા પ્રભા અઢીરાજ પ્રમાણ
પહોલી હોવાથી તેની ચારે પંક્તિને વિષે દશ દશ ટાંકવા છે, તેમાં
ચારા ચાર ટાંકવા ત્રસનાડીમાં છે, અને ત્રણ ત્રણ ટાંકવા ત્રસના-

હોની બહાર બંને વાજુણ છે, તેની નીચે ત્રીજી વાલુકા પ્રમાણ ચાર
 રાજ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે શોભ શોભ સ્વાદવા
 છે, તેમા ચાર ચાર સ્વાદવા ત્રસ નાહીમા છે, અને છ છ સ્વાદવા
 ત્રસ નાહીની બહાર બંને વાજુણ છે તેની નીચે ચોથી પરમપ્રમા
 પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે વીશ
 વીશ સ્વાદવા છે, તેમા ચારચાર સ્વાદવા ત્રસનાહીમા છે અને
 આઠ આઠ સ્વાદવા ત્રસનાહીની બહાર બંને વાજુણ છે તેની
 નીચે પાંચમી ધમપ્રમા છ રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની
 ચારે પક્તિને વિષે ચોવીશ ચોવીશ સ્વાદવા છે, તેમાં ચાર
 ચાર સ્વાદવા ત્રસનાહીમાં છે અને દશ દશ સ્વાદવા ત્રસ
 નાહીની બહાર બંને વાજુણ છે. તેની નીચે છઠી તમપ્રમા સાત
 રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે છત્રીશ
 છત્રીશ સ્વાદવા છે, તેમા ચાર ચાર સ્વાદવા ત્રસનાહીમા છે, અને
 અગીયાર અગીયાર સ્વાદવા ત્રસનાહીની બહાર બંને વાજુણ છે
 તેની નીચે સાતમી તમસ્તમપ્રમા સાત રાજપ્રમાણ પહોલી હોવાથી
 તેની ચારે પક્તિને વિષે અઢત્રીશ અઢત્રીશ સ્વાદવા છે, તેમા ચાર
 ચાર સ્વાદવા ત્રસનાહીમાં છે, અને ચાર ચાર સ્વાદવા ત્રસનાહીની
 બહાર બંને વાજુણ છે, ॥ ૧૦૮ ॥

અહ પળસય વારુત્તર, સ્વદય સોલહિય અઢમય મન્વે ॥
 દમ્પાઈ લેાગમજ્ઞ, જોયળ અમંત્રકોડીહિં ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ—(અહ) કે. હો (પળસય વારુત્તર) ક. પાંચ સો
 અને ચાર નીચેની સાત પૃથ્વીરૂપ સાતરાજના (સ્વદય) કે.
 સ્વાદવા ધયા તથા ઉપરના સાતરાજના ત્રણ સો અને ચાર સ્વા-
 દવા પહેલા કયા છે તે સબે કે. મર્વ મળી (સોલહિય અઢમય

કે० આઠ સૌ અને મોલ થાય. (ધ્રમ્માડ) કે० રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં (લોગમજ્ઞ) કે० ચૌદ રાજલોકનો મધ્ય ભાગ (જોયણ અમંસ કોડીહિં) કે० અસંખ્યાતા કોડી યોજન નીચે છે.

ભાવાર્થ એ છે કે—રત્નપ્રભા નામની પહેલી પૃથ્વીને ત્રિવે ચૌદરાજ લોકનો મધ્યભાગ છે. પણ તે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે. સ્વચક સમપ્રતલયકો નીચે અસંખ્યાતા કોડી યોજન જડ્યે ત્યાં ચૌદ રાજલોકનો મધ્યભાગ છે. એટલે ત્યાંથી લોક સાત રાજ ઉંચો અને સાત રાજ નીચો છે.

ઉક્તં ચ પંચમાંગે ત્રયોદશશતચતુર્થેદિશકે ॥ પ્રશ્નઃ । કહ્ ન મંતે લોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લત્તં ॥ હે ભગવન્ । લોકનો મધ્યભાગ ક્યાં છે ? ઉત્તરઃ—ગોયમા ડમીસે રયણપ્રભાએ પુઢવીએ ઉવાસંતરસ્મ સ્વેજ્જતિભાગં ઓગાહિત્તા, એત્ય ણં લોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લત્તે ॥ ભાવાર્થ એ છે કે—હે ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશીહજાર યોજનનો છે તેની નીચે વીશ હજાર યોજનનો ઘનોદધિનો પીંડ છે. તેની નીચે અસંખ્યાતા યોજનનો ઘનવાતનો પીંડ છે. તેની નીચે અસંખ્યાતા યોજનનો તનવાતનો પીંડ છે. એ સર્વ અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યાં અસંખ્યાતા યોજનનો આકાશ પ્રદેશ છે. પણ તે આકાશ પ્રદેશ ઘનવાત તથા તનવાતના પીંડથી અસંખ્યાત ગુણો છે. તે આકાશ પ્રદેશનો અસંખ્યાતમો ભાગ અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યાં ચૌદ રાજલોકનો મધ્યભાગ છે તેની નીચે સાત રાજ પ્રમાણ અધોલોક છે અને ઊપર સાત રાજપ્રમાણ ઉર્ધ્વલોક છે.

પ્રશ્નઃ ॥ કહ્ નં મંતે અહોલોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લત્તે ? હે ભગવન્ ! અધોલોકના સાત રાજનો મધ્યભાગ ક્યાં છે. ઉત્તરઃ ॥ ગોયમા ! ચૌત્થીએ પંકળપ્રભાએ પુઢવીએ ઉવાસંતરસ્મ સાંરેગં અર્ધં ઓગાહિત્તા તત્ય ણં અહોલોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લત્તે ॥ ભાવાર્થ

એ છે કે—હે ગૌતમ ! ચોથી પરુષમા પૃથ્વીનો પીંડ એક
 ત્રીશ હજાર યોજનનો છે, તેની નીચે ત્રીશ હજાર યોજનનો ધનો
 દધિ પીંડ છે, તેની નીચે અસર્યાતા યોજનનો ધનવાત પીંડ છે,
 તેની નીચે અસર્યાતા યોજનનો તનવાત પીંડ છે એ સર્વ અવગા-
 હીને નીચે જડ્યે ત્યા અસર્યાતા યોજન પ્રમાણ આકાશ પ્રદેશ છે.
 ત્રીજી આકાશ પ્રદેશ ધનવાત તનવાતથી અસર્યાત ગુણો છે તે
 આકાશ પ્રદેશનો અર્ધથી શાશ્વેરો ભાગ અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યા
 નીચેના સાત રાજલોકનો મધ્ય ભાગ છે એટલે તે સ્થાનથી નીચે
 અને ઉપર સાદા ત્રણ સાદા ત્રણ રાજલોક અગ્રીલોકના છે ॥ તથા
 ચોક્તપચમાને ॥ પ્રશ્નઃ રૂઢ ણ ભતે ઉદ્દલોગસ્સ આયામમજ્જેપણ્ણતે' ॥
 હે ભગવન્ ! ઉદ્દલોક સાત રાજ પ્રમાણ છે તેનો મધ્યભાગ ક્યા
 છે ? ॥ ઉત્તર ગોયમા ! ઉપિં સણકુમાર માર્હિત્થાણ કપ્પાણ વમ
 લોપ્પ કપ્પ રિદ્ધિવિમાણપત્થહે એત્થ ણ ઉદ્દલોગસ્સ આયામમજ્જે પ-
 ણ્ણતે ॥ ભાવાર્થ એ છે કે—રુચક પ્રદેશની ઉપર નવ સો યોજનમા
 જ્યોતીષચક્ર છે, તે જ્યોતીષચક્રને ઉલ્લસન કરી ઉપરનો ભાગ ઉદ્દ
 લોક કહેવાય છે, તે ઉપર લોકાતિક મુખી સાત રાજ કાઈક ઊના
 છે, અને ઓગળત્રીશમી રેખા ઉપર સાત રાજ પુરા છે તે ઉપરના
 સાત રાજનો મધ્યભાગ તે ચાર દેવલોકને ઉલ્લમી પાચમા બ્રહ્મલો-
 કના રિષ્ટનામા ત્રીજા મંતરની પાસે લોકાતિક દેવતાના વિમાન છે,
 તેની પાસે ઉદ્દલોકનો મધ્યભાગ છે. ત્યાંથી સાદા ત્રણ રાજ નીચે
 ત્રણ સાદા ત્રણ રાજ ઉપર ઉદ્દલોક છે એ પ્રમાણે સર્વે લોકના
 મધ્યભાગ તથા અગ્રીલોક અને ઉદ્દલોકના મધ્ય ભાગ કથા ॥૧૦૯॥

મગરજ્જુ જોયણસયા, અદ્ધાર ઝગ સગરજ્જુમાણાહ ॥

અહતિરિયઉદ્દલોયા, નિરયનરસુરાહ ભાવિલા ॥૨૦૦॥

અર્થ—(અહતિરિયડટ્ટલોયા) કે૦ નીચેના સાત રાજલોક, મધ્યનો તિર્યંચલોક અને ઉપરના સાત રાજલોક એ ત્રણે લોક અનુક્રમે (સગરજ્જુ) કે૦ સાત રાજ પ્રમાણ (જોયણ સયા અઠાર) કે૦ અઠારસો યોજન, અને (ઝગસગરજ્જૂમાણાઈ) કે૦ કાંઈક ઓછા સાતરાજ પ્રમાણવાળા છે. એટલે નીચેનો અધોલોક સાતરાજ પ્રમાણથી કાંઈક ઝાણેરો ઝંચો છે. મધ્યલોક અઠાર સો યોજનનો ઝંચો છે; અને ઉપરનો લોક સાત રાજ પ્રમાણથી કાંઈક ઓછો એટલે અસંખ્યાતા યોજન ઓછો ઝંચો છે. વળી તે ત્રણ લોક (નિરયનરસુરાઈ ભાવિલા) કે૦ નારકી મનુષ્ય અને દેવતા વિગેરે-થી ભરેલા છે. ॥ ૨૦૦ ॥

इकिंकरज्जु इकिंक-निरय सग पुढवी असुर पढमे ॥
तह वंतर तदुवरि नर-तिरियाइय जोइसा गयणे ॥२०१॥

અર્થ—(ઇકિકરજ્જુ) કે૦ એક એક રાજપ્રમાણ (ઇકિક-નિરય) કે૦ એક એક નરક પૃથ્વી છે, તેવી (સગ પુઢવી) કે૦ સાત નરક પૃથ્વીના સાત રાજલોક છે. તેમાં (અસુર) કે૦ અસુર કુમારાદિક ધ્રુવનપતિ દેવો (પઢમે) કે૦ પહેલી રત્નપ્રભા નરક પૃથ્વીને વિષે રહેછે, એટલે પહેલી રત્નપ્રભા નરક પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશી હજાર યોજનનો છે, તેમાંથી એક હજાર યોજન નીચેના મૂકી દેવા અને એક હજાર યોજન ઉપરના મૂકી દેવા. બાકીના એક લાખ અઠોતેર હજાર યોજનમાં ધ્રુવનપતિ દેવો રહે છે. તહ કે૦ તથા વંતર કે૦ વ્યંતર દેવો તેના ઉપર રહે છે એટલે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના જે ઉપરના એક હજાર યોજન મૂક્યા છે તેમાંથી એક સો યોજન ઉપર મૂકી દેવા અને એક સો યોજન નીચે મૂકી દેવા, બાકીના વચ્ચેના આઠ સો યોજનમાં વ્યંતર દેવો રહે છે. અને (તદુવરિ) કે૦ તે

રત્નપ્રમાના ઉપરના ભાગને વિષે (નરતિરિયાડ્ય) કે० મનુષ્ય તિર્યંચ વિગેરે રહે છે. તથા તેની ઉપરના (ગયળે) કે० આકાશમા (જોડિસા) કે० જ્યોતસી દેવતા રહે છે ॥ ૨૦૧ ॥

હવે ઉપરના સાત રાજલોકના અઠાવીશ શ્વાહવાને વિભાગ કહે છે અને જેટલા શ્વાહવે જેટલા દેવલોક ધાય છે તે કહે છે.

છસુ સ્વંડગેસુ ય દુગં, ચડસુ દુગ છસુ ય કપ્પ ચત્તારિ ॥
ચડસુ ચડ સેસેસુ ય, ગિવિજ્જણુત્તર ય સિદ્ધં તે ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ—ઓગળત્રીશમી રેલા ઉપરના (છસુ સ્વંડગેસુ) કે० છ શ્વાહવાને વિષે (દુગ) કે० સૌધર્મ અને જ્ઞાન એ બે દેવલોક છે, તેના ઉપરના (ચડસુ) કે० ચાર શ્વાહવાને વિષે (દુગ) કે० સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર એ બે દેવલોક છે તેના ઉપરના (છસુ) કે० છ શ્વાહવાને વિષે (કપ્પચત્તારિ) કે० દ્રવ્ય લાંતક શુક્ર અને સહ-સાર એ ચાર દેવલોક છે, તેના ઉપર (ચડસુ) કે० ચાર શ્વાહવાને વિષે (ચડ) કે० આનત પ્રાણત આરણ અને અચ્યુત એ ચાર દેવલોક છે એ વીશ શ્વાહવા થયા અને પાંચ રાજપ્રમાણ વર્દ-લોક થયો. તેના ઉપર (સેસેસુ) કે० વાકીના આઠ શ્વાહવા રણા છે તેમા નીચેના ચાર શ્વાહવાને વિષે (ગિવિજ્જ) કે० નવ પ્રેયેયક છે અને ઉપરના ચાર શ્વાહવાને વિષે (અણુત્તર) કે० પાંચ અનુ-ત્તર છે અને તેના (અતે) કે० ઉપર એટલે ચૌદ રાજના ઉપર (સિદ્ધ) કે० સિદ્ધ મગધન સહિત સિદ્ધશિલા છે. અર્ધિ સૂચિરજ્જુ મતરરજ્જુ અને ધનરજ્જુ એ ત્રણ રાજ છે. તેની સરયા પ્રયાતરયી અયરા લોકનાલયી જાણવી ॥ ૨૦૨ ॥

હવે લોકાતિક દેવતા કયા દેવલોક અને કયા વિમાને રહે છે ? તે અર્ધિ પ્રસંગથી કહે છે કે—આ જહુદીપથી તીર્ચ્છા અસ

સ્થાના દ્વીપ સમુદ્ર જડ્યે ત્યારે અરુણવર નામનો દ્વીપ આવે છે, તે દ્વીપની વેદિકાના છેડાથી અરુણવર નામના સમુદ્રમાં આગલ બેના-લીશ હજાર યોજ જડ્યે ત્યાં પાણાના ઉપરના તલીયાથી ઉંચો અપ્કાયમય મહાંધકારરૂપ તમસ્કાય નીકળ્યો છે, તે અગીયાર સો યોજન સુધી ખીંત સરસ્વો થઈને પછીં તીર્છો વિસ્તાર પામનો પામતો સૌધર્મ ઈશાન સનત્કુમાર અને માર્હદ્ર એ ચાર દેવલોકને આવરી ઉંચો વ્રહ્મ દેવલોકના અરિષ્ટ નામના ત્રીજે પ્રતરે જડે રહ્યો. એ તમસ્કાય નીચે ખીંતને આકારે, શરાવચ્ચાના તલીયાને આકારે અને ઉપર કૂકડાના પાંજરાના આકારે. એવું એનું સંસ્થાન છે. તે ધુરથી સંખ્યાતા યોજન ઉંચો છે અને નીચેના વિસ્તારે સંખ્યાતા યોજન છે, ત્યાંથી આગલતા વિસ્તારે અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ છે. અહિંથી એ તમસ્કાય અસંખ્યાતમે દ્વીપ સમુદ્રે ઉઠયો છે માટે એ તમસ્કાયનો પરિધિ અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ જાણવો.

એ તમસ્કાયના મહત્વપણાને માટે પૂર્વના ગીતાર્થ પુરુષોએ એમ કહ્યું છે કે—કોઈ મહર્દિક દેવતા ત્રણ ચપટી વગાડીયે તેટલા વચ્ચ-તમાં એકવીશ વાર જંબુદ્વીપને પ્રદક્ષિણા કરી આવે તેજ દેવતા છ-મહિને તમસ્કાયના યોજન વિસ્તારને ઉલ્લંઘે, પરંતુ ઉપર અસંખ્યાતા યોજનના વિસ્તારવાળી તમસ્કાયની જગતિ ઉલ્લંઘે નહીં. ॥૨૦૨॥

પંચમકપ્પે રિઢંમિ, પથ્થડે અટ્ટ કળ્હરાહો ॥

સમ ચતુરંસક્ષાહય, ઢિહો દો દો દિસિ ચત્તકે ॥૨૦૩॥

અર્થ—(પંચમકપ્પે) કે૦ પાંચમા દેવલોકને વિષે (રિઢંમિ પથ્થડે) કે૦ ત્રીજા રિષ્ટ નામના પ્રતરને વિષે (અટ્ટકળ્હરાહો) કે૦ આઠ કૃષ્ણરાજીઓ છે. તે કૃષ્ણરાજી (સમચતુરંસક્ષાહ-યઢિહો) કે૦ સમચતુરસ્ર નાટકની રંગભૂમિ સરસ્વી છે, તથા

(િસિ ચડકે) કે૦ ચારે દિશામાં (દો દો) કે૦ વે વે કૃષ્ણ-
રાજી છે ॥ ૨૦૩ ॥

૧ કૃષ્ણરાજીની સમજુતી ૧મ છે ક-પાંચમા દેવલોકના ત્રીજા
અરિષ્ટ નામના પ્રતરને વિષે અરિષ્ટ વિમાનની ચાર દિશાએ સચિત્ત
અચિત્ત પૃથ્વીમય વે વે કૃષ્ણરાજી છે. તેમાં ઉત્તર દિશાની વે કૃષ્ણ-
રાજી પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ લાગી છે, અને દક્ષિણ દિશાની વે કૃષ્ણ-
રાજી પણ પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ લાગી છે ત્યાં અને કૃષ્ણરાજીમાટે
પહેલી પૂર્વ દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે દક્ષિણ દિશાની બાહે-
રની કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે, તેમજ ત્રીજી દક્ષિણ દિશાની અભ્યં-
તર કૃષ્ણરાજી તે પશ્ચિમ દિશાની બાહરની કૃષ્ણરાજી ને ફરસે છે,
તથા ત્રીજી પશ્ચિમ દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે ઉત્તર દિશાની
બાહ્ય કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે, અને ચોથી ઉત્તર દિશાની અભ્યંતર
કૃષ્ણરાજી તે પૂર્વ દિશાની બાહ્ય કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે. ૧ પ્રમાણે
ચારે દિશાની સર્વ મળી આઠ કૃષ્ણરાજી છે તેજ અર્થને રહેનારી
નીચેની ગાથા છે

પુવાઅર ઉત્તર દા-હિણા હિ મજ્જલ્લિયાહિ પુવાઆ ॥

દાહિણઉત્તર પુવા, વરાઓ વહિ કળ્હરાઈઓ ॥૨૦૪॥

અર્થ—(દાહિણઉત્તરપુવાવગઓ) કે૦ દક્ષિણ ઉત્તર પૂર્વ
અને પશ્ચિમ ત્રિશા તરફની (વહિ-કળ્હરાઈઓ) કે૦ બાહરની કૃષ્ણ-
રાજીઓ (પુવાઓ) કે૦ પૂર્વથી (પુવાઅરઉત્તરદાહિણાહિ) કે૦
પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર અને દક્ષિણ ત્રિશા તરફની (મજ્જલ્લિયાહિ) કે૦
અંદરના કૃષ્ણરાજીઓની સાથે જોડાયેલી છે ॥ ૨૦૪ ॥

પુવાઆ લલપા, તમા પુણ દાહિણુત્તરા વજ્જા ॥

અરિષ્ટ ચડકા, સન્નાવિ ય કળ્હરાઈઓ ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ—(પુલ્વાવરા) કે૦ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની (વજ્રા) કે૦ વાહેરની બે કૃષ્ણરાજી (છલંસા) કે૦ છ સ્વૂળાવાલી છે. (પુળ) કે૦ વલી (દાહિણુત્તરા) કે૦ દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાની વાહેરની બે કૃષ્ણરાજી (તંમા) કે૦ ત્રણ સ્વૂળાવાલી છે. તથા (અર્ચિમતર) કે૦ અંદરની (મઘવાવિ ય કળ્હરાઈઓ) કે૦ ચારે કૃષ્ણરાજીઓ ચડંગસા કે૦ ચાર સ્વૂળાવાલી છે. ॥ ૨૦૫ ॥

આયામપરિસ્વેહિં, તાળ અમંસ્વજોયળ મહસ્મા ॥
સંસ્વેજ્જમહસ્મા પુળ, વિક્સંભે કળ્હરાઈણં ॥ ૨૦૬ ॥

અર્થ—તાળ કળ્હરાઈણં) કે૦ તે આઠે કૃષ્ણરાજી (આયામપરિસ્વેહિં) કે૦ લંવાઈ અને પરિથિયે કરીને (અસંસ્વજોયળમહસ્મા) કે૦ અસંખ્યાતા હજારો યોજન છે (પુળ) કે૦ વલી (વિક્સંભે) કે૦ જાડાઈ કરીને (સંસ્વેજ્જ મહસ્મા) કે૦ સંખ્યાતા હજારો યોજન છે. ॥ ૨૦૬ ॥

ઈસાણદિસાઈસુ, ઈયાણં અંતરેસુ અઢ્ઢસુવિ ॥
અઢ્ઢવિમાણાઈ તહા, તમ્મજ્ઞે ઇક્કગવિમાણં ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ—(ઈસાણદિસાઈસુ) કે૦ ઈશાનાદિક દિશાને વિષે (ઈયાણં) કે૦ એ કૃષ્ણરાજીના (અંતરેસુ અઢ્ઢસુવિ) કે૦ આઠ આંતરાને વિષે (અઢ્ઢવિમાણાઈ) કે૦ આઠ વિમાન તથા તે વિમાનના અધિપતિ દેવો તથા તેમનો પરિવાર છે. (તહા) કે૦ તથા (તમ્મજ્ઞે) કે૦ તે વિમાનોના મધ્યભાગને વિષે (ઇક્કગવિમાણં) કે૦ એક વિમાન છે. ॥ ૨૦૭ ॥

તે વિમાનોનાં નામ કહે છે.

અર્ચિ તહર્ચિમાલી, વરોચન પમ્બકર ય ચંદામ ॥

સૂરામં સુક્રામં, સુપદ્ધામં ચ રિદ્ધામં ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ—ઈશાન સ્થાનામાં (અર્ચિ) કે० અર્ચિ નામનુ વિમાન છે, (તદ્) કે० તથા પૂર્વ દિશામાં (અર્ચિમાલી) કે० અર્ચિમાલી નામનુ વિમાન છે, અગ્નિ સ્થાનામાં (વરોચન) કે० વૈરોચન નામનુ વિમાન છે, દક્ષિણ દિશામાં (પમ્બકર) કે० પ્રમ્બકર નામનુ વિમાન છે, (ય) કે० અને નૈરુત્ય સ્થાને વિષે (ચંદામ) કે० ચંદ્રામ નામનુ વિમાન છે, પશ્ચિમ દિશાને વિષે (સૂરામ) કે० સૂર્યામ નામનુ વિમાન છે, વાયુ સ્થાને વિષે (સુક્રામ) કે० શુક્રામ નામનુ વિમાન છે, ઉત્તર દિશાને વિષે (સુપદ્ધામ) કે० સુપ્રતિષ્ઠામ નામનુ વિમાન છે, (ચ) કે० અને યમયાગને વિષે (રિદ્ધામં) કે० રિદ્ધામ નામનુ વિમાન છે ॥ ૨૦૮ ॥

હવે તે વિમાનોમાં વસનારા અગ્નિષ્ઠાયક દેવોનાં પૂર્વે કહેલા અનુક્રમ પ્રમાણે નામ કહે છે

સારસ્સય માઈ-ચા, વન્હી વરુણા ય ગદ્દતોયા ય ॥

તુસિયા અન્વાચાહા, અગ્નિ તહ ચેવ રિદ્ધા ય ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ—અર્ચિ વિમાનમાં (સારસ્સય) કે० સારસ્વત દેવતા વસે છે, અર્ચિમાલિ વિમાનમાં (આઈચ્ચા) કે० આદિત્ય દેવતા વસે છે, વૈરોચન વિમાનમાં (વન્હી) કે० રન્ધિ દેવતા વસે છે, પ્રમ્બકર વિમાનમાં (વરુણા ય) કે० વરુણ દેવતા વસે છે, ચંદ્રામ વિમાનમાં (ગદ્દ તોયા ય) કે० ગદ્દતોય દેવતા વસે છે, સૂર્યામ વિમાનમાં (તુસિયા) કે० તુષિત નામના દેવતા વસે છે, શુક્રામ વિમાનમાં (અન્વાચાહા) કે० અન્યાચાઘ દેવતા વસે છે, સુપ્રતિષ્ઠામ

વિમાનમાં (અગ્નિ) કે૦ અગ્નિદેવતા વસે છે, [તદ્દેવ] કે૦ તેમજ રિષ્ટામ વિમાનમાં (રિષ્ટા ય) કે૦ રિષ્ટામ દેવતા વસે છે. ॥૨૦૧॥
હવે તે દેવતાઓનો અનુક્રમે પરિવાર કહે છે.

પદ્મજુઅલંમિ સત્તઓ-સયાણિ વીયંમિ ચડદહ
સહસ્સા ॥

તદ્દે સત્ત સહસ્સા, નવ ચેવ સયાણિ સેસેસુ ॥૨૧૦॥

અર્થ—(પદ્મજુઅલંમિ કે૦ પહેલાં યુગલ તે સારસ્વત તથા આદિત્ય દેવતાને (સત્તઓ સયાણિ) કે૦ સાત સો સાત સો દેવતાનો પરિવાર છે, અને (વીયંમિ) કે૦ વીજા યુગલ તે વન્દિ તથા વરુણ દેવતાને (ચડદહ સહસ્સા) કે૦ ચડદ ચડદ હજાર દેવતાનો પરિવાર છે. તેમજ (તદ્દે) કે૦ ત્રીજા યુગલ તે ગર્દતોય તથા નુપિત દેવતાને (સત્તસહસ્સા) કે૦ સાત સાત હજાર દેવતાનો પરિવાર છે, અને (સેસેસુ) કે૦ વાકીના દેવતાનો (નવ સયાણિ) કે૦ નવ સો નવ સો દેવતાનો પરિવાર (ચેવ) કે૦ નવે હોય છે, ॥ ૨૧૦ ॥ એ દેવતાનું વીજું ભવનદ્વાર સંપૂર્ણ થયું.

હવે ત્રીજું દેવતાના શરીરની અવગાહનાનું દ્વાર કહે છે.

ભવણવણજોહસોહ-મ્મીસાણે સત્ત હત્થ તણુમાણં ॥

દુદુદુ ચડક ગેવિ-જ્જણુત્તરે હાણિ ઇક્કિકં ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ—(ભવણવણજોહસોહમ્મીસાણે કે૦ ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતષી તથા સૌથમ્મ અને ઈશાન દેવલોક ત્યાં સુધીના દેવતાઓનું (સત્ત હત્થ તણુમાણં) કે૦ શરીર પ્રમાણ સાત હાથનું ઉત્કૃષ્ટથી જાણવું. ત્યાર પછી (દુ) કે૦ ત્રીજો અને ચોથો દેવલોક, (દુ)

કે૦ પાંચમા, અને છઠ્ઠો દેવલોક (દુ) કે૦ માતમો અને આઠમો દેવલોક, (ચતુર) કે૦ નવમો, દશમો અગીયારમો ચારમો દેવલોક, તથા (ગેવિજ્ઞ) કે૦ નવ ગ્રંથેયક અને (અણુત્તરે) કે૦ પાંચ અણુત્તર એ છ ઠેકાણે અણુક્રમે [દ્વાણિ ઇક્ષિક] કે૦ એક એક હાથની દાની કરતા, એટલે ત્રીજા ચોથા દેવલોકે છ હાથનું, પાંચમા છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથનું, સાતમા આઠમા દેવલોકે ચાર હાથનું, નવમા દશમા અગીયારમા ચારમા દેવલોકે ત્રણ હાથનું, નવ ગ્રંથેયકે એ હાથનું અને પાંચ અણુત્તર વિમાને એક હાથનું શરીર જાણવું. ॥ ૨૧૧ ॥

હવે વિશેષે સાગરોપમના આયુષ્યની વૃદ્ધિએ કરી સનકુમાર-દિકાને વિશે નીચેના માન કહે છે.

કષ્પ દુગ દુ દુ દુ ચતુરે, નવમે પણમે ય જિઠ્ઠિઠિ અયરા ॥

દો સત્ત ચતુર દ્વારમ, ત્રીમિગતીમતિત્તીસા ॥ ૨૧૨ ॥

વિચરે તાણિકુણે, ઇકારમગા ઉ પાઠિએ સેમા ॥

હત્થિકારમ ભાગા, અચરે અચરે મમહિયમિ ॥ ૨૧૩ ॥

ચય પુલ્લસરાઓ, કમેણ ઈગુત્તરાઈ વુદ્ધીએ ॥

એનં ઠિઈ વિસેમા, મણંકુમારાઈ તણુમાણં ॥ ૨૧૪ ॥

અર્થ—(કષ્પદુગ) કે૦ પદ્મ અને શોભા દેવલોકમા, (દુ) કે૦ ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકમા (દુ) કે૦ પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકમા (દુ) કે૦ સાતમા અને આઠમા દેવલોકમા, (ચતુરે) કે૦ નવમા દશમા અગીયારમા અને ચારમા દેવલોકમાં, (નવમે) કે૦ નવ ગ્રંથેયકમા (ય) કે૦ અને (પણમે) કે૦ પાંચ અણુત્તર

विमानमां, (जिह्मिडि) के० उत्कृष्ट स्थिति आ प्रमाणे-पहेला वे देवल्लोके, (दो अयरा) के० वे सागरोपमनी, बीजा वे देव लोके (सत्त) के० सात सागरोपमनी, बीजा वे देवल्लोके (चउद) के० चउद सागरोपमनी, चौथा वे देवल्लोके (अट्टारम) के० अट्टार सागरोपमनी, नवमाथी वारमा मुथीना चार देवल्लोके (बावीस) के० बावीस सागरोपमनी, नव ग्रंथेयके (इगतीम) के० एकत्रीण सागरोपमनी, अने पांच अनुत्तर विमानने विये (तितीसा) के० तेत्रीण सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति छे. ॥ २१२ ॥ [विवरे] के० अधिक स्थितिमांहेथी ओछी स्थिति काढी नाखीये. पछी बाकी रहे तेमांथी (ताणिङ्गणे) के० एकह्म ओछो करीये, बली (इक्का-रसगा उ पाडिण्) के० एक हाथना पाहेला अगीयारीया भागने स्थानके जे (सेसा) के० बाकी रहेला (हन्थिक्कारसभागा) के० एक हाथना अगीयारीया भाग तेने देवताना आयुष्यमां. (अयर अयर समहियंमि) के० एक एक सागरोपम अधिक थयुं थकुं ॥ २१३ ॥ (चय पुव्वसरीराओ) के० पूर्व पूर्वना शरीरमांथी एक एक भाग ओछो करवो अने (कमेण) के० अनुक्रमे करीने (इगुत्तराइ बुट्टीए) के० एक एक सागरोपम आयुष्य स्थितिमां वधारवो. (एवं छिडि विसेसा) के० एवीरीते आयुष्यनी स्थितिना विशेषणये एट्टले सागरोपमनी वृद्धिये करी (सगंकुमाराइ तणु-माणं) के० सनत्कुमारादिक देवल्लोकना देवतानुं शरीरप्रमाण थाय ॥ २१४ ॥

समजूती एम छे के-पूर्वाचार्योए देवताना शरीरनुं प्रमाण तेमना सागरोपमना आयुष्य प्रमाण उपरथी ओछुं अधिकुं कहुं छे. जोके ईशान तथा माहेंद्र देवल्लोके जे कांइ अधिक आयुष्य कहुं छे ते अहि न गणवुं. सौर्यम तथा ईशान देवल्लोकना देवतानुं देहमान

સાત હાથનુ કણુ છે હવે સનત્કુમાર દેવલોકના દેવતાનુ દેહમાન કહે છે ત્યાં, વિવરે ઇટલે વિશ્લેષ કરવો અર્થાત્ અગ્નિ આપુષ્ય સ્થિતિમાંથી આઠી સ્થિતિ કાઢી નાલ્લી વાકી જે રહે તેમાંથી એક ઓછો કરવો. પછી એક હાથના અગીયાર ભાગ કરવા તેમાંથી વિશ્લેષકરી એક ઓછો કરતા જે આઠ આને તે પ્રમાણે હાથના શેષ રહેલા ભાગ ઘટાડવા અને એક એક સાગરોપમનુ આપુષ્ય ચારનુ એમ કરતા સનત્કુમારાદિક દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ થાય છે

અર્હિં એજ વાતને દૃષ્ટાન સહિત સમજાવે છે કે-જેમ સૌધર્મ તથા રૂશાન દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ જે સાગરોપમની છે અને સનત્કુમાર તથા મહેદ્રે સાત સાગરોપમની સ્થિતિ છે, હવે સાત સાગરોપમમાંથી જે સાગરોપમ કાઢી નાલ્લી, કેમકે જે સાગરોપમવાળા આપુષ્યવાળા દેવતાના શરીરનુ પ્રમાણ સાત હાથ કણુ છે, તે જે સાગરોપમ કાઢતા ચાલી પાંચ સાગરોપમ રહે તેમાંથી એક ઓછો કરીયે ત્યાર ચાર રહે હવે સૌધર્મ તથા રૂશાન દેવલોકના દેવતાનુ સાત હાથનુ શરીર પ્રમાણ છે. તે માહેથી છ પુગ રાલીયે અને સાતમા હાથના અગીયાર ભાગ કરવા, તેમાંથી ચાર ભાગ કાઢી લેવા ચાલી સાત ભાગ રહે તે પદતા મૂકવા ઇટલે સનત્કુમાર તથા મહેદ્ર દેવલોકના ગ્રંથ સાગરોપમના આપુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ જ્ઞાપ અને એક હાથના અગીયાર ભાગ કરીય તેના ચાર ભાગ ડગર ઇટલુ શરીર પ્રમાણ જાણનુ એમ જન જન સાગરોપમ ચારગતા અને એક એક ભાગ ઘટાડતા જવુ, તેથી નાગ સાગરોપમના આપુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારવા ગ્રંથ ભાગનુ પાંચમાગ રામના આપુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારીયા જે ભા-

ગનું, છ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારીયા એક ભાગનું, તથા સાત સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ વરાવર છ હાથનું જાણવું.

વલી વીજું દૃષ્ટાંત કંહી સમજાવે છે કે—જેમ બ્રહ્મ તથા લાંતક દેવલોકે ચરંદ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ છે, તેમાંથી સનત્કુમાર તથા મહેંદ્ર દેવલોકના સાત સાગરોપમના સાત આંક કાઢી નાખવા વાકી સાત રહે તેમાંથી એક ઓછો કરવો, વાકી છ રહે. પછી એક હાથના અગીયારીયા ભાગ માંહેલા પાંચ પડતા મૂકી વાકી છ ભાગ રહે તે અને પાંચ હાથ. એટલું આઠ સાગરોપમ આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ જાણવું, એરીતે એક એક સાગરોપમનું આયુષ્ય વ્યથતાં એક એક અગીયારીઓ ભાગ શરીર ના પ્રમાણમાંથી ઘટાડવો, એ સર્વ યંત્ર ઉપરથી જાણી લેવું. ॥ એજ વાત નીચેની ગાથાથી કહે છે—

કોષ્ટક નં. ૧

ઉર્ધ્વ દેવલોકે આયુષ્યને અનુસારે
દેહ પ્રમાણનું કોષ્ટક.

સાગરો પમે	દાય	દાયના અગી આરીઆ ભાગ	સાગરો પમે	દાય	દાયના અગી આરીઆ ભાગ
૧	૭	— ૦	૧૮	૪	— ૦
૨	૭	— ૦	૧૯	૩	— ૩
૩	૬	— ૪	૨૦	૩	— ૨
૪	૬	— ૩	૨૧	૩	— ૧
૫	૬	— ૨	૨૨	૩	— ૦
૬	૬	— ૧	૨૩	૨	— ૮
૭	૬	— ૦	૨૪	૨	— ૭
૮	૫	— ૬	૨૫	૨	— ૬
૯	૫	— ૫	૨૬	૨	— ૫
૧૦	૫	— ૪	૨૭	૨	— ૪
૧૧	૫	— ૩	૨૮	૨	— ૩
૧૨	૫	— ૨	૨૯	૨	— ૨
૧૩	૫	— ૧	૩૦	૨	— ૧
૧૪	૫	— ૦	૩૧	૨	— ૦
૧૫	૪	— ૩	૩૨	૧	— ૧
૧૬	૪	— ૨	૩૩	૧	— ૦
૧૭	૪	— ૧			

હત્યસ્તિગારમંસા, અહિગયર સમાઙ્ગેગવયહીના ॥

ત્રીતીયરદેહપ્રમાણં, કમ્મ ક્તિવકરેણ પુન્નગે ॥૨૧૫॥

અર્થ—(હત્યસ્તિગારસસા) કે૦ એક દાયના અગીયાર ભાગ
કરવા (અહિગયરસમા) કે૦ સાગરોપમનુ આયુષ્ય રચારીયે અને
(ઙ્ગેગવયહીના) કે૦ શરીર પ્રમાણમાથી એક એક ભાગ ઓછો
કરીયે. એમ (ત્રીતીયરદેહપ્રમાણ) કે૦ ત્રીજા ત્રીજા દેવલોકના

देवताना शरीरनुं प्रमाण (कम) के० अनुक्रमे करीने (क्लिष्टकरणं पुर्वंगे) के० पूर्वना भागमांथी ओळुं करवाथी थाय छे. ॥ २१५ ॥

कोष्टक नं. २

उर्ध्व देवलोकमां दरेक प्रतरे आयुष्यनुं कोष्टक.
सौधर्म इशाने. सनत्० माहेन्द्रे.

प्रतरे.	सागरो पम.	तेरीया भाग.
१	०	— २
२	०	— ४
३	०	— ६
४	०	— ८
५	०	— १०
६	०	— १२
७	१	— १
८	१	— ३
९	१	— ५
१०	१	— ७
११	१	— ९
१२	१	— ११
१३	२	

प्रतरे,	सागरो पम,	तेरीया भाग.
१	२	— ५
२	२	— १०
३		— ३
४	३	— ८
५	४	— १
६	४	— ६
७	४	— ११
८	५	—
९	५	— ६
१०		— २
११	६	— ७
१२	७	—
१३		

ब्रह्म देवलोके

सहस्रारे.

प्रतरे	भाग० छठीया भाग
१	७ — ५
२	८ — ०
३	८ — ५
४	८ — ०
५	९ — ३
६	१०

लात के

	भाग० पाँचीया भाग
१	१० — ४
२	११ —
३	१२ — ०
४	१३ — १
५	१४

शुक्र देवर्गन

प्रतर	भाग० चारया भाग
१	१४ — ३
२	१४ —
३	११ — १
४	१२ — ०

१	१२ — १
२	१३ — २
३	१३ — ३
	१८ — ०

आनन प्राणते

१	१८ — २
२	१९ — ०
३	१८ — २
४	२० — ०

आरण अण्युते

१	२० — ०
२	२१ — ०
३	२१ — ३
४	२ — ०

કોષ્ટક નં. ૩

નવ ગ્રંથેયકે.

પાંચ અનુત્તરે.

પ્રતરે	માગરોપમ.
૧	૨૩
૨	૨૪
૩	૨૫
૪	૨૬
૫	૨૭
૬	૨૮
૭	૨૯
૮	૩૦
૯	૩૧

૧	૩૩
૨	૩૩
૩	૩૩
૪	૩૩
૫	૩૩

ભવધારણિજ્ઞ એસા, ઉત્તરવેડવિ જોયણા લક્ષ્વં ॥
 ગેવિજ્ઞગુત્તરેસુ, ઉત્તર વેડવિયા નત્થિ ॥ ૨૧૬ ॥

અર્થ—(એસા) કે० એ પૂર્વે કહેલુ શરીરનું પ્રમાણ તે (ભવ-
 ધારણિજ્ઞ) કે० ભવ ધારણીય શરીર સંવંધા જાણવું. (દેવતા
 જીવે ત્યાં સુધી જે શરીર ધારણ કરે તે ભવધારણીય શરીર કહેવાય
 છે.) વલ્લી (ઉત્તરવેડવિ) કે० દેવતા ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરે તા
 (જોયણા લક્ષ્વં) કે० એક લાલ યોજનનું કરે. પરંતુ (ગેવિજ્ઞ-

જુત્તરેમુ) કે૦ નવ ગ્રંથક તથા પાંચ અનુત્તર નિયાસી દેશાને
(ઉત્તરેવેગ્વિયા નલિ) કે૦ ઉત્તર વૈક્રિય શરીર નથી, પરંતુ
ભયરાગ્નીય શરીર છે તે દેશતાઓને ઉત્તરવૈક્રિય શરીર ધારણ-
કર્યાની શક્તિ છે, પરંતુ તે શરીર કરવાનું કાંઈ કામ પડતું નથી,
તેથી તે ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરતા નથી ॥ ૨૧૬ ॥

હવે ભયરાગ્નીય તથા ઉત્તર વૈક્રિય શરીરની જગન્ય અગા-
દના કહે છે,

માહાવિય વેગ્વિય, તગૂ જહન્ના કમેણ પારમે ॥

અંગુલ અમલ્લભાગો, અંગુલમલ્લિજ્જભાગો ય ॥૨૧૭॥

અર્થ—(માહાવિય) કે૦ સ્વાભાવિક તે ભયરાગ્નીય અને
(વેગ્વિય) કે૦ વૈક્રિય ય રમે (તગૂ) કે૦ શરીર (જહન્ના)
કે૦ જગન્યથી (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે (પારમે) કે૦ આરંભની
રમને (અંગુલ અમલ્લભાગો) કે૦ અંગુલના અમલ્લભાગો
(ય) ૦ અને (અંગુલમલ્લિજ્જભાગો) કે૦ અંગુલના મલ્લભાગો
ભાગે પડે ભયરાગ્નીય શરીર અંગુલના અમલ્લભાગો તથા
વૈક્રિય શરીર અંગુલના મલ્લભાગો ભાગે હોય ને ॥ ૨૧૭ ॥ ૭ દે-
શાને તિં અગાદના મયરી મીનું દ્વાર સર્વળ થયું ॥

હવે દેશતાને ઉત્તરવૈક્રિયશરિરું તથા જગન વિરહશરિરું ૭ ૪
દ્વાર મારે કદ તે

મામત્રેણ વગ્વિહ મુરેમુ શામ્મ મુહુત્તર ઉપોમા ॥

ઉત્તરવૈક્રિયશરિરું અહ ભવનાર્થમુ પત્તેયં ॥ ૨૧૮ ॥

અર્થ—(મામત્રેણ) કે૦ મામલ્યથી (વગ્વિહ મુરેમુ) કે૦
પાર નિષાપના દેશતાને તિર (ઉત્તરવૈક્રિયશરિરું) કે૦ જગન

વાનો વિરહકાલ (ડકોસા) કે૦ ઉત્કૃષ્ઠી (ચારસ મુહુત્ત) કે૦
 વાર મુહૂર્તનો જાણવો. ત્યાર પછી અવશ્ય ઉપજે. પંચસંગ્રહ ગ્રંથમાં -
 કહ્યું છે કે-ગર્ભજ તિર્યંચ મનુષ્ય દેવતા અને નારકી એ ચારેને ઉ-
 ત્કૃષ્ઠી ઉપપાત વિરહકાલ વાર મુહૂર્તનો, સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને ચો-
 વીશ મુહૂર્તનો અને વિકલંદ્રિય તથા સંમૂર્ચ્છિમ જીવોને અંતર મુહૂ-
 ર્તના હોય છે. (અહ) કે૦ હવે ભવનાઈસુ કે૦ ભવનગતિ વિગેરે
 ચારે નિકાયને વિષે (પતેયં) કે૦ પ્રત્યેકનું વિરહકાલનું પ્રમાણ
 કહે છે. ॥ ૨૧૮ ॥

ભવળ વળ જોડ સોહમ્મી-સાળેસુ મુહુત્ત ચડવીસં ॥
 તો નવ દિળ વીસ મુહૂ, વારસ દિળ દસ મુહુત્તા ય ॥૧૧૯॥
 વાવીસ સદ્ધ દિયહા, પળ્યાલ અસીડ દિળ સંયં તત્તો ॥
 સંઘિજ્જા દુસુમાસા, દુસુ વાસા તિસુ તિગેસુ કમા ॥૨૨૦॥
 વાસાળ સયસહસાર, લક્ષ્વ તંહ ચડસુ વિજયમાઈસુ ॥
 પલિયા અસંઘભાગો, સવ્વઢે સંઘભાગો ય ॥ ૨૨૧ ॥

અર્થ—(ભવળ વળ જોડ સોહમ્મીસાળેસુ) કે૦ ભુવનપતિ,
 વ્યંતર, જ્યોતષી, સૌંધર્મ અને ઈશાનવાસી દેવતાને પ્રત્યેકે (મુહુત્ત
 ચડવીસં) કે૦ ચોવીસ મુહૂત્તનો ઉત્કૃષ્ઠી ઉપજવાનો વિરહકાલ
 છે. (તો) કે૦ ત્યાર પછી વીજો દેવતા ઉપજે. સનત્કુમાર દેવલોકે
 (નવ દિળ વીસ મુહૂ) કે૦ નવ દિવસ અને વીશ મુહૂર્ત, માહેદ્ર
 દેવલોકે (વારસ દિળ દસ મુહુત્તાય) કે૦ વાર દિવસ અને દશ
 મુહૂર્ત. ॥ ૨૧૯ ॥ બ્રહ્મ દેવલોકે [વાવીસ સદ્ધદિયહા] કે૦ સાડા
 વાવીસ દિવસ. લાંતક દેવલોકે (પળ્યાલ) કે૦ વિસ્તાલીશ દિ-
 વસ. શુક્ર દેવલોકે (અસીડ) કે૦ એંશી દિવસ, સહસાર દેવલોકે

(સય) કે૦ સા દિગ્સ, (તત્તો) કે૦ ત્યાર પછી (દુષ્ટ) કે૦
 આનત અને પ્રાણા એ વે દેવલોક પ્રયત્ને (સાત્વજ્જમાસા) કે૦
 સત્યાતા માસ, (દુષ્ટ) કે૦ આરણ અને અન્યુત એ વે દેવલોકે
 (વાસા) કે૦ સત્યાતાવર્ષ, દ્વે નવ ગ્રેયકના (તિષ્ઠ તિગેષ્ઠ)
 કે૦ ગ્રણ ત્રિકને ત્રિવે (રૂપા) કે૦ અનુક્રમે કરીને ઉપજવાનો
 વિરહકાલ કહ છે ॥ ૨૦૦ ॥ પહેલા ત્રીકે (ગાસાણસયા) કે૦
 સંત્યાતાવર્ષ ગત, ત્રીજા ત્રીક (સહસ્તા) કે૦ સત્યાતા હજાર
 વર્ષ, અને ત્રીજા ત્રીક (લક્ષ) કે૦ સત્યાતા લાખ વર્ષ ઉપજ-
 વાનો વિરહકાલ જાણવો. (નહ) કે૦ તેમજ (ચતુષ્ઠ વિજયમાઈષ્ઠ)
 કે૦ પહેલા ચાર વિજય તે વિજય વિજયત જયત અને અપરાજિત એ
 ચાર વિમાનને ત્રિવે (પલિયા અસલ ભાગો) કે૦ અદ્ધા પલ્યોપ
 મનો અસત્યાતમો ભાગ, અને (સવ્યટ્ટે) કે૦ સર્વાર્થ સિદ્ધને વિષ
 (સંલભાગો ય) કે૦ અદ્ધા પલ્યોપમનો સત્યાતમો ભાગ ઉપાત્ત
 વિરહકાલ હોય છે ॥ ૨૦૧ ॥

હો દેવતાઓનો જગન્ય વિરહકાલ અને પછી ચવન વિરહકાલ
 સંક્ષેપથી રહે છે.

સવ્વેસિપિ જહત્તો, સમઓ એમેવ ચણવિરહોઽપિ ॥

ઇગ દુ તિ સલમસલા, ઇગ સમએ હુતિ ય ચયતિ ॥ ૨૨૨ ॥

અર્થ—(સવ્વેસિપિ) કે૦ ધ્રુવનપતિથી આરંભી સર્વાર્થ સિદ્ધ
 સુત્રીના સર્વ સ્થાનક (જહત્તો) કે૦ જગન્યથી (સમઓ) કે૦
 એ સમય ઉપજવાનો વિરહકાલ હોય. (એમેવ) કે૦ એ ઉપાત્ત
 વિરહનો પેઠે (ચણવિરહોઽપિ) કે૦ ચવનવિરહ પણ ઉત્કૃષ્ટ તથા
 જગન્યથી જાણવો (ઇગ) કે૦ ઇક, (દુ) કે૦ વે, (તિ) કે૦ ગ્રણ એમ
 યાદત્ (સવ) કે૦ સત્યાતા અને (અસલ) કે૦ અસત્યાતા દેવતા

(૩મી સમય) કે૦ એક સમયને વિષે (હંતિ) કે૦ ઉપજે છે, (ય) કે૦ અને (ચંતિ) કે૦ ચંતે છે. તાત્પર્ય એ છે કે—ભુવનપતિથી આરંભીને સહસ્રાર દેવલોક સુધી જયન્યથી એક સમયમાં જો ઉપજે તો એક વે અથવા ત્રણ ઉપજે તથા ચંતે. અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અથવા અસંખ્યાતા ઉપજે તથા ચંતે. કારણ કે—મહામાર દેવલોક સુધી તો તિર્યંચ પળ જાય છે માટે અસંખ્યાતા ઉપજે અને ચંતે. એ આઠમા સહસ્રાર દેવલોકથી ઉપરના દેવતા એક સમયે સંખ્યાતા ઉપજે અને સંખ્યાતા ચંતે. કારણ કે—ત્યાં મનુષ્યજ જાય છે, અને ત્યાંથી ચંતેલો દેવતા પણ મનુષ્યજ થાય છે. માટે મનુષ્ય સંખ્યાતાજ છે, તેથી આનતાદિ દેવતા સંખ્યાતા ઉપજે અને સંખ્યાતા ચંતે. ॥૨૨૨॥ એ ઉપપાત તથા ચંતન સંખ્યા દ્વાર કહ્યું. ॥

હવે દેવગતિમાં કહી કહી ગતિના જીવો આવે છે ? તે આગતિ દ્વાર કહે છે.

નર પંચિન્દ્રિય તિરિયા, ણુપ્પત્તી સુરમવે પજત્તાણં ॥

અજ્ઞવસાય વિસેસા, તેમિં ગઈ તારતમ્મં તુ ॥૨૨૩॥

અર્થ—(પજત્તાણં) કે૦ પર્યાપ્તા એવા (નર) કે૦ મનુષ્ય તથા પર્યાપ્તા (પંચિન્દ્રિયતિરિયાણ) કે૦ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ એ વે ગતિના જીવ (સુરમવે) કે૦ દેવગતિમાંહે (ઉપ્પત્તી) કે૦ ઉપજે છે. તેમાં પણ વિશેષ કારણ કહે છે કે—કોઈ જીવ ભુવનપતિ, કોઈ વ્યંતર, કોઈ જ્યોત્ષી, કોઈ વૈમાનિક થાય, તેમાં પણ કોઈ ઋદ્ધિવંત, કોઈ મહર્દિક, કોઈ અલ્પ ઋદ્ધિવંત, કોઈ વહુ આયુષ્ય-વાલો, કોઈ થોડા આયુષ્યવાલો इत्यादિક વિશેષપણાનું કારણ પોતાના (અજ્ઞવસાયવિસેસા) કે૦ અજ્ઞવસાયના વિશેષપણાયે કરીને (તેમિં) કે૦ તે દેવતાની (ગઈતારતમ્મં) કે૦ ગતિનું

મિત્રમિત્રપણું છે અ યસસાય એ મનનો વ્યાપાર છે, તે વ્યા
પાર તોત્ર, તીવ્રતર તીવ્રતમ એમ જૂદો જૂટા થોયોથી જૂદી-જૂદી
દેવગતિ પામે છે ॥ ૨૦૩ ॥

બલી કયાકયા જીવો દેવગતિ પામે તે કહે છે

નરતિરિ અસલ્લજીવી મલ્લે નિયમેણ જંતિ દેવેસુ ॥
નિયઆહય સમહીણા-હાસુ ઈસાણ અતેસુ ॥૨૨૪॥

અર્થ—(અસલ્લજીવી) કે૦ અસલ્લજાતા આયુષ્યવાલા (નર
તિરિ) કે૦ યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ (સલ્લે) કે૦ તે સર્વે
(નિયમેણ) કે૦ નિશ્ચેથી (દેવેસુ જતિ) કે૦ દેવતામા જાય છે
તે (નિયઆહય) કે૦ પોતાના યુગલિક ભવમા જેટ આયુષ્ય
હોય તેના (સમ) કે૦ તુલ્ય આયુષ્યે અથવા (હીણાહાસુ) કે૦
ઓછા આયુષ્યે (ઈસાણઅતેસુ) કે૦ ઘટલા આયુષ્યવાલા ઈશાન
દેવલોકસુગ્રીના દેવતામા ડગ્ગે, પણ અરિક આયુષ્યે નહીં. કારણ
કે-યુગલીયા મનુષ્યને ડલ્લકટ આયુષ્ય ત્રણ પલ્લોપમનુ હોયડે અને
તે આયુષ્ય ઈશાનદેવ લોક સુગ્રી હોય ડે માટે ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ મિશેષ સમજવાનુ એ છે કે-પલ્લોપમને અસલ્લજાતમે
ભાગે અસલ્લજાતા આયુષ્યવાલા યુગલિયા, પર્ચિદ્રિય તિર્યંચ, પલ્લી,
છપ્પલ્લ અતર છીપલાલા તિર્યંચ, મનુષ્ય યુગલિયા એ સર્વે મરીને
મુનપતિ તથા વ્યતરને મિષ ડગ્ગે, પણ જ્યોતસી પ્રમુલ્લને ચિગે
ડગ્ગે નહીં કારણ કે-જ્યોતસીમાદ પલ્લોપમનો આઠમો ભાગ
આયુષ્ય ડે માટે, અને ગ્રીજા યુગલિયા યથારોગ્યપણે પોત પોતાના
આયુષ્ય પ્રમાણે અથવા આઠે આયુષ્યે ઈશાન દેવલોકસુગ્રી ડગ્ગે,
તેની ડમરના દેવલોકમા ડગ્ગવાનો નિયમ છે ॥

जंति समुच्छिमतिरिया, भवणवणेसु न जोइमईसु ॥
जं तेसिं उववाओ, पलियासंखंसआऊसु ॥ २२५ ॥

अर्थ—(समुच्छिमतिरिया) के० समूर्च्छिमतिर्येच मरीने
(भवणवणेसु) के० भवनपतिने विषे तथा व्यंतरने विषे (जंति)
के० जाय छे, पण (जोइमईसु) के० ज्योतपी विगेरेमां (न)
के० न जाय. (जं) के० कारणके (तेसिं) के० ते समूर्च्छि-
मतिर्येच उत्कृष्टी (पलियासंखंसआऊसु) के० पल्योपमना असं-
ख्यातमा भागना आयुष्यवाला देवतामांज (उववाओ) के० उगजे
छे, पण तेथी वधारे आयुष्यवालामां उगजे नहीं. ॥ २२५ ॥

ह्वे अव्यवसाय विशेषे गतिनुं तरतमपणुं कहे छे.

बालतवे पडिवद्धा, उकडरोसा तवेण गारविया ॥
वेरेण य पडिवद्धा, मरिउं असुरेसु जायंति ॥ २२६ ॥

अर्थ—(बालतवे) के० अज्ञानतपने विषे (पडिवद्धा) के० आसक्त
थयेला, (उकडरोसा) के० उत्कृष्ट रोष धरनारा, (तवेण गारविया)
के० तपथी अहंकार करनारा, (य) के० अने (वेरेण पडिवद्धा) के०
वैरथी प्रतिबंध करनारा एवा जीओ (मरिउं) के० मृत्यु पामीने (अ-
सुरेसु जायंति) के० असुरकुमारमां उगजे छे. ॥ २२६ ॥

रज्जुगह वीसभक्खण, जलजलणपवेस तण्हल्लुहदुहओ ॥
गिरिसिण्डणाउ मुया, सुहभावा हुंति वंतरिया ॥ २२७ ॥

अर्थ—(रज्जुगह) के० गले दोरडानो फांसो खाई मर-
नारा, (वीसभक्खण) के० विष खाई मरनारा, (जलजलणपवेस)
के० पाणि अथवा अग्निमां प्रवेशकरी मरनारा, (तण्हल्लुहदुहओ)

કે૦ તરસે અથવા મૂલના દુઃખથી મરનારા, અને (ગિરિસિરપદ-
 ણાડ મુયા) કે૦ પર્વતના શિખરઉપરથી પડીને મરનારા જીવો
 (સુહમાવા) કે૦ જો શૂલપાણીની પેઠે શુભ ભાવથી મરે તો
 (પતરિયા હુતિ) કે૦ વ્યતર દેવતા થાય છે ॥ ૨૨૭ ॥

તાવસ જા જોડસિના, ચરગપરિવાય વમલોગો જા ॥
 જા સહસારો પંચિદિ-તિરિય જા અન્નુઓસદ્દા ॥ ૨૨૮

અર્થ—(તાવસ) કે૦ કન્મૂલનુ ભક્ષણ કરનારા ધનવાસી
 તપસ્વીઓ મરીને (જા જોડમિયા) કે૦ શુવનપતિથી આરમ્ભી
 જ્યોતષી દેવતા સુગ્રી જાય તથા (ચરગપરિવાય) કે૦ ચાર પાંચ
 ભેગા થઈ ભિક્ષા માગે તે ચરક અને કપિલમતિ પરિત્રાજક ત્રિ-
 દ્વિદિયા તે મરીને (વમલોગો જા) કે૦ શુવનપતિથી આરમ્ભી
 ઉત્કૃષ્ટા બ્રહ્મદેવ લોક સુગ્રી જાય તથા (પંચિદિતિરિય) કે૦
 ગર્ભજ પર્યાપ્તા પંચદ્રિય તિર્યંચ તે હાથી રાજા ત્રિગેરે જીવો કબલ
 સગલની પેઠે સમ્યક્ત્વ દેશાવરતિ સહિત મરીને ઉત્કૃષ્ટી (જા
 સહસારો) કે૦ સહસ્રાર દેવલોક સુગ્રી જાય અને (સદ્દા) કે૦
 શ્રાવક મનુષ્ય મરીને ઉત્કૃષ્ટી (જા અન્નુઓ) કે૦ વારમા અન્નુત
 દેવલોક સુગ્રી જાય ॥ ૨૨૮ ॥

જડલિંગ મિચ્છદિદ્દી, ગેવિજ્જા જાવ જતિ ઉક્કોસ ॥
 પયમવિ અમદ્દહતો, સુતત્થ મિચ્છદિદ્દીઓ ॥ ૨૨૯ ॥

અર્થ—(જડલિંગ મિચ્છદિદ્દી) કે૦ સાધુના રોપને ધારણ
 કરનારો મિથ્યાદષ્ટિ જીવ ક્રિયાના પલેકરી અગારમર્મકાચાર્યની
 પેઠે (ઉક્કોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટી (ગેવિજ્જા જાવ જતિ) કે૦
 નવગ્રંથેયક સુધી ઉત્પન્ન થાય પછી તે મિથ્યાદષ્ટિ કોને કહેવાય ?

तो के जे (सुतत्थं) के० मुत्र तथा अर्थना (पयमवि) के० एक
पदने पण (असद्वहंतो) के० सद्वहे नहीं तो ते (मिच्छादिद्वीओ)
के० मिथ्या दृष्टि जाणवो. ॥ २२९ ॥ अहिं सूत्रनुं लक्षण कहे छे.

सुत्त गणहररइयं, तहेव पत्तेयबुद्धरइयं च ॥

सुयकेवलिणा रइयं, अभिन्नदसपुविणा रइयं ॥ २३० ॥

अर्थ—(गणहररइयं) के० सौधर्म स्वामी प्रमुख गणधरनां
रचेलां आचारांगादिक, (तहेव) के० तेमज (पत्तेयबुद्धरइयं)
के० नेमिराजा विंगेरे प्रत्येक बुद्धना रचेला नेमिप्रव्रज्यादिक, बली
(सुयकेवलिणा रइयं) के० चउद पूर्वधर श्रुतकेवली गय्यभवमुरि
प्रमुखनां रचेलां दग वैकालिकादिक, अने (अभिन्नदसपुविणा
रइयं) के० संपूर्ण दग पूर्वधरनां रचेलां ग्रथा ते सर्व (सुत्तं)
के० सूत्र कहेवाय ॥ २३० ॥

अत्थं भासइ अरिहा, सुत्तं गुत्थंति गणहरा निउणा ॥

सासणस्स हियट्ठाए, तओ सुत्तं पवत्तइ ॥ २३१ ॥

अर्थ—(अरिहा) के० अरिहंत प्रभु (अत्थं) के० अर्थने
कहे. ते उपरथी (निउणा) के० चतुर एवा (गणहरा) के० गण-
धरो (सुत्तं) के० सूत्रने (गुत्थंति) के० गुंये छे. (तओ) के०
न्यार पछी (सासणस्स हियट्ठाए) के० शासन हितार्थ (सुत्तं
पवत्तइ) के० सूत्र प्रवर्त्ते ॥ २३१ ॥

पयमक्खरंणि एगं, जो नवि रोएइ सुत्तनिदिट्ठं ॥

सेसं रोयइ अ बहु, मिच्छादिद्वी मुणेयव्वो ॥ २३२ ॥

अर्थ—जो के० जेने (सुत्तनिदिट्ठं) के० सूत्रमां कहंछं

(પયમક્તરપિ ઇમ) કે० એક પદ અથવા એક અક્ષર (નરોણ)
 કે० ન રુચે (અ) કે० અને (મેસ) કે० તે શિવાયનુ ધીજુ (વહુ
 રોયદ) કે० વહુ રુચે તે (મિન્ઠાચિદિ) કે० મિથ્યા દષ્ટિ જીવ
 (મુણેયલો) કે० જાણલો ॥ ૨૩૨ ॥

છઝમત્યમજયાણ, ડાવાઓ ઉકોમ મઘદ્દે ॥

તેસિં સઢાણપિ ય, જહનઓ હોઈ સોહમ્મે ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થ—(છઝમત્યમજયાણ) કે० છઝમત્યસાધુઓનું (જવાઓ)
 કે० ઉપજનું (ડાવાઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટી (સબદ) કે० સત્વાર્થ-
 સિદ્ધ વિપાન મુખો હોય છે અને (તેસિં) કે० તે સાધુઓનું
 તથા (સઢાણપિ) કે० શ્રાવનનું (જહનઓ) કે० જગન્યથી
 (સોહમ્મે) કે० સૌમ્ય દેવલોકને ગિણે ઉપજનું (હોઈ) કે०
 હોય છે ॥ ૨૩૩ ॥

લ્તમિ ચઝદપુવિસ્મ, તાવમાઈણ ખતરેસુ તહા ॥

એમો ડવવાયવિહિ, નિયકિરિયઝિયાણ મન્નોવિ ॥ ૨૩૪ ॥

અર્થ—(ચઝદપુવિસ્મ) કે० ચઝદ પૂર્વધર સાધુનું (લ્તમિ)
 કે० ભાતક દેવલોક મુખી ડગનું હોય. (તહા) કે० તેમજ (તા-
 વમાઈણ) કે० તાપમ મન્યામી શાસ્ત્રાત્મિકનું જગન્યથી (બનરમુ)
 કે० બ્યતર દેવલોકને ગિણે ઉપજનું હોય. (એમો) કે० આ પૂર
 રૂહલો (મન્નોવિ) કે० મન પણ (ડવવાયવિહિ) કે० ડગજાનો
 વિધિ તે (નિયકિરિયઝિયાણ) કે० પોતપોતાની ઝિયાને વિ
 સાધવાન મદગનો જાણલો અને પ્રજ્ઞાળના મૂંઝાં તો નાતમને જગ-
 ન્યથી ભવનપતિયા ડાગણુ જણુ છે ॥ ૨૩૪ ॥

અગુમય મદ્દવગહિ ય, ચાલનવાકામનિજ્જગણ ય ॥

દેવાડય નિમધઈ, મમ્મદિદ્દી ય જો જીયો ॥ ૨૩૫ ॥

અર્થ—(અણુવ્રત મહાવ્રત ય) કે० અણુવ્રત અથવા મહા-
વ્રતને પાલનારો, (વાલતવાકામનિજ્જરાણ ય) કે० વાલતપ તથા
અકામ નિર્જરાનો કરનાર, એવો (જો) કે० જે (સમ્મદીટ્ટી ય)
જીવો કે० સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવ છે તે (દેવાડયં નિવંધઙ) કે० દેવ-
તાનું આયુષ્ય વાંધે છે. ॥ ૨૩૬ ॥ ઉક્તમ્ ॥

નાણસ્સ કેવલીણં, ધમ્માયરિયસ્સ સવ્વસાહૂણં ॥

માઈ અવણ્ણવાઈ, કિલ્લિસિયભાવણં કુણ્ણ ॥ ૨૩૬ ॥

અર્થ—(નાણસ્સ) કે० જ્ઞાનના, (કેવલીણં) કે० કેવલીના,
(ધમ્માયરિયસ્સ) કે० ધર્માચાર્યના અને (સવ્વસાહૂણં) કે०
સર્વ સાધુના (અવણ્ણવાઈ) કે० અવર્ણવાદને બોલનારો અને (માઈ)
કે० કપટ કરનારો જીવ (કિલ્લિસિયભાવણં) કે० કિલ્લીશિક
પટલે પાપી ભાવનાને (કુણ્ણ) કે० કરે છે. પટલે કિલ્લિષિક દે-
વપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૨૩૬ ॥

કોઝય ભૂઙ્કમ્મે, પસિણાપસિણે નિમિત્તમાજીવે ॥

ઈદ્ધિરસસાયગરુઓ, અભિઓગં ભાવણં કુણ્ણ ॥ ૨૩૭ ॥

અર્થ—(કોઝયભૂઙ્કમ્મે) કે० કૌતુક અથવા સ્નાનાદિક
ભૂતિકર્મ કરનાર, (પસિણાપસિણે) કે० પ્રશ્નથી નિમિત્ત કહેનાર
અથવા પ્રશ્ન વિના નિમિત્ત કહેનાર, (નિમિત્તમાજીવે) કે० નિમિ-
ત્તિયાના કર્મથી આજીવિકા કરનાર, તેમજ (ઈદ્ધિરસસાયગરુઓ)
કે० કદ્ધિગારવ. રસગારવ અને શાતાગારવ કરનારો જીવ (અભિ-
ઓગં ભાવણં) કે० અભિયોગિક ભાવનાને (કુણ્ણ) કે० કરે છે.
પટલે સેવક દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૨૩૭ ॥

હવે અભિયોગિક ભાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

દુવિહો સલુ અભિઓગો, દવ્વે ભાવે ય હોઈ નાયવો ॥
 દવ્વંમિ હોઈ જોગા, વિજ્ઞા મંતા ય ભાવમિ ॥ ૨૩૮ ॥

અર્થ—[અભિઓગો] કે० અભિયોગ (દુવિહો) કે० વે પ્રકારનો છે (સલુ) કે० નિષ્ચે, તે (દવ્વે ભાવે) કે० દ્રવ્ય અભિયોગ અને ભાવ અભિયોગ (નાયવો) કે० જાણવા યોગ્ય [હોઈ] કે० હોય છે. તેમા (દવ્વમિ) કે० દ્રવ્ય અભિયોગને વિષે (જોગા હોઈ) કે० મનાદિ નિમિત્ત જોગ હોય છે (ય) કે० અને (ભાવમિ) કે० ભાવ અભિયોગને વિષે (વિજ્ઞા મંતા) કે० આગમાદિ વિદ્યા અને મતો હોય છે. ॥ ૨૩૮ ॥

હે સત્યગણના વિશેષણાર્થી દેવતાની ગતિ વિશેષ હોય છે, માટે સત્યગણનુ સ્વરૂપ કહ છે.

વજ્જરિસહનારાયં, પદમ વીય ચ રિસહનારાય ॥
 નારાયમદ્ધ નારાય-ફીલિયા તહય છેવદ્ધં ॥ ૨૩૯ ॥
 એ છ સઘયગા, રિસહો પટ્ટો ય ફીલિયા વજ્જ ॥
 ઉમઆ મકકડયધો, નારાઓ હોઈ વિન્નેઓ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ—જે શરીરના હાડકાનો અતિ મજબુત થય તે સત્યગણ કહેવાય તેના છ ભેદ છે, (પદમ) કે० પહલો (વજ્જરિસહનારાય) કે० ૧૩૨૪મ નારાચ ૧, (વીયં) કે० ત્રીજો (રિસહનારાય) કે० ૧૩૨૪મ નારાચ ૨, ત્રીજો (નારાય) કે० નારાચ ૩, ચોથો (અદ્ધનારાય) કે० અર્ધ નારાચ ૪, પાંચમો (ફીલિયા) કે० ફીલિયા ૫, (તહય) કે० તેમજ છઠા (છેવદ્ધં) કે० સેવાર્ત ॥ ૬ ॥ ૨૩૯ ॥ (એ) કે० ૬ પૂર્વ કહલા (છ સઘયગા) કે०

છ સંઘયણ જાણવા, તેમાં (રિસહો) કે० ઋષભ તે (પટ્ટો) કે०
પાટો જાણવા. (ય) કે० અને (કીલિયા) કે० સ્ત્રીલો તે (વજ્ર)
કે० વજ્ર કહેવાય. તથા (ઊભાં મક્કડવંથો) કે० વન્ને વાજુ
મર્કટવંથ એટલે હાડકાના મક્કડાકારે વંથ (નારાઓ) કે०
તે નારાચ (વિન્નેઓ) કે० જાણવા યોગ્ય (હોઈ) કે०
હોય છે. ॥ ૨૪૦ ॥

કીલિકા રહિત તે વીજો ઋષભનારાચ, ફક્ત મર્કટવંથ તે વીજો
નારાચ, એક વાજુ એ મર્કટવંથ અને એક વાજુ એ કીલિકા તે અર્ધ
નારાચ. જેમાં હાડકાનાં સવંથ એકલી સ્ત્રીલી સરખા તે કીલિ-
કા, અને જેમાં બે હાડકાના છેડા પરસ્પર ફક્ત અડેલા પણ
સ્ત્રીલી વિગેરે કાંઈ ન હોય તે સેવાર્ત અથવા છેવટું સંઘયણ જૈન
શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.

હવે કયા જીવોને કેટલા સંઘયણ હોય ? તે કહે છે.

છ ગમ્ભ તિરિ નરાણં, સમુચ્છિમપણિંદિ વિગલ છેવટું ॥
સુરનેરડ્યા એગિં-દિયા ય સવ્વે અસંઘયણા ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ—(ગમ્ભતિરિ નરાણં) કે० ગર્ભજ તિર્યંચ તથા મનુ-
ષ્યને (છ) કે० છ સંઘયણ હોય. વલી (સમુચ્છિમપણિંદિ) કે०
સમૂચ્છિમ પંચેન્દ્રિ તિર્યંચ, તથા સમૂચ્છિમ મનુષ્ય અને (વિગલ) કે०
બે ઇન્દ્રિય તે ઇન્દ્રિય તથા ચરિન્દ્રિય હવે વિગલ દ્વિયને એક (છેવટું) કે०
સેવાર્ત એટલે છેવટું સંઘયણ હોય. વલી (સુર) કે० દેવતા, (નેરડ્યા)
કે० નારકો અને (સવ્વે એગિંદિયા) કે० સર્વ એકેન્દ્રિય જીવો
(અસંઘયણા) કે०, સંઘયણ રહિત હોય છે, કારણ હાડકાની
રચના તે સંઘયણ કહેવાય. તે દેવતા નારકો તથા એકેન્દ્રિયમાં નથી,

તો પણ દેવતામાં અસ્થિર સમયે વિના જે શક્તિ છે તેને પણ ઉપચારથી સમયે રહેવાય. કારણ દેવતામાં પણ ચક્રપરથી પણ અધિક શક્તિ હોય છે, તેથી દેવતામાં વજ્રરૂપમનારાચ સમયે હોય છે તેમજ અલ્પશક્તિ રૂઢિયમાં પણ હોય છે, તેથી રૂઢિયને એવું સમયે કહેવાય પરંતુ મૂળ ભાગે તો દેવતામાં સમયે નથી ॥ ૨૪૧ ॥

હવે સમયેથી ગતિ કહ છે

છેવદ્દેણ ઉ ગમ્મઇ, ચરો જા કપ્પ કીલિયાઇસુ ॥

ચરસુ દુદુકપ્પ વુઢી, પદમે યં જાવ સિદ્ધીવિ ॥ ૨૪૨ ॥

અર્થ—(છેવદ્દેણ) કે. એવે સમયે કરી અધ્યવસાયના વિશેષગાયત્રી જીવ (ચરો જાકપ્પ) કે. મુનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષી અને રૂપાનિકના ચોથા દેવલોક મુરી (ઉ ગમ્મઇ) કે. જાય છે. ત્યાં પછી (કીલિયાઇસુ ચરસુ) કે. સિલ્હિકાદિક ચાર સમયેને પાછલથી ગણતાં ચારે સમયે કરી (દુદુકપ્પવુઢી) કે. જે જે દેવલોકની ચઢતી ચઢતી ઉપજે તે આ પ્રમાણે—કોલિકા સમયેવાળો જીવ પાંચમા તથા છઠ્ઠા દેવલોક મુરી જાય, અર્ધનારાચ સમયેવાળો શુક અને સદસાર દેવલોક મુરી જાય નારાચ સમયેવાળો જીવ આનન અને પ્રાણત દેવલોક મુરી જાય. રૂપમનારાચ સમયેવાળો જીવ આગળ અને અન્યુત દેવલોક મુરી જાય, અને (પદમેણ) કે. વજ્રરૂપમનારાચ સમયેવાળો જીવ (જાવસિદ્ધીવિ) કે. મુનપતિથી આરંભી મોક્ષ મુરી જાય ॥ ૨૪૨ ॥

હવે શરીરની આકૃતિને સમ્યાન કહેવાય છે તે સમ્યાન છ પ્રકારના છે તેના નામ તથા વર્ણન કહ છે

સનત્કુમારથી આરંભી સહસ્રાર દેવલોક મુખીના દેવતા ચવીને (ઈર્ગિ દિર્ગમુ) કે૦ ઈર્કંદિયને વિને (નો જંતિ) કે૦ ઉપજે નહીં-
વલી (આગયગમુહા) કે૦ આનત દેવલોકથી આરંભી પાંચ અનુ-
ત્તર વિમાન મુખીના દેવતા (ચવિંડ) કે૦ ચવીને (મણુમુ) કે૦
સંહ્યાતા આયુવ્યથાલા પર્યાપ્તા મનુષ્યમાંદે (ચેપ) કે૦ નિથે [ગ-
ચ્છંતિ] કે૦ જાય છે. ॥ ૨૪૭ ॥

હવે જે દેવતાને જેની રીતે દેવાંગના સાથે સંભોગ છે અને જે
દેવતાને સર્વથા સંભોગ નથી તે કહે છે.

દો કપ્પ કાયસેવી. દો દો દો ફરિમરૂવસદેહિં ॥

ચરો મણેગુવરિમા, અપ્પવિયારા અણંતસુહા ॥૨૪૮॥

અર્થ—(દોકપ્પ કાયસેવી) કે૦ ધ્રુવનગતિ વ્યંતર ડ્યોતપી
તથા સૌધર્મ અને ઈશાન એ બે દેવલોક મુખીના દેવતા અતિ ઉત્કૃષ્ટ
કામવેદનાથી મનુષ્યની પેઠે વિષય સુખ ભોગવે. તે ઉપરના (દો)
કે૦ સનત્કુમાર તથા માહેન્દ્ર દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (ફરિસ)
કે૦ સ્તન ધ્રુજ વિગેરે અંગસ્પર્શથી ભોગસુખ પામે છે. તે ઉપરના [દો]
કે૦ વ્રહ્મ અને લાંતક દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (રૂવ) કે૦ રૂવ
દેવીને વિષય સુખ પામે છે. તે ઉપરના (દો) કે૦ શુક્ર અને સહ-
સ્રાર દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (સદેહિં) કે૦ ગીતહાસ્ય વિલા-
સાદિના શબ્દ સાંભલવાથી સંભોગ સુખની તૃપ્તિ પામે છે. તે ઉપરના
(ચરો) કે૦ આનતાદિ ચાર દેવલોકના દેવતાઓ (મણેગ) કે૦
મનમાં દેવાંગનાનું સ્મરણ કરવાથી તૃપ્તિ પામે છે. તેથી (ગુવરિમા)
કે૦ ઉપરના એટલે નવ ગ્રૈદેયક તથા પાંચ અનુત્તરના દેવતાઓ તો
(અપ્પવિયારા) કે૦ અલ્પવિકારીવળાને લીધે વિષય સુખથી રહિત
હોવાથી (અણંતસુહા) કે૦ અનંત સુખવાળા છે. ॥ ૨૪૮ ॥

કથુ ડે કે—

જં ચ કામસુહ લોણ, જં ચ દિવ્ય મહાસુહ ॥

વીયરાયસુહસ્સેય-ણતભાગપિ નગ્ધડ ॥ ૨૪૯ ॥

અર્થ—(લોણ) કે૦ લોકમા (જ કામસુહ) કે૦ જે રામ
સુર ડે (ચ) ક૦ અને (જ) કે૦ જે (દિવ્ય મહાસુહ) કે૦ દેવ સગી
મહાસુર ડે ત સુર (વીયરાયસુહસ્સેય) ક૦ વીતરાગ ણટ્લે, રાગ-
દ્વેષ રહિત પણ પ્રભુના સુરના (ણતભાગપિ) ક૦ અનતા ભાગને
પણ (નગ્ધડ) ક૦ પામતા નથી અર્થાત્ પ્રભુને જે સુર ડે તેના
અનતમા ભાગનુ સુર દેવતાને પણ નથી ॥ ૨૪૯ ॥

હો દેવીઓની ઉત્પત્તિનુ સ્થાન ક' ડે

ઉગ્ગાઓ દેવીણ, કપ્પદુગ જા પરો સહસ્સારા ॥

ગમણાગમણ નત્થી, અપરઓ મુરણપિ ॥ ૨૫૦ ॥

અર્થ—(દેવીણ) કે૦ દેવીઓનુ (ઉગ્ગાઓ) ક૦ ઉગ્ગાનુ ત
(કપ્પદુગ જા) ક૦ ભુવનાનિયો આરંભી ઈજ્ઞાન દેવલોક મુગા
ડે તેથી ઉગ્ગા દેવલોકમા દેવીઓનુ ઉગ્ગાનુ નથી પરંતુ દેવતાના
ઉગ્ગા માટે સૌંદર્ય તથા ઈજ્ઞાન દેવલોકની અગમિગૃહિતા દેવીઓ
ઉગ્ગા દેવલોકમા જાય તા (પરો સહસ્સારા) કે૦ ઉગ્ગા સહ-
સાર દેવલોક મુગી જાય. ત્યાંથી ઉગ્ગા દેવલોકમા (ગમણાગ-
મણ નત્થી) ક૦ દેવીઓનુ જન્મ આવતુ નથી અને (અપરઓ
મુરણપિ) કે૦ અન્યુત દેવલોકથી ઉગ્ગા તો દેવતાઓનુ પણ
જન્મ આવતુ નથી. તેમજ નવ ગ્રંથાય તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનયામો
દેવતાઓને નીચે આસાન પ્રયોજન નથી તીર્થસ્થાન સ્થાપિત
અમર પણ પોતાના મ્યાનક રાગા પુત્રા નમસ્કારાદિ કર ડે

ચાલી દેવીઓ (આણય) કે० આનંદ દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી. ત્યાર પછી સમય સમય વધારતા જેટલામાં (પન્નાસા)
 કે० પચાસ પલ્લોપમ થાય તેટલા આયુષ્યવાલી દેવીઓ (આરણ
 દેવાણ) કે० આરણ દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય જાણવી
 ॥ ૨૫૩ ॥ (ઈસાણે) કે० ઈશાન દેવલોકમાં અપરિગ્રહિતા દેવી-
 ઓના (ચડ લલાવા) કે० ચાર લાલ વિમાન છે. તેમાં (માહિય
 પલિયાઈ) કે० જે દેવીઓનું માથે એક પલ્લોપમનું આયુષ્ય છે તે
 ઈશાન દેવલોકના દેવતાને જ ભોગ યોગ્ય જાણવી. ત્યાર પછી (સમય
 અહિય) કે० સમય સમય અધિક વધારતાં (જાર્મિ) કે० જે દેવી-
 ઓનું (જા પનર પાલ્ય ટિહ) કે० જ્યાં મુઠી પનર પલ્લોપમની
 આયુષ્ય સ્થિતિ થાય, (તાઓ) કે० તેટલા આયુષ્યવાલી દેવીઓ
 (માહિંદ દેવાણ) કે० માહેંદ્ર દેવલોકના દેવતાઓને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી ॥ ૨૫૪ ॥ (એણ કમેણ) કે० એ અનુક્રમે કરીને
 (સમયાહિયપલિયદસગબુઢીએ) કે० એક એક સમયથી આરંભીને
 દગ દગ પલ્લોપમની વૃદ્ધિ (ભવે) કે० હોય. જેથી પછીમ પલ્લો-
 પમ મુઠીના આયુષ્યવાલી દેવીઓ (લંત) કે० લાંતક દેવલો-
 કના દેવતાને ભોગ યોગ્ય જાણવી. પાંત્રીશ પલ્લોપમ મુઠીના આયુ-
 પ્યવાલી દેવીઓ (સહસ્સાર) કે० સહસ્રાર દેવલોકના દેવતાઓને
 ભોગ યોગ્ય જાણવી. પોસ્તાલીશ પલ્લોપમ મુઠીના આયુષ્યવાલી
 દેવીઓ (પાણય) કે० પ્રાણત દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી. અને (પણપન્ના) કે० પંચાવન પલ્લોપમ મુઠીના આયુ-
 પ્યવાલી દેવીઓ (અચ્ચુઅદેવાણ) કે० અચ્યુત દેવલોકના દેવ-
 તાને ભોગ યોગ્ય જાણવી. ॥ ૨૫૫ ॥

હવે છ લેઝ્યાનું સ્વરૂપ તથા દેવતાને કેટલી લેઝ્યા હોય તે કહેછે.

પંથાઓ પરિમટ્ટા, છ પુરિસા અડવિમજ્જયારંમિ ॥

જવૂતરુસ્મ હિટ્ટા, પરોપર તે વિચિતતિ ॥ ૨૫૬ ॥

અર્થ—(પંથાઓ) કે० માર્ગથી (પરિમટ્ટા) કે० મૂળ પ-
ડેગ (છ પુરિસા) કે० ૩ પુરુષા (અડવિમજ્જયારંમિ) કે०
અગ્નના મંથે (જવૂતરુસ્મ હિટ્ટા) કે० અગ્નિની નીચે ઉભા રહ્યા
અને (તે) કે० તે પુરુષો (પરોપર) કે० પરસ્પર (વિચિતતિ)
કે० વિચાર કરવા લાગ્યા ॥ ૨૫૬ ॥

નિમ્મૂલસ્રધમાલો-ગુચ્છેપકેપડિયમડિયાડ ॥

જહ એમિ ભાયા, તહ લેમાઓ નાયગ્ગા ॥ ૨૫૭ ॥

અર્થ—તેમા એક પુરુષ જાણના ફલની ઇચ્છાથી જાણના
ટક્ષને (નિમ્મૂલ) કે० મૂળમાંથી ડાળાદી નાસ્તવાનો વિચાર કરવા
લાગ્યો, ત્રીજો પુરુષ (સ્રધ) કે० ધડને તોડી પાડવાની ઇચ્છા
કરવા લાગ્યો, ત્રીજો પુરુષ (સાલો) કે० નાની ડાળોને ડેરી
નાસ્તવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો, ચોથો પુરુષ (ગુચ્છે) કે० માંચા
પાંચા ફળ લાગેલા ગુ છાને ડેરીવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો, પાંચમો
પુરુષ વૃક્ષ ઉપર લાગેલા (પકે) કે० પાંચા ફલોનેજ તોડવાની
ઇચ્છા કરવા લાગ્યો, અને છઠ્ઠો પુરુષ તો (પડિય સડિયાડ) કે०
નીચે સરી પડેલા ફલોને લેવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો (જહ)
કે० જેથી રીતે (એમિ) કે० ૪ છ પુરુષના (ભાગ) કે० સ્વાય
ભાગે થયા (તહ) કે० તેવા (લેમાઓ) કે० ૩ લેમાના ભાગ
(નાયગ્ગા) કે० જાણવા ॥ ૨૫૭ ॥

ણિદ્ધજિમુતવણ્ણામા, ગગ્ગયરીદ્ધ મમ્પ્પમા ॥

ગ્ગજણ વણ્ણ મકામા,લેમાઓ કણ્ઠ વણ્ણઓ ॥૨૫૮॥

अर्थ—(णिद्धजिम्बुतवण्णाभा) के० म्लिग्ध येवन्मान वर्ण-
वाली, (गवरयरीट्टमण्णभा) के० भेंमना शींग अथवा अरिण्ण-
न्नना समान कांतिवाली, (खंजण वण्ण संकामा) के० गाडाना
पेंडानी भेंमना वर्ण सरखी (कण्ठवण्णओ) के० कृष्णवर्णनी पहेंली
(लेसाओ) के० कृष्ण लेड्या जाणवी ॥ २५८ ॥

पल्लवासोय संकामा, चासपिच्छमण्णभा ॥

वेरुलीयरयणाभा, वण्णाओ, नीललेसाओ ॥ २५९ ॥

अर्थ—(पल्लवासोयसंकामा) के० अशोक वृक्षना पल्लव स-
मान कांतिवाली, (चासपिच्छमण्णभा) के० चाम पक्षीना पी-
च्छाना समान वर्णवाली, अने (वेरुलीयरयणाभा) के० बहुर्थर-
त्नना समान कांतिवाली वर्णथी नीललेसाओ के० बीजी नील
लेड्या जाणवी ॥ २५९ ॥

अलसीकुमुमाइवण्णाभा, जारिसीकोइलतलपीच्छच्छदा ॥

पारावयगीवममा, वण्णाओ काउलेसाओ ॥ २६० ॥

अर्थ—(अलसीकुमुमाइ वण्णाभा) के० अलसी पुष्प विंगे-
रेना सरखी कांतिवाली, (जारिसीकोइलतलपीच्छच्छदा) के०
जरसी अथवा कोयलना पीच्छना समान वर्णवाली, वली (पारा-
वयगीवसमा) के० पारेवाना कंट समान कांतिवाली वण्णाओ के०
वर्णथी (काउलेसाओ) के० बीजी कापोत लेड्या जाणवी ॥ २६० ॥

तेउलेसा भवे वण्णा, हिंगुलरागसन्निभा ॥

तरुणाइच्चसमाकंती, दीवसमा होइ सुअतुंडा ॥ २६१ ॥

अर्थ—(हिंगुलरागसन्निभा) के० हिंगलाना रंग सरखी, (तल-
णाइच्च समाकंति) के० उगता भूर्यना सरखी कांतिवाली, (दीव-

समा) रे० दीवा सरसी, (मुअलुडा) रे० पोषटनी चाच समान
 (वण्णा) रे० वर्णधी (तेउलेमा) के० चौथी तेजो लेख्या (भा)
 रे० श्रेष्ठ (होड) के० होय रे ॥ २६१ ॥

हगियालमज्जरागा, हरिदायममप्यभा ॥

मणामण कुसुम समा, वण्णाओ पहालेमाओ ॥२६२॥

अर्थ—(हगियाल मज्जरागा) रे० हस्तालना म यराग समान,
 (हरिदाय ममप्यभा) रे० हलदग्ना राग समान कातियाली, (म
 णामण कुसुम समा) रे० सरगवाना फुट समान (वण्णाओ) रे०
 वर्णधी पाचमी (पहालेमाओ) के० पहालेया जाणरी ॥ २६२ ॥

सुक्कलेमा भवे वण्णा, सरकुन्दममप्यभा ॥

खीररदुधमवला, मुत्ताहलहारययसमा ॥ २६३ ॥

अर्थ—(सखकुन्दममप्यभा) रे० नख तथा मोगराना पुन
 समान उज्ज्वल, (खीररदुधमवला) रे० क्षीर समुद्रना दुध स
 मान उज्ज्वल, तथा (मुत्ताहलहारययसमा) रे० मुत्ताफलना दार
 अथवा रूप्य समान (वण्णा) रे० वर्णधी (मुक्कलेमा) रे० उमी
 शुक्कलेया (भवे) रे० होय रे ॥ २६३ ॥

जह कडुओ तुवरसे, निवग्से कडुयरोहिणीयरसे ॥

एत्तोपि अणतगुणो रसे उ कण्हाण नायवो ॥२६४॥

अर्थ—(जह) रे० तेजा (कडुओतुवरसे) रे० कटुवी उ-
 रसेना रस दाय (निवग्से) रे० नीरराने रस होय, (कडुय
 रोहिणी यरसे) रे० कटुवी गलेना रस होय (एत्तोपि) रे०
 एताही पण (अणतगुणो) रे० अनतगुणो (रसे) रे० रसे

रस (कण्हाए) के० कृष्ण लेश्यानो (नायबो) के० जाणबो ॥२६४॥

जह तियगडुस्स य रसो, तिक्खो जह हत्थिपीप्पलीए य ॥

एत्तोवि य णंतगुणो, रसो उ नीललेस्साए ॥ २६५ ॥

अर्थ—(जह) के० जेवो (तियगडुस्स) रसो के० सुंठ पीपर अने मरीरूप त्रिकटुनो (तिक्खो) के० तीखो रस होय, (जह) के० जेवो (हत्थिपीप्पलीए) के० गजपीपरनो तीखो रस होय. एत्तोवि) के० एथी पण (अणंतगुणो) के० अनंतगुणो (रसो) के० तीखो रस (नीललेस्साए) के० नीललेश्यानो जाणबो. ॥ २६५ ॥

जह तरुणचूयरसो, कविट्ठ कच्चस्स वावि जाव रसो ॥

एतोवि अणंतगुणो, रसो य काओय लेसाओ ॥२६६॥

अर्थ—(जह) के० (तरुणचूयरसो) के० काचा आंवाना फलनो रस होय, (वावि) के० अथवा पण (कविट्ठ कच्चस्स) के० काचा कोठ फलनो (जाव रसो) के० जेवो रस होय, (ए-त्तोवि) के० एनाथी पण (अणंतगुणो) के० अनंतगुणो) के० अनंतगुणो (रसो) के० कषायलो रस (काओय) लेसाओ) के० कापोतलेश्यानो जाणबो. ॥ २६६ ॥

जह परिणयअंबरसो, पक्कविट्ठस्स वावि जारिसओ ॥

एत्तोवि अणंतगुणो, रसोय तेऊए नायबो ॥ २६७ ॥

अर्थ—(जह) के० जेवो (परिणय अंबरसो) के० पाकेला आंवाना फलनो रस होय, (वावि) के० अथवा (पक्कविट्ठस्स) के० पाकेला क फलनो (जारिसओ) के० जेवो रस होय.

(एत्तोवि) के० एनाथी पण (अणतगुणो) के० अनतगुणो (रसो)
 के० मीष्टरस (तेऊए) के० तेजो लेश्याનો (नायवો) के०
 जाणवो ॥ २६७ ॥

पम्हाए एरिसरमो, वरगारुणि आसराण जारिसओ ॥
 महुमेरगस्सव रसो, तत्तोविय होइ णतगुणो ॥ २६८ ॥

अर्थ—(पम्हाए) के० पद्मलेश्याનો (एरिसरसો) के० एवो
 रस છે. કરો છે / તે કહે છે. (વરગારુણિ) કે० શ્રેષ્ઠ મદિરાનો
 તથા (આસરાણ) કે० ત્રિવિધ આસનોનો (જારિસઓ) કે०
 જેવો રસ હોય છે. ગલી (મહુમેરગસ્સવ રસો) કે० મગ્ર તથા મૈત્રે-
 યમદિરાનો જેવો રસ છે, (તત્તોવિય) તેનાથી પણ (ણત-
 ગુણો) કે० અનતગુણો (પદ્મલેશ્યાનો રસ હોઈ) કે० હોય છે ॥ ૨૬૮ ॥

खज्जूर मुदीयरसो, खीररसो खडमकररसो वा ॥
 एत्तोवि अणतगुणो, रसो सुकाओ नायवो ॥ २६९ ॥

અર્થ—જેવો [खज्जूरमुदीयरसो] કે० खजूर અને द्राखનો
 रस होय, તેમજ જેવો (खीररसो) કે० दुधનો रस होय, या के०
 अथवा जेषा (खडमकररसो) के० खाद અને मारुतનો रस होय,
 (एत्तोवि) के० एनाथी पण (अणतगुणो) के० अनतगुणो (रसो)
 के० मीठो रस (सुकाओ) के० शुक्कलेश्याનો (नायवो) के०
 जाणवो ॥ २६९ ॥

हवे लेश्याનો स्पર્શ केरो होय ? ते रुहे ते

किण्हा न ला काऊ,तिन्निवि फामो य अप्पमत्थाओ ॥
 गोजिप्भकरवय तओ,णतगुणो होइ फामो य ॥ २७० ॥

અર્થ—(કિણ્હા નીલા કાઝ) કે० કૃષ્ણલેહ્યા, નીલલેહ્યા અને કાપોતલેહ્યા, (તિન્નિવિ ફાસોય) કે० એ ત્રણે લેહ્યાનો પળ સ્પર્શ [અપ્પમથાઓ] કે० માઠો જાણવો. જેવો (ગોજિપ્પ કાવય) કે० ગાયત્રી જિમ્મ અને કરવત, (તઓ) કે० તેથી (અણંતગુણો) કે० અનંતગુણો (ફાસો) કે० એ ત્રણે લેહ્યાનો સ્પર્શ [હોઈ] કે० હોય છે. ॥ ૨૭૦ ॥

તેઝ પમ્હા સુકા પમત્થલેસાઓ એરિસો ફાસો ॥

વુરનવળીયસિરીસો, પંતગુણો હોઈ તત્તોવિ ॥ ૨૭૧ ॥

અર્થ—(તેઝ પમ્હા સુકા) કે० તેજોલેહ્યા, પદ્મલેહ્યા અને શુક્લેહ્યા, એ ત્રણ સારી લેહ્યા છે. તેના (એરિસો ફાસો) કે० એવો સ્પર્શ હોય છે. કેવો હોય છે ? તા કે० (વુરનવળીયસો) કે० વુરનામની વનરપતિ તથા માલવણ અને શિરીષના ફુલ મરવો જે સ્પર્શ છે. (તત્તોવિ) કે० તેનાથી પણ એ ત્રણ લેહ્યાનો (અણંતગુણો) કે० અનંતગુણો શ્રેષ્ઠ સ્પર્શ (હોઈ) કે० છે. ॥ ૨૭૧ ॥

હવે દેવતાને કહી કહી લેહ્યા હોય ? તે દોઢ ગાંથાથી કહે છે.

કિણ્ણા નીલા કાઝ, તેઝ પમ્હા ય સુકલેસાઓ ॥

ભવળવળ પદમચલેસ, જોઈસકપ્પદુગે તેઝ ॥ ૨૭૨ ॥

કપ્પતિય પમ્હલેસા, લંતાઈસુ સુકલેસ હંતિ સુરા ॥

અર્થ—(કિણ્ણા) કે० કૃષ્ણલેહ્યા, (નીલા) કે० નીલલેહ્યા, (કાઝ) કે० કાપોતલેહ્યા, (તેઝ) કે० તેજોલેહ્યા, (પમ્હા) કે० પદ્મલેહ્યા, ય કે० અને (સુક) કે० શુક્લેહ્યા. એ છ (લેસાઓ) કે० લેહ્યા જાણવી. જીવ તથા કર્મનો જેણે કરી સંવંધ થાય તે લેહ્યા કહેવાય છે. તેના દ્રવ્યલેહ્યા અને ભાવ-

લેણ્યા એા એ મેદ છે. આત્માને કૃષ્ણ પીત ત્રિનેર દ્રવ્યપુદ્ગલ સયોગ તે દ્રવ્યલેણ્યા, તથા શુભાશુભ પરિણામ તે ભાગલેણ્યા એ અપ્રિયાર આગલ નારકીના અપ્રિયારમા કહેશે. (ભવળવળ) ક૦ ભગનપતિ તથા વ્યવસ્થા દેવતાને (પદ્મ ચડલેસ) ક૦ પહેલી ચાર એટલે કૃષ્ણ નીલ કાપોત અને તેજો એ ચાર લેણ્યા હોય છે ત્યા પરમાગમીને એક કૃષ્ણલેણ્યા હોય છે, અને (જોડસરખાદુગે) ક૦ જ્યોતપી તથા પહેલા એ દેવલોકને ત્રિષ (ત્રેડ) ક૦ તેજોલેણ્યા હોય છે ॥ ૨૭૨ ॥ તે ઝરના (રુપતિય) ક૦ સનત્કુમાર માદ્ર અને વ્રહ્મ એ ત્રણ દેવલોકને ત્રિષે (પદ્મ લેસા) ક૦ એક પદ્મ લેણ્યા હોય છે. તથા (લતાડસુ) ક૦ લાતર દેવલોકથી આરમ્ભી ઝરના સર્વ લોકને ત્રિષે (મુરા) ક૦ દેવતા (મુકલેસ) ક૦ શુકલેણ્યાવાલા (હુતિ) ક૦ હોય છે

ભગવાતિ વ્યવસ્થા અને જ્યોતપી દેવોના શરીરનો વર્ણ પ્રથમ દેવોના અપ્રિયારમા કથા છે અર્થિં તેમાનિક દેવોના શરીરનો વર્ણ અર્ધી ગાયાવી કહે છે

કળગામ પડમકેસર-વન્ના દુસુતિસુ ઝવરિ ધવલા ॥૨૭૩॥

અર્થ—સાગમ અને ઈશાન એ (દુમુ) ક૦ દેવલોકમાં દેવતાના શરીર (કળગામ) ક૦ ગતા મુવર્ણ સમાન વાતિવાલા જાણવા. તથા સનત્કુમાર માદ્ર અને વ્રહ્મ એ (તિમુ) ક૦ ત્રણ દેવલોકના દેવતાના શરીર (પડમકેસર વન્ના) ક૦ રમલના કેસાના જેવા વર્ણવાલા જાણવા અને (ઝવરિ) ક૦ તે ઝરના સર્વ દેવલોકના દેવતાના શરીર (ધવલા) ક૦ ઝજ્જલ વર્ણવાલા જાણવા ॥ ૨૭૩ ॥

દેવ દેવતાના આદ્યાનુ તથા શ્વામીશ્વામનુ સ્વરૂપ કહે છે.

दसवासमहस्साइं, जहन्नमाउं धरति जे देवा ॥

तेमिं चउत्थाहारो. मत्तहिं थोवेहिं ऊमामो ॥ २७४ ॥

अर्थ—भवनपति तथा व्यंतर देवोंमां (जे देवा) के० जे देवता (दसवामसहस्साइं) के० दस हजार वर्षनुं (जहन्नमाउं) के० जयन्य आयुष्य (धरति) के० धाम्ण करे छे. (तेमिं) के० ते देवताने (चउत्थाहारो) के० चौथ पल्ली एटले एक अहोरात्रीने आंतरं आहारनी इच्छा होय. अने ते इच्छा मनोहर पुद्गलोधी पूर्ण करे. तथा तेमने (मत्तहिं) थोवेहिं) के० सान स्तोकं करीने (ऊमामो) के० एक श्वासोश्वास होय. ॥ २७४ ॥

हवे पूर्वें कहैला स्तोकनुं प्रमाण कहै छे.

आहिवाहिविमुक्कस्म, नीसामूस्मास एगगो ॥

पाणु सत्त इमो थोवो, सोवि सत्तगुणो लवो ॥ २७५ ॥

अर्थ—(आहि) के० आधि ते मननी पीडा अने (वाहि) के० व्याधि ते शरीरनी पीडा. ते बन्ने पीडाधी (विमुक्कस्म) के० मुक्त ययेला एवा पुरुषनो (एगगो) के० एक एवो (नीसामू-स्मास) के० श्वासोश्वास ते (पाणु) के० एक प्राण कहीये. अने (सत्त इमो) के० एवा सान प्राणे (थोवो) के० एक स्तोक कहीये. (सोवि सत्तगुणो) के० तेवा सान स्तोके (लवो) के० एक लव थाय ॥ २७५ ॥

हट्टस्स अणवगल्लस्स, निरुवकट्टस्स जंतुणो ॥

पगे उसासनिस्सासे, एसो पाणुत्ति वुच्चइ ॥ २७६ ॥

अर्थ—(हट्टस्स) के० हर्षवंत, [अणवगल्लस्स] के० उद्वेग

રહિત અને (નિરવકટસ્ત) કે० રોગ રહિત એવા (જતુણો) કે०
પ્રાણીનો (એગ ઝસાસનિસાસે) કે० એક શ્વામોશ્વાસ (એસો)
કે० એ (પાણુત્તિ ઘુચ્છ) કહેવાય છે. ॥ ૨૭૬ ॥

એગા કોડિ સતસટ્ટી, લક્ષા સતહત્તરી સહસ્સા ય ॥
દોય સયા સોલહિયા, આવલિયા ઇગમુહુત્તેણ ॥૨૭૭॥

અર્થ—(એગા કોડી) કે० એક ક્રોડ, (સતસટ્ટી લક્ષા)
કે० સદસડ લાખ (સતહત્તરી સહસ્સાય) કે० સત્યોતેર હજાર,
(દોય સયા) કે० અને (સોલહિયા) કે० શોલ અગ્રિક
એટલી (આવલિયા) કે० આવલિકા (ઇગમુહુત્તેણ) કે० એક-
મુહૂર્તમા થાય છે ॥ ૨૭૭ ॥

લગ્મત્તહત્તરીએ, હોઈ મુહુત્તો ઇમમિ ઝમાસા ॥
મગનીસસયતિહુત્તર, તોસગુણા તે અહોરત્તે ॥ ૨૭૮ ॥

અર્થ—એસો પચોતેરમી ગાયમાં ઓગળવચાસ શ્વામીશ્વાસે
એક લગ્મ વળો ઝ તેગા (લગ્મત્તહત્તરીએ) કે० સત્યોતેર લગ્મે (મુ
હુત્તો હોઈ) કે० એક મુહુત્ત થાય છે અને (ઇમમિ) કે० એક
મુહૂર્તમા [મગનીસસય તિહુત્તર] કે० સાઢગ્રીસ સો અને તહોતેર
(ઝમાસા) કે० શ્વાસોશ્વાસ થાય હો ગ્રીસ મુહૂર્તે અહોરાત્રી
થાય છે માટે સાઢગ્રીસ મો અને તહોતેરને (તોસગુણા) કે० ત્રીસ-
ગુણા કરીયે ત્યાર (અહોરત્તે) કે० એક અહોરાત્રામા (તે) કે०
તે શ્વામોશ્વાસ વળા થાય । તો કે- ॥ ૨૭૮ ॥

એગ વ સયમહસ્ત, ઝસાસાણ તેર મહસ્મા ય ॥
નઝયમણ અહિયા, દિવમનિમિ હુતિ તિન્નેયા ॥૨૭૯॥

અર્થ—(એક સમ્મતસ્યં) કે૦ એક લાખ. (તેરસહસ્ત્રા. કે૦ તેર હજાર (ય) કે૦ અને (નડયમણં આદ્યા) કે૦ એક ને તેવું અધિક પટલા (ડ્રમાસાણં) કે૦ ધામોધાસની મંદા (દિવમનિસિ) કે૦ રાત્રિ અને દિવમ મલીને (હંતિ) કે૦ થાય છે. એમ (વિનેયા) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૭૦. ॥

માસેવિ ય ડ્રમામા, લક્ષ્વા તિતીમ મહમ પગનડૈ ॥
મત્તમયાઈં જાણહ, કહિયાઈં પુવસૂરીહિં ॥ ૨૮૦ ॥

અર્થ—(ય) કે૦ વલી (માસેવિ) કે૦ એક મામને વિને (ડ્રમામા) કે૦ તે ધામોધાસ (લક્ષ્વાતિતીમ) કે૦ તેત્રીજા લાખ (મહસપ્પનનડૈ) કે૦ પંચાણું હજાર, અને (મત્ત મયાઈં) કે૦ માત્ર સો થાય. એમ (પૂવસૂરીહિં) કે૦ પૂર્વના આચાર્યોએ (કહિયાઈં) કે૦ કર્યું છે. તે (જાણહ) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૮૦ ॥

ચત્તારી ય કોડિઓ, લક્ષ્વા મત્તેવ હંતિ નાયવા ॥
અડયાલીસ સહસ્ત્રા, ચારિસયા એગ વરિસેગં ॥૨૮૧॥

અર્થ—(ય કે૦ વલી (ચત્તારી કોડિઓ) કે૦ ચાર કરોડ (લક્ષ્વા મત્તેવ) કે૦ સાત લાખ (અડયાલીસ સહસ્ત્રા) કે૦ અડતાલીસ હજાર અને (ચારિસયા) કે૦ ચાર સો ઉપર પટલા ધાસોધાસ (એગ વરિસેગં) કે૦ એક વર્ષ (હંતિ) કે૦ થાય છે. એમ (નાયવા) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૮૧ ॥

ચત્તારી કોડિસયા, કોડીઓ મત્ત લક્ષ્ અડયાલા ॥
ચત્તાલીસ સહસ્ત્રા, વાસસા હંતિ નાયવા ॥ ૨૮૨ ॥

અર્થ—(ચત્તારી કોડિ સયા) કે૦ ચાર સો કરોડ. (કો-

દીઓ સત્ત) કે० સાત કોડ, (લક્ષ અડચાલા) કે० અડ
તાલીસ લાલ, (ચતાલીસ સહસ્તા) કે० ચાલીસ હજાર પટલા
શ્વાસોશ્વાસ (વાસસપ) કે० સો વર્ષ કૃતિ કે० થાય છે તે (ના
યલા) કે० જાણવા ॥ ૨૮૦ ॥

લક્ષ્મં તેર મહસ્મા, નડયમયં અયરમલયાદેવે ॥

પલ્લેહિ કુમાસો, વામમહસ્સેહિં આહારો ॥ ૨૮૩ ॥

અર્થ—મનુષ્યને પર અહોરાત્રિયા (લક્ષ) કે० એક લોભ
(તેર સહસ્તા) કે० તેર હજાર અને (નડયસય) કે० એક સો
નેત્રુ, પટલા શ્વાસોશ્વાસ થાય, પરતુ (દેને) કે० દેવતાને ત્રિપ
(અયરસલયા કે० સાગરોપમની માન્યાયે કરીને પટલે જે દેવતાને
જેટલા સાગરોપમનુ આપુલ્ય હોય તે દેવતાને તેટલા (પલ્લેહિં) કે०
પલ્લવડે કરીને (કુમાસો) વાસોશ્વાસ હોય તે અને (વામ-
મહસ્સેહિં) કે० તેટલા હજાર ત્રણ (આહારો) કે० આહાર હોય
તે. દૃષ્ટાત જેમ મર્યાદિમિદિના દેવતાને તેત્રીંગ સાગરોપમનુ આપુલ્ય
છે તો તેમને તેત્રીંગ પરવાડીયે એક શ્વાસોશ્વાસ થાય અને તેત્રીંગ
હજાર વર્ષે આહારની કૃતિ થાય તે ॥ ૨૮૩ ॥

જે દેવતાનું ટન હજાર રૂપંથી ઉપર અને પર સાગરોપમની
વાડક ઓછુ આપુલ્ય હોય તે દેવતાના આહાર અને શ્વાસોશ્વાસનુ
પાલ્પાન કદ છે

દમવામ મહસ્મુવરિ, મમયાઈ જામમાગર કુગ ॥

દિવમ મુહુત્તપહુત્તા, આહારમામ મેમાળ ॥ ૨૮૫ ॥

અર્થ—તે દેવતાનુ (દમવામ મહસ્મુવરિ) કે० ટન હજાર
રૂપ ઉપરાંત (મમયાઈ) કે० એક મમળી રાગના (જામમાગર

ભયરૂવો) કે૦ સચિત્ત અચિત્ત અને સચિત્તાચિત્ત એટલે મિથ્ર
 એમ ત્રણ પ્રકારનો (આહાર) કે૦ આહાર હોય છે. (તદ્દા) કે૦
 તેમજ (સદ્વનરાણં) કે૦ સર્વ મનુષ્યોને પણ ત્રણ પ્રકારનો આહાર
 હોય છે. (ચ) કે૦ અને (મુરનેરદ્યાણ) કે૦ દેવતા તથા નાર-
 કીને (અચિત્તો) કે૦ અચિત્ત આહાર હોય છે. ॥ ૨૮૮ ॥

આભોગાનાભોગા, મન્વેસિં હોઈ લોમઆહારા ॥

નિરયાણં અમણુન્નો, પરિણમઈ મુરાણ સમણુન્નો ॥ ૨૮૯ ॥

અર્થ-જેમ વર્ષાકાલમાં ગીતલ પુટલનો સ્પર્શ થવાથી વહુમૂત્ર
 પ્રસવે, તેમ સર્વ જીવોને અપર્યાપ્તાવસ્થામાં તો અજાણપણે આહાર
 પરિણમે, પરંતુ પર્યાપ્તાવસ્થાએ (સન્વેસિં) કે૦ સર્વે જીવોને કોઈ
 વચ્ચે (લોમઆહારો) કે૦ લોમાહાર (આભોગ) કે૦ જાણતાં
 અને કોઈ વચ્ચે (અનાભોગ) કે૦ અજાણતાં (હોઈ) કે૦ હોય
 છે. તેમાં એકેન્દ્રિયને તથા સમુર્ચ્છિમ મનુષ્યને મનરહિતપણાને લીધે
 સર્વથા અજાણતાંજ આહાર પરિણમે છે. વલી (નિરયાણં) કે૦ નાર-
 કીને અશુભકર્મના ઉદયથી (અમણુન્નો) કે૦ અમનોજ્ઞ એટલે મનને
 સારો ન લાગે તેવો આહાર (પરિણમઈ) કે૦ પરિણમે છે અને
 (મુરાણં) કે૦ દેવતાઓને શુભકર્મોદયથી (સમણુન્નો) કે૦ મનોજ્ઞ
 એટલે મનને સારો લાગે તેવો આહાર પરિણમે છે. ॥ ૨૮૯ ॥

હવે નારકી નિર્થિચ તથા મનુષ્યને આહારનું કાલ માન એટલે
 અંતર કહે છે.

તહ વિગલનારયાણં, અંતમુહુત્તો સ હોઈ ઉક્કોસો ॥

પંચિંદિતિરિનરાણં, સાહાવિય છઠ્ઠ અટ્ઠમઓ ॥ ૨૯૦ ॥

અર્થ-(તહ) કે૦ તેમજ (વિગઝ) કે૦ વેઈંદ્રિ તેઈંદ્રિ અને ચડ-

રદિ તથા (નારયાણ) કે૦ નારકી એનુ અતર જીવોને એક વાર
 આહાર લીધા પછી (સ્કોમો) કે૦ સ્ક્રુષ્ટી (અતમુહુર્તો)
 કે૦ એક અંતમુહુર્ત ગયા પછી (સ) કે૦ આહારની ઇચ્છા (હેડ)
 કે૦ હોય છે. પૃથ્વીમાયાદિ એકેન્દ્રિય જીવોને તો આહારની ઇચ્છા
 નિરતર સદા રહે છે. વલી (પચ્ચિદિતિરિ) કે૦ પચ્ચેન્દ્રિય તિર્યચને
 (સાહાવિઓ) કે૦ સ્વાભાવિક એટલે રોગાદિકના કારણ વિના
 સ્ક્રુષ્ટી (છટ્ટ) કે૦ વે અહોરાત્રિને અતરે આહારની ઇચ્છા થાય
 અને (નરાણ) કે૦ મનુષ્યને સ્ક્રુષ્ટી (અઘમઓ) કે૦ ત્રણ
 અહોરાત્રિને આતરે આહારની ઇચ્છા થાય આ આહારનુ અતર દેવ-
 કુરુ ઉત્તરેકુરુ ભગત અને દેવવતમા પમ મૂસમાકાલે ત્રણ પલ્યોપ-
 મના આયુષ્યવાલા તિર્યચ અને મનુષ્ય આશ્રી જાણવું. ॥ ૨૯૦ ॥

હે આહારક તથા અનાહારક જીવો કયા ? તે કહે છે

વિગ્ગહગદ્માવન્ના, કેવલિણો સમુદ્ધયા અજોગી ય ॥

સિદ્ધા ય અણાહારા, સેસા આહારગા જીવા ॥ ૨૯૧ ॥

અર્થ—જે જીવો સમશ્રેણીમૂકીને વિદિશાયે ઉત્પન્ન થાય
 તે (વિગ્ગહગદ્માવન્ના) કે૦ વિગ્ગહગતિને પામેલા જીવો
 ચાર સમય મુઠી, અનાહારી હોય આઠ સમય પ્રમાણ કેવલી સમુદ્-
 ધાત છે તેમા ત્રીજે ચોથે અને પાંચમે સમયે કેવલ કાર્મણ કાય-
 યોગી હોય તેમા (કેવલિણો સમુદ્ધયા) કે૦ કેવલ સમુદ્ધાત કરતા
 કેવલી ભગવતો ત્રણ સમય મુઠી, તેમજ (અજોગી ય) કે૦ શીલેશી
 કરણ કરના અયોગી નામના ચોદમે ગુણ ઢાળે રહેલા જીવો અતર
 મુહુર્ત મુઠી, (ય) કે૦ અને (સિદ્ધા) કે૦ આઠ કર્મનો ફાય
 કરી સિદ્ધ થયેલા જીવો અનત કાલ મુઠી (અણાહારા) કે૦
 અનાહારક જોળયા અને (સેસા) કે૦ તે વિના યીજા (જીવા)

કેં જીવો (આહારગા) કેં આહારક જાણવા. ॥ ૨૯૧ ॥

હવે દેવતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે.

કેસદ્દિ મંસ નહ રોમ-રુહિર વસ ચમ્મ મુત્ત પુરિસેહિં ॥

રહિયા નિમ્મલદેહા, સુગંધનિસ્સાસ ગયલેવા ॥૨૯૨॥

અર્થ—સર્વે દેવતા પૂર્વ ભવમાં કરેલાં શુભકર્મના ઉદયથી (કેસ) કેં કેશ, (અદ્દિ) કેં હાડકાં, (મંસ) કેં માંસ, (નહ) કેં નહ, (રોમ) કેં સંવાડા, (રુહિર) કેં રુધિર, (વસ) કેં ચરવી, (ચમ્મ) કેં ચામડી, (મુત્ત) કેં મુત્ર અને (પુરિસેહિં) કેં વિષ્ટા. એટલી વસ્તુએ કરીને (રહિયા) કેં રહિત. તથા (નિમ્મલદેહા) કેં નિર્મલ શરીરવાળા, (સુગંધ નિસ્સાસ) કેં કપૂર તથા કસ્તુરીના સમાન શ્વાસવાળા અને (ગયલેવા) કેં રજ પરસેવાદિકના લેપરહિત હોય છે. ॥ ૨૯૨ ॥

અંત મુહુત્તેણં ચિય, પજ્જત્તા તરુણપુરિસસંકાસા ॥

સંવંગભૂસણ ધરા, અજરા નિરુયા સમા દેવા ॥૨૯૩॥

અર્થ—બલી ઉત્પન્ન થયા પછી (અંતમુહુત્તેણં) કેં એક અંતર મુહૂર્તમાં (ચિય) કેં નિશ્ચે (પજ્જત્તા) કેં પૂર્ણ પર્યાપ્તિ-વાળા થઈને (તરુણપુરિસસંકાસા) કેં યુવાન પુરુષ સરખા, (સંવંગ ભૂસણધરા) કેં સર્વાંગે આભૂષણને ધારણ કરનારા, (અજરા) કેં નિત્ય યુવાવસ્થાવાળા, (નિરુયા) કેં રોગરહિત, અને (સમા) કેં સમચતુરસ્ર સંસ્થાન વાળા (દેવા) કેં દેવતા છે, શ્રીજીવાભિગમસૂત્રના અભિપ્રાયથી કોઈક એમ કહે છે કે—દેવતા આભરણ તથા વસ્ત્ર રહિત છે, પરંતુ તે ઉત્પત્તિ સમયે જ જાણવા. કારણ ઉત્પત્તિ સમયે ઉત્પન્ન થયા પછી અભિવેક સભાયે સ્નાન

रुद्र, अल्कार सभाये अल्कार पहरे, व्यवसाय सभाये पुस्तक
वाची धार्मिक उपयोग लहे, पछी मृगमा सभाये सिद्धायतनने विष
जिनप्रतिमाने पूजे छे, माट देवता उत्पत्तिममएज वस्त्राभूषण रहित
होय छे ॥ २०३ ॥

अणिमिसनयणा मण-कज्ज साहणा पुप्फदाम

अमिलाणा ॥

चउरगुलेण भूमि, न छियति सुरा जिणा व्रिति ॥ २९४ ॥

अर्थ—(अणिमिसनयणा) के० देवशक्तिना कारणे अनिमेष
नेत्रमाला, (मणकज्जसाहणा) के० मनपी सर्ग फार्यने करनारा
(पुप्फदामअमिलाणा) के० कठमा प्रफुल्लित पुष्पमाला जेयनी
करमाय नटि एवा देवता कोड कारणे मनुष्य लोरमा आध्या
उता (चउरगुलेण) ४० चार अगुलबडे (भूमि) ४० पृथ्वीने
(न छियति) के० सर्ग करना नथी, अपात् पृथ्वीपी चार
आगुल उचा उभा रह छे एम (जिणा व्रिति) के० जिनेश्वर
फह छे ॥ २०४ ॥

इये देवता मनुष्यलोकां कया कारणे आवे ते कह छे

पंचसु जिणकल्लाणेषु, चेव महारिमितवाणुभावाओ ॥

जम्मंतरनेहेण य, आगच्छति सुग इहय ॥ २९५ ॥

अर्थ—(पंचसु जिणकल्लाणेषु) के० नीरकरना जन्मादिय
पाच कल्याणवने रिा, तथा (महारिमितवाणुभावाओ) के०
महोटा कृषिभोना तपना प्रयागथी, (य) के० वनी (जम्मन्त
नेहण) के० जन्मानगना स्नेह करीने, (जेम स्नेहथी) आलम्बटना

पिता अथवा गीपथी सगम देवता आव्यो हतो तेम) एवा कार-
णथी (मुरा) के० देवता (इहयं) के० अहियां (आगच्छंति)
के० आवे छे. ॥ २९५ ॥

देवता कारण विना मनुष्यलोकमां केन न आवे ? ते कहें छे.

संकंतदिवपेमा, विसयपसत्ता समत्तकत्तव्वा ॥

अणहाणमणुयकज्जा, नरभवमसुहं न इति मुरा ॥ २९६ ॥

अर्थ—उत्पन्न थया पल्ली तुरत देवांगनानो जेमना हृदयमां
(संकंत दिव्व पेमा) के० दिव्यप्रेम प्रसरी रहलो छे एवा, तथा
(विसयपसत्ता) के० देवांगनानी साथे स्पर्श गीतादिक विषयमां
आसक्त थयेला, वली (समत्तकत्तव्वा) के० जेमना स्नान वनवि-
हार नाटक विलोकन विंगरे देवकार्य पूरा थया नथी एवा, अने
(अणहीणमणुयकज्जा) के० देवताने मनुष्याधिन कांड कार्य नथी
एवा कारणने लीधे (मुरा) के० देवता (असुहं) के० दुर्गमय
एवा (नरभवं) के० मनुष्यलोकने विषे (न इति) के० आवता
नथी ॥ २९६ ॥

चत्तारि पंच जोयण, सयाइ गंधो य मणुयलोगस्स ॥

उहं वच्चइ जेणं, न हु देवा तेण आवंति ॥ २९७ ॥

अर्थ—जेणं के० जेकारणमाटे मणुयलोगस्स के० मनुष्यलोक
संवंधी मृतकशरीर तथा मूत्र पुरिस विंगरेनो (गंधो य) के० दुर्गंध
(चत्तारि पंच जोयण सयाइ) के० चारसो पांचसो योजन
(उहं वच्चइ) के० उंचे जाय छे (तेण) के० तेकारणमाटे (देवा)
के० देवता (हु) के० निधे आ मनुष्य लोकमां (न आवंति)
के० आवता नथी. २९७

હવે દેવતાને ભવમન્યયિક અવધિજ્ઞાનનુ સ્તેવ કહે છે

દોકળ્પ પદમપુદવિ, દો દો દો વીય તડયગં ચડયિં ॥
ચડ ઉવરિમ ઓહીએ, પામતિ પચમં પુદવિં ॥ ૨૯૮ ॥

અર્થ—(દોકળ્પ) કે૦ પેહલા બે દેવલોકના ઉત્કૃષ્ટઆયુષ્ય-
વાળા દેવતા અવધિજ્ઞાનથી (પદમપુદવિ) કે૦ પહેલી નરક પૃથ્વી
મુખી દેવે છે. તેડપગના (દો) કે૦ મનલુમાર અને માહેદ્ર દેવ
લોકના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવતા (વીય કે૦ વીજી શર્કરમ
મામુખી દેવે તે ઉપરના ઘાસ અને લાતક પે દેવલોકના ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્યવાળા દેવતા (તડયગ) કે૦ શ્રીજી વાલુકામમામુખી દેવે.
તે ઉપરના શુક અને સહસ્રાર દેવલોકના દેવતા (ચડયિં) કે૦
ચોથી પદમમામુખી દેવે તેના (ઉવરિમ) કે૦ ઉપરના (ચડ)
કે૦ આનત પ્રાણત આરણ અને અન્યુત પ ચાર દેવલોકના દેવતા
(ઓહીએ) કે૦ અવધિજ્ઞાનથી (પચમં પુદવિં) કે૦ પાંચમી ધ્રુમ
મમા નરક પૃથ્વી મુખી (પામતિ) કે૦ દેવે છે અહિં એટલું વિશેષ
કે આનત પ્રાણતના દેવતાથી આરણ અન્યુત દેવલોકના દેવતા
પાંચમી પૃથ્વીના પ્રતરે અતિવિશુદ્ધ પર્યાયવત દેવે એવીરીતે જ્યા
જ્યા બે બે જોડલા છે ત્યા પહ્લાયથી થીજો મુવિશેષ દેવે ધમ
જાણવું ॥ ૨૯૮ ॥

છઠ્ઠિં છગેવિજ્ઞા, મત્તમિર્ડયરે અણુત્તર મુગ ઉ ॥
કિંચૂળલોગનાલિ, અમાવદોવુદહિ તિરિય તુ ॥૨૯૯॥

અર્થ—ઘ્રણ નીચેના અને ઘ્રણ મંચના પમ (છગવિજ્ઞા) કે૦
છ ગ્રેયેષકના દેવતા અવધિજ્ઞાનથી (છઠ્ઠિં) કે૦ છઠ્ઠી તમમમા
મુખી દેવે અને (ઈયર) કે૦ ઉપગના ઘ્રણ ગ્રેયેષકના દેવતા (મત્તમિ)

કે० સાતમી નરકશ્રેણી મુથી દેશે. (૩) કે० વલી (અનુત્તર મુરા) કે० પાંચ અનુત્તર નિવાસી દેવતાઓ (કિંચુળલોગનાર્લિ) કે० કાંદક ડાળી પંચામ્નિકાયરૂપ ચંદ્રરાજર્પમાણ લોકનાલને દેશે અને ઉંચે પોતાના વિમાનની ધ્વજા મુથી દેશે. (તુ) કે० વલી (તિરિયં) કે० તિર્લું (અસંખ્યવીરુદાદિ) કે० અસંખ્યાતા ઢીપ સમુદ્ર મુથી દેશે ॥ ૨૯૯ ॥

વહુયયરં ઉવરિમગા, ઉદ્દં મ વિમાણ ચૂલિયધયાઈ ॥

ઝળદ્ધસાગરે સંખ-જોયણા તપ્પરમમંસ્વા ॥ ૩૦૦ ॥

અર્થ—(ઉવરિમગા) કે० ઉપર ઉપરના દેવલોકના દેવતા તિર્લું (વહુયયરં) કે० અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા ભેદેકરી અધિકું અધિકું દેશે. અને (ઉદ્દં) કે० ઉચું (સવિમાણ ચૂલિયધયાઈ) કે० પોતાના વિમાનની ચૂલિકાની ધ્વજા મુથી દેશે. અથવા (ઝળદ્ધસાગરે) કે० અર્દ્ધસાગરોપમથી ઓછા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવતા (સંખ જોયણા) કે० તિર્લું સંખ્યાતા યોજન મુથી દેશે અને (તપ્પરં) કે० અર્દ્ધ સાગરોપમથી અધિક આયુષ્યવાળા દેવતા તિર્લું (અસંસ્વા) કે० અસંખ્યાતા યોજન મુથી દેશે. ॥ ૩૦૦ ॥

પળવીસં જોયણ લહુ, નારય ભવણ વગ્ગ જોઈ કપ્પાણં ॥

ગેવિજ્જણુત્તરાણ ય, જહસંખં ઓહિ આગારા ॥ ૩૦૧ ॥

અર્થ—દશહજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા ભુવનપતિ અને વ્યંતર દેવતા (લહુ) કે० જગન્ન્યથી (પળવીસં જોયણ) કે० પચીસ યોજન મુથી દેશે. અહિં તાત્પર્ય એ છે કે—દશે ભુવનપતિ જગન્ન્યથી તો પચીસ યોજન દેશે અને ઉત્કૃષ્ટથી અસુર કુમાર નિકાયના દેવતા અસંખ્યાતા ઢીપસમુદ્ર દેશે તથા નવ નિકાયના દેવતા સંખ્યાતા

યોજનના અવધિ ક્ષેત્રવાળા હોવાથી સરયાતા દ્વીપસમુદ્ર મુખી દેસે
 જ્યોતષી દેવતા જગન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ મરયાના યોજનના અવધિ ક્ષેત્ર
 વાળા હોવાથી સંરયાતા દ્વીપસમુદ્ર દેસે, વ્યતરદેવતા જગન્યથી
 પચીસ યોજન દેસે અને ઉત્કૃષ્ટથી સરયાતા યોજનના અવધિ ક્ષેત્ર-
 વાળા હોવાથી સરયાતા દ્વીપસમુદ્ર દેસે

દે ગાથાનો પાછળ ત્રણ પંતીથી નારકી દેવતા તિર્યચ અને
 મનુષ્યના અવધિજ્ઞાનનું સ્થાન કહ છે

૧ (નારય) કે૦ નારકી, ૨ (ભવણ) કે૦ ભવનપતિ, ૩
 (વણ) કે૦ વ્યતર, ૪ (જોડ) કે૦ જ્યોતષી, ૫ (કપ્પાણ)
 કે૦ ચાર દેવલોચ, ૬ (ગંધિજ્ઞ) કે૦ નવગ્રંથેયક, ૭ (અણુત્તરાણય)
 કે૦ પાંચ અનુત્તર ઇ સાતના (જહમર) કે૦ યથાસરયાયે કરીને
 (ઓહિ આગાર) કે૦ અવધિજ્ઞાનના આકાર પદ્ધતિ સ્થાન
 કહ છે ॥ ૩૦૧ ॥

તપ્પાગારે પલ્લગ, પડહગ બ્રહ્મરિ મુહગ પુષ્ક જવે ॥
 તિરિયમણુણુ ઓહી, નાનાવિહ સદ્ધિઓ ભણિઓ ॥૩૦૨॥

અર્થ—નારકીનું અવધિજ્ઞાન (તપ્પાગાર) કે૦ પાણી ડગર
 તરવાના ત્રાપાને આકાર, શ્રુતનપતિનું અવધિજ્ઞાન (પલ્લગ) કે૦
 પાલાને આકાર, વ્યતરનું અવધિજ્ઞાન (પડહગ) કે૦ દોળને
 આકાર, જ્યોતષીનું અવધિજ્ઞાન (બ્રહ્મરિ) કે૦ બ્રહ્મને આકાર,
 ચાર દેવલોચના દેવતાનું અવધિજ્ઞાન (મુહગ) કે૦ મુદંગને આકાર,
 નવગ્રંથેયકના દેવતાનું અવધિજ્ઞાન (પુષ્ક) કે૦ પુષ્પથી ભરતી
 ચોરીના આકાર, અને પાંચ અનુત્તર વિમાનગામી દેવોનું અવધિજ્ઞાન
 (જવ) કે૦ કુમારીકન્યાના ગલ્ફનુજાને આકાર કોય છે. વળી

(તિરિયમણુમુણ) કે૦ તિર્યંચ અને મનુષ્યને વિષે (ઓદી) કે૦ અવ-
ધિજ્ઞાન (નાળાવિદ્ સંદ્વિઓ) કે૦ નાનાપ્રકારના સંસ્થાનવાલું
(મણિઓ) કે૦ કયું છે. ॥ ૩૦૨ ॥

હવે ઉપર કહેલા સંસ્થાનોનું સ્વરૂપ કહે છે.

તપ્પેણ સમાગારો, તપ્પાગારો, સ ચાઇયંતમસો ॥

ઉદ્દાયયઓ પલ્લો, ઉવરિ રુદોહમંસિત્તો ॥ ૩૦૩ ॥

અર્થ—(તપ્પેણ સમાગારો) કે૦ વદાણને આકારે જે અવ-
ધિજ્ઞાન તે (તપ્પાગારો) કે૦ નાપાકાર અવધિજ્ઞાન કહેવાય. (સ)
કે૦ તે અવધિજ્ઞાન (ચાઇયંતમસો) કે૦ નારકીનું છે૦ (ઉદ્દાયયઓ)
કે૦ ઉર્ધ્વ લંબાઇવાળો (ઉવરિ રુદો) કે૦ ઉપર વિસ્તાર વાળો
અને અદ્દસંસિત્તો કે૦ નીચે સાંકડો એવો (પલ્લો) કે૦ પલ્લ
હોય છે. ॥ ૩૦૩ ॥

સઘાયઓ સમોવિય, પડહો હિદ્દોવરિ પડવાસો ॥

ચમ્માવણદ્ધ વિચ્છન્ન, વલયરૂવા ઉ ઝલ્લરિયા ॥૩૦૪॥

અર્થ—(સઘાયઓ સમોવિય) કે૦ સર્વ વાજુણી સરસો
છતાં પળ (હિદ્દોવરિ પડવાસો) કે૦ નીચે અને ઉપર થાલીને
આકારે પાવરો, વલી (ચમ્માવણદ્ધ) કે૦ ચામડાથી ઢાંકેલો એવો
(પડહો) કે૦ પડહ હોય છે. (ઉ) કે૦ વલી (વલયરૂવા) કે૦ ગોળ
વલયને આકારે (ઝલ્લરિયા) કે૦ ઝાલર હોય છે. ॥ ૩૦૪ ॥

ઉદ્દાયઓ મુયંગો, હિદ્દો રુદો તહોવરિ તણુઓ ॥

પુપ્ફસિહાવલી રહિયા, ચંગેરી પુપ્ફચંગેરી ॥ ૩૦૫ ॥

અર્થ—(ઉદ્દાયઓ) કે૦ ડુંગી આકૃતિવાળો, (હિદ્દોરુદો)

કે० નીચે વિસ્તારવાલો, (તહોરિ તણુઓ) કે० તેમજ ઉપર
મારુટો ઈસો (મુયગો) કે० મૃત્તગ હોય છે. (પુષ્પસિદ્ધાવલી
રહિયા)કે०પુષ્પ સમૂહથી રચેલી (ચગેરી) કે० ઇટલે નીચેની પટ્ટી
સહિત છાવડી તે (પુષ્પચગેરી)કે० પુષ્પચગેરી કહવાય છે ॥૩૦૫॥

જવનાલ્લત્તિ ભન્નઈ, ઉપ્પોસણ કંચુઓ કુમારીણ ॥

ણ અવદ્ધાકારા, દેવા જાણંતિ જિણવુચ્ચા ॥ ૩૦૬ ॥

અર્થ—(કુમારીણ) કે૨ કુમારિકાના (ઉપ્પોસણ) કે૦
ઉચી રૂરેલી વે ગાહુવાલા (કંચુઓ) કે૦ કંચુવાને (જવનાલ્લત્તિ
ભન્નઈ) કે૦ જવનાલ્લ એમ કહવાય છે (ણ અવદ્ધાકારા) કે૦ ણ
અવધિજ્ઞાનના આકારને (દેવા) કે૦ દેવતા (જાણંતિ) કે૦ જાણે
છે અને ણ અવધિજ્ઞાનના આકારો (જિણવુચ્ચા) કે૦ જિનેશ્વર
કતા છે ॥ ૩૦૬ ॥

હવે નારકી દેવતા મનુષ્ય અને તિર્યંચ ણ ચારમા કોને કડ
નિશાણ અવધિજ્ઞાન યમાર ? તે કહે છે

ઉદ્ધં ભવણવણાણ, વહુગો વેમાણિયાણ હો ઓહી ॥

નારય જોડસ તિરિયં, નરતિરિયા ં અણેગવિહો ॥૩૦૭॥

અર્થ—(ભવણવણાણ) કે૦ મુવનપતિ તથા વ્યનર દેવતાઓને
અવધિજ્ઞાન (ઉઃ) કે૦ ઉચુ (વહુગો) કે૦ ઘણુ હોય છે. તિહું તથા
નીચુ યોડું હોય છે. તેમજ (વેમાણિયાણ) કે૦ વેમાણિય દેવતાને
(ઓહી) કે૦ અવધિજ્ઞાન (અહો) કે૦ નીચુ ઘણું હોય છે ઉચુ તથા
તિહું યોડું હોય છે વલી (નારય જોડસ) કે૦ નારકી અને જ્યોત-
પાને અવધિજ્ઞાન (તિરિયં) કે૦ તિહું ઘણુ હોય છે ઉચું નચુ
યોડું હોય છે તથા (નરતિરિયાણ) કે૦ મનુષ્ય અને તિર્યંચને

(અણેગવિદો) કે૦ અનેક પ્રકારનું એટલે કોડને ડંચું વધારે કોડને નીચું વધારે અને કોડને તિહું વધારે એમ વિચિત્ર પ્રકારે હોય છે ॥૩૦૭॥

દેવે દેવતાનું ઢાર પૂર્ણ કરી નારકીનું ઢાર કહે છે.

इय देवाणं भणियं, डिइपमुहं नारयाण वुच्छामि ॥

इग तिन्नि सत्तदस सत्तर, अयर वावीम तिच्चासा ॥૩૦૮॥

सत्तय पुढवीसु डिई, जिहोवरिमाइ हिंढपुढवीए ॥

होइ कमेण कणिह्वा, दस वास सहस्स पट्माए ॥૩૦૯॥

અર્થ—(ઇય) કે૦ એ પ્રકારે (દેવાણ) કે૦ દેવતાનાં (ડિહ-પમુ હં) કે૦ સ્થિતિ પ્રમુખ એટલે સ્થિતિ, ધ્રુવન, ચરીર પ્રમાણરૂપ અવગાહના, ઉપપાત વિરહકાલ, ચવનવિરહકાલ, એક સમય ઉપપાત સંખ્યા, એક સમય ચવનસંખ્યા, ગતિ અને આગતિરૂપ નવ ઢાર (ભણિયં) કે૦ કહ્યાં. દેવે (નારયાણ) કે૦ નારકીના એજ નવ ઢાર એ પૂર્વોક્ત અનુક્રમે (વુચ્છામિ) કે૦ કહીશ. પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ (ઇગ) કે૦ એક સાગરોપમની, વીજી શર્કરાપ્રભાને વિષે (તિન્નિ) કે૦ ત્રણ સાગરોપમની, ત્રીજી વાલુકાપ્રભાને વિષે (સત્ત) કે૦ સાત સાગરોપમની, ચોથી પંકપ્રભાને વિષે (દસ) કે૦ દશ સાગરોપમની, પાંચમી ધૂમપ્રભાને વિષે (સત્તર) કે૦ સત્તર સાગરોપમની, છઠી તમપ્રભાને વિષે (વાવીસ) કે૦ વાવીશ સાગરોપમની, અને સાતમી તમતમપ્રભાને વિષે (તિત્તીસા) કે૦ તે ત્રીશ સાગરોપમની, એ સર્વ (અયર) કે૦ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જાણવી. ॥૩૦૮॥ એ પૂર્વે કહેલી (સત્તય પુઢવીસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (ડિહ) કે૦ સ્થિતિ કહી. તેમાં (ડવરિમાઈ) કે૦ ઉપરથી આરંભી છે (જિહ્વા) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય અર્થાત્ ઉપરની નારકીની જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય તે (હિંદુ પુઢવીએ) કે૦ નીચેની (પૃથ્વીની કણિહ્વા) કે૦ જગન્ય સ્થિતિ (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે

કગીને (હોડ) કે૦ હોય છે જેમ રત્નમથાની ઉત્કૃષ્ટી એક સાગરો-
પમની સ્થિતિ તે શર્કરામથાએ કનિષ્ઠ એટલે જગન્ય સ્થિતિ
જાણવી અને (પદમા) કે૦ પહેલી રત્નમથાને ચિંતે (ત્સ ચોસ
મહસ્સ) કે૦ દશ હજાર વર્ષની જગન્ય સ્થિતિ જાણવી ॥૩૦૯॥

નવડ સમ સહસ્ત્ર લક્ષા, પુષ્પાણં કોડિ અચર દસ ભાગા ॥

ઇક્ષિક્ષભાગવુદ્ધી, જા અચર તેરસે પચરે ॥ ૩૧૦ ॥

ઇય જિદ્ધ જહણ્ણા પુણ, દસ વામ સહસ્ત્ર લક્ષ પચરદુગે ॥

સેસેસુ ઉચરિ જિદ્ધા, અહો કણિદ્ધાઓ પડ પુદ્ધી ॥૩૧૧॥

અર્થ—રત્નમથા પૃથ્વીના પહેલા પ્રતરને વિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ
(નવડ સમ સહસ્ત્ર) કે૦ નેવું હજાર વર્ષની, ચોજા પ્રતરને વિષે
(લક્ષા) કે૦ નેવું લાખ વર્ષની, ચોજા પ્રતરને વિષે (પુષ્પાણ
કાદી) કે૦ એક પૂર્વ કોડીની, ચોથા પ્રતરને વિષે (અચર દસ
ભાગા) કે૦ એક સાગરોપમના દશમા ભાગની, ત્યાર પછી ત્રેર
પ્રતરે (ઇક્ષિક્ષભાગવુદ્ધી) કે૦ એક એક ભાગની વૃદ્ધી કરવી કે
(જા) કે૦ ડ્યા છુરીમા (તેરસે પચર) કે૦ તેરમા પ્રતરે (અચર)
કે૦ એક સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ થાય ॥ ૩૧૦ ॥ (ઇય જિદ્ધ)
કે૦ એ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જહી, (પુણ) કે૦ ચલી (જહણ્ણા) કે૦
જગન્ય સ્થિતિ તે (પચરદુગે) કે૦ પહેલા ચે પ્રતરને વિષે અનુક્રમ
(દસ વામ સહસ્ત્ર) કે૦ પહેલા પ્રતરે ત્રણ હજાર વર્ષની અને ચોજા
પ્રતરે (લક્ષ) કે૦ ત્રણ લાખ વર્ષની જાણવી (સેસેસુ) કે૦
ચોજાથી આરંભીને ચાકીના પ્રતરોને વિષે (ઉચરિ જિદ્ધા) કે૦
ઉચરના પ્રતરોને ચિંતે જે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ હોય તે (અહો કણિદ્ધાઓ)
કે૦ નીચેના પ્રતરોને વિષે જગન્ય સ્થિતિ જાણવી એમ (પડ પુદ્ધી)
કે૦ ત્રેર પૃથ્વીને વિષે સમજાવુ ॥ ૩૧૧ ॥

रत्न प्रभामां जघन्योत्कृष्ट आयुष्य.

प्रतरे.	जघन्य.	उत्कृष्ट.
१ ले	१०० ० वर्ष	६०००
२ ले	१० लाख वर्ष	६० लाख वर्ष
३ ले	६० लाख वर्ष	पूर्वक्रोड वर्ष
४ थे	पूर्वक्रोड प	$\frac{१}{१०}$ सागरोपम
५ मे	$\frac{१}{१०}$ सागरो०	$\frac{१}{१०}$ सागरा०
६ ६	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
७ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
८ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
९ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$
१० मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
११ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
१२ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
१३ मे	$\frac{१}{१०}$ "	१ सागरो०

हवे बीजी नरकपृथ्वी आदिकमां उत्कृष्टी स्थिति कहेवाने अर्थ
करण कहे छे.

ઉવરિ સિદ્ધિ ટિદ્ધિ વિસેમો, સગપયર વિહત્તુ ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥
 ઉવરિમસિદ્ધિ ટિદ્ધિ સહિઓ, હિચ્છિયપયરમિ ઉકોસા ॥૩૧૨॥

અર્થ—(ઉવરિ સિદ્ધિ) કે० ઉપરની પૃથ્વીની (ટિદ્ધિ) કે० ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને (ઇત્ય) કે० વાંઝિત નરકપૃથ્વીની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સાથે (વિસેમો) કે० વિશ્લેષ કરવો એટલે અગ્રિક સ્થિતિમાથી ઓછી સ્થિતિ કાઢી નાંખવી પછી તે વિશ્લેષ એટલે વહેલા આરુને (સગપયર) કે० વાંઝિત પૃથ્વીના પ્રતરે (વિહત્તુ) કે० વેહેંચીએ, તે વેહેંચતા જે આક્ર આને તેને (ઇચ્છ) કે० ઇષ્ટ પ્રતરની સરુપાયે (સંગુણિઓ) કે० ગુણીયે, તે ગુણતાં જે આક્ર આવે તે (ઉવરિમસિદ્ધિ) કે० ઉપરની પૃથ્વીની (ટિદ્ધિ સહિઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સહિત કરીએ ત્યારે (હિચ્છિય પયરમિ) ઉકોસા કે० વાંઝિત પ્રતર ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ થાય ॥૩૧૨॥

તેજ વાત ઉદાહરણ સહિત સમજાવે છે કે-વીજી શર્કરા પ્રમાણે વિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ત્રણ સાગરોપમની છે અને પહેલી રત્નપ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ એક સાગરોપમની છે તે ત્રણ સાગરોપમમાથી કાઢી નાંખીએ ત્યારે થાકો બે રહે તે બે સાગરોપમને શર્કરા પ્રમાણે અગીયાર પ્રતરે ભાગ આપીએ ત્યારે એક એક પ્રતરે એક એક સાગરોપમના અગીયારીયા ત્રણે ભાગ આવે મધ્યમ પ્રતરે ફક્ત બેજ ભાગ રહે તેને ઉપરની રત્નપ્રમાણે એક સાગરોપમની સ્થિતિ સાથે જોડીએ ત્યારે શર્કરા પ્રમાણે મધ્યમ પ્રતરે એક સાગરોપમ અને એક સાગરોપમના અગીયારીયા ભાગ ઉપર આવે, એટલી શર્કરા પ્રમાણે મધ્યમ પ્રતરે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જાણવી પરીતે દરેક પ્રતરે બે ભાગ વચારતા અગીયારમે પ્રતર ત્રણ સાગરોપમ પૂર્ણાયુ થાય. અને પહેલા પ્રતરની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ને ત્રીજે પ્રતરે જગન્ય સ્થિતિ જાણવી પણ પ્રમાણે ત્રીજી ચોથી પાંચમી અને છઠ્ઠી નરક પૃથ્વીનું કરણ કરવું એ સર્વ નરક પૃથ્વીનું આયુષ્ય પ્રમાણ થતમા છે ત્યાંથી જાણીલેયુ ॥

શર્કરા પ્રમાણ જઘન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

પ્રતરે,	જઘન્ય.	ઉત્કૃષ્ટ.
૧ લે	૧ સાગર.	૧૬૬ સાગર.
૨ જે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૩ જે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૪ થે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૫ મે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૬ જે	૧૬૬ "	૨૬૬ "
૭ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૮ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૯ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૧૦ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૧૧ મે	૨૬૬ "	૩ "

૩

૪

વાલુકા પ્રમાણ જઘ-
ન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

પંક પ્રમાણ જઘ-
ન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

પ્રતરે	જઘ-ય	ઉત્કૃષ્ટ	પ્રતરે	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
૧ લે	૩ સાગ૦	૩૬ સાગ૦	૧ લે	૭	૭૩
૨ ને	૩૬ "	૩૬ "	૨ ને	૭૩	૭૩
૩ ને	૩૬ "	૪૬ ,	૩ ને	૭૩	૮૩
૪ મે	૪૬ ,	૪૬ "	૪ મે	૮૩	૮૩
૫ મે	૪૬ "	૫૬ "	૫ મે	૮૩	૯૩
૬ મે	૫૬ ,	૫૬ "	૬ મે	૯૩	૯૬
૭ મે	૫૬ ,	૬૬ "	૭ મે	૯૬	૧૦
૮ મે	૬૬ ,	૬૬ ,			
૯ મે	૬૬ "	૭ "			

ઘૃમ પ્રભામાં જઘન્યો-
ત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

તમઃપ્રભામાં

૧ લે	૧૦	૧૧૩	૧ લે	૧૭	૧૮ $\frac{૨}{૩}$
૨ ને	૧૧ $\frac{૨}{૩}$	૧૨ $\frac{૧}{૩}$	૨ ને	૧૮ $\frac{૨}{૩}$	૨૦ $\frac{૧}{૩}$
૩ ને	૧૨ $\frac{૧}{૩}$	૧૪ $\frac{૧}{૩}$	૩ ને	૨૦ $\frac{૧}{૩}$	૨૨
૪ થે	૧૪ $\frac{૧}{૩}$	૧૫ $\frac{૨}{૩}$	તમસ્તમપ્રભામાં		
૫ મે	૧૫ $\frac{૨}{૩}$	૧૭			
			૧ લે	૨૨	૩૩

હવે નારકીની વેદનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સત્તસુ સિત્તજવેયના, અણ્ણુણકયાવિ પહરણેહિ વિના ॥
પહરણકયાવિ પંચસુ, તિસુ પરમાહમ્મિયકયાવિ ॥૩૧૩॥

અર્થ—(સત્તસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (સિત્તજ-
વેયના) કે૦ ક્ષેત્ર વેદના છે, તથા (પહરણેહિ વિના) કે૦ શસ્ત્ર
વિના (અણ્ણુણકયાવિ) કે૦ પરસ્પર માંહોમાંહે કરેલી વેદના
પણ હોય. અને (પંચસુ) કે૦ પહેલી પાંચ નરક પૃથ્વીને વિષે
(પહરણકયાવિ) કે૦ પરસ્પર શસ્ત્રથી કરેલી વેદના હોય. વળા
(તિસુ) કે૦ પહેલી ત્રણ નરક પૃથ્વીને વિષે (પરમાહમ્મિયકયાવિ)
કે૦ પરમાધામિની કરેલી વેદના હોય છે ॥ ૩૧૩ ॥

नरकने विषे, क्षेत्रस्वभावयीज दश प्रकारनो पुद्गलपरिणाम
दुःख आपनारो छे, ते कहे छे

वधण गइ सठाणो, भेया वण्णा य गंध रस फासा ॥

अगुरुलहु सद्द दसहा, अमुहा विष पुग्गला निरण ॥ ३१४ ॥

अर्थ—१ (वधण) के० क्षणे क्षणे आहारगटिक नाना प्रकार-
ना पुद्गलनु वधन प्रदित अग्निधकी पण अत्यन्त दारुण होय, २
(गइ) के० गति ते उट सरली होय ३ (सठाण) के० अत्यन्त तीव्र
हुइक सस्यान होय, ४ (भेया) के० भेदन यवु ते जाणवु ५ (वण्णा)
के० नरकावासानो वर्ण सर्वत्र अयकागमय तथा अपवित्र वस्तु-
ओयी भरेलो होय, ६ (गंध) के० श्वानादिकना मृत फलेवरोयी
अत्यन्त दुर्गन्ध होय ७ (रस) के० रस ते ऊडकी तुंगडी करता पण
अत्यन्त कड़वो स्वाद होय, ८ (फासा) के० स्पश ते धींछीना
फाटा सरसो अथवा फौचना रोम करता पण खराय स्पर्श होय,
९ (अगुरुलहु) के० अगुरुलघु परिणाम अत्यन्त दुःख आपनारो
होय १० (सद्द) के० शब्द ते विलापादिक अत्यन्त भयकारी होय
एम (निरण) के० नारकीने विष (दसहा) के० दश प्रकारना (अमुहा
पुग्गला) के० अशुभ पुद्गलो (विष) के० निषे होय छे ॥ ३१४ ॥

निरया दसविह वेयणा, मी उमिग सुह पिपास कडुहि ॥

परवस्मं जर दाह भय मोग चेव वेयनि ॥ ३१५ ॥

अर्थ—(निरया) के० नारकीना जीवोने (दसविह वेयणा)
के० दस प्रकारनी वेयना छे तैमा ? (मी) के० शीतवेयना ते पोष
अथवा मायमहिने हिमाचल्या बस्त्ररहित माणसने जेवी शीत लागे
तेयो अनागुणी शीत नारकीना जीवोने होय २ (उमिग) के०

उष्णवेदना ते ग्रीष्मऋतुमां मध्याह्न वखते मेघ रहित आकाश उतां
 अनि पित्तप्रकोपयी व्याकुल थयेला छत्ररहित पुरुषने जेवी उष्ण-
 वेदना होय तेथी अनंत गुणी वेदना नारकीना जीवोने होय. ३
 (खुह) के० क्षुधा वेदना ते अढी झीपना सर्व अन्न घृतादि पदार्थो
 नारकीना जीवोने खावा आपीये तोपण तेमनी क्षुधा शांत थाय
 नहीं. ४ (पिवास) के० तृषावेदना ते नारकीना जीवोने सर्व
 समुद्रना अने नदीओना पाणी पाइये तोपण तेमनी तृषा शांत
 थाय नहीं. ५ (कंडुर्हि) के० नारकीना जीवोने करवत अथवा
 छरीवती खणतां पण तेमनी खसनी खरज मटे नहीं. ६ (परवसं)
 के० नारकी जीव निरंतर परवश होय. ७ (जर) के० नारकीना
 जीवने अहिना रहेनारा पुरुषो करता अनंत गुणो ज्वर एटले ताव
 होय. ८ (दाहं) के० नारकीना जीवोने दाघज्वर होय, (९) भय
 के० नारकीना जीवोने भय अने १० (सोग) के० शोक मनुष्यो
 करनां अनंतगुणो होय. नारकीना जीवोने विभंग ज्ञानपण अति
 दुःख आपनारुं छे. परमाधामी देवोपण तरवार विगेरे शस्त्रो देखाडी
 महा दुःख आपे छे. तेथी नारकीजीवो सर्वदा शोक करता रहे छे.
 ए (वेयंति) के० नारकीनी क्षेत्रवेदना (चेव) के० निश्चे कही. ॥३१५॥

नेरइयाणुप्पाओ, उक्कोसं पंचजायणसयाइं ॥

दुक्खेण भिन्नयाणं, वेयणसयपच्चमाणणं ॥ ३१६ ॥

अर्थ—(दुक्खेण भिन्नयाणं) के० दुःखथी भेदाता अने
 (वेयणसयपच्चमाणणं) के० शेंकडो वेदनाथी पचाता एवा (नेर-
 इयाण) के० नारकी जीवोनुं (उक्कोसं) के० उत्कृष्टथी (पंच-
 जायणसयाइं) के० पांच सो योजन उंचाइथी (उप्पाओ) के०
 पडवु थाय छे. ॥ ३१६ ॥ ए नारकीनुं स्थितिद्वार कथुं.

हये नारकीनुं भवनद्वार कहे छे. तेमा प्रथम साते नरक पृथ्वीना
गोत्र तथा नाम कहे छे,

रयणप्पह सकरपह, वालुयपह पंरुपह य धूमपहा ॥
तमपहा तमतमपहा, कमेण पुद्वीण गोत्ताइ ॥३१७॥

अर्थ—पहलो (रयणप्पह) के० घणा रत्नो होवाथी रत्न
प्रभा, बीजी (सकरपह) के० घणा काकरा होवाथी शर्कराप्रभा,
त्रीजी (वालुयपह) के० घणी रेनी होवाथी बालुकाप्रभा, चौथी
(परुपह) के० घणो काडव होवाथी परुप्रभा, पाचमी (धूम-
पहा) के० घणो धूमाडो होवाथी धूमप्रभा, छट्ठी (तमपहा) के०
अधकार होवाथी तमप्रभा, सातमी (तमतमपहा) के० घणा गाढ
अधकार होवाथी तम तमप्रभा ए कमेण के० अनुक्रमे (पुद्वीण)
के० साते नरक पृथ्वीना (गोत्ताइ) के० गोत्र एटले अर्थ सहित
नाम कया ॥ ३१७ ॥

हये साते नरक पृथ्वीनां नाम तथा सस्थान कहे छे.

घम्मा वंसा सेला, अंजण रिद्धा मवा य माघवई ॥
नामेहिं पुद्वीओ, छत्ताईच्छत्तसंगणा ॥ ३१८ ॥

अर्थ—१ (घम्मा) के० घम्मा, २ (वंसा) के० वंसा, ३
(सेला) के० सेला ४ (अंजण) के० अंजणा, ५ (रिद्धा) के० रिद्धा,
छट्ठी (मवा) के० मवा, (य) के० अने, ७ (माघवई) के०
माघवती ए उपर कहेला (नामेहिं) के० नामगाली (पुद्वीओ)
के० साते नरक पृथ्वी जाणयी. ते पृथ्वीओ (छत्ताईच्छत्तसंगणा)
के० छत्राति छत्र सस्थाना एटले उमरा उपरी छत्रने आसारे छे.

અર્થાત્ સૌથી ઉપર નાનું, તેની નીચે મોટું, વલી તેની નીચે મોટું
 ઈવી આકૃતિયે છે. ॥ ૩૧૮

તત્થ સહસ્સા સોલસ, સ્વરકંડં પંક્તિહુલકંડં તુ ॥

ચુલસીઈ સહસ્સાઈ, અસીઈ જલવહુલકંડં તુ ॥ ૩૧૯ ॥

અર્થ—પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશી હજાર
 યોજનનો જાડપણે છે. (તત્થ) કે૦ તેમાં પહેલો (સ્વરકંડં) કે૦
 સ્વરકાંડ (સહસ્સા સોલસ) કે૦ સોલહજાર યોજનનો છે, (તુ)
 કે૦ અને ત્રીજો (પંક્તિહુલકંડં) કે૦ પંક્તિહુલકાંડ (ચુલસીઈ
 સહસ્સાઈ) કે૦ ચોરાશી હજાર યોજનનો છે. (તુ) કે૦ વલી
 ત્રીજો (જલવહુલકંડં) કે૦ જલવહુલકાંડ (અસાઈ) કે૦ એંશી
 હજાર યોજનનો છે. ॥ ૩૧૯ ॥

એવં અસી ડ લક્ષ્મી, સ્વરકંડાઈ હિ ધમ્મપુલ્લવી ॥

સેસા પુલ્લવી સરુવા, પુલ્લવિઓ હંતિ વાહુલ્લે ॥૩૨૦॥

અર્થ—(એવં) કે૦ એ પ્રમાણે (સ્વરકંડાઈ) કે૦ સ્વરકાંડ વિગેરે
 (ધમ્મપુલ્લવી) કે૦ ધર્મા પૃથ્વીમાં અનુક્રમે ત્રણે પૃથ્વીકાંડ એકઠા
 કરતા (અસીડલક્ષ્મી) કે૦ એક લાખ એંશી હજાર પૃથ્વીપીંડ થાય.
 (સેસા પુલ્લવી સરુવા) કે૦ વાકી શર્કરા પ્રમાણે આરંભીને પૃથ્વીના
 સ્વરૂપો (વાહુલ્લે) કે૦ ઘણકરીને (પુલ્લવિઓ) કે૦ ગોત્ર પ્રમાણે
 હંતિ કે૦ હોય છે. ॥ ૩૨૦ ॥

હવે પૃથ્વીનો પીંડ તથા પૃથ્વીનો આશ્રય કહે છે.

અસીઈ વત્તિસ અડવિસ, વીસા અઢાર સોલ અડસહસા ॥

લક્ષ્મીવરિ પુલ્લવિપિંડો, ઘણુદહિ ઘણવાય તણવાય ॥૩૨૧॥

ગયણં ચ પૈઠ્ઠાણ, વીસ સહસ્તાઈ ઘણુદહીપિંડો ॥

ઘણતણુવાયાગાસા, અસંસ્વજોયણ જુયા પિંડો ॥૩૨૨॥

અર્થ—પ્રમાણાંગુલે કરી (લક્ષ્મીવરિ) કે૦ એક લાખ યોજન
 ઉપર (અસોઈ) કે૦ એસી, (વત્તિસ) કે૦ ત્રણેશ, (અઢવિસ) કે૦
 અઢારીસ (ચીસા) કે૦ વીસ (અઢાર) ક૦ અઢાર, (સોલ)
 કે૦ સોલ, અને (અઢ) કે૦ આઠ. એ સર્વ યોજનના (સહસા)
 કે૦ સહસ્ર એટલે હજાર જોડયા. એટલે રત્નપ્રમાણુ એક લાખ એસી
 હજાર યોજનનુ, શર્કરાપ્રમાણુ એક લાખ ઘટીસ હજાર યોજનનુ,
 ચાલુકા પ્રમાણુ એક લાખ અઢારાશ હજાર યોજનનુ, પરુપ્રમાણુ
 એક લાખ ચીસ હજાર યોજનનુ, ધુમપ્રમાણુ એક લાખ અઢાર
 હજાર યોજનનુ, તમપ્રમાણુ એક લાખ સોલ હજાર યોજનનુ, અને
 તમનમપ્રમાણુ એક લાખ આઠ હજાર યોજનનુ પૃથ્વી પીંડ જાણવું.
 ઘલી (ઘણુદહિ ઘણવાય તણુવાયા) કે૦ ઘનોદપિ ઘનવાત તન-
 વાત—॥ ૩૨૧ ॥ (ગયણ ચ) કે૦ અને આકાશ એ ચારે એક
 એક પૃથ્વીના નીચે (પૈઠ્ઠાણ) કે૦ આશ્રય એટલે આશરરૂપ
 જાણવા એટલે ધર્માપૃથ્વી ઘનોદપિ ઉપર છે, ઘનોદપિ ઘનવાત
 ઉપર છે, ઘનવાત તનુવાત ઉપર છે અને તનુવાત આકાશ ઉપર
 પ્રતિષ્ઠિત છે, એમ સર્વ પૃથ્વીના તલને વિષે જાણવું પરંતુ એટલું વિશેષ
 છે કે—સાતમી નરક પૃથ્વીના તલે ઘનોદપિ ઘનવાત તનુવાત અને
 તેની નીચે અલોકાકાશ બહુલ છે ॥ ॥ હવે ઘનોદપિ વિગેર ચારનું
 મધ્યમાને પીંડ સ્થૂળપર્ણ કહે છે ॥ (ઘણુદહીપિંડો) ક૦ ઘનોદ-
 પિની પિંડ મધ્યમાને (વીસ સહસ્તાઈ) ક૦ ચીસ હજાર યોજન
 જાડવળે છે અને (ઘણતણુવાયાગાસા) ક૦ ઘનવાત તનુવાત અને
 આકાશ (અસંસ્વ જોયણજુયા પિંડો) ક૦ એ ત્રણેનો પિંડ અસ-
 ર્યાતા યોજનનો છે તેમા ઘનવાતથી અસર્યાતા યોજન તનુવાત,

અને તનુવાતથી અસંખ્યાતા યોજન આકાશ જાણવું ॥ ૩૨૨ ॥

ન ફુસંતિ અલોગં ચડ-દિસંપિ પૃથ્વી ય વલયસંગહિયા ॥

અર્થ—(વલયસંગહિયા) કે० ઘનોદધિ ઘનવાત અને તનુ-
વાત સમ્બન્ધી વલયવડે વિંટલાયેલી (પૃથ્વી) કે० રત્નપ્રભાદિક
પૃથ્વી (ચડદિસંપિ) કે० ચારે દિશાએ પળ (અલોગં) કે० અલો-
કને (ન ફુસતિ) કે० ફરસ કરતી નથી. સાતે નરક પૃથ્વીના તલે
મધ્ય ભાગમાં ઘનોદધિ વીસહજાર યોજન છે. અને ઘનવાતાદિક
અસંખ્યાતા યોજન છે. ત્યાર પછી પ્રદેશે ઘટતા ઘટતા આપ આપની
પૃથ્વીને છેડે થોડા થયા થકા વલયાકારે પૃથ્વીને વીંટી રહ્યા છે.

રયણાઁ વલયાગં, છદ્વ પંચમ જોયણ સદ્ધં ॥ ૩૨૩ ॥

અર્થ—(રયણાઁ) કે० રત્નપ્રભા પૃથ્વીના (વલયાગં) કે०
ત્રણે વલયનો વિષ્કંભ એટલે છેડે જાડવળું અનુક્રમે કહે છે. તેમાં
ઘનોદધિ (છ) કે० છ યોજન જાડો, ઘનવાત (અદ્વપંચમ) કે०
સાડા ચાર યોજન જાડો, અને તનુવાત (જોયણસદ્ધં) કે० દોઢ
યોજન જાડો છે. ॥ ૩૨૩ ॥

વિઘ્વંભો ઘણઉદહી, ઘણતણુવાયાણ હોઈ જહસંઘં ॥

સતિભાગ ગાઝયં, ગાઝયં ચ તહ ગાઝયતિભાગો ॥ ૩૨૪ ॥

પદમમહીવલયેસુ, સ્થિવિજ્ઞ એયંકમેણ ઝીયાણ ॥

દુતિચડપંચછગુણં, તદ્યાઈસુ તંપિ સ્થિવ કમસો ॥ ૩૨૫ ॥

અર્થ—(વિઘ્વંભો) કે० એ ત્રણેને સાથે જોડતાં પહેલી
નરક પૃથ્વીની ચારે દિશાએ વાર યોજન દૂર અલોક છે. (પદમ
મહીવલયેસુ) કે० પહેલી નરક પૃથ્વીના ત્રણ વલયમાં એટલે (ઘણ-

હત્તી) કે० ઘનોદરિ, (ઘગ) કે० પનવાત અને (તણુવાયાણ) કે० તનુવાત એ ત્રણ વલયની મધ્યે (જહસમ્ય) કે० યથા સરયાયે કરોને (સતિભાગ ગાઝય) કે० ઘનોદરિયા એક ગાઝ અને એક ગાઝનો ત્રીજો ભાગઘનવાત યલયમા (ગાઝય) કે० એક ગાઝ, (ચ) કે० અને (તહ) કે० તેમજ તનુવાતમા (ગાઝય તિભાગો) કે० એક ભાગનો ત્રીજો ભાગ (લિવિજ્ઞ) કે० નાલ્ખીયે ત્યારે ત્રીજી શર્કરામખાનો યલયવિષ્કમ્બ (હોઈ) કે० હોય છે, (અય કમેણ) કે० એ અનુક્રમે (ત્રીયાએ) કે० ત્રાજી નરક પૃથ્વીમા સર્વમલી તાર યોજન, બે ગાઝ, અને એક ગાઝના ભાગ કરીયે તેવા બે ભાગ એટલો ધોજી નરક પૃથ્વીથી ચારે દિશાયે અલોક હો (તડયા ઇષ્ટ) કે० ચાલુકામખાદિ પાંચે નરક પૃથ્વીના વલયમા (તપિ) કે० જે શર્કરામખાવલયમા નારોલુ તેને પણ કમસો કે० અનુક્રમે કરીને (દુતિચત્તપચ્છગુપ્ત) કે० બે ગુણુ, ત્રણ ગુણુ, ચાર ગુણુ, પાંચ ગુણુ અને છ ગુણુ કરીને (લિવ) કે० મેલવતુ એટલે ચાલુકાદિમના વલયનો વિષ્કમ્બ હોય, ॥ ૩૨૪ ॥ ૩૨૫ ॥

છસતિભાગા પડગાય-પચ વલયાણ જોયણપમાણ ॥

એગ ચારસભાગા, સત્ત કમા ત્રીય પુઢવીએ ॥ ૩૨૬ ॥

અર્થ—ત્રાજી શર્કરામખાના (યલયાણ) કે० વલયોનુ (જોય-ણપમાણ) કે० યોજનપમાણ ઘનોદરિવલય (છ સતિ ભાગા) કે० છ યોજન અને એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક ભાગ એટલુ જાણવું, અને ઘનવાતવલય (પડગા પચ) કે० પોળા પાંચ યોજનનુ જાણવું. તથા તનુવાતના યલયનુ પ્રમાણ (એગ) કે० એક યોજન અને (ચારસ ભાગા સત્ત) કે० એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા સાત ભાગ (કમા) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા સર્વ

एकठा करतां वार योजन बे गाउ अने एक योजनना त्रण भाग करीये तेवा बे भाग. एटलो बीजी नरकवृथीची चारे दिशाये अलोक छे ॥ ३२६ ॥

जोयण सत्ततिभागुण, पंच एवं च वलयपरिमाणं ॥

बारस भागा अट्टओ, तइयाए जहकमं नेयं ॥ ३२७ ॥

अर्थ—(एवं) के० एवीरीते (तइयाए) के० बीजी वालुका प्रभाना (वलयपरिमाणं) के० वलयनुं परिमाण ते (जहकमं) के० अनुक्रमे करीने (नेयं) के० जाणवुं. तेमां घनोदधिवलयनुं परिमाण जोयण (सत्ततिभागुण) के० छ योजन बे गाउ- अने एक गाउना त्रण भाग करीये तेवा बे भाग अधिक एटलुं जाणवुं. घनवातनुं वलय (पंच) के० पांच योजननुं जाणवुं. अने तनुवातनुं वलय एक योजन अने (बारस भागा अट्टओ) के० एक-योजनना वार भाग करीये तेवा आठ भागनुं जाणवुं. ए सर्वमलीने तैर योजन एक गाउ अने एक गाउना त्रण भाग करीये तेवो एक भाग उर एटलो वालुकाप्रभाथकी चारे दिशाये अलोक छे. ॥ ३२७ ॥

सत्त सवाया पंचओ, पउणादो जोयणा चउत्थीए ॥

घणउदहिमाइयाणं, वलयाणं माणमेयं तु ॥ ३२८ ॥

अर्थ—(चउत्थीए) के० चौथी पंकप्रभाना (घणउदहिमाइयाणं) के० घनोदधि विगेरेना (वलयाणं) के० वलयोनु (माणं) के० प्रमाण (एयं) के० आ आगल कहे छे ते प्रमाणे जाणवुं. घनोदधिनुं प्रमाण (सत्त) के० सात योजनुं घनवातनुं प्रमाण (सवाया पंचओ) के० सवापांच योजननुं, अने तनुवातनुं प्रमाण (पउणा दो जोयणा) के० पोणा बे योजननुं. सर्वमली पंकप्रभाथकी चउद योजन चारे दिशाये अलोक छे. ॥ ३२८ ॥

સતિભાગસત્ત તહ અદ્વ, છઠ્ઠ વલયાળમાળમેયં તુ ॥

જોયળમેગં વારસ, ભાગા દસ પંચમીઈ તહા ॥ ૩૨૯ ॥

અર્થ—(તહા) કે૦ તેમજ (પંચમીઈ) કે૦ પાંચમી ધૂમપ્રમા
પૃથ્વીના (વલયાળમાળ) કે૦ વલયોનુ પ્રમાણ (એય) કે૦ આ
પ્રમાણે જાણવું ઘનોદધિનુ પ્રમાણ (સતિભાગસત્ત) કે૦ ત્રીજા
ભાગે સહિત સાત યોજનનુ, (તહ) કે૦ તથા ઘનવાતનુ પ્રમાણ
(અદ્વ ડઢ) કે૦ સાઢા પાંચ યોજનનુ, અને તનુવાતનુ પ્રમાણ
(જોયળમેગ) કે૦ એક યાજન અને એક યોજનના (વારસ ભાગા
દસ) કે૦ એક યોજનના વાર ભાગ કરીયે તેવા દશ ભાગનુ,
સર્વ મલી ચોદ યોજન બે ગાડ અને એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે
તેવા બે ભાગ એટલો ધૂમપ્રમાયી ચારે દિશાયે અલોક છે. ॥ ૩૨૯ ॥

અદ્વતિભાગૂળાઈ, પડળાઈ છઠ્ઠ વલયપરિમાળ ॥

છઠ્ઠીએ જોયળ તહા, વારસ ભાગા ય ઇકારા ॥ ૩૩૦ ॥

અર્થ—(તહા) કે૦ તેમજ (છઠ્ઠી) કે૦ છઠ્ઠી તમપ્રમા
નરુક પૃથ્વીના (વલયપરિમાળ) કે૦ વલયોનુ પ્રમાણ આ પ્રમાણે—
(અદ્વતિભાગૂળાઈ જોયળ) કે૦ ત્રીજે ભાગે આછા આઠ યોજન
એટલે સાત યોજન બે ગાડ તથા એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા
બે ભાગ એટલુ ઘનોદધિનુ વલય પ્રમાણ જાણવું, તથા (પડળાઈ
છઠ્ઠ) કે૦ પોળા છ યોજનનુ ઘનવાતનુ પ્રમાણ જાણવું અને
(વારસ ભાગા ય ઇકારા) કે૦ એક યોજનના વાર ભાગ કરીયે
તેવા અગીયાર ભાગ એટલું તનુવાતનુ પ્રમાણ જાણવું. સર્વ મલા
પદર યોજન એક ગાડ અને એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો
એક ભાગ, એટલુ તમપ્રમાયી ચારે દિશાએ અન્નર છે ॥ ૩૩૦ ॥

અદ્વય છન્નિય દોન્નિય, ઘણોદહિમાઝ્યાગ માણં તુ ॥
સત્તમમહિએ નેયં, જહસંસ્વેણં ચ તિણ્હંપિ ॥ ૩૩૧ ॥

અર્થ—(સત્તમમહિએ) કે૦ સાતમી તમતમપ્રભા પૃથ્વીના (ઘણોદહિમાઝ્યાગમાણં) કે૦ ઘનોદધિવિગેરે વલયોનું પ્રમાણ આ પ્રમાણે—ઘનાદધિવલયનું પ્રમાણ (અદ્વય) કે૦ આઠ યોજનનું, ઘનવાતનું પ્રમાણ (છન્નિય) કે૦ છ યોજનનું, અને તનુવાતનું પ્રમાણ (દોન્નિય) કે૦ ત્રે યોજનનું. એમ (તિણ્હંપિ) કે૦ ત્રણ વલયનું પ્રમાણ (જહસંસ્વં) કે૦ યથા સંખ્યાયે કરીને જાણવું. એ સર્વે મલી સોલ યોજનનો તમતમપ્રભાથી ચારે દિશાયે અલોક છે. ॥ ૩૩૧ ॥

અહિં કોઈને શંકા થાય કે—પ્રથમ તો “ વીસ સહસ્સાઈ ઘણુ-દહિપિંડો ” એટલે ઘનોદધિનો પીંડ વીસ હજાર યોજનનો છે એમ કહ્યું છે અને હવળાં “(છ અદ્વપશ્ચમ જોયણ સદ્દું)” એટલે ઘનોદધિનું વલય છ યોજન, ઘનવાતનું સાડા ચાર યોજન અને તનુવાતનું દોઢ યોજન કેમ કહ્યો છો ? તો તેનું ગ્રંથકાર સમાધાન કરે છે ॥

મજ્ઞેન્નિય પુઢવિઅહે, ઘણુદહિપમુહાણ પિંડપરિમાણં ॥
મણિયં તઓ કમેણં, હાયઙ્ જાવલય પરિમાણં ॥૩૩૨॥

અર્થ—જે “ વીસ સહસ્સાઈ ઘણુદહિ પિંડો ” એ પાઠ કહ્યો છે તેતા (પુઢવિઅહે) કે૦ નરક પૃથ્વીની નીચે (મજ્ઞેન્નિય) કે૦ નિશ્ચે મધ્યભાગે (ઘણુદહિપમુહાણ) કે૦ ઘનાદધિ વિગેરેનું (પિંડ-પરિમાણં) કે૦ પિંડ પરિમાણ (મણિયં) કે૦ કહ્યું છે. (તઓ) કે૦ ત્યારપછી (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે (હાયઙ્) કે૦ ઘટતું જાય તે (જાવલયપરિમાણં) કે૦ જેટલું વલયનું પરિમાણ છ યોજન

ઇત્યાન્તિક કહ્યું છે. તેટલું જાણવું ઇમા વિરોધ નથી ॥ ૩૩૨ ॥

હો પ્રત્યેક નરકપૃથ્વીમાં નરકાવાસીનો સરખા કહે છે

ત્રીસ પળવીસ પનરસ, દસ તિન્નિ પળૂળ ઇગલમ્લાઈ ॥

પચ ય નરયા કમસો, ચુલસી લમ્લાઈ સત્તસુવિ ॥૩૩૩॥

અર્થ—જે નારકી જીગોને ડપજવાના સ્થાનકો તે નરકાવાસી
મહેવાય છે. તે પહેલી નરકપૃથ્વીમાં (ત્રીસ) કે. ત્રીશ લાખ,
ત્રીજીમાં (પળવીસ) કે. પચીશ લાખ, ત્રીજીમાં (પનરસ) કે.
પદર લાખ, ચોથીમાં (દસ) કે. દશ લાખ, પાંચમીમાં (તિન્નિ)
કે. ત્રણ લાખ, ડહીમાં (પળૂળ ઇગ લમ્લાઈ) કે. એક લાખમાં
પાંચ ઓછા, અને સાતમીમાં (પચ ય) કે. ફક્ત પાંચ (નરયા)
કે. નરકાવાસી (કમસો) કે. અનુક્રમે જાણવા (સત્તસુવિ) કે.
સાતે નરક પૃથ્વીના ઇકઠા કરીયે ઇટલે (ચુલસી લમ્લાઈ) કે.
ચોરાસી લાખ નરકાવાસી થાય છે ॥ ૩૩૩ ॥

સાતમી નરક પૃથ્વીમાં પાંચ નરકાવાસી ક્યા છે ? તે કહે છે.

પુલ્લેણ હોઈ કાલો, અવરેણ અપહ્લિઓ મહાકાલો ॥

રુહ દાહિગપાસે, ઉત્તરપાસે મહારુહ ॥ ૩૩૪ ॥

અર્થ—(અપહ્લિઓ) કે. મધ્યમાં રહેલા અપ્રતિષ્ઠાન નામના
નરકાવાસી (પુલ્લેણ) કે. સાતમી પૃથ્વીમાં પૂર્વ દિશાને વિષે
(કાલો) કે. કાલનામનો નરકાવાસ (હોઈ) કે. છે (અવરેણ)
કે. પશ્ચિમ દિશામાં (મહાકાલો) કે. મહાકાલ નરકાવાસ છે
(દાહિગપાસે) કે. દક્ષિણ દિશામાં (રુહ) કે. રુહ નામનો
નરકાવાસ છે, અને (ઉત્તરપાસે) કે. ઉત્તર દિશામાં (મહારુહ)
કે. મહારુહ નામનો નરકાવાસ છે ॥ ૩૩૪ ॥

हवे साते नरकना प्रतरोनी जूदी जूदी संख्या कहे छै.

तेरिक्कारस नव सग, पण तिन्निग पयर सवि गुणवन्ना ॥

सीमंताई अपइ-ह्वाणंता इंदया मज्झे ॥ ३३५ ॥

अर्थ—पहेली नरक पृथ्वीमां (तेर) के० तेर प्रतर, बीजीमां (इक्कारस) के० अगीयार, त्रीजीमां (नव) के० नव, चोथीमां (सग) के० सात, पांचमीमां (पण) के० पांच, छठीमां (तिन्नि) के० त्रण, अने सातमीमां (इग) के० एक. ए (सवि) के० सर्वमली (गुणवन्ना) के० ओगण पचास (पयर) के० प्रतर जाणवा. ए सर्वे प्रतरना (मज्झे) के० मध्ये (सीमंताई) के० सीमंतथी आरंभी (अप्पइह्वाणंता) के० अप्रतिष्ठान सुथी एटले पहेला प्रतरना मध्यमां सीमन्त नामनो अने ओगणपचासमा प्रतरमां अप्रतिष्ठान नामनो (इंदया) के० इन्द्रका एटले मुख्य नरकावास छै. ॥ ३३५ ॥

हवे साते नरकपृथ्वीना मली ओगणपचास प्रतरना मध्यभागना इन्द्रक नरकवासनां नाम कहे छै.

सीमन्तओ त्थ पढमो, बीओ पुण रोरुयत्ति नायव्वो ॥

रंभो तत्थय तइओ, चउत्थो पुण होइ उज्झंतो ॥ ३३६ ॥

संभंतमसंभंतो, विप्भंतो चेव सत्तमो नेओ ॥

अट्टमओ भत्तो पुण, नवमो सीउत्ति नायव्वो ॥ ३३७ ॥

वक्कंतमवक्कंतो, विकलो तह चेव रोरुओ निरओ ॥

पढमाए पुढवीए, तेरस नीरींदया एए ॥ ३३८ ॥

અર્થ—(અત્ય) ક૦ હો (પદ્મો) કે૦ પહેલો (સીમતઓ
 કે૦ સીમન્ન, (પુગ) કે૦ વ્હો (શ્રીઓ) કે૦ વીજો (રોહ્યત્તિ)
 કે૦ રોહઓ (નાયબ્હો) કે૦ જાગવો૦ (તત્થય) કે૦ તે પહેલી
 નરકુષ્ઠા (તડઓ) કે૦ ત્રીજો (રમ્ભો) કે૦ રમ્ભ, (પુળ) ક૦
 વચ્ચી (ચડત્યો) કે૦ ચોથો (ઝજ્જતો) કે૦ ઝજ્જતનામનો
 (હોડ) કે૦ હોય છે—॥ ૩૩૬ ॥ (સમ્મતમસર્મતો) ક૦ પાંચમો
 સમ્મત અને છઠ્ઠો અસમ્મત, ચ્લી (સત્તમો) ક૦ સાતમો
 (યિપ્પતો) ક૦ વિષ્ણાત (ચેવ) ૫૦ નિશ્ચે (નેઓ) ક૦ જાણવો૦
 (પુળ) કે૦ વ્હો (અદ્ધમઓ) કે૦ આઠમો (મત્તો) ક૦
 મત્ત અને (ન્તવમો) કે૦ નવમો (સીડત્તિ) કે૦ શીતનામનો
 (નાયબ્હો) કે૦ જાણવો—॥ ૩૩૭ ॥ (યક્ક મચ્કવો) કે૦ દશમો
 ચક્રાત અને અગીયારમો અવગાત, યારમો (મિસ્લો) ક૦ વિકલ,
 (નહ) કે૦ તથા તૈરમો (રોહઓ નિરઓ) કે૦ રોહ નામનો
 નરકાવાસ (ચેવ) કે૦ નિશ્ચે જાણવો (પદ્માણ પુઢ્ઘીણ) કે૦
 પહેલી નરકપૃથ્વીના (ણ) ક૦ ણ પૂર્વ યહ્લા (તૈરસ) ૫૦ (તૈર
 નીરીદયા) કે૦ મયના ફદ્રક નરકાવાસ કથા—॥ ૩૩૮ ॥

થળીણ થળકેય તહા, મળણ ચળકે ય દોડ નાયબ્હે ॥

ઘટ્ટે તહ મઘટ્ટે, જિપ્પે અવજિપ્પીણ ચેવ ॥ ૩૩૯ ॥

લોલે લોલાવવત્તે, તહેવ ઘળલોલુણ ય વોધબ્હે ॥

વીયાણ પુઢ્ઘીણ, ફ્વારસ ફદયા ણ ॥ ૩૪૦ ॥

અર્થ—પહેલો (થળીણ) કે૦ મ્નનિક, (તહા) કે૦ તથા
 થોજો (થળકેય) ક૦ મ્નનન્ન, થોજો (મળણ) કે૦ મળન, (ય)
 કે૦ અને ચોથો (ચળક) ૫૦ ચળક, ણ (દોડ) ક૦ વે (નાયબ્હો)
 ૫૦ જાણવા પામ્યો (ઘટ્ટે) ક૦ ઘટ્ટ, અને (નહ) કે૦ તથા ઝટ્ટો

(संघट्ट) के० संघट्ट, सातमो (जिप्पे) के० जिप्प अने आठमो
(अवजिप्पीए) के० अवजिप्प (चेंव) के० निश्चे होय—॥ ३३९ ॥
नवमो (लोले) के० लोल, दशमो (लोलावने) के० लोलावने,
(तहेव) के० तेमज अगीयारमो (घणलोलु एय) के० घणलोलुक
(वोधव्वे) के० जाणवो. (वीयाए पुढवीए) के० वीजी नरकपृथ्वीना
(एए) के० ए पूर्वे कहेला (इकारस) के० अगीयार (इंदया) के०
इंद्रक नरकावास छे० ॥ ३४० ॥

तत्तो तविआ तवणो, तावणो पंचमो निदिट्ठोय ॥
छट्ठो पुण पज्जलिओ, उज्जलिओ सत्तमो

नीरओ ॥ ३४१ ॥

संजलिओ अट्ठमओ, संपज्जलिओ य नवमओ भणिओ ॥
तइयाए पुढवीए, एए नव होंति नीरइंदा ॥ ३४२ ॥

अर्थ—पहेलो (तत्तो) के० तत्त, बीजो (तविओ) के० तपिक,
बीजो (तवणो) के० तपन, चौथो (तावणो) के० तापन, (य) के०
अने (पंचमो) के० पांचमो (निदिट्ठो) के० निदाघ, (पुण)
के० वली (छट्ठो) के० छट्ठो (पज्जलिओ) के० प्रज्वलित, अने
(सत्तमो) के० सातमो. (उज्जलिओ नीरओ) के० उज्ज्वलित
नरकावास. ॥ ३४१ ॥ (अट्ठमओ) के० आठमो (संजलिओ)
के० संज्वलित, (य) के० अने (नवमओ) के० नवमो (संपज्ज-
लिओ) के० संप्रज्वलित (भणिओ) के० कथो छे. (तइयाए पुढ-
वीए) के० बीजी नरक पृथ्वीना (एए) के० ए पूर्वे कहेला (नव)
के० नव (नीरइंदा) के० मोटा इन्द्रक नरकावास (होंति)
के० छे. ॥ ३४२ ॥

आरे सारे मारे, वञ्चे तमए य होइ नायव्वे ॥

खाडखडे खडखडे, इदयनिरया चउत्थीए ॥ ३४३ ॥

अर्थ—रहलो (आरे) के० आर, बीजो (सारे) के० सार, बीजो (मार) के० मार, चौथो (वञ्चे) के० वञ्च, पाचमो (तम-
एय) के० तम, (होइ) के० छे छटो (खाडखडे) के० खाडखड
अने सातमो (खडखडे) के० (खण्डखड) ए सात इदयनिरया)
के० इन्द्रक नरकावास (चउत्थीए) के० चौथी नरकस्थानीने बिणे
जाणवा ॥ ३४३ ॥

खाए तमए य तहा, ऊसे अवे य तहय तिमिसे य ॥

एए पंचमपुटवी, पचयनीरइदया हुंति ॥ ३४४ ॥

अर्थ—रहलो (खाए) के० खात, बीजो (तमएय) के०
तमक, (तहा) के० तेमज बीजो (ऊसे) के० ऊस, चौथा (अवेय)
के० अन्य, (तहय) के० तेमज पाचमो (तिमिसेय) के० तिमिस
(एए) के० ए नामना (पचयनीरइदया) के० पाच इन्द्रक नरका-
वास (पचमपुटवी) के० पाचमी नरकस्थानीने बिणे (हुति)
के० छे. ॥ ३४४ ॥

हिम वहल ललक्खे, तिन्निउ नीरइदया उ छट्टीए ॥

एको य सत्तमाए, अपइझाणो य बोधवो ॥ ३४५ ॥

अर्थ—रहलो (हिम) के० हिम, बीजो (वहल) के० रहल,
बीजो (ललक्खे) के० ललख, (तिन्निउ) के० ए त्रण (नीर-
इदया) के० इन्द्रक नरकावास (छट्टीए) के० छट्टी नरकस्थानीने
मिने छे (य) के० अने (सत्तमाए) के० सातमी नरकस्थानीने बिणे

(एको) के० एक (अपट्टाणो) के० अप्रतिष्ठान नामनो नरकावास
(वोधवो) के० जाणवो ॥ ३४५ ॥

હવે દરેકપ્રતરે એ મધ્યના ઇંદ્રક નરકાવાસાથી કેટલી શ્રેણીઓ
નિકલે છે ? તથા તે દરેક શ્રેણીમાં કેટલા નરકાવાસો છે ?
તે કહે છે.

तेहितो दिसि विदिसि, विणिगया अट्ट निरयआवलीया॥
पढपयरे दिसि गुण—वन्न विंदमासु अडयाला ॥३४६॥

અર્થ—પ્રત્યેક પ્રતરે (તેહિતો) કે० તે મધ્યના ઇંદ્રક નરકા-
વાસાથી (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં અને (વિદિસિ) કે० વિ-
દિશામાં (અટ્ટ નિરયઆવલીયા) કે० આઠ નરક પંક્તિઓ (વિ-
ણિગયા) કે० નિકલેલી છે. તેમાં (પઢપયરે) કે० પહેલા પ્રત-
રને વિષે (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં ચારે પંક્તિને વિષે (ડણવન્ન)
કે० ઓગણપચાસ અને (વિદિસાસુ) કે० વિદિશામાં (અડયાલા)
કે० અડતાલીસ નરકાવાસો હોય છે. ॥ ૩૪૬ ॥

वीयाइसु पयरेसु, इग इग हीणा उं हुंति पंतीओ ॥
जा सत्तमीयपयरे, दिसि इक्किओ विदिसि नत्थि॥३४७॥

અર્થ—(વીયાઇસુ પયરેસુ) કે० વીજાથી આરંભીને જે પ્રતરો
છે તેમાં ('ઇગ ઇગ હીણાઝ પંતીઓ) કે० 'દરેક પ્રતરે' એક એક નર-
કાવાસે ઓછી પંક્તિઓ (હુંતિ) કે० હોય છે. જેથી (જાસંત્તમી-
યપયરે) કે० સાતમી નરક પૃથ્વીના છેલ્લા ઓગણપચાસમાં પ્રતરને
વિષે (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં (ઇક્કિઓ) કે० એક એક, અને
(વિદિસિ) કે० વિદિસામાં (નત્થિ) કે० એક યજ નથી. ॥ ૩૪૭ ॥

દો ત્રેક પ્રતર ત્રિશા તથા ત્રિદિશાની આવલીના મલ્યા સર્વે
નરકાવાસાનો સગ્યા જાણવા માટે કરણ કહે છે

ઇદ્વપયરેગદિમિ સંસ્વા, અઢગુણા ચઢવિણા સંઈગસંસ્વા ॥

જહ સીમંતયપયરે ઇગુણનડયા સયો તિન્નિ ॥ ૩૪૮ ॥

અપઠ્ઠાણે પચ ડ, પદમો મુહમતિમો દવઢ મૂમિ ॥

મુહમૂમિસમામઢ્ઠં, પયરગુણ હોઢ સઘઘણ ॥ ૩૪૯ ॥

અર્થ—(ઇદ્વપયર) કેં૦ ગાહિતપ્રતરની (એગદિસિ) કેં૦ ઇક
દિશાને ત્રિે (સંસ્વા) કેં૦ જે નરકાવાસાની સગ્યા છે તે આવ
લીનો અવેક્ષાયે છે આલી આઠ છે માટે તે સગ્યાને (અઢગુણા)
કેં૦ આઠગુણી કરીયે, પળ ત્રિદિશામા ઇક ઇક નરકાવાસ ઓછો-
હોવાથી (ચઢવિણા) કેં૦ ચાર ઓઢા કરીયે પછી (સ) કેં૦
ઇક ડ્રવર નરકાવાસ સહિત કરીયે ઇટલે (ઇગમડા) કેં૦ ઇક
પ્રતર નરકા વાસાની સગ્યા થાય. (જહ) કેં૦ જેમ રત્નપ્રમાના
(સીમંતયપયર) કેં૦ સીમંત નામના વહળ પ્રતરમા ઇકદિશાના
નરકાવાસાની સગ્યા ઓગળવાસ છે, તેને આઠગુણા કરીયે
ત્યારે ઘણસો ઘણુ થાય તેમાથી ચાર ઓઢા કરતા ઘણ સો અ
ઢવાગી રહ તેમા ઇક મેન્ચીયેત્યાર (ઇગુણનડયા સયો તિન્નિ)
કેં૦ ઘણ સો ને નેવ્યાગી થાય એવીજગીતે વીતે પ્રતરે ઇક પ્રમાણે
ગણતા ઘણ સો ઇચાગી આવજિન્કા મત નરકાવાસા હોય ॥ ૩૪૮ ॥
એવીજ રીતે ડેઢા ઓગળવાસમા (અપઠ્ઠાણે) કેં૦ અપઠ્ઠાણ
પ્રતર ઇક દિશાય ઇક નરકાવાસો છે, તેને આઠગુણો કરતા આઠ
થાય તેમાથી ત્રિદિશાના ચાર પાઢી નાચીયે. ચારી ચાર રહ તેનો
માથે ઇક ડ્રવર મેન્ચતા માનમો નરકે આવજિન્કા મત નરકાવાસા
(પચ) કેં૦ પાચ થાય ॥

હવે એક એક પૃથ્વીને વિષે આવલિકાગત નરકાવાસા જાણ-
વામાટે પાછલી ગાથાના પાછલા ત્રણ પદેકરી કરણાંતર કહે છે,
(પદ્મો) કે० પહેલા સીમંતક પ્રતરના ત્રણસો નેવ્યાસી આવલિ-
કાગત નરકાવાસાને (મુહ) કે० મુખ કહીયે અને (અંતિમો) કે०
છેલા ઓગણપચાસમા અપડાણ પ્રતરના પાંચ નરકાવાસા તે (ભૂમિ
હવડ) કે ભૂમી કહેવાય. પછી (મુહભૂમિ) કે० મુખના ત્રણ સો
અને નેવ્યાસી તથા ભૂમિના પાંચ તેને (સમાસ) કે० એકઠાકરીયે
ત્યારે ત્રણ સો અને ચોરાણું થાય. તેનું (અર્દ્ધ) કે० અર્દ્ધ કરતાં
એક સો અને સત્તાણું થાય. તેને (પચરગુણ) કે० ઓગણપચાસ
પ્રતરે ગુણતાં (સઘચળં હોઈ) કે० સર્વે ઓગણપચાસે પ્રતરના આવ-
લિકામાં રહેલા નરકાવાસાની સંખ્યા નવ હજાર છ સો અને ત્રેપન
થાય, એટલા સાતે પૃથ્વીના આવલિકાગત નરકાવાસા જાણવા.
બાકી ત્ર્યાસી લાખ નેવું હજાર ત્રણ સો નેસડતાલીશ પુણ્યાવકીર્ણ
જાણવા. ॥ ૩૪૯ ॥

नं २
नरकामनु कोष्टक.

१०

क्र. नरक	मूल	भूमि	समान	समाप्तनु अधे	प्रतर	पक्रियध	पुण्या कीर्णक	मये संख्या
०	३८५	५	३८६	१८७	४८	८१५३	८८०३४८	८६००००००
१	३८८	२८३	६८०	३४१	१३	४४३३	२८८५५६७	३०००००००
२	२८५	२०५	४८०	२६५	११	२६८५	२४८७३०५	३५००००००
३	१६७	१३३	३३०	१६१	८	१४८५	१४८८५१५	१५००००००
४	१०५	७७	२०२	१०१	७	७०७	८८८२८३	१०००००००
५	६८	३७	१०६	५३	५	२६५	२८८७३१	३०००००००
६	२८	१३	४८	२१	३	६३	८८८३२	४८८८५५
७	०	०	०	०	१	१	८	५

અર્હિં એજવાત ગ્રંથકાર કહે છે—

છળ્ણવહસય તિવળ્ણા, સત્તસુ પુઢવીસુ આવલીનિરયા ॥
સેસ તિયાસી લક્ષા, તિસય સિયાલા નવહ સહસ્સા ॥ ૩૫૦ ॥

અર્થ—(સત્તસુ પુઢવીસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીમાં (આવલી નિરયા) કે૦ આવલિકામાં રહેલા નરકાવાસા (છળ્ણવહસય) કે૦ છન્નુ સો અને (તિવળ્ણા) કે૦ ત્રેયન છે. અને (શેષ) કે૦ વાકી (તિયાસી લક્ષા) કે૦ ત્ર્યાસી લાખ, (નવહ સહસ્સા) કે૦ નેવું હજાર, (તિસય) કે૦ ત્રણ સો અને (સિયાલા) કે૦ સડતાલોશ. એટલા પુષ્પાવંકીર્ણ નરકાવાસા જાણવા. સર્વે મલોને ચોરાસી લાખ નરકાવાસા છે. ॥ ૩૫૦ ॥

તિળ્ણિ સયા અડગનડયા, દોતિળડયા ય હુંતિ પુઢવીણ ॥
દોસય પંચાસીયા, પંચુત્તર દોત્તિ વીયાણ ॥ ૩૫૧ ॥

અર્થ—(પુઢવીણ) કે૦ પહેલી નરકપૃથ્વીને વિષે (તિળ્ણિ સયા) કે૦ ત્રણ સો અને (અડગનડયા) કે૦ નેવ્યાસી નરકાવાસાનું મુખ તથા (દોતિળડયા) કે૦ વસો અને ત્રણ નરકાવાસાની ભૂમિ (હુંતિ) કે૦ છે. (વીયાણ) કે૦ વીજી નરક પૃથ્વીને વિષે (દોસય પંચાસીયા) કે૦ વસોને પંચાસી નરકાવાસાનું મુખ અને (પંચુત્તર દોત્તિ) કે૦ વસોને પાંચ નરકાવાસાની ભૂમિ છે. ॥ ૩૫૧ ॥

સત્તાણુયં સયં ચ, તિત્તીસ સયં સયં ચ પળવીસં ॥
સત્તુત્તરિ અડગત્તરી, સત્તત્તિસા ય ગુળત્તીસા ॥ તેરસ
મુહ ભૂમિઓ ॥ ૩૫૨ ॥

અર્થ—ત્રીજી નરકપૃથ્વીને વિષે (સત્તાણુ સય ચ) કે० એક
સો સત્તાણુ નરકાવાસાનુ મુલ અને (તિત્તીસ સય) કે० એક સો
તેત્રીસ નરકાવાસાની ભૂમિ છે. ચોથી નરકપૃથ્વીને વિષે (સય ચ
પણવીસ) કે० એક સો પચીસ નરકાવાસાનુ મુલ અને (સત્ત
ત્તરિ) કે० સિત્પોતેર નરકાવાસાની ભૂમિ છે પાંચમો નરકપૃથ્વીને
વિષે (અઝણત્તરી) કે० ઓગણોત્તર નરકાવાસાનુ મુલ અને (સત્ત
તિસા) કે० સાઠગ્રીસ નરકાવાસાની ભૂમિ છે ઝઠ્ઠી નરકપૃથ્વીને
વિષે (ગુણતીસા) કે० ઓગણગ્રીસ નરકાવાસાનુ મુલ અને (તિરસ)
કે० તેર નરકાવાસાની ભૂમિ છે એ (મુહૂભૂમિઓ) કે० મુલ અને
ભૂમિ કથા પરતુ સાતમી નરકને વિષે પ્રતરો નથી માટે મુલ અને
ભૂમિ નથી ॥ ૩૫૦ ॥

સત્તઠ્ઠિ પણસય પળ—નઝ સહસ્ત્ર લક્ષ ગુણગ્રીમ ॥
ચણાણ સેદિગયા, ચડયાલ મયા ય તિત્તીમા ॥૩૫૧॥

અર્થ—(ચણાણ) ક૦ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમા (ઝલ્લ ગુણ-
ગ્રીમ) કે० ઓગણગ્રીમ લાલ, (પળ નઝ સહસ્ત્ર) ક૦ પચાણુ
હજાર, (પણસય) ક૦ પાંચ સો અને (સત્તઠ્ઠિ) કે० સદસઠ
પટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે તથા (સેદિગયા) ક૦ શ્રેણિમા
રહલા (ચડયાલસયા ય તિત્તીમા) કે० ચુમાલીમ સો અને
તેત્રીસ નરકાવાસા છે સર્વ મળી ગ્રીમ લાલ નરકાવાસા રત્નપ્રભા
પૃથ્વીમા જાણવા ॥ ૩૫૩ ॥

સત્તાણનઝ સહસ્ત્રો, ચડગ્રીમ લક્ષ તિમય પચહિયા ॥
ચીયાણ સેદિગયા, છઠ્ઠીમસયા ય પળનડયા ॥૩૫૪॥

અર્થ—(ચીયાણ) ક૦ ધોજી નરકપૃથ્વીમા (ચડગ્રીમ

લક્ષ) કે૦ ચોવીસલાખ, (સત્તાણવડ્ સહસ્ત્ર) કે૦ સત્તાણુ
 હજાર, (ત્રિસય) કે૦ ત્રણ સો અને (પંચહિયા) કે૦ પાંચ
 અધિક એટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે. તથા (સેઢીગયા) કે૦
 શ્રેણિમાં રહેલા (છઠ્વીસ સયા) કે૦ છવીસ સો (ય) કે૦ અને
 (પળનડયા) કે૦ પચાણુ નરકાવાસા છે. સર્વ મળી પચીસ લાખ
 નરકાવાસા ત્રીજી શર્કરાપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૪ ॥

પંચસયા પન્નરસા, અડનડય સહસ્ત્ર લક્ષ ચડદસ ય ॥
 તડ્યાએ સેઢીગયા, પળસીયાઓ ચડદસયા ॥ ૩૫૫ ॥

અર્થ—(તડ્યાએ) કે૦ ત્રીજી નરકપૃથ્વીમાં (ચડદસ લક્ષ)
 કે૦ ચડદ લાખ, (અડનડય સહસ્ત્ર) કે૦ અડાણુ હજાર,
 (પંચસયા) કે૦ પાંચ સો અને (પન્નરસા) કે૦ પનર એટલા
 પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે, અને (સેઢીગયા) કે૦ શ્રેણિમાં રહેલા
 (ચડદસયા) કે૦ ચડદ સો અને (પળસીયાઓ) કે૦ પંચાશી
 નરકાવાસા છે. સર્વ મળી પનર લાખ નરકાવાસા ત્રીજી વાલુકા-
 પ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૫ ॥

તેણડયા દોન્નિસયા, નવનવડ્ સહસ્ત્ર નવ ય લક્ષા ય ॥
 પંકાએ સેઢીગયા, સત્તસયા હુંતિ સત્તહિયા ॥ ૩૫૬ ॥

અર્થ—(પંકાએ) કે૦ ચોથી પંકપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં (નવ
 ય લક્ષા) કે૦ નવ લાખ, (નવનવડ્ સહસ્ત્ર) કે૦ નવોણું
 હજાર, (દોન્નિસયા) કે૦ વસો અને (તેણડયા) કે૦ ત્રાણુ,
 એટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે, અને (સેઢીગયા) કે૦ શ્રેણિમાં
 રહેલા (સત્તસયા) કે૦ સાત સો અને (સત્તહિયા) કે૦ સાત
 અધિક એટલા નરકાવાસા (હુંતિ) કે૦ છે. સર્વ મળી દશ લાખ
 નરકાવાસા ચોથી પંકપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૬ ॥

सत्तमया पणतीसा, नवनवई सहस्स दोन्नी लम्खा य ॥
धूमाए सेढीगया, पणसद्धी दोसया हुति ॥ ३५७ ॥

अर्थ—(धूमाए) क० पांचवी तृमपभा नरकपृथ्वीमां
(दोन्नी लम्खाय) के ये लाख (नवनवई सहस्स) के० नवाणुं
हजार, (सत्तमया) के० सात सो अने (पणतीसा) के पातीस
एटला पुण्यावकीर्ण नरकावामा ठे तथा (सेढीगया) के० रेणिमा
रहेला (दो सया) के० बसो अने (पणसद्धी) के० पासठ
एटला नरकावामा ठे सर्व मली जण लाख नरकावामा पाचमी
धूमपभा नरकपृथ्वीमा ठे. ॥ ३५७ ॥

नवनवईओ सहस्सा नव चेव मया हवति वत्तीसा ॥
पुढीए छट्टीए, सेढीगया हुति तेसद्धा ॥ ३५८ ॥

अर्थ—(पुढीए छट्टीए) के० उट्टो तमपभा नरकपृथ्वीमां
(नवनवईओ सहस्सा) क० नवाणु हजार, (नव मया) के० नव
सो अने (वत्तीसा) के त्रीस, एटला पुण्यावकीर्ण नरकावामा
(चेव) के० त्रिने (हवति) के० ठे तथा [सेढीगया] क०
रेणिमा रहेला [तेसद्धा] के० तेसठ नरकावामा (हुति) के ठे,
सर्व मली नवाणु हजार नव सो पचाणु नरकावामा छट्टी तमपभा
नरकपृथ्वीमा ठे सातमी नरकपृथ्वीमा पाचज नरकावामा ठे
पुण्यावकीर्ण नही ॥ ३५८ ॥

ते ण नरगावामा, अतो वट्ठा वहि च चउरंमा ॥

हिट्ठा सूरप्पमअण—मडीया पर मदुगंधा ॥ ३५९ ॥

अर्थ—[तेण नरगावामा] के० ते पर र्णमला सर्व नरका

વાસો [અંતો વટ્ટા] કે૦ માંહેલા ભાગમાં ગોળાકાર, (વર્ધિ ચરસા) કે૦ વહાર ચોરસ અને (હિટ્ટા) કે૦ નીચે (સ્વરૂપસંટાણા) કે૦ સ્વરૂપલા એટલે ઘાસ કાપવાના એક જાતના દ્યયીયાર સરસા આકારવાલા અને [પરમદુર્ગંધા] કે૦ અત્યંત દુર્ગંધમય [સંઝીયા] કે૦ રહેલા છે. તે નરકાવાસા દેવલોકના આવલિકાગત વિમાનનો પેઠે વૃત્ત ત્રિશૂળા અને ચોશૂળા અનુક્રમે જાણવા. અને પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા અનેકવકારના સંસ્થાનવાલા જાણવા. ॥ ૩૫૯ ॥

હવે નરકાવાસાનું લાંબગુણું પહોલગુણું અને ઊંચગુણું કહે છે.

તિસહસ્સુચ્ચા સંઘ્વે, સંઘ્વમસંઘિજ્જ તિથિઢાયામા ॥

પળયાલલક્ષ્વ સીમં—તઓ ય લક્ષ્વં અપઙ્ગાણો ॥૩૬૦॥

અર્થ—સાતે નરકદુષ્ક્રોમાં જેટલા નરકાવાસા છે તે (સંઘ્વે) કે૦ સર્વે નરકાવાસા [તિસહસ્સુચ્ચા] કે૦ ત્રણ હજાર યોજન ઊંચા છે. તથા (તિથિઢાયામા) કે૦ પહોલાઇગે અને લમ્બાઇપણે [સંઘ્વમસંઘિજ્જ] કે૦ કોઈક સંખ્યાતા યોજન અને કોઈક અસંખ્યાતા યોજન છે, પણ તેમાં [સીમંત્રો] કે૦ પ્રથમ સીમંત્ર નામનો ઇન્દ્રક નરકાવાસો [પળયાલલક્ષ્વ] કે૦ પીસ્ટાલોશ લાંબ યોજન લાંબો અને પહોલો છે. [ય] કે૦ અને [અપઙ્ગાણો] કે૦ છેલો અપ્રતિષ્ઠાન ઇન્દ્રક નરકાવાસ [લક્ષ્વં] કે૦ એક લાંબ યોજન લાંબો અને પહોલો છે. એ અપઙ્ગાણાને ફરતા કાલ ત્રિગેરે ચાર નરકાવાસા છે તે લાંબગણે પહોલગણે અને ફરતા પરીધિયે અસંખ્યાતા કોડાકોડી યોજન જાણવા. ॥ ૩૬૦ ॥

હિટ્ઠો ઘગો સહસ્સં, ઉપ્પિંસે કુટ્ઠઓ સહસ્સં તુ ॥

મજ્ઞે સહસ્સ સુસિરા,તિન્નિ સહસ્સુચ્ચયા નિરયા ॥૩૬૧॥

અર્થ—સર્વે નરકાવાસા (હિદ્ધો) કે૦ નીચે (ઘણો સહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનની ઘાઢ ડીઠી પીઠિકાવાલા, (તુ) કે૦ યત્ની (ઉર્ણીસે) કે૦ ઉપરના ભાગમા (કુદ્ધઓ સહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનના શિખરાકારે ગોમથાવાલા અને (મઙ્ગે) કે૦ મધ્ય-ભાગને વિષે (સહસ્ત સુસિરા) કે૦ એક હજાર યોજનની પોલા-ળવાલા છે, એમ સર્વે મલીને (તિન્નિ સહસ્ત) કે૦ ત્રણ હજાર યોજન (ઉચ્ચા) કે૦ ઊંચા (નિરયા) કે૦ નરકા-વાસા છે ॥ ૩૬૧ ॥

છસુ હિદ્ધુવરિ જોગણ, સહસ્ત વાવન્નસદ્દ ચરિમાણ ॥
પુઢવીનિરયરહિયં, નિરયા સેમમિ સવાસુ ॥ ૩૬૨ ॥

અર્થ—રત્નપ્રમાણે સાતે નરકપૃથ્વીના જે એક લાલ પશી હજાર યોજન વિગેરે પૃથ્વીવિંડ વળા છે તેમા (છસુ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રમાણિક છ પૃથ્વીમા (હિદ્ધુવરિ) કે૦ નીચે અને ઉપર (જોયણ સહસ્ત) કે૦ એક એક હજાર યોજન ક્ષેત્ર નરકાવાસાથી રહિત જાણવું, અને (ચરિમાણ) કે૦ સાતમી નરકપૃથ્વીને વિષે નીચે અને ડગર (વાવન્ન સદ્દ) કે૦ સાઢીવાવન હજાર સાઢિવા-વન હજાર યોજન (પુઢવીનિરયરહિત) કે૦ ક્ષેત્ર નરકાવાસાથી રહિત જાણવું, (સેમમિ સવાસુ) કે૦ ધીજી સમસ્ત પૃથ્વીને વિષે (નિરયા) કે૦ નરકાવાસા જાણવા ॥ ૩૬૨ ॥

હવે દરેક નરક પૃથ્વીમા મતર મતર કદલુ અતર છે ૧ તે કહે છે.

વિમહસ્સુળા પુઢવી તિસહસ્ત ગુણિણિ નિયયવયરેહિં ॥
ઝગા ૧ યર, માઈયા પત્યડતરય ॥ ૩૮

અર્થ—(પૃથ્વી) કે૦ પહેલી નરકપૃથ્વીના પિંડમાંથી (વિસ-
હસ્તુણા) કે૦ એક હજાર ઉપરથી અને એક હજાર નીચેથી એમ બે
હજાર યોજન ઓછા કરીયે. પછી દરેક પ્રતરત્રણ ત્રણ હજાર યોજન
ઉંચા છે માટે (તિસહસ્ત્ર ગુણિર્દેહિ) કે૦ ત્રણ હજારવડે ગુણેલા
(નિયયપયરેહિ) કે૦ પોતપોતાના પ્રતરોની જે સંખ્યા થાય તે
(ઝૂળા) કે૦ ઓછી કરવી. પછી (રૂઘૂણ) કે૦ એક રૂપ કરીને
(નિયયપરભાઈયા) કે૦ પોત પોતાના પ્રતરના જેટલા આંતરા હોય
તેથી ભાગાકાર કરવો એટલે (પત્થડંતરયં) કે૦ પ્રતર પ્રતરનું અંતર
પ્રમાણ થાય છે. ॥ ૩૬૩ ॥

હવે તે ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ સમજાવે છે કે—રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો
પિંડ એક લાખ એંશી હજાર યોજનનો છે, તેમાંથી બે હજાર યોજન
કાઢીયે એટલે વાકી એક લાખ અઢોતેર હજાર રહે. હવે એ પૃથ્વીના
તેર પ્રતર છે તે દરેક ત્રણ ત્રણ હજાર યોજન ઉંચા છે માટે તેરને
ત્રણ હજારે ગુણીયે ત્યારે ઓગણચાલીસ હજાર થાય. એટલા એક
લાખ અઢોતેર હજારમાંથી કાઢીયે વાકી એક લાખ ઓગણચાલીશ
હજાર રહે, તેને તેર પ્રતરની વચમાં વાર આંતરા છે, માટે ચારે ભાગ
આપીયે એટલે એક એક આંતરે અગીયાર હજાર પાંચસો અને બ્યાશી
યોજન, અને તે ઉપર એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક
ભાગ એટલું રત્નપ્રભાના પ્રત પ્રતર વચ્ચે અન્તર જાણવું. એવીજ રીતે
વીજી નરક પૃથ્વીઓને વિષે પણ પોતપોતાના પ્રતરે ભાગ દીધાથી
જે આંક આવેતે પ્રત્યેકે અન્તર જાણવું. એજ આગલી ગાથાથી કહે છે.

તેસીયા પંચસયા, ઇકારસ ચેવ જોયણસહસ્સા ॥

રયણાએ પત્થડંતર—મેગો ચિય જોયગતિભાગો ॥૩૬૪॥

અર્થ—(રયણાએ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં (ઇકારસ

જાયણસહસ્મા) કે૦ અગીયાર હજાર, (પચમયા) કે૦ પાચસો
 અને (તેસીયા) કે૦ ત્યાસી ઇટલા યોજન, નથા (ઇગો જોયણ-
 નિભાગો) ક૦ એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક ભાગ
 ઇટલુ (પત્યડનર) ક૦ પ્રતર પ્રતર અન્તર (ચિય) કે૦
 નિચે જાણવું. ॥ ૩૬૪ ॥

મત્તાણવર્ડે સયાઈ, વીયાણ પત્યડનરં હોઈ ॥

પણહત્તરિ તિણિણ સયા, ચારમ સહસ્સ તડયાણ ॥ ૩૬૫ ॥

અર્થ—(વીયાણ) કે૦ વીજી નરકપૃથ્વીને ચિત્ર અગીયાર
 પ્રતરના ત્રણ આતરામા (મત્તાણવર્ડે સયાઈ) કે૦ ત્રણ હજાર અને
 માત્ર મો યોજનનુ (પત્યડનર હોઈ) કે૦ પ્રતર પ્રતર આતર હોય
 (તડયાણ) કે૦ વીજી નરકપૃથ્વીને ચિત્ર ત્રણ પ્રતરના આઠ આત-
 રામા (ચારમ સહસ્મ) કે૦ ચાર હજાર, (તિણિણસયા) કે૦
 ત્રણ સો અને (પણહત્તરિ) કે૦ પચોત્તેર યોજનનુ પ્રતરે પ્રતર
 અતર હોય. ॥ ૩૬૫ ॥

છાવટ્ઠિમય મોલમ, સહસ્મ ઇગો ચ દા વિભાગાડ ॥

અઠ્ઠાઈજ્જ સયાઈ, પળગીમ મહસ્મ ધૂમાણ ॥ ૩૬૬ ॥

અર્થ—ચોથી નરકપૃથ્વીના માત્ર પ્રતરના છ આતરામા
 (મોલમ સહસ્મ) કે૦ મોલ હજાર (છાવટ્ઠિમય) કે૦ એક મો
 ને છામટ યોજન (ચ) કે૦ અને (ઇગો ત્રો વિભાગાડ) કે૦
 એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો ત્રણ ભાગ ઇટલુ પ્રતર પ્રતર
 અતર હોય પાગમી (ધૂમાણ) ક૦ ધૂમપ્રમા નરકપૃથ્વીને ચિત્ર
 પાગ પ્રતરના ચાર આતરામા (પળગીમ મહસ્મ) કે૦ પળગીમ હજાર
 અને (અઠ્ઠાઈજ્જ સયાઈ) કે૦ અઠીસો અર્થાત્ ત્રણ પાગ યોજ-
 નનુ પ્રતર પ્રતરે અતર હોય. ॥ ૩૬૬ ॥

વાવન્ન સહસ્સાઈં, પંચેવ હંતિ જોયણમયાઈં ॥

પત્થડમંતરમેયં, છટ્ટીપુદ્ધવીએ નેયવ્વં ॥ ૩૬૭ ॥

અર્થ—(છટ્ટીપુદ્ધવીએ) કે૦ છટ્ટી તમપ્રમા નરકપૃથ્વીને વિષે
ત્રણ પ્રતરના વે આંતરામાં (વાવન્ન સહસ્સાઈં) કે૦ વાવન દ્વાર
અને (પંચેવ જોયણમયાઈં) કે૦ પાંચમો યોજન. (એયં) કે૦
એટલું (પત્થડમંતરં) કે૦ પ્રતરે પ્રતરે અંતર (નેયવ્વં) કે૦ જા-
ણવું. ॥ ૩૬૭ ॥ (સપ્તસ્યાં ત્વેક એવ પ્રતરં ઇતિ તત્રાંતરં ન સંભ-
વતિ ॥ ઉક્તં નારકાણાં પ્રસંગવશાદ્ભવનદ્વારમ્ ॥ અર્થ—વલી સા-
તમી તમતમપ્રમા નરકપૃથ્વીમાં એકજ પ્રતર દોવાથી તેમાં આંતરા
સંભવે નહીં. એમ એ પ્રસંગને અનુસરી નારકી જીવોનું ભવનદ્વાર કહ્યું.

અથ નારકાણા ભવગાહનાદ્વારમાભ્યતે ॥

હવે તે નારકી જીવોનું અવગાહના દ્વાર એટલે શરીરપ્રમાણ-
દ્વાર કહે છે.

પણ્ણદ્ધણુ છ અંગુલ, રયણાએ દેહમાણમુક્કોસં ॥

સેસાસુ દુગુણદુ ગુણં, પણ્ણધણુસય જાવ ચરિમાણ ॥ ૩૬૮ ॥

અર્થ—(રયણાએ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રમા નરકપૃથ્વીમાં નાર-
કીઓનું (મુક્કોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટું (દેહમાણં) કે૦ શરીર પ્રમાણ
(પણ્ણદ્ધણુ) કે૦ પોળા આઠ ધનુષ્ય અને (છ અંગુલ) કે૦
છ અંગુલનું હોય છે. અને (સેસાસુ) કે૦ વાકીની છ પૃથ્વીમાં
(દુગુણદુગુણં) કે૦ પ્રથમની નરક કરતાં વમણું વમણું અનુક્રમે
કરવું. તે (જાવ ચરિમાણ) કે૦ જેટલામાં છેલ્લી નરકપૃથ્વીને વિષે

(पण धनुसय) के० पाच सो अनुप्यनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण होय ॥
 जेमफेरत्नप्रभामा सात अनुप्य त्रणहाथ ठ आगुल, शर्करप्रभामा
 पन्नर अनुप्य बे हाथ तार अगुल, माडुका प्रभामा एकत्रीश अनुप्य
 एक हाथ, परुप्रभामा पासठ अनुप्य बे हाथ, धूमप्रभामा एक सो
 पचीश अनुप्य, तमप्रभामा अढी सो अनुप्य, अने तमनमप्रभामा
 पांच सो अनुप्यनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण होय ॥ ३६८ ॥

हने रत्नप्रभाना प्रतर प्रतरे जडु जडु देहमान कह ठे
 रयणाएपदमपयरे, हत्थतिय देहमाणमणुपयर ॥
 छप्पणगुलसद्धा, बुद्धी जा तेरसे पयरे ॥ ३६९ ॥

अर्थ—(रयणाएपदमपयरे) के० रत्नप्रभा पृथ्वीना पहला
 प्रतरे (हत्थतिय देहमाण) के० त्रण हाथनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण ठे.
 तयार पछी (मणुपयर) के० प्रतर प्रतर (छप्पणगुलसद्धा) के०
 साढा छप्पन्न अगुलनी (बुद्धी) के० वृद्धि करी के-जेथी (जा
 तेरसे पयरे) के० तेरमा प्रतरे पोणा आठ अनुप्य अने छ अगुलनु
 प्रमाण पूर्ण थाय ॥ ३६९ ॥

हने शर्करादिकना प्रतरे प्रतर उत्कृष्ट देहमान कह ठे
 जं देहमाण उपरि-माए पुढवीए अतिमे पयरे ॥
 त चिय हिट्ठिमपुढवी-पदमपयरमि बोधव्व ॥ ३७० ॥

अर्थ—(उपरिमाए पुढवीए) के० उपर उपरनी पृथ्वीना
 (अतिमे पयरे) के० ठेला प्रतरने विषे उत्कृष्ट (ज देहमाण) के०
 जे शरीर प्रमाण होय (ते) के० ते प्रमाण (चिय) के० निश्चे
 (हिट्ठिमपुढवीपदमपयरमि) के० नीचेनी पृथ्वीना पहला प्रतर
 (बोधव्व) के० जाणतु ॥ ३७० ॥

તં ચેગૂગગસગપયર, મઙ્ગં વીયાઇ પયર વુદ્ધિભવે ॥
 તિકર તિઅંગુલ કરમત્ત, અંગુલા સઢિ ગુગવાસાં ॥૩૭૧॥
 પગ ધગુ અંગુલવીસં, પનરસઘગુ દુન્નિ હત્થ સઢા ય ॥
 વાસઢિ ધગુહમઢા, પગ પુઢવી પયર વુદ્ધિ ઇમા ॥૩૭૨॥

અર્થ—(તં ચ) કે० તે શર્કરાદિક પૃથ્વીના પહેલે પ્રતરે જે દેહમાન આવે તેને (એગૂગગ) કે० એક ડગે (સગપયર) કે० પોત પોતાને પ્રતરે (મઙ્ગં) કે० માગ આવડો. તેમ કરતાં જે આંક આવે તે શર્કરાદિક પૃથ્વીના (વીયાઇ પયર) કે० વીજા પ્રતરાદિકને વિષે (વુદ્ધિભવે) કે० વૃદ્ધિ હોય, પળ તે વૃદ્ધિ વીજી નરકપૃથ્વીથી આરંભી છઠ્ઠી પૃથ્વી મુથી એટલે પાંચ પૃથ્વીના વીજા પ્રતરે અનુક્રમે જાણવી. હવે શર્કરાપમાના પ્રથમ પ્રતરે સાત ધનુષ્ય ત્રણ હાથ અને છ અંગુલ દેહમાન છે, તેમાં (તિકર તિઅંગુલ) કે० ત્રણ હાથ અને ત્રણ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે, તથા વીજા નરકે પ્રથમ પ્રતરે પન્નર ધનુષ્ય વે હાથ અને વાર અંગુલનું દેહમાન છે તેમાં (કરસત્ત અંગુલા સઢિ ગુગવીસ) કે० સાત હાથ ને સાડો ઓગણીશ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે—॥ ૩૭૧ ॥ ચોથા નરકના પહેલે પ્રતરે એકવીશ ધનુષ્ય અને એક હાથનું શરીર પ્રમાણ છે. તેમાં (પગ ધગુ અંગુલવીસં) કે० પાંચ ધનુષ્ય ને વીશ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે. પાંચમા નરકના પહેલે પ્રતરે સાડીવાસઢ ધનુષ્યનું દેહમાન છે, તેમાં (પનરસ ધગુ દુન્નિ હત્થ સઢાય) કે० પન્નર ધનુષ્ય ને અઠીહાથની વૃદ્ધિ કરીયે. છઠ્ઠા નરકના પહેલે પ્રતરે એક સો પચીસ ધનુષ્યનું દેહમાન છે, તેમાં (વાસઢિ ધગુહસઢા) કે० વાસઢ ધનુષ્ય અને વેહાથનો વૃદ્ધિ કરીયે. એમ (પગ પુઢવી પયર વુદ્ધિ ઇમા) કે० પાંચ નરક પૃથ્વીના પ્રતરોને વિષે એ પ્રમાણે વૃદ્ધિ કરવી. ॥ ૩૭૨ ॥

એજ વાત વિસ્તાર સહિત સમજાવે છે કે—શર્કરાપ્રમાણ પહેલાં
પતરે સાત યનુષ્ય ત્રણ હાથ અને છ અગુલ દેહમાન છે. તે સાત
યનુષ્યના અઢાવીશ હાથ થાય તેની સાથે હગ્ગના ત્રણ હાથ મેલવતા
એઠગ્રીશ હાથ થાય. તેના અગુલ કરવામાટે ચોવીસે ગુણીયે તો
સાત મોં ચુપાલોશ અગુલ થાય, તેમા ઉપરના છ અગુલ મેલવતા
સર્વે મળી સાત સા પચાસ અગુલ થાય તેને શર્કરા પ્રમાણ અગી-
યાર પ્રતરને એકે ડાળા કરી દશે ભાગ આવીય તો એક એક ભાગે
પચોતેર અગુલ આવે. તેના ત્રણ હાથ અને ત્રણ અગુલ થાય એટલી
શર્કરાપ્રમાણ પૃથ્વીના પહોળા પ્રતરને ત્રિયે દેહમાનની વૃદ્ધિ થાય
એમ રીજા પ્રતરથી આરંભી ઢરક પ્રતરે એવીજ રીતે વૃદ્ધિ કરવી
એ પ્રમાણે બીજીથી ઝઢી છુટી પ્રત્યેક નગ્ગ પૃથ્વીને ત્રિય જાણવું.
સમજણમાટે યત્ર સ્થાપના જોવી સાતમી નરક એરજ પ્રતર છે માટે
ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ પાચસો યનુષ્યનુજ દેહમાન છે

હવે નારકીનુ ઉત્કૃષ્ટ તથા જયન્ય ઉત્તરવૈક્રિય શરીરપ્રમાણ કહે છે

ડય સાહાવિયદેહા, ઉત્તરવેડવિઓ ય તદુગુણો ॥

દુપિહાવિ જહન્નકમા, અગુલ અમંસ સસમો ॥૩૭૩॥

અર્થ—(ડય) કં. એ પૂર્વે સાતે નરકના નારકીઓનુ (સા
હાવિયદેહો) કં. સ્વાભાવિક એટલે ભવ્યારણીય શરીર પ્રમાણ કં.
(તદુગુણો) કં. તેનાથી ત્રમણુ (ઉત્તરવેડવિઓય) કં. ઉત્તર વૈક્રિય-
શરીર જાણવું જેમકે રત્નપ્રમાણે વિષે પન્નર યનુષ્ય તે હાથ અને ત્રણ
અગુલ ઉત્તર વૈક્રિય શરીર હોય અને સાતમીનરકે એક હજાર
યનુષ્ય ઉત્તર વૈક્રિય શરીર હોય. એ ભવ્યારણીય અને ઉત્તર વૈક્રિય
શરીરનુ પ્રમાણ કહ્યું હો (દુપિહોવિ જહન્ન કમા) કં. અનુપમે
તે પ્રકારે જયન્ય શરીર પ્રમાણ કહ્યું છે એક ભવ્યારણીય રીજુ

ઉત્તરવૈક્રિય. એ વસ્ત્રે શરીર જવન્યથી સાતે નરકમાં અનુક્રમે (અંગુલ અસંખ્ય સંગંસો) કે૦ અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ તથા સંખ્યાતમો ભાગ હોય. અર્થે મયચામ્ણીય શરીર ઉપર નિ કેન્દ્રાયે અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અને ઉત્તરવૈક્રિય શરીર પ્રારંભની વચ્ચે અંગુલના સંખ્યાતમે ભાગે હોય એમ જાણવું. નારકીનું અવગાહના દ્વારા પૂર્ણ થયું ॥

દો નારકીના જીવોનું ઉપનિવિરહ તથા ચવનવિરહનું દ્વારા દોઢ માથાથી કહે છે.

સત્તમુ ચઝવીસ મુહુ.સગ પનર દિણેગ દુ ચડ છમાસા ॥

ઉવવાય ચવણવિરહો, ઓહે વારસ મુહુત્ત ગુરુ ॥૩૭૪॥

લહુઓ દુહાવિ સમઓ.સંવા પુણ મુરસમા મુણેયવા ॥

અર્થ—(સત્તમુ) કે૦ સાતે નરકમાં અનુક્રમે પટલે પહેલીએ (ચઝવીસ મુહુ) કે૦ ચોવી મુહુર્ત, ત્રીજીએ (સગ) કે૦ સાત દિવસ, ત્રીજીએ (પનર દિણ) કે૦ પન્નર દિવસ, ચોથીએ (એગ) કે૦ એક માસ, પાંચમીએ (દુ) કે૦ બે માસ, છઠ્ઠીએ (ચડ) કે૦ ચાર માસ, અને સાતમીએ (છ માસા) કે૦ છમાસ મુધી (ઉવવાયચવણવિરહો) કે૦ ઉપાત તથા ચવનનો વિરહકાલ જાણવો. જો કે સાતે નરકમાં નારકી જીવો વળું કરીને નિરંતર ઉપજે છે અને ચવે છે, પરંતુ (ઓહે) કે૦ સામાન્યપણે માતેમાં ન ઉપજે અને ન ચવે તો (લહુઓ) કે૦ જવન્યથી સાતે નરકે (દુહાવિસમઓ) કે૦ સાથે પણ એક સમય અને જૂદો પણ એક સમય વિરહ પડે અને (ગુરુ) કે૦ ઉત્કૃષ્ઠથી (વારસ મુહુત્ત) કે૦ વાર મુહુર્તનો વિરહકાલ જાણવો. (પુણ) કે૦ વલી નારકીના જીવોની ઉપજવાન તથા ચવવાની (સંવા) કે૦ સંખ્યા તો (મુરસમા) કે૦

દેવતાના મગ્ગી એટલે એક મપદમા એક તે વળ ઈવટ સત્યાતા
અને અમત્યાતા મૂરીની મુજેયવા ક૦ જાણવી. એ નારકીનુ
ઉપપાતવિરહદાર તથા ચયનવિરહદાર કથુ.

દ્યે કયો જીવ નરકે જાય તે ગતિદાર રહ કે

મત્વાડ પજત્ત પળિદિ-તિરિનરા જતિ નિરણુ ॥૩૭૫॥

અર્થ—(મત્વાડ) કે૦ સત્યાના આયુષ્યશાલ (પજત્ત)
ક૦ પર્યાક્ષા (પળિદિ નિરિનરા) ક૦ પચેંદ્રિય તિર્યચ અને મનુષ્ય
નરકાયુ માંતે તો (જતિ નિરણુ) ક૦ નરકયા જાય કે ॥૩૭૫॥

હવે કયા જીવો નરકાયુ માંતે ? તે કહ કે

મિચ્છદિદિ મહારંભ, પરિગ્ગહો તિલ્લકોદ નિમ્મીલો ॥

નરયાઝય નિયધઈ, પાવમઈ રુદ્ધપરિણામો ॥ ૩૭૬ ॥

અર્થ—(મિચ્છદિદિ) કે૦ મિચ્છાલ્લી, (મહારંભ) ક૦
મહોટા આરંભ કરનારો, (પરિગ્ગહો) કે૦ રુદ્ધપરિગ્રહયારી, (તિલ્લ-
કોદ) કે૦ આક્રમકો ગાળો, (નિમ્મીલો) કે૦ શીલ રહિત,
(ય) કે૦ રાગી (પાવમઈ) કે૦ પાપમુદિયાલો અને (રુદ્ધપરિણામો)
કે૦ રોદ્ધપરિણામિ પતો જીવ (નરયાઝ) ક૦ નરકનુ આયુષ્ય
(નિયધઈ) કે૦ ધારે કે ॥ ૩૭૬ ॥

દ્યે વિશેષપણથી જૂની જૂટી નરકગતિએ જનારા જીવો કે

અમત્તિ મગિમિત્ત પમ્મી, મીદ ઉરગિ તિય જતિ જાટટ્ટિ ॥

કમમો ઉપોસેણ, મત્તમ પુદ્ડી મણુયમચ્છા ॥૩૭૭॥

અર્થ—(અમત્તિ) કે૦ અમત્તી મમ્મત્તિમ પચેંદ્રિય પર્યાક્ષો
તિર્યચ તો નરકાયુ ધારે તો પહેલો નરક જાય, ત્યાં તે નરકથી

દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટી પલ્લોપમના અસંખ્યાતમા ભાગના આયુષ્યે ઉત્પન્ન થાય તથા (સર્પિમિત્ર) કે० ભૂજારિમા તે નાંભીયા દિક્ર જીવો વીજી નરક મુથી જાય, (પક્ષી) કે० ગીધ મીચા-
નાદિક માંસાહારી પક્ષીઓ રૌદ્ર અધ્યવમાયને લીધે વીજી નરક-
મુથી જાય, (સીહ) કે० મિંહ ચિતરા વાંલાડા વિગેરે હિંમકજીવો
ચોથી નરકમુથી જાય, (ઊર્ગિ) કે० ઊરપરિસર્પ તે ટરંક જાતિના
સર્પો પાંચમી નરકમુથી જાય, (ન્ધિ) કે० સ્ત્રીદે નરકાયુવાંધ-
નારા ભીરત્ન પ્રમુખ તે (જાહ્નવિ) કે० છદ્ધી નરકમુથી જંતિ કે०
જાય છે. વલી ગર્ભજપર્યાપ્તા (મણુયમન્છા) કે० મનુષ્ય અને મન્છ
તે (ઉકાસેણ) કે० ઉત્કૃષ્ટી (સત્તમપુઠ્ઠી) કે० સાતમી નરક-
મુથી જાય. એ (કમસો) કે० અનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટગતિ કહી, અને
જયન્યથી રત્નપ્રમાના પહેલા પ્રતરમુથી જાય. વાકીની સર્વ મધ્યમ-
ગતિ જાણથી ॥ ૩૭૭ ॥

હવે કેટલાક અતિકૂર નિર્થચની પ્રાયે કરીને ગતિ કહે છે.

વાલા દાઢી પક્ષી, જલચર નરગાગયા ઊ અડકૂરા ॥
જંતિ પુળો નરણસુ, વાહુલ્લેણં ન ઊળ નિયમો ॥૩૭૮॥

અર્થ—(વાલા) કે० વ્યાલ એટલે સર્પ વિગેરે, (દાઢી)
કે० દાઢવાલા તે સિંહ વિગેરે, (પક્ષી) કે० પક્ષી તે ગીધ વિગેરે
અને (જલચર) કે० જલચર તે મત્સ્ય વિગેરે. એટલી જાતના
જીવો (નરગાગયા) કે० નરકથી આવ્યા હોય તો પણ (અડકૂરા)
કે० અતિ ક્રૂરપણાને લીધે (વાહુલ્લેણં) કે० ઘણુંકરીને (પુળો)
કે० પણ (નરણસુ) કે० નરકને વિષે (જંતિ) કે० જાય છે.
પરંતુ (નઊળ નિયમો) કે० તેનો નિશ્ચય નથી. કારણ કોઈ જીવ
નરકથી આવી સમ્યક્ત્વ પામી સારા સંવચનને લીધે મોક્ષ-
પણ પામે છે. ॥ ૩૭૮ ॥

હો નારકીને સમયણ અને લેશ્યા રહે છે

દો પદમપુદ્ધિગમગં, છેવટે કીલિયાઈ સંઘયણે ॥

ઈક્ષિકપુદ્ધિવિદ્ધી, આઈતિલેસ્મા ઉ નરણ્મુ ॥ ૩૭૯ ॥

અર્થ—(છેવટે) કે૦ છેવટા સમયણવાળો જીવ (દો પદમપુદ્ધિગમગં) કે૦ પહેલી બે નરકપૃથ્વી સુધી જાય, અને (કીલિયાઈ સંઘયણે) ૪૦ કીલિકાઈક સમયણવાળા જીવોની (ઈક્ષિકપુદ્ધિવિદ્ધી) કે૦ એક એક નરકપૃથ્વીની વૃદ્ધિ કરવી જેમ કીલિકા સમયણવાળા ત્રીજી નરકપૃથ્વી સુધી જાય અર્ધનારાચવાળા ચોથી સુધી, નારાચવાળા પાંચમી સુધી, રૂપભનાગચવાળા છઠી સુધી અને વ્રજરૂપભનારાચવાળા સાતમી નરકપૃથ્વી સુધી જાય એ ઉત્કૃષ્ટી ગતિ જાણવી જગન્યધી તો સર્વ સમયણવાળા જીવો રતનમધાના પહેલા પ્રતર સુધી જાય. ॥ હો નારકીને લેશ્યા કહ છે ॥ (૩) કે૦ બલી (નરણ્મુ) કે૦ નારકીને ત્રિષ (આઈતિલેસ્મા) કે૦ કૃષ્ણ નીલ અને કાપોત એ પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા હોય ॥ ૩૭૯ ॥

હો એ લેશ્યાઓને વિશેષે કિર્તીને કહ છે

દુમ્બુ કાઝ તડ્યાણ, કાઝ, નીલા ચ નીલ પકાણ ॥

ધૂમાણ નીલકિણ્હા, દુમ્બુ કિણ્હા હુતિ લેસ્માઓ ॥ ૩૮૦ ॥

અર્થ—(દુમ્બુ) કે૦ પહેલી બે નરકમા (કાઝ) ૪૦ વ્રજ કાપોતલેશ્યા હોય પરન્તુ પહેલો કરતા ત્રીજીમા અતિમન્દીન લેશ્યા હોય (તડ્યાણ) કે૦ ત્રીજી નરકમા (કાઝનીલા ચ) કે૦ કાપોત અને નીલ લેશ્યા હોય તેમા પલ્લોપમના અસરયાતમા ભાગે અગ્નિ એવા ત્રણ પલ્લોપમના આયુષ્યવાળાને કાપોત અને તેથી અધિક આયુષ્યવાળાને નીલ લેશ્યા હોય છે અને (પકાઝ) કે૦ પરમધામા

ન લ) કે० નીલ લેડ્યા એકજ હોય છે. (ધ્રુમાણ) કે० ધ્રુમપ્રભામાં (નીલકિલા) કે० નીલ અને કૃષ્ણ લેડ્યા હોય છે. તેમાં જે જીવોનું પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગે અધિક દગ પલ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય તેમને નીલ લેડ્યા અને ઈથી વધારે આયુષ્યવાલાને કૃષ્ણ લેડ્યા હોય છે. અને (દુમ્બ) કે० છટ્ટી અને સાતમી નરકને વિષે (કિણ્હા) કે० કૃષ્ણલેડ્યા છે. તેમાં એટલું વિશેષ કે-પ્રથમની કૃષ્ણલેડ્યા કરતા છેલ્લી બે નારકીની કૃષ્ણલેડ્યા વશેષે કૃષ્ણલેડ્ય હોય છે. (લેસ્સાઓ હુંતિ) કે० સાતે નરકમાં લેડ્યાઓ હોય છે તે કહી. ॥ ૩૮૦ ॥

હવે ઉપર કહેલી નારકીની લેડ્યા ગંડા કે અથવા ભાવ રૂપ છે ? તે મુત્રકાર કહે છે.

સુરનાર્યાણ તાઓ, દલ્લેસ્સા અવઢિયા મળિયા ॥

ભાવપરાવત્તીએ, પુણ એસિં હુંતિ છેલ્લેસ્સા ॥ ૩૮૧ ॥

અર્થ—(સુરનાર્યાણ) કે० દેવતા તથા નારકીને (તાઓ) કે० તે કહેલી (દલ્લેસ્સા) કે० દ્રવ્યલેડ્યા (અવઢિયા) કે० ક્ષેત્ર-સંબંધી (મળિયા) કે० કહી છે. કાંઈ વર્ણરૂપ ન જાણવી. (પુણ) કે० બલી દ્રવ્યક્ષેત્રકાલાદિથી તેવી તેવી સામગ્રી પામીને (ભાવપરાવત્તીએ) કે० પરિણામના વિષયાસિ એટલે ફેરફારે કરીને (એસિં) કે० એ દેવતા તથા નારકીને (છેલ્લેસ્સા) કે० છેલ્લેડ્યા (હુંતિ) કે० હોય છે. ॥ ૩૮૧ ॥

હવે નરકયકી નિકલેલા જીવો કઈ ગતિમાં જાય ? તે કહે છે.

નિરુવઢા ગન્મય, પજત્તસંઘાઉ લલ્હિ એસિં ॥

ચક્રિ હરિજુઅલ અંરિહા, જિણ જઈ દિસિ સમ્મ

પુહવિકમા ॥ ૩૮૨ ॥

અર્થ—(નિરુવચા) કે૦ નરકથી નિકલેલા જીવો (ગમ્ય) કે૦ ગર્ભજ (પજત) ક૦ પર્યાપ્તા તથા (સલાહ) કે૦ સહ્યાતા આયુષ્યમાલા થાય (હો (એસિ) ક૦ એ માટે નરકથી નિકલેલા જીવોને (લલિ) કે૦ ફેરી કરી લગી એટલે પદ્મી પ્રાપ્ત થાય ? તે કહ છે. પહેલી નરકપૃથ્વીથી નિકલેલો જીવ (ચક્ષિ) કે૦ ચક્રવર્તિ થાય, બીજી પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલા જીવ (હરિજુઅલ) કે૦ વાસુદેવ તથા ચન્દ્ર થાય. ત્રીજી નરક પૃથ્વીસુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (અરિહા) ક૦ અગ્નિ થાય, ચાથી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (જિણ) ક૦ સામાન્ય કેવલી થાય પાંચમી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (જડ) ક૦ સર્વ વિરતિ માધુ હોય, છઠ્ઠી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (ટિસિ) કે૦ દેશવિરતિ શ્રાવક હોય અને સાતમી નરક પૃથ્વીથી નિકલેલો જીવ (સમ્મ) કે૦ સમ્યક્ત્વમાર્ગી હોય એ (પુહરિકમા) કે૦ નરક પૃથ્વીની અનુક્રમે લગી કહી. ॥૨૮૦॥

હવે નારકી જીવો અવિગ્નજ્ઞાનથા કેટલું ક્ષેત્ર જોડશક ' તે કહ છે.

ચયનાએ ઓહિ ગાડ અ, ચત્તારિ અદ્ધુટ્ટ ગુરુ લહુ કમેણ ॥
પહ્પુદ્ધિ ગાડયદ્ધ, હાયદ્ધ જા મત્તમિ ઇગદ્ધ ॥ ૨૮૩ ॥

અર્થ—(ચયનાએ) કે૦ રત્નપ્રમા પૃથ્વીને ત્રિપે નારકી જીવોને (ઓહિ) ક૦ અવિગ્નજ્ઞાન (ગાડઅ ચત્તારિ) ક૦ ચાર ગાડનું હોય છે તે ગુરુ ક૦ ઉત્કૃષ્ટ જાણતું અને (અદ્ધુટ્ટ) ક૦ માહાત્મ્ય ગાડનું અવિગ્નજ્ઞાન (લ્હુ) કે૦ જગન્યથી હોય છે એ (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે જાણતું ત્યાર પછી (પહ્પુદ્ધિ) ક૦ દરજ્જા પૃથ્વી (ગાડયદ્ધ હાયદ્ધ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટમાથા અને જગન્યમાથો

અર્દ્રો અર્દ્રો ગાડ ઓછું કરવું, જેથી (જામત્તમિ) કે૦ યાવન્ માતમી નરકને વિષે (ઇગદ્દ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી એક ગાડ અને જય- ન્યથી અર્દ્રો ગાડ અવધિજ્ઞાન હોય છે. ॥ ૩૮૩ ॥ એ નરકદ્વાર પૂર્ણ થયું. ॥

હવે મનુષ્યદ્વાર કહે છે. અહિં મનુષ્યના ભવન વિના આઠ દ્વાર કહે છે, તેમાં સ્થિતિદ્વાર અને અવગાહના દ્વાર પ્રથમ કહે છે.

ગવ્ધનર તિપલિયાઝ, તિગાડ ઉકોસ તે જહન્નેણં ॥

મુચ્છિમ દુહાવિ અંતમુહુ, અંગુલ અસંખ્યાભાગ તણૂ ॥૩૮૪॥

અર્થ—(ગવ્ધનર) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટથી (તિપલિયાઝ) કે૦ ત્રણ પલ્લોયમના આયુષ્યવાળા જાણવા. અને (તે) કે૦ તે ગર્ભજ મનુષ્ય (ઉકોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી (તિગાડ) કે૦ ત્રણ ગાડના દેહમાનવાળા જાણવા. તથા (જહન્નેણં) કે૦ જય- ન્યથી ગર્ભજ મનુષ્યનું અને (મુચ્છિમ) કે૦ સમૂર્ણ મનુષ્યનું (દુહાવિ) કે૦ જયન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી (અંતમુહુ) કે૦ અંતમુદ્- નેનું આયુષ્ય હોય છે. તથા ગર્ભજ મનુષ્યનું જયન્યથી (અંગુલ અસંખ્યાભાગ તણૂ) કે૦ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું શરીર હોય છે. ૩૮૪ ॥

હવે ઉપાત ઉધ્વર્તના વિરહકાલ કહે છે.

વારસ મુહુત્ત ગવ્ધે, ઇયરે ચડવીસ વિરહ ઉકોસો ॥

જમ્મમરણેસુ સમઓ, જહ્ણણ સંસા સુરસમાણા ॥૩૮૫॥

અર્થ—(ગવ્ધે) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્યને જન્મ આશ્રી તથા મરણ આશ્રી વિરહકાલ ઉત્કૃષ્ટથી (વારસ મુહુત્ત) કે૦ વાર મુદ્- ર્તનો હોય છે. એટલે એક ગર્ભજ મનુષ્ય ઉપન્યા પછી વીજો ઉત્કૃ- ણથી વાર મુદ્ધર્તને આંતરે ઉપજે. મરણ પછી એજ પ્રમાણે જાણવું.

અને (ડયરે) કેં સમૂર્ણ મનુષ્યને (ડકોસો) ૨૦ ઉત્કૃષ્ટી
 જન્મમરણનો વિગ્રહ) કેં વિગ્રહસ્થ (ચતુર્વીમ) કેં ચોવીમ
 મુદ્દર્શનો જાણવો પ્લી ગર્ભજ તથા સમૂર્ણ મનુષ્યને (જન્મમ-
 રણેષુ) કેં જન્મમરણને ત્રિમે વિગ્રહસ્થ (મમઓ) કેં એક
 મમયનો જાણવો તથા ગર્ભજ અને સમૂર્ણ મનુષ્યની ઉપજાતી
 (જહ્વણસંસ્થા) ૨૦ જય દરુદયા (મુરમદાણા) કેં દેવતાના
 સમગ્રી જાણવી એટલે એક સમયે એક વ વળથી આરમ્ભી મન્યાતા
 અમન્યાતા ઉપજે તથા મરણ પામ એ જાણવું. ॥ ૨૮૫ ॥

હવે કયો જીવ મરા મનુષ્યગતિમા આર ? તે ગતિદાર ૫૧ કે.

મત્તમમહિનેર્ગદ્, તેઝ વાઝ અમલ નરતિરિણ્ ॥

મુત્તૂળ સેમજાવા, ઉપ્પજ્જતિ નરમમિ ॥ ૩૮૬ ॥

અર્થ—(મત્તમમહિનેર્ગદ્) કેં સારમી નરકટૃષ્ટીના નારખી,
 (તેઝ) કેં તેઝકાયના જીવો, (વાઝ) ૫૦ ગાયુના જીવો તેમજ
 (અમલ નરતિરિણ્) ૨૦ અમન્યાતા આયુષ્યશાળા યુગલીયા મનુ-
 શ્ય અને તિર્દેવ જે વાચ જાતીના જીવોને (મુત્તૂળ) કેં મુક્તીને
 (સેમ જીવા) કેં ગાત્રીના મર્ગે જીવા (નરમમિ) ૨૦ મનુષ્ય
 મરને ત્રિમે (ઉપ્પજ્જતિ) કેં ઉત્પન્ન છે ॥ ૩૮૬ ॥

મુરનેર્ગદ્હિ ત્રિય, હવતિ હરિ અરિહ ચપિ વલદેવા ॥

ત્રવિહમુર ત્રપિ ત્ત્રા વેમાણિ હુતિ હરિ અગિદા ॥ ૩૮૭ ॥

અર્થ—(હરિ) કેં ગામુદેવ (અગિદા) ૫૦ અરિહ, (ત્રિય)
 કેં ત્રવિહર્મી અને (વલદેવા) કેં વલદેવ જે વાચ (મુરનેર્ગદ્હિ)
 ૨૦ દેવતા અને નારખીનો ગતિથી આંગે (ત્રિય) ૨૦ ત્રિય
 (હવતિ) ૫૦ હોય છે ત્રી (ત્રવિહર્મી) ૫૦ ત્રવિહર્મી તથા

વલ્લદેવ (ચડવિહમુર) કે૦ ચાર નિકાયના દેવતાની ગતિથી આ-
વેલા હોય છે. તેમજ (હરિ અરિહા) કે૦ વાસુદેવ અને અરિહંત
(વૈમાણિય) કે૦ વૈમાનિક દેવગતિના આવેલા (હુંતિ) કે૦
હોય છે. ॥ ૩૮૭ ॥

હરિણો મણુસ્સ સ્યણાઈ, હુંતિ નાણુત્તરેહિં દેવેહિં ॥
જહસંભવમુવવાઓ, હયગયણિંદિરયણાણં ॥ ૩૮૮ ॥

અર્થ—વલી (હરિણા) કે૦ વાસુદેવ અને ચક્રવર્તીના
(મણુસ્સ સ્યણાઈ) કે૦ મનુષ્યરૂપ પાંચ રત્ન તે (અણુત્તરેહિં
દેવેહિં) કે૦ પાંચ અનુત્તરના ચહેલા દેવો (ન હુંતિ) કે૦ ન
હોય. તાત્પર્ય એ છે કે—વાસુદેવ વૈમાનિક દેવતાથી તથા નરકથી
આવેલા હોય છે. તેમાં જા વૈમાનિકથી આવ્યા હોય તો પાંચ
અનુત્તર વિના વીજા સ્થાનથી આવેલા હોય છે. વલી ચક્રવર્તીનાં
ચૌદ રત્ન છે, તેમાં ચક્રાદિ સાત એકેન્દ્રિય છે અને પુરોહિતાદિ
સાત પંચદ્રિય છે. તેમાં પળ હસ્તી અને અશ્વ એ બે તિર્યંચ છે. વા-
કીના પાંચ મનુષ્ય છે. તે પાંચ રત્ન સાતમી નરક, તેડકાય, વાડ-
કાય, તિર્યંચ અને મનુષ્યગતિથી આવેલા ન હોય, પરન્તુ જો દેવગ-
તિમાંથી આવેલા હોય તો પાંચ અનુત્તર વિના વીજા દેવ સ્થાન-
કથી આવેલા જાણવા. તથા (હયગયણિંદિરયણાણં) કે૦ હસ્તી,
અશ્વ અને એકેન્દ્રિય સાત રત્ન એ સર્વનો (જહસંભવમુવવાઓ) કે૦
યથા સંભવે ઉત્પત્તિ જાણવી. એટલે જે સ્થાનકથી આવેલા તિર્યંચ
થતા હોય તે સ્થાનકથી આવેલા અહિં રત્ન પળ હોય. વલી નારકા
સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ તથા મનુષ્ય અને સહસ્રાંત દેવલાક
મુખીના દેવતા એટલા સ્થાનકથી આવેલાં જીવો હસ્તી તથા અશ્વ
રત્ન હોય. તેમજ સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ અને મનુષ્ય તથા

ઈશાન દેવલોક સુગ્રીના દેવતા એકંદ્રિ રત્નો હોય ॥ ૩૮૮ ॥

એ ઉપરના તાત્પર્ય અર્થવાલી ગ્રંથ માથા કહે છે

મંડલિય મણુઅરયણ, અહ મત્તમ તેડવાડવજ્જેહિં ॥

વાસુદેવ મણુઅરયણા, અણુત્તરવિમાણવજ્જેહિં ॥૩૮૯॥

અર્થ—(અહ મત્તમ તેડવાડવજ્જેહિં) કે૦ નીચેની સાતમી નરકપૃથ્વી તથા તેડકાય અને ગાડકાયના જીવાને ગર્જી ગામીના જીવો (મંડલિયમણુઅરયણ) કે૦ મંડલિક રાજા તથા પાંચ મનુષ્ય-રત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે ગલી (અણુત્તરવિમાણવજ્જેહિં) કે૦ પાંચ અણુત્તર વિમાનના જીવો વર્જીને ગીજા જીવો વાસુદેવ (મણુઅરયણા) ક૦ વાસુદેવ અને પાંચ મનુષ્યરત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૩૮૯ ॥

તિરિતિય મણુ અમંઘાડ—એહિ કપ્પાઓ જાસહસ્સારો ॥

હયગયરયણુવવાઓ, નેરડ્ઠએહિ ચ મન્વેમિ ॥ ૩૯૦ ॥

અર્થ—(તિરિ) કે૦ હસ્તા અને અશ્વરૂપ તિર્યંચરત્ન તથા (તિય) ૫૦ સ્ત્રીરત્ન તે (મણુઅમંઘાડવજ્જેહિં) કે૦ મહાવાતા આયુષ્યગાલા મનુષ્ય અને (કપ્પાઓ જામહસ્સારો) ક૦ મહાવાર દેવલોક સુગ્રીના દેવતાઓ થાય છે (ચ) ક૦ ચલા (નેરડ્ઠવજ્જેહિં) કે૦ માતે નારકોના જીવો (હયગયરયણુવવાઓ) ૫૦ અશ્વ અને હસ્તી રત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૩૯૦ ॥

એમિદિય ગ્યણાડ, અમુરકુમારેહિં જાવડમાણે ॥

ઉવવજ્જતિ ય નિયમા, સેમઢાણેસુ પડિસેહો ॥૩૯૧॥

અર્થ—(ય) કે૦ વલી (ઇન્દ્રિયરચનાઈ) કે૦ સાત
 એકદ્રિય રત્નો તે (અસુરકુમારેહિં જાવડસાળે) કે૦ અસુરકુમારથા
 આરંભી ઈશાન દેવલોકના દેવતા સુધીના જીવો (નિયમા) કે૦
 નિશ્ચેયો (ઉવવજ્જંતિ) કે૦ ઉપજે છે. (સેસદ્ધાણેસુ પડિસેહો) કે૦
 વાકીના જીવો ન ઉપજે. ॥ ૩૯૧ ॥

હવે ચૌદ રત્નાનાં નામ તથા પ્રમાણ બે ગાથાથી કહે છે.

વામપમાણં ચક્રં, છત્તં દંડં દુહત્થયં ચર્મ્મં ॥

વત્તીસંગુલસ્વર્ગો, સુવર્ણકાગિણિ ચરંગુલિયા ॥૩૯૨॥

ચરંગુલા દુઅંગુલ—પિહુલો અ મણિપુરોહિયગયતુરયા ॥

સેનાવડ ગાહાવડ, વહ્ની ત્થી ચક્રિયનાઈ ॥ ૩૯૩ ॥

અર્થ—(ચક્રં) કે૦ ચક્રરત્ન (છત્તં) કે૦ છત્રરત્ન તથા
 (દંડં) કે૦ દંડરત્ન એ ત્રણ (વામપમાણં) કે૦ એક વામ એટલે
 બેહાથને લાંબા કરવાથી જે પ્રમાણ થાય તેવડાં હોય છે. (ચર્મ્મં)
 કે૦ ચર્મરત્ન (દુહત્થયં) કે૦ બે હાથપ્રમાણ હોય છે. (વત્તીસંગુલ-
 સ્વર્ગો) કે૦ સ્વર્ગરત્ન વત્તીશ અંગુલ પ્રમાણ લાંબુ હોય છે.
 (સુવર્ણકાગિણિ ચરંગુલિયા) કે૦ સુવર્ણમય કાગિણિરત્ન ચાર
 અંગુલ પ્રમાણ લાંબુ હોય છે. ॥ ૩૯૨ ॥ (ચરંગુલા) કે૦ ચાર
 અંગુલ લાંબુ અને (દુઅંગુલપિહુલો) કે૦ બે અંગુલ પહોલું (મણિ)
 કે૦ મણિરત્ન હોય છે. એ સાત એકંદ્રિયરત્નો ચક્રવર્તીના અંગુલથી
 જાણવા. અને (પુરોહિય ગય તુરયા) કે૦ પુરોહિત, હસ્તા અશ્વ,
 તથા (સેનાવડ ગાહાવડ વહ્ની ત્થી) કે૦ સેનાપતિ, ગાથાપતિ,
 વાર્દ્ધકી અને સ્ત્રી એ સાત પંચેન્દ્રિયરત્ન. સર્વ મલો (ચક્રિયનાઈ)
 કે૦ ચક્રવર્તીનાં ચૌદ રત્ન હોય છે. ॥ ૩૯૩ ॥

ચક્ષાસિચ્છત્તદંડા, આયુષસાલાહ હુતિ ચત્તારિ ॥

કાગિણિચમ્મમણિઓ, સિરિગેહે ચક્ષિણો હુતિ ॥૩૯૪॥

અર્થ—(ચક્ષિણો) કે० ચક્રવર્તીનો (આયુષસાલાહ) કે० આયુષસાલાને શિવે (ચક્ષાસિચ્છત્તદંડા) કે० ચક્ર સ્વદ્ગ છત્ર અને દંડ એ (ચત્તારિ) કે० ચાર રત્નો (હુતિ) કે० ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે તથા (કાગિણિ ચમ્મમણિઓ) કે० કાગિણિ ચર્મ અને મણિ એ ત્રણ રત્નો (સિરિગેહે હુતિ) કે० લક્ષ્મીના ઘરને શિવે અર્થાત્ મહારને શિવે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે ॥ ૩૯૪ ॥

સેનાવહ ગાહાવહ, પુરોહિઅ વદ્ધહ ય નિયનયરે ॥

ત્થરિયગં રાયકુલે, વિયદ્ધતલે ઉ કરિતુરયા ॥ ૩૯૫ ॥

અર્થ—(સેનાવહ) કે० સેનાપતિ, (ગાહાવહ) કે० ગાયા-પતિ, (પુરોહિઅ) કે० પુરોહિત અને (વદ્ધહ) કે० વાર્દ્ધિકિ એ ચાર રત્નો (નિયનયરે) કે० પાનાનાં નગરને શિવે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે (ત્થરિયગ) કે० સ્થોરયન (રાયકુલે) કે० રાજકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે અને (કરિતુરયા) કે० હસ્તી અને અશ્વ એ બે રત્ન (વિયદ્ધતલે) કે० વૈનાદ્ય પર્યવને શિવે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે. ॥ ૩૯૫ ॥

ચક્ષિદુગં હરિપણગ, પણગ ચક્ષી ય કેસવો ચક્ષી ॥

કેસવ ચક્ષી કેસવ, દુચક્ષી કેમવ ચક્ષી ય ॥૩૯૬ ॥

અર્થ—ચક્ષી (ચક્ષિદુગ) કે० ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (હરિ-પણગ) કે० પાંચ ગામુદેવ, ત્યાર પછી (પણગ ચક્ષી) કે० પાંચ ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેસવ) કે० એક ગામુદેવ, ત્યાર પછી (ચક્ષી) કે० એક ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેમવ) કે० એક ગામુદેવ, ત્યાર

પછી (ચર્કી) કે૦ એક ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેસવ) કે૦ એક
વાસુદેવ, ત્યાર પછી (દુચર્કી) કે૦ બે ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી,
(કેસવ) કે૦ એક વાસુદેવ, ત્યાર પછી (ચર્કી) કે૦ એક ચક્ર-
વર્તી એમ અનુક્રમે થયા છે. તેની વિશેષ સમજૂતી યન્ત્રમાં જોવી. ॥૩૯૬॥

उसहे भरहो अजीए, सगरो मयवं सणंकुमारो य ॥

धम्मस्स य संतिस्स य, जिणन्तरे चक्रवट्ठीयुगं ॥ ૩૯૭ ॥

संतिकुंथु जिनवरो, अरिहं ता चेव चक्रवट्ठी य ॥

अरमल्लिअंतरे पुण, होइ सुभुमो य कोरवो ॥ ૩૯૮ ॥

मुणिसुव्वयमिजिणे, हुंति दुवे पउमनाम हरिसेणा ॥

नमिनेमि य जयनामा, नेमिपासंतरे वंभो ॥ ૩૯૯ ॥

અર્થ—(उसहे) કે૦ ઋષભદેવના વચ્ચે (भरहो) કે૦ ભરત
ચક્રવર્તી અને (अजीए) કે૦ અજિતનાથના વચ્ચે (सगरो)
કે૦ સગર ચક્રવર્તી થયેલ છે. (य) કે૦ વલી (मयवं) કે૦
મયવા તથા (सणंकुमारो) કે૦ સનત્કુમાર (चक्रवट्ठीयुगं) કે૦ એ
બે ચક્રવર્તી (धम्मस्स य संतिस्स य जिणन्तरे) કે૦ ધર્મનાથ
અને શાંતિનાથની વચ્ચે થયા છે. ॥ ૩૯૭ ॥ વલી (संति) કે૦
શાંતિનાથ, (कुंथु) કે૦ કુંથુનાથ તથા (अरिहं) કે૦ અરનાથ
(ता) કે૦ તે ત્રણે (जिनवरो) કે૦ જિનેશ્વર તથા (चक्रवट्ठी) કે૦
ચક્રવર્તી (चेव) કે૦ નિશ્ચે થયા છે. (पुण) કે૦ વલી અરમલ્લિ-
અંતરે કે૦ અરનાથ તથા મલ્લીનાથના વચ્ચે (सुभुमो कोरवो)
કે૦ સુભુમ ચક્રવર્તી હોઈ કે૦ થયો છે. ॥ ૩૯૮ ॥ તેમજ (मुणि-
सुव्वयमिजिण) કે૦ મુનિસુવ્રત પ્રભુ નમિનાથ એમના વચ્ચે (पउ-
मनाम हरिसेणो) કે૦ મહાપદ્મ અને હરિષેણ એ (दुवे) કે૦ બે ચક્ર-

અનુષ્ઠમે (હુતિ) કે० થયા છે તથા (નમિનેમિય) કે० નમિનાથ
અને નેમનાથના વચમા (જયનામા) કે० જય નામનો ચતુર્વર્તી
થયો છે અને (નેમિપામતરે) કે० નેમનાથ તથા પાર્શ્વનાથના
વચમા (વધો) કે० ગ્રહદત્ત ચક્રવર્તી થયો છે ॥ ૩૯૫ ॥

હવે વાસુદેવના સાત રત્ન કહ છે.

ચક્ર ધણુહ સ્વર્ગો, મળી ગયા તહય હોઈ વળમાલા ॥
સર્વો સત્ત ઇમાઈ, રયણાઈ વાસુદેવસ્મ ॥ ૪૦૦ ॥

અર્થ—(ચક્ર) કે० ચક્ર, (ધણુહ) કે० ધનુષ્ય, (સ્વર્ગો)
કે० સ્વર્ગ, (મળી) કે० મળિ, (ગયા) કે० ગયા, (તહય) કે०
તેમજ (વળમાલા) કે० વળમાલા અને (સર્વો) કે० સર્વ—(ઇમાઈ)
કે० ઇ (સત્તરયણાઈ) કે० સાત રત્ન (વાસુદેવસ્મ) કે० વાસુ-
દેવના (હોઈ) કે० હોય છે ॥ ૪૦૦ ॥

જનુઘ્રીપમા ઉત્કૃષ્ટથી અને જગન્યથી એક રચતે વેંટલાં રત્ન
હોય તે કહ છે

જનૂઘ્રીવે ચરો, સયાઈ વીસુત્તરાઈ ઉકોમ ॥
રયણાઈ જહન્ર પુણ, હુતિ વિદેહમિ છપ્પના ॥ ૪૦૧ ॥

અર્થ—(જનૂઘ્રી) કે० જનુઘ્રીપને ત્રિણે (ઉકોમ) કે० ઉત્ક-
ૃષ્ટી (ચરો મયાઈ) કે० સો અને (વીસુતરાઈ) કે० વીજ
અધિક છત્રે ચારસો વીજ (રયણાઈ) કે० રત્નો હોય છે (પુણ)
કે० વળી (જહન્ર) કે० જગન્યથી (વિદેહમિ) કે० મહાવિદેહ
સેત્રમા (છપ્પના) કે० છપ્પગ્રન્થ હુતિ કે० હોય છે ઉત્કૃષ્ટ ત્રીણ
ચતુર્વર્તી હોય ત્યારે ચારસો વીજ અને જગન્યથી રાગ હોય ત્યારે
છપ્પગ્ર રત્ન હોય છે ॥ ૪૦૧ ॥ મનુષ્યનુ ગનિઠાન પૂર્ણ થયુ

હવે મનુષ્ય મરીને ક્યાં જાય ? તે આગતિ દ્વાર કહે છે.
 સંઘ નરા ચડસુ ગઈસુ, જંતિ પંચસુવિ પદમસંઘયણે ॥
 ઇગદુતિ જા અઢસયં, ઇગસમણ જંતિ તે સિદ્ધિ ॥૪૦૨॥

અર્થ—(સંઘ) કે૦ સંઘયાતા આયુષ્યવાલા (નરા) કે૦
 મનુષ્ય તે (ચડસુ ગઈસુ) કે૦ ચારે ગતિમાં જંતિ) કે૦ જાય છે.
 તેમાં જે મનુષ્ય (પદમસંઘયણે) કે૦ પહેલા સંઘયણવાલા હોય તે
 (પંચસુવિ) કે૦ મોક્ષ સહિત પાંચે ગતિને વિશેષ જાય છે. મોક્ષમાં
 કેટલા જાય ? તે કહે છે. (તે) કે૦ તે મનુષ્ય (ઇગસમણ) કે૦ એક
 સમયમાં જન્યથી (ઇગદુતિ) કે૦ એક વેત્રણ અને ઉત્કૃષ્ઠી
 (જાઅઢસયં) કે૦ યાવત્ એક સો આઠ મુથી (સિદ્ધિ) કે૦ મોક્ષપત્યે
 (જંતિ) કે૦ જાય છે. ॥ ૪૦૨ ॥

હવે ત્રણ વેદઆશ્રી સિદ્ધિગતિ કહે છે.

વીસિત્થિ દસ નપુંસગ, પુરિસઢસયં તુ ઇગસમણં ॥
 સિજ્ઞંદ ગિહિઅન્ન સલિંગ, ચડદસ અઢાહિયસયં ચ ॥૪૦૩॥

અર્થ—(ઇત્થિ) કે૦ લીલેદે ઉત્કૃષ્ઠી (વીસ) કે૦ વીસ મોક્ષે
 જાય. (નપુંસગ) કે૦ નપુંસકવેદે (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય. (તુ)
 કે૦ અને (પુરિસ) કે૦ પુરુષવેદે ઉત્કૃષ્ઠી (ઇગસમણં) કે૦ એક
 સમયે (અઢસયં) કે૦ એકસો આઠ (સિજ્ઞંદ) કે૦ મોક્ષે જાય.
 વલી (ગિહિ) કે૦ ગૃહસ્થલિંગે (ચડ) કે૦ ચાર, (અન્ન) કે૦
 તાપસાદિકલિંગે (દસ) કે૦ દશ, (ચ) કે૦ અને (સલિંગ)
 કે૦ સાધુલિંગે (અઢાહિયસયં) કે૦ એકસો આઠ મોક્ષે જાય છે. ॥૪૦૩॥

ગુરુલહુમજ્ઞિપ દોચડ-અઢસયં ઉઢહો તિરિયલોણ ॥
 ચડવાવીસઢમયં, દુસમુદ્દે તિન્નિ સેસજલે ॥ ૪૦૪ ॥

અર્થ—(ગુરુ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ અગાહનાથી ઇટલે પાંચસો અનુપ
 પ્રમાણ શરીરપાલા અને (લઘુ) કે૦ જન્ય અગાહનાથી ઇટલે બે
 હાથ પ્રમાણ શરીરપાલા, તથા (મજ્જિમ) કે૦ મ યમ અગાહનાથી
 ઇટલે બે હાથથી ઉપર અને પાંચસો અનુપ્યથી ઓઠા શરીર પ્રમાણ-
 પાલા ઉત્કૃષ્ટથી (નો ચડ અઢસય) કે૦ બે ચાર અને એક સો આઠ
 મોક્ષને વિશે જાય. ત્રી (ચઢ્ઢો તિરીયલો) કે૦ ઉર્દલોકે અગ્રો-
 લોકે અને તિર્ઞલોકે (ચડ ગ્રાસઢસય) કે૦ ચાર ગ્રાસ અને
 એક સો આઠ અનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટથી મોક્ષ જાય અર્થે ઉર્દલોક મેરુ
 ચૂલિકા તે નદનવન જાણતુ અગ્રલોક તે અગ્રગ્રામ વિગેરે જાણત
 અને તિર્ઞો લોક પ્રસિદ્ધ છે ત્રી (સમુદે) કે૦ સમુદ્રમા (દુ)
 કે૦ બે તથા (સેસજલે) કે૦ ગગાન્તિક નગીના તથા દ્રહના જલ
 વિગેરમા (તિન્નિ) કે૦ ત્રણ ઉત્કૃષ્ટથી મોક્ષે જાય છે ॥ ૪૦૪ ॥

અગ્રગ્રામ કયા છે ? તે કહે છે

જોયણમયદસગતે, સમધરણીએ અહે અહોગામા ॥
 વાયાલીસસહસ્તેહિ, ગતુ મેરુસ્સ પન્ઠિમઓ ॥૪૦૫॥

અર્થ—(મેરુસ્સ પન્ઠિમઓ) કે૦ મેરુપવનની પશ્ચિમ દિશા
 તરફ (વાયાલીસસહસ્તેહિ ગતુ) કે૦ પેતાલીસ હજાર યોજન
 જડ્યે ત્યાર (સમધરણીએ અહ) કે૦ સમભૂતલા પૃથ્વીથી નીચે
 (જોયણમયદસગતે) કે૦ એક હજાર યોજનને આતર તે (અહો-
 ગામા) કે૦ અગ્રગ્રામ છે ॥ ૪૦૫ ॥

હવે ચારે ગતિમાદથી આવેલા કે લા કેટલા જીવો મોક્ષે
 જાય તે કહે છે

નરયતિરિયા ગયા દસ, નરદેવ ગઈઓ વીસ અઢસય ॥
 દસ સ્યના સકર વા-લુયાઓ ચડ પક મૂદગઓ ॥૪૦૬॥

અર્થ—(નરયતિરિયાગયા) કે૦ નરક અને તિર્યંચ ગતિથી નીકલીને મનુષ્યગતિ પામેલા (દસ) કે૦ દસ જીવો ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયે મોક્ષે જાય, (નરદેવ) કે૦ મનુષ્ય મરીને ફરી મનુષ્ય થયેલા અથવા દેવગતિથી ચવીને મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ અદૃસ્ય) કે૦ વીસ અને એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય. અર્થાત્ મનુષ્ય મરીને મનુષ્ય થયેલા વીસ, અને દેવગતિથી ચવીને મનુષ્ય થયેલા એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય છે. વલી (રચના સકર-વાલુયાઓ) કે૦ રત્નપ્રભા ગર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભા એ ત્રણ નરકથી નીકલીને મનુષ્ય થયેલા જીવો ઉત્કૃષ્ટથી એક સમયે (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય, તથા (પંકભૂદગઓ) કે૦ પંકપ્રભા પૃથ્વી-કાય અને અપ્કાયથી નીકલીને મનુષ્ય થયેલા જીવો (ચૌ) કે૦ ચાર મોક્ષે જાય છે. ॥ ૪૦૬ ॥

છઞ્ચ વળસ્સઈ દસ તિરિ,તિરિત્થિ દસ મણુય વીસ નારીઓ॥

અસુરાઈ વંતરા દસ, પળ તદ્દેવી ઉ પત્તેયં ॥ ૪૦૭ ॥

જોઈ દસ દેવિ વીસં, વિમાણિયદ્દસય વીસ દેવીઓ ॥

અર્થ—(વળસ્સઈ) કે૦ વનસ્પતિકાયથંકી મનુષ્ય થયેલા (છઞ્ચ) કે૦ છ, (તિરિ) કે૦ પચ્ચેદ્રિય તિર્યંચથી મનુષ્ય થયેલા (દસ) કે૦ દશ, (તિરિત્થિ) કે૦ તિર્યંચની સ્ત્રીથી મનુષ્ય ગતિ પામેલા જીવો પણ દશ મોક્ષે જાય. (મણુય દસ) કે૦ મનુષ્ય-ગતિથી ફરી મનુષ્ય થયેલા દસ કે૦ દશ અને (નારીઓ) કે૦ મનુષ્યની સ્ત્રીથી ફરી મનુષ્ય ગતિ પામેલા (વીસ) કે૦ વીસ જીવો મોક્ષે જાય છે. વલી (અસુરાઈ) કે૦ અસુરાદિ દશનિકાયથી અને (વંતરા) કે૦ વ્યંતરની સર્વ જાતિથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય, તેમજ (તદ્દેવીઝ) કે૦ અસુરાદિક

દશ નિકાયની અને વ્યતરદેવોની દેવીઓથી મનુષ્ય થયેલા (પત્તેય/કે० દરેક (પળ) કે० પાંચ પાંચ મોક્ષ જાય ॥૪૦૭ ॥ (જોડ) કે० જ્યોતપી દેવોથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (દસ) કે० દશ મોક્ષ જાય, અને (દેવિ) કે० જ્યોતપિની દેવીઓથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ) કે० વીશ મોક્ષે જાય. વલી (વૈમાણિયદ્વસય) કે० વૈમાનિક દેવથી મનુષ્ય થયેલા જીવો એકસો આઠ તથા (દેવી-ઓ) કે० વૈમાનિક દેવીથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ) કે० વીશ મોક્ષે જાય ॥

હવે વેદઆશ્રી સિદ્ધિ કહે છે, તથા સિદ્ધિગતિનો અપપાત નિરહાકાલ કહે છે.

તહ પુબ્વેદહિતો, પુરિસો હોઝળ અદ્વસય ॥ ૪૦૮ ॥

સેસદ્વભગણુ, દસ દસ સિઝ્ઝતિ સમણં ॥

વિરહો છપાસ ગુરુઓ, લહુ સમઓ ચવળમિહ નતિયા ॥ ૪૦૯ ॥

અર્થ—(તહ) કે० તથા (પુબ્વેદહિતા) કે० પુરુષથી ફરી (પુરિસો) કે० પુરુષ (હોઝળ) કે० થયા હોય તો એક સમયે અલ્કૃષ્ઠી (અદ્વસય) કે० એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય. તાત્પર્ય એ છે જે-પુરુષપદવાળો દેવ મનુષ્ય અથવા તિર્યચથી નીકલેલો કોઈ જીવ પુરુષ થાય કોઈ સ્ત્રી થાય અને કોઈ નપુંસક પણ થાય એમજ રીતે સ્ત્રી દેવવાળી દેવી વિગેરેથી નીકલેલો કોઈ જીવ સ્ત્રી થાય કોઈ પુરુષ થાય અને કોઈ નપુંસક પણ થાય એમજ નપુંસક વેદવાળા નારની વિગેરેથી નીકલેલો કોઈ જીવ નપુંસક થાય કોઈ સ્ત્રી થાય અને કોઈ પુરુષ પણ થાય. એમ એ નવ ભાગા માંથી પહેલા ભાગવાળા એટલે પુરુષ વેદથી પુરુષ-દે થયેલા મનુષ્યો

એક સમયે એક સો આઠ મોક્ષે જાય. ॥ ૪૦૮ ॥ અને (સેસદ્-
ભંગાસુ) કે० વાકીના આઠ ભાંગામાં તો (સમણ) કે० એક
સમયમાં (દસ દસ સિજ્ઞાંતિ) કે० દશ દશ જીવો મોક્ષ પ્રાપ્ત છે.
હવે પાછલા વે પદે કરીને સિદ્ધ ગતિનો ઉપપાત વિરહકાલ કહે છે.
મોક્ષ જવાનો (ગુરુઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટો (વિરહો) કે० વિરહકાલ
(છમાસ) કે० છમહિનાનો જાણવો. અને (વ્હુ) કે० જવન્ય
વિરહકાલ (સમઓ) કે० એક સમયનો જાણવો, પરન્તુ (રૂઠ)
કે० એ મોક્ષથી (ચવણ) કે० ચવવું (નથિ) કે० નથી થતું.
અર્થાત્ મોક્ષે ગયેલાને ફરી સંસારમાં આવવું નથી. ॥ ૪૦૯ ॥

અડ સગ છ પંચ ચડ, તિન્નિ દુન્નિ ઇકોય સિજ્ઞમાણેસુ ॥
વત્તીસાઇસુસમયા, નિરંતરં અંતરં ઉવરિ ॥ ૪૧૦ ॥
વત્તીસા અડયાલા, સઢી વાવત્તરી ય વોધવ્વા ॥
ચુલસીઈ છન્નવઙ્, દુરહિય મહુત્તરસયં ચ ॥ ૪૧૧ ॥

અર્થ—(વત્તીસાઇસુ સિજ્ઞમાણેસુ) કે० વત્તીશને આદિ દર્શને
મોક્ષે જતાં જીવોને (અડ સગ છ પંચ ચડ તિન્નિ દુન્નિ ઇકોય)
કે० અનુક્રમે આઠ સાત છ પાંચ ચાર ત્રણ વે અને એક (સમયા)
કે० સમય (નિરંતરં) કે० આંતરા વિના મોક્ષે જાય. એથી (ઉવરિ)
કે० ઉપર (અંતરં) કે० અંતરપડે. ભાવાર્થ એ છે કે—એક સમયે
એક વેથી આરંભી વત્તીશ સુધી મોક્ષે જાય તો આઠ સમય સુધી
મોક્ષે જાય, પછી અંતર પડે. ॥ ૪૧૦ ॥ તે વત્તીશ વિગેરેની સંખ્યા
કહે છે. (વત્તીસા) કે० વત્તીશ, (અડયાલા) કે० અડનાલીશ,
(સઢી) કે० સાઠ, (વાવત્તરી) કે० વહોતેર, (ચુલસીઈ] કે०
ચોરાશી, (છન્નવઙ્) કે० છન્નુ, (દુરહિય) કે० એક સો વે અને

(અહુત્તરમય ચ) કે० એક સો આઠ એમ અનુક્રમે જાણવા ભા-
ગાર્થ એ છે કે-એકથી આરંભી વત્રીસ જીવો સુધી સમયે સમયે મોક્ષે
જાય તો આઠ સમય સુગી જાય. પછી એકાદિ સમયનુ અતર
પડે. તેત્રીશથી આરંભી અઢતાલીસ સુધી સમયે સમયે મોક્ષે
જાય તો સાત સમય સુગી જાય. પછી અતર પડે ઓગણપચા
સથી આરંભી સાઠ સુગી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો છ સમય
સુધી જાય, પછી અતર પડે એકસઠથી આરંભી વઠોતર સુધી
સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો પાંચ સમય સુગી જાય, પછી અતર
પડે ત્રહુતેરથી આરંભી ચોરાસી સુગી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો
ચાર સમય સુગી પછી અતર પડે પચાશીથી આરંભી છનુ સુધી
સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો ત્રણ સમય સુધી, પછી અતર પડે સત્તા-
ણથી આરંભી એક સો વે સુગી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો વે સમય
સુગી, અને એક સો ત્રણથી આરંભી એક સો આઠ સુગી મોક્ષે
જાય તો એકજ સમય મોક્ષે જાય વીજે સમયે અતર પડે. ॥૪૧૧॥

હવે મિદ્ધક્ષેત્રનુ સ્વરૂપ કહે છે

પળયાલ લક્ષ્મ જોયણ-વિક્ષ્મભા મિદ્ધિમિલ ફલિ-
હવિમંલા ॥

તદુવરિગજોયણતે, લોગંતો તત્થ સિદ્ધિર્ઠિ ॥ ૪૧૨ ॥

અર્થ—સર્વાર્થસિદ્ધિ પ્રિમાનથી સાર યોજન ઉપર (પળયાલ-
લક્ષ્મ જોયણવિક્ષ્મભા) કે० પીસ્તાલીસ લાક્ષ યોજન પ્રિમારસાથી
અને (ફલિદ્ધિમિલા) કે० સ્ફટિકરત્ન સમાન નિર્મલ (સિદ્ધિ મિલ)
કે० સિદ્ધશીલા છે (તદુવરિગજોયણતે) કે० તે મિદ્ધશીલાના ઉપર
એક યોજનને અંતે (લોગંતો) કે० ટોચાન છે. (તત્થ) કે० ત્યા
(મિદ્ધિર્ઠિ) કે० મિદ્ધનો નિરામ છે ॥ ૪૧૨ ॥

વહુમજ્જદેસમાણ, અઢેવ જોયણાં વાહુલં ॥

ચરમંતે સુદતણુઈ, અંગુલસંખીજ્જઈ ભાગં ॥ ૪૧૩ ॥

અર્થ—તે સિદ્ધશીલા (વહુમજ્જદેસમાણ) કે० મધ્યભાગને વિષે (અઢેવ જોયણાં) કે० આઠ યોજન (વાહુલં) કે० જાડી છે. અને (ચરમંતે) કે० છેડે (સુદતણુઈ) કે० અતિપાતલી થતાં (અંગુલસંખીજ્જઈભાગં) કે० અંગુલના સંખ્યાતમે ભાગે અર્થાત્ માંચીની પાંચ સમાન પાતલી છે. ॥ ૪૧૩ ॥

અંજણ સુવણ્ણવણ્ણા, સા પુઢવી નિમ્મલા સહાવેણં ॥

ઉત્તાણછત્તસંઠાણ-સંઠિય ભણિયા જિણવરેહિં ॥ ૪૧૪ ॥

અર્થ—(અંજણસુવણ્ણવણ્ણા) કે० સ્વેતાંજન સમાન સુવર્ણ-વાલી (સા પુઢવી) કે० તે સિદ્ધશીલા (સહાવેણં) કે० સ્વાભા-વિક રીતે નિમ્મલા) કે० નિર્મલ છે. વળી તે સિદ્ધશીલા (ઉત્તાણછત્તસંઠાણસંઠિય) કે० ડંધા ડઘાડેલા છત્રના સરખા સંસ્થાને રહેલી (જિણવરેહિં) કે० જિનેશ્વરોણ (ભણિયા) કે० કહી છે. ॥ ૪૧૪ ॥

ઈસીપઞ્ઞારાણ, ઉવરિ સ્વલુ જોયણંમિ જો કોસો ॥

કોસસ્સ ય છઞ્ઞાણ, સિદ્ધાણોગાહણા ભણિયા ॥ ૪૧૫ ॥

અર્થ—(ઈસીપઞ્ઞારાણ) કે० એ ઇષત્પ્રાગ્ભાર નામની સિદ્ધશીલાના (ઉવરિ) કે० ઉપરના (જોયણંમિ) કે० એક યોજનના ઉપરનો (જો કોસો) કે० જે એક ગાઉ છે. (કોસસ્સ છઞ્ઞાણ) કે० તે ગાઉના ઉપરના છઠ્ઠા ભાગમાં (સિદ્ધાણોગાહણા) કે० સિદ્ધ જીવોની અવગાહના (ભણિયા) કે० કહી છે. ॥ ૪૧૫ ॥

તિન્નીમયા તિત્તીસા, દ્યગુહતિભાગોય કોમલ્લભાગો ॥
 એમા સ્વલુ સિદ્ધાણ, મજ્ઞિમા ઓગાહના ભણિયા ॥૪૧૬॥

અર્થ—(કોમલ્લભાગો) કે૦ તે ઉપરનો એક ગાડનો ઊઠો
 ભાગ તે (તિન્નીસયા તિત્તીસા) કે૦ ત્રણ સો ત્રીસ પ્રત્ય અને
 ઉપર (યગુતિભાગો) કે૦ એક પ્રત્યનો ત્રીજો ભાગ (એસા)
 કે૦ પદલુ પ્રમાણ ક્ષેત્ર (સ્વલુ) કે૦ નિશ્ચે (સિદ્ધાણ) કે૦
 સિદ્ધોની (મજ્ઞિમા ઓગાહના) કે૦ મધ્યમ અવગાહના (ભણિયા)
 કે૦ કહી છે ॥ ૪૧૬ ॥

એગા હોઈ રયળી, અદ્વેવય અગુલાહ સાહિયા ॥
 એસા સ્વલુ સિદ્ધાણ, જહન ઓગાહના ભણિયા ॥૪૧૭॥

અર્થ—(એગા રયળી) કે૦ એક દોડ અને (અદ્વેવય અગુ-
 લાહ સાહિયા) કે૦ ઉપર આઠ આગુલ અગ્રિક (એસા) કે૦
 પદલી (સિદ્ધાણ) કે૦ સિદ્ધોની (જહન ઓગાહના) કે૦ જ-
 ઘન અવગાહના (સ્વલુ) કે૦ નિશ્ચે (ભણિયા હોઈ) કે૦ કહી છે ॥૪૧૭॥

સિદ્ધના આઠ ગુણો કહે છે

સમ્પત્ત નાણ દસણ, વિરિય સુહુમ તહેવ અવગાહના ॥
 અગુરુ અવ્યાપાહ, અદ્વગુગા હુતિ સિદ્ધાણ ॥ ૪૧૮ ॥

અર્થ—(સમ્પત્ત) કે૦ સમ્યક્ત્વ, (નાણ) કે૦ જ્ઞાન, (દ-
 સણ) કે૦ દર્શન, વિરિય કે૦ ધીર્ય, (સુહુમ) કે૦ મૂલ્યત્વ, (તહેવ)
 કે૦ તેમજ (અવગાહના) કે૦ અવગાહના, (અગુરુ) કે૦ અન્ન
 ધુગુરુ, (અવ્યાપાહ) કે૦ અવ્યાપારણુ એ (અદ્વ ગુણા) કે૦

આઠ ગુણો (સિદ્ધાંત) કેં મિદ્ધના (હંતિ) કેં હોય છે. ॥૪૧૮॥
 એ મનુષ્યદ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે નિર્ણયના મુદ્દન વિના આઠ દ્વાર કહે છે. અર્થે એકંદ્રી વેં ઇન્દ્રી
 તે ઇન્દ્રી અને ચરેન્દ્રી અને પંચેન્દ્રી એ પાંચ પ્રકારના નિર્ણય જાણવા-
 તેમાં પૃથ્વીકાય અપ્કાય તેડકાય વાડકાય અને વનસ્પતિકાય એ પાંચ
 એકંદ્રી જાણવા. સર્વે મળી નવ ભેદ થાય. તેમાં પણ પંચેન્દ્રીના સમુ-
 ચ્છિદ્ધ અને ગર્ભજ મળી અગીયાર ભેદ થાય. પરંતુ અર્થે સામાન્યથી
 નિર્ણયના નવ ભેદનું સ્થિતિ દ્વાર કહે છે.

વાવીસ સગ તિ દસ વાસ, સહસ્ત્ર ગણિતિદિણ
 વેંદિયાઈસુ ॥

વાસસ વાસુણુ પણદિણ, છમ્માસ તિપલિય ઠિડ્ઝિ જિટ્ઠા ॥૪૧૯॥

અર્થ—પૃથ્વીકાયની (વાવીસ) કેં વાવીસ હજાર વર્ષની,
 અપ્કાયની (સગ) કેં સાત હજાર વર્ષની, વાડકાયની (તિ)
 કેં ત્રણ હજાર વર્ષની, વનસ્પતિકાયની (દસ વાસસ હસ્સ) કેં ઠગ
 હજાર વર્ષની, (અગણિ) કેં તેડકાયની (તિદિણ) કેં ત્રણ
 દિવસની, (વેંદિયાઈસુ) કેં વેં ઇન્દ્રિય વિગેરેની એટલે વેં ઇન્દ્રિયની
 (વાસસ વાસ) કેં વાર વર્ષની, તેંદ્રિયની (ણુપણદિણ) કેં
 ઓગણ પચાસ દિવસની, ચરેન્દ્રિયની (છમ્માસ) કેં છમાસની,
 અને પંચેન્દ્રિયની (તિપલિય) કેં ત્રણ પલ્યોપમની. એ (ઠિડ્ઝિ જિટ્ઠા)
 કેં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એટલે આયુષ્ય જાણવું. એ સામાન્યથી નિર્ણયની
 સ્થિતિ કહી. ॥ ૪૧૯ ॥

હવે અર્થે પૃથ્વીકાયના ભેદ અને આયુષ્ય કહે છે.

સળ્હાય સુદ્ધ વાલુય, મળોસિલા સકરા ય સ્વરપુઢવી ॥

ઇમ વાર ચડદ સોલસ, ઢારમ વાવીમ મમ સહસ્તા ॥૪૨૦॥

અર્થ—(સળ્હાય) ક૦ મારગાડ દેશની સુકુમાલ માટીની (ડગ) કે૦ ઇકુ હજાર વર્ષની, (સુદ્ધ) ક૦ ગોપીચંદનાટિક સુ-
કુમાલ માટીની (વાર) ક૦ વાર હજાર વર્ષની, (વાલુય) કે૦
નત્તી પ્રમુલ્લ યેલુની (ચડદ) કે૦ ચડદ હજાર વર્ષની, (મળોસિલા)
કે૦ મનસીલની (સોલસ) કે૦ સોલ્ હજાર વર્ષની, (સકરાય)
કે૦ ગર્કરા હરતાલ સુરમાન્કીની (અઢારમ) કે૦ અઢાર હજાર
વર્ષની, અને (સ્વરપુઢવી) ક૦ શીલા પાષાણ તથા ગ્ન વિગેરેની
(વાવીસ સમસહસ્તા) કે૦ વાવીસ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
જાણવી ॥ ૪૨૦ ॥

ઇવ પચેંદ્રિતિર્યચના જૂઠા જૂઠા મેટની મ્થિતિ રહે છે

ગબ્મ ભુય જલયરોમય, ગબ્મોરગ પુવકોડિ ઉકોમા ॥

ગબ્મચડપ્પય પક્કિલ્લમુ, તિપલિય પલિયા અમલ્લમો ॥૪૨૧॥

અર્થ—(ગબ્મ) કે૦ ગર્ભજ ઇવા (ભુય) ક૦ ભુજપર્મિર્ષ
નોલીયા વિગેર તથા (જલયરોમય) ક૦ ગર્ભજ અને સમૃદ્ધિમ
ઇવા જલચર, વલી (ગબ્મોરગ) કે૦ ગર્ભજ ડરપર્મિર્ષ ણ સર્વેની
(ઉકોમા) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય મ્થિતિ (પુવકોડિ) ક૦ ઇકુ
પૂર્વ કોઢી વર્ષની જાણવી તથા (ગબ્મ ચડપ્પય) કે૦ ગર્ભજ
નુવદ તે ગાય મેમ વિગેરની (તિપલિય) કે૦ પ્રણ પલ્લોપમની,
અને (પક્કિલ્લમુ) ક૦ મોર મારમ વિગેર પખિની (પલિયા અમ
લ્લમો) કે૦ પલ્લોપમના અમલ્પાતમા ભાગની આયુષ્ય મ્થિતિ
જાણવી ॥ ૪૨૧ ॥

હવે એક પૂર્વનું પ્રમાણ કહે છે.

પુવ્વસ્સ ઉ પરિમાણં, સય્યરિ સ્વલુ વાસ કોઢિલક્ષ્ણાઓ ॥
છપ્પન્નં ચ સહસ્સા, વોધવ્વા વાસકોઢીણં ॥ ૪૨૨ ॥

અર્થ—ચોરાસી લાખ વર્ષનું એક પૂર્વાંગ થાય અને તે પૂર્વા-
ગને વીજા પૂર્વાંગ સાથે ગુણાકાર કરીયે ત્યારે (પુવ્વસ્સ) કે० એક
પૂર્વનું (પરિમાણં) કે० પ્રમાણ (વોધવા) કે० જાણવું. તે એક પૂર્વમાં
કેટલા વર્ષ થાય ? તો કહે છે કે—(સય્યરિવાસ કોઢિલક્ષ્ણાઓ)
કે० સીત્તર લાખ ક્રોડ વર્ષ અને (છપ્પન્નં સહસ્સા વાસકોઢીણં)
કે० છપ્પન્ન-હજાર ક્રોડ વર્ષ (૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦) એટલી
સંખ્યાના વર્ષે એક પૂર્વ પ્રમાણ થાય. ॥ ૪૨૨ ॥

હવે સંમૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય થલચર વિગેરેની ઉત્કૃષ્ટ આયુર્થાસ્થિતિ
કહે છે.

સમુચ્છિપણિંદિ થલસ્વયર, ડરગમ્બુયગાણ જિંટુ ટિંટિ કમસો ॥
વાસ સહસ્સા ચુલસી, વિસત્તરિ તિપણ્ણ વાયાલા ॥ ૪૨૩ ॥

અર્થ—(સમુચ્છિ) કે० સંમૂર્ચ્છિમ એવા (પણિંદિથલ સ્વય-
ર ડરગમ્બુયગાણ) કે० પંચેન્દ્રિય થલચર તે ગાય મેંસ, વિગેરે, સ્વેચર તે
વગલા ચકલા વિગેરે, ડરપરિસર્વ તે અજગર વિગેરે, અને મુજપરિ
સર્વ તે નોલીયા વિગેરે. તે સર્વ જીવોની (કમસો) કે० અનુક્રમે
કરીને (જિંટુ ટિંટિ) કે० ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ (વાસસહસ્સા
ચુલસી) કે० ચોરાસી હજાર વર્ષ, (વિસત્તરિ) કે० વહોંતેર હજાર
વર્ષ, (તિપણ્ણ) કે० ત્રેપન હજાર વર્ષ અને (વાયાલા) કે० વેં-
નાલીશ હજાર વર્ષની, એટલે સંમૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય ગાય વિગેરેની

ચોરાશી હજાર વર્ષની, સમૃદ્ધિમ પક્ષીની વહોતેર હજાર વર્ષની, સમૃદ્ધિમ મરૂં વિગેરેન ત્રેપન હજાર વર્ષની, અને સમૃદ્ધિમ નોલોયા વિગેરેની વેતાલી હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટી આયુ સ્થિતિ હોય છે. ॥ ૪૨૩ ॥

હો એ જીવોનો કાયસ્થિતિ રહે છે

એસા પુદ્ગાર્ણ, ભવઢિદ્ સપય તુ કાયઢિદ્ ॥

ચડઅગિદિસુ ખેયા, ઉસપ્પિનીઓ અમલિજ્ઞા ॥૪૨૪॥

અર્થ—(પુદ્ગાર્ણ) કે૦ પૃથ્વીકાયાટિક જીવોની (એસા) કે૦ ૭ પૂર્વ કહેલી આયુષ્યરૂપ (ભવઢિદ્) કે૦ ભવસ્થિતિ કહી (તુ) કે૦ વલી એજ જીવોની (સપય) કે૦ દરખા (કાયઢિદ્) કે૦ ફરી ફરી મરણ પામી તેજકાયામા ડગજે તે કાયસ્થિતિ કહ છે. (ચડ અગિદિસુ), કે૦ યત્નરતિ વિના શક્તીના પૃથ્વીકાયાટિ ચારએકેદિજીવોની ઉત્કૃષ્ટી કાયસ્થિતિ (અસલિજ્ઞા ઉસપ્પિનીઓ) કે૦ અસલ્યાતા ઉસર્પિંગી અવસર્પિંગી કાલની (ખેયા) કે૦ જાણતી ॥ દગ કોડા કોડી સાગરાગમે ઇક્ર ઉસર્પિંગી અને દગ કોડા કોડી સાગરાગમે ઇક્ર અવસર્પિંગી થાય ડ એ કાલમાન ભરત તથા અગતની અવેજાથી જાણતુ એ કાલ પ્રમાણથી કાય સ્થિતિ કહી, ક્ષેત્રથી તો જંગલા ચડઅરાજતા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલી સમ્યાએ અસલ્યાતા લોક કુગોને તે લોકતા ઇક્ર ઇક્ર પ્રદેશે સમય સમય કાઢતા અસલ્યાતા ઉસર્પિંગી અને અવસર્પિંગી થાય છે. ॥ ૪૨૪ ॥

તા ઉ વળમિ અણતા, મલિજ્ઞા ગાસસહસ્સ ત્રિગલેસુ ॥

પચિદિતિરિતરેસુ મત્તદ્ધ મયા ઉ ઉકોસા ॥ ૪૨૫ ॥

અર્થ—(વર્ણમિ) કે० વનસ્પતિકાયને વિષે (તાડ) કે० તે પૂર્વે કહેલી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી (અનંતા) કે० અનંતા કાયસ્થિતિ કાલે કરી જાણવી. અને ક્ષેત્રથકી અનંતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તે હોય.

આ કાયસ્થિતિ વ્યવહારાસી જીવને સંભવે છે. કારણ વ્યવહારાસી જીવ મરણ પામી નિગોદમાં જાય તો અનંતો ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલ રહી પછી વ્યવહાર રાસીમાં આવે છે માટે.

વલો (વિગલેસુ) કે० વિકલેન્દ્રિયને (સંચિજ્ઞા વાસસહસ્સ) કે० સંખ્યાતા વર્ષ સહસ્ત્રનો કાયસ્થિતિ જાણવી. તથા (પર્ચિન્દિતિરિનરેસુ) કે० પંચેન્દ્રિયતિર્યચ અને મનુષ્યને વિષે (ઉક્કોસા) કે० ઉત્કૃષ્ઠી (સત્તઢભવા) કે० સાત અથવા આઠ ભવ સુધી હોય છે. એટલે સંખ્યાતે આયુષ્ષે સાત ભવ કરે અને આઠમે ભવે યુગલિક થાય તો આઠ ભવે ત્રણ પલ્યોપમ તથા સાત પૂર્વે કોટી ઉત્કૃષ્ઠી જાણવી. ॥ ૪૨૫ ॥

હવે અર્દ્ધાંગિયા વડે જગન્યથી ભવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ કહેછે.
સન્વેસિંપિ જહન્ના, અંતમુહુત્તં ભવેય કાણ્ય ॥

અર્થ—(સન્વેસિં) કે० પૂર્વે કહેલા પૃથ્વીકાયાદિ સર્વે જીવોની (જહન્ના) કે० જગન્યથી (ભવેય કાણ્ય) કે० ભવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ (અંતમુહુત્તં) કે० એક અંતમુહુત્તં પ્રમાણ હોય. ॥
 હવે તિર્યચનું અવગાહના દ્વાર કહે છે.

જોયણસહસ્સમહિયં, ઇગિંદિયદેહમુક્કોસં ॥ ૪૨૬ ॥

ચિત્તિચરિંદિસરીરં, બારસ જોયણ તિકોસ ચકોસં ॥

જોયણસહસ્સ પર્ણિદિય, ઓહે વુચ્છં વિસેસં તુ ॥ ૪૨૭ ॥

અર્થ—(પર્ણિદિયદેહ) કે૦ એકેદ્રિય જીવોનુ શરીર (હ-કોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ઠી (જોયણસહસ્તમહિયં) કે૦ એક હજાર યોજનથી અગ્રિક હોય છે ॥ ૪૨૬ ॥ બલિ (વિ) કે૦ વેદીય શસ્ત્રાદિક જીવોનુ શરીર (પારસ જોયણ) કે૦ વાર યોજનનુ, (તિ) કે૦ તેદી કોડી મકોડાદિક જીવોનુ શરીર (નિકોસ) કે૦ ત્રણ ગાડનુ, (ચડરિંદિસરીર) કે૦ ચડરિ દિજીવોનુ શરીર (ચડકોમ) કે૦ ચાર ગાડનુ હોય છે અને (પર્ણિષ્ઠિય) કે૦ પચ્ચેદ્રિય જીવોનુ શરીર (જોયણસહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનનુ ઉત્કૃષ્ઠી હોય છે, ઇ (ઓહે પુચ્છ) કે૦ સામાન્યથી શરીરમમાણ કથુ, (વિસેસ તુ) કે૦ વિશેષથી શરીરમમાણ આગલની ગાયાઓથી કહે છે ॥ ૪૨૭ ॥

અગુલઅમલભાગો, સુહમનિગોઓ અસલગુણ વાક ॥
તો અગણિ તઓ આક, તત્તો સુહમા ભવે પુદ્ધવી ॥ ૪૨૮ ॥
તો વાયર વાડગણી, આક પુદ્ધવી નિગોય અગુકમસો ॥
પત્તેયવણસરીરં, અહિયં જોયણસહસ્ત તુ ॥ ૪૨૯ ॥

અર્થ—વનસ્પતિકાયના સાપારણ અને પ્રત્યેક એવા બે મેન્ટ છે તેમા સાપારણ શબ્દથી નિગાદ અનતકાય કહેવાય છે તે (સુદમ નિગોઓ) કે૦ સૂક્ષ્મનિગોદીયાનુ શરીર (અગુલઅસલભાગો) કે૦ આગુલના અસર્યાતમા ભાગનુ હોય છે, તેથી (અસલગુણવાક) કે૦ અસર્યાતગણ સૂક્ષ્મ વાયુકાયનુ જાણવુ (તો) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (અગણિ) કે૦ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનુ શરીર જાણવુ, (તઓ) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (આક) કે૦ સૂક્ષ્મ અપ્કાયનુ જાણવુ અને (તત્તો) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (સુદમા પુદ્ધવી ભવે) કે૦ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનુ હોય એમ જાણવુ ॥ ૪૨૮ ॥

(તો) કે૦ તેથી અસંખ્યાતગણ (વાયર વાડ) કે૦ વાદર વાયુ-
 કાયનું હોય, તેથી અસંખ્યાતગણ (અગ્ની) કે૦ વાદર અગ્નિ-
 કાયનું શરીર જાણવું, તેથી અસંખ્યાતગણ વાદર (આડ) કે૦
 વાદર અધ્ધકાયનું શરીર જાણવું, તેથી અસંખ્યાતગણ (પૃથ્વી) કે૦
 વાદર પૃથ્વીકાયનું શરીર જાણવું, અને તેથી અસંખ્યાતગણ
 (નિગોય) કે૦ વાદર નિગોડનું શરીર જાણવું. એમ એ દશે શરીર
 એક વીજાથી અસંખ્યગુણા છે. તો પગ તે દરેક શરીર આંગુલના
 અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું. (તુ) કે૦ વલી (પત્તેયવણસરીર)
 કે૦ પ્રત્યેક વ્રનસ્પતિકાયનું શરીર (અહિયં જોયણ સહસ્મ) કે૦
 એક હજાર યોજનથી અધિક હોય છે. ॥ ૪૨૯ ॥

અહિં કોડ્ને શંકા થાય કે—પૂર્વે કહેલા જીવોનાં શરીર ઉત્તે-
 થાંગુલપ્રમાણથી કયાં છે અને સમુદ્ર દ્રઢ વિગેરેનું પ્રમાણ પ્રમાણા-
 ગુલથી છે. તો એક હજાર યોજનના ડંડા દ્રઢાદિકમાં પદ્મનાલ
 વિગેરેનું શરીર કેમ ઘટે ? ત્યાં ગ્રંથકાર ઉત્તર કહે છે કે—

ઉસ્સેહંગુલજાયણ—સહસ્મમાણે જલાસણ યં ॥

તં વલ્લિપડમપમુહં, અઓ પરં પુઢવિરુવં તુ ॥ ૪૩૦ ॥

અર્થ—(ઉસ્સેહંગુલ) કે૦ ઉત્તેથાંગુલેકરી (જોયણસહસ્મ-
 માણે) કે૦ એક હજાર યોજનના પ્રમાણવાલાં (જલાસણ) કે૦
 જલાશય (નેયં) કે૦ જાણવાં. (તં) કે૦ તે (વલ્લિપડમપમુહં)
 કે૦ વંલ તથા કમલ પ્રમુખ એક હજાર યોજનથી અધિક હોય છે.
 (અઓ પર) કે૦ એથી અધિક ડંડા જલાશયોમાં ઘણાં મોટાં
 કમલો વિગેરે તે (પુઢવિરુવં) કે૦ પૃથ્વીકાયરૂપ જાગવાં. ॥ ૪૩૦ ॥

જોયણસહસ્મમહિયં, વણસસદેહમાગમુદ્દિઢં ॥

તં ચ કિલ સમુદ્રગયં, જલરુહનાલં હવડ નત્રં ॥ ૪૩૧ ॥

અર્થ—(જોયણસહસ્તમહિય) કે૦ એક હજાર યોજનથી
અધિક (વણસસન્દેહમાણ) કે૦ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયનુ શરીરમમાણ
(ઉદિદ્ધ) કે૦ રુઘુ છે. (ત) કે૦ તે (ફિલ) કે૦ નિશ્ચે (સમુદ્ધ-
ગય) કે૦ સમુદ્ધમા રહેલા (જલરુહનાલ) કે૦ રુમલનાલ (દ્વડ)
કે૦ હોય છે. (નન) કે૦ તે વિના યોજી વનસ્પતિનુ શરીર
તેડુ ન હોય. ॥ ૪૩૧ ॥

• હો વેદદ્રિયાન્ધ્રિ જીવોના વિશેષ નામગ્રહણપૂર્વક ઉત્કૃષ્ટી
શરીરમમાણ કહે છે ॥

ચારમ જોયણ સત્તો, તિકોસ ગુમ્પીય ય જોયણ ભમરો ॥
મુન્નિઝમ ચડપય ભુય ઊગ,ગાઝ ઘગુ જોયણ પહુત્તં ૪૩૨॥

અર્થ—(સત્તો) કે૦ શતવિગેરે વેન્દ્રીયજીવોનું શરીર (ચારસ
જોયણ) કે૦ ચાર યોજનનુ હોય છે (ગુમ્પીય) કે૦ ફાનલજુરા
દિક્ર તેદ્દિન્દ્રિયજીવોનુ શરીર (તિકોસ) કે૦ ત્રણ ગાઝનુ જાળવું
(ભમરો) કે૦ ભ્રમર વિગર ચર્ચરિન્દ્રિયજીવોનું શરીર (જોયણ)
કે૦ એક યોજનનુ હોય છે પલો (મુન્નિઝમચડપય) કે૦ સમૃદ્ધિમ
ચાર પગવાળા ગાય વિગેરે જીવોનુ (ગાઝપહુત) કે૦ જે ગાઝથી
નવ ગાઝમુગીનુ, (ઘુય) કે૦ સમૃદ્ધિમ નોલીયાન્ધ્રિ ભૂજપરિસર્પનું
(ઘણુપહુત) કે૦ જે ધનુષ્યથી નવધનુષ્ય મુગીનુ, અને (ઊગ)
કે૦ ઊરપરિસર્પનુ (જોયણપહુત) કે૦ જે યોજનથી નવયોજન
મુગીનુ ઉત્કૃષ્ટી ગીર જાળવું ॥ ૪૩૨ ॥

ગન્ધચડપય લગાઝ—પાઢ ભુયગા ડ ગાઝપહુત્તં ॥
જોયણમહસ્મમુરગા, મન્ઝા ઝમયાવિ ય મહસ્મ ॥૪૩૩॥
પક્ષિસદુગ ધગુપહુત્ત, મન્ઝાગંગુલ અમંત્રભાગલહુ ॥

અર્થ—(ગઘ્મચડપ્પય) કે૦ ગર્ભજ ચતુષ્પદ હાથી વગેરેનું શરીર (છગાડયાદ) કે૦ છગાડનું હોય છે. (ડ) કે૦ વલી (ધુયગા) કે૦ ગર્ભજ ધુજપરિસર્વનું શરીર (ગાડયપહુત) કે૦ વેગાડથી નવ ગાડ સુધીનું હોય છે. (ડરગા) કે૦ ગર્ભજ ડરપરિ-સર્પનું શરીર (જોયણસહસ્સ) કે૦ એક હજાર યોજનનું હોય છે. તયા (ડમયાત્રિ) કે૦ ગર્ભજ અને સમૂર્ચ્છિમ (મચ્છા) કે૦ મત્સોનું શરીર (સહસ્સ) કે૦ એક હજાર યોજનનું હોય છે. ॥ ૪૩૩ ॥ વલી (ટુગ) કે૦ ગર્ભજ અને સમૂર્ચ્છિમ એવા (પક્ષિ) કે૦ પક્ષીઓનું શરીરપ્રમાણ (ધણુપ્પહુત) કે૦ વે ધનુષ્યથી નવ ધનુષ્ય સુધીનું હોય છે. અને (સચ્વાણ) કે૦ એકેન્દ્રિયથી આરમ્ભી પંચેન્દ્રિતિર્યંચ સુધીના સર્વે જીવોનું (લહુ) કે૦ જવન્ય શરીર (અંગુલઅસંખ્યાભાગ) કે૦ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે. ॥

હવે વેન્દ્રી વિગેરે જીવોનો ઉપપાત ચક્રન વિરહકાલ કહે છે.

વિરહો વિગલાસન્નીણ, જન્મમરણેસુ અંતમૂહુ ॥૪૩૪॥

ગઘ્મે મુહુત્ત વારસ, ગુરુઓ લહુ સમય સંખ સુસ્તુહા ॥

અર્થ—(વિગલ) કે૦ વેંદ્રી તેંદ્રી અને ચડેંદ્રી તથા (અ-સન્નીણ) કે૦ સમૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિતિર્યંચ એ દરેક જીવોનો (જન્મ-મરણેસુ) કે૦ જન્મમરણ આથી વિરહકાલ (અંતમૂહુ) કે૦ એક અન્તર્મુહૂર્તનો (ગુરુઓ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી જાણવો. ॥ ૪૩૪ ॥ અને (ગઘ્મે) કે૦ ગર્ભજ પંચેન્દ્રિતિર્યંચનો ઉપપાત ચક્રન વિરહકાલ (ગુરુઓ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી (મુહુત્તવારસ) કે૦ વારમુહૂર્તનો જાણવો, તથા સર્વનો (લહુ) કે૦ જવન્યથી વિરહકાલ (સમય) કે૦ એક સમયનો જાણવો. વલી એ વેન્દ્રી વિગેરે જીવોની એક સમયે ઉત્પત્તિ (સુસ્તુહા) કે૦ દેવતાની પેઠે એક વે વ્રગથી સંખ્યાના અસંખ્યાના સુધીનો જાણવો. ॥

હે એ દ્રિયને વપજવા તથા ચવસાની સરયા રહે છે

અણુસમયમસલિજ્ઞા, એગિદિય હુંતિ ચ ચંતિ ॥૪૩૫॥

વળકાડો અણતા, ઇક્કિકાઓવિ જં નિગોયાઓ ॥

નિચ્ચમસલો ભાગો, અણતજીવો ચયડ્ એડ્ ॥ ૪૩૬ ॥

અર્થ—(એગિદિય) કે. ઇન્દ્રિય જીવો (અણુસમય) કે.

સમય સમય પ્ર. યે (અસલિજ્ઞા) કે. અસમ્યાતા (હુંતિ) કે.

વપજે ય કે. અને (ચવતિ) કે. ચરે ॥ ૪૩૫ ॥ યલી (વળ

કાડો) કે. વનસ્પતિકાય જીવો પ્રતિસમયે (અણતા) કે.

અનતા વપજે અને અનતા ચ. ભાવાર્થ એ છે કે-વનસ્પતિકાય

માથી વનસ્પતિકાય વપજે તો અનતા, અને સમીના પૃથ્વીયાદિ

ચાર સ્થાવરમાથી વનસ્પતિમા વપજે તો અસમ્યાતા વપજે એમ

જાણવું (જ) કે. જે સારણ માટે (ઇક્કિકાઓવિ નિગોયાઓ)

કે. એક એક એવા નિગોન્માથી (નિચ્ચ) કે. નિરન્તર (અસલો

ભાગો) કે. અસમ્યાતમો ભાગ જે (અણતજીવો) કે. અણત

જીવાત્મક તે (ચયડ) કે. ચવે છે અને (એડ) કે. વપજે છે

અર્થ નિગોન્ તે અનતા જીવોનું એક સામાન્ય ઔત્કારિક શરીર

સ્તિતુકાકાર એલે પાણીના પરપોદા સરસુ તે નિગોન્ જાણવું. તે

નિગોન્નીયા અનતા જીવો સાથે શ્વાસોશ્વાસ ન્ અથવા આદાર

કર છે તેવા અસમ્યાતા નિગોન્ નમુનાયને ગોળો રહેવાય, તેવા

ગોળા ચડદગજ લોક અસમ્યાતા છે ॥ ૪૩૬ ॥

ગોલા ય અમલિજ્ઞા, અમલ નિગોયઓ હવડ્ ગોલો ॥

ઇક્કિકમિ નિગોણ, અણતજીવા મુણેયવ્યા ॥ ૪૩૭ ॥

અર્થ—સમામ્યા (અમલિજ્ઞા ગોળા) કે. અસમ્યાતા

ગોળા છે. વલી (અસંખ્યનિગ્ગોયઓ) કે૦. અસંખ્યાતા નિગોદે
 ગોળો (હવડ) કે૦ એક ગોળો થાય છે. તથા (દ્વિક્કંપિ નિગોદ)
 કે૦ એક એક નિગોદને વિષે (અણંતજીવા મુણેયવ્વા) કે૦ અનંતા
 જીવો જાણવા. ॥ અહિં નિગોદિયા જીવોના વે ભેદ છે. એક
 સંવ્યવહારિયા વીજા અસંવ્યવહારિયા. તેમાં જે અનાદિ નિગોદથી
 નિકલો પૃથ્વીકાયાદિકમાં જાય તે સંવ્યવહારિયા કહેવાય. કદાપિ
 તે જીવ ફરી પાછો નિગોદમાં જાય તો પળ સંવ્યવહારીકજ કહેવાય
 પળ જે જીવો સૂક્ષ્મ તથા વાદર નિગોદમાંથી નિકલ્યાજ નથી તે
 અસંવ્યવહારિયા કહેવાય છે. ॥ ૪૩૭ ॥

અત્થિ અણંતા જીવા, જેહિં ન પત્તો તસાઇ પરિણામો ॥

ઉપ્પજ્જંતિ ચયંતિ ય, પુણોવિ તત્થેવ તત્થેવ ॥ ૪૩૮ ॥

અર્થ—(અણંતા જીવા અત્થિ) કે૦ તેવા અનંતાજીવો છે
 કે (જેહિં) કે૦ જે જીવો (તસાઇપરિણામો) કે૦ ત્રસ વિગેરેના
 પરિણામને (ન પત્તા) કે૦ પામ્યા નથી, તે જીવો (પુણોવિ) કે૦
 ફરીફરીને (તત્થેવ તત્થેવ) કે૦ ત્યાંને ત્યાંજ (ઉપ્પજ્જંતિ ચયંતિ
 ય) કે૦ ઉપજે છે અને ચલે છે ॥ ૪૩૮ ॥

સામગ્ગી અભાવાઓ, વવહારરાસિમ્મિ અપત્તાઓ ॥

સવ્વાવિ તે અણંતા, જે મુત્તિસુહં ન પાવંતિ ॥ ૪૩૯ ॥

અર્થ—(સામગ્ગી અભાવાઓ) કે૦ સકામ નિર્જરા તથા
 અકામનિર્જરાકરૂપ સામગ્રીના અભાવથી (વવહાર રાસિમ્મિ) કે૦
 વ્યવહારરાશીમાં (અપત્તાઓ) કે૦ ન પામેલા (સવ્વાવિ તે અણંતા)
 કે૦ તેવા સર્વ જીવો પળ અનંતા છે કે (જે) કે૦ જે જીવો (મુત્તિ-
 સુહં ન પાવંતિ) કે૦ મુક્તિસુરૂને પામતા નથી ॥ ૪૩૯ ॥

સવ્વોવિ કિમલઓ સલુ, ઉગમમાણો અગંતઓ મણિઓ
સોચેવ વિવદ્ધતો, હોઈ પરિત્તો અણંતો વા ॥ ૪૪૦ ॥

અર્થ—(સવ્વોવિ કિમલઓ) કે० સર્વે ઇવા પળ કિશલ્ય
જે કુસલા (ઉગમમાણો) કે० ઉદયપામતા (અણતઓ મણિઓ)
કે० અનતકાય કહ્યા છે પરતુ (સોચેવ વિવદ્ધતો) કે० તેજ
કિશલ્ય વૃદ્ધિ પામતા (પરિત્તો) કે० પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયાના
કિશલ્ય પ્રત્યેક અને (અણતા) કે० સાધારણ વનસ્પતિકાયાના
કિશલ્ય અનત વનસ્પતિકાય (હોઈ) કે० હોય છે. ॥ ૪૪૦ ॥

જ નરણ નેરઈયા, દુરકં પાવતિ ગોયમા તિવ્વ ॥
તં પુણ નિગોયમઙ્ગે, અણતગુણ મુણેયવ્વં ॥ ૪૪૧ ॥

અર્થ—શ્રીવીર પ્રમુદ્ધ કહ્યું છે કે—(ગોયમા) કે० હે ગૌતમ ।
(નરણ) કે० નરમને વિષે (નેરઈયા) કે० નારત્રી જીવો (જ)
કે० જેવા (તિવ્વ) કે० આકરા (દુરક) કે० દુઃખને (પાવતિ)
કે० પામે છે (તં પુણ) કે० તેથી પળ (અણતગુણ) કે० અનત-
ગુણ દુઃખ (નિગોયમઙ્ગે) કે० નિગોદનીમધ્યે (મુણેયવ્વં)
કે० જાણવું ॥ ૪૪૧ ॥

દેને જીરને કયા કર્મથી એકંદ્રિયપણુ પ્રાપ્ત થાય તે કહે છે.

જયા મોહોદઓ તિવ્વો, અન્નાણ સુ મહન્નમયં
પેલ્લ વેયણીય તુ, તયા ઇર્મિદિયત્તણ ॥ ૪૪૨ ॥

અર્થ—(જયા) કે० જ્યાર (તિવ્વો) કે० આકરો પડો
(મોહોદઓ) કે० વિષયાભિલાષરૂપ મોહનો ઉત્પન્ન થોય, (તુ

કે० નિશ્ચે (મહાભય) કે० મહાભયકારી (અન્નાર્ણ) કે० અજ્ઞાન
હોય, (તુ) કે० વલી (પેલવં) કે० અસાર એવું (વેયણીયં)
કે० અસાતા વેદનીય કર્મ ઉદય આવ્યું હોય, (તયા) કે० ત્યારે
જીવને (ઈર્ગિદિયત્તગં) કે० એકેન્દ્રિયપણું પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૪૪૨॥

હવે તિર્યંચની ગતિમાં કયા જીવો આવે? તે આગતિદ્વાર કહે છે.

તિરિણ્ણુ જંતિ સંખા-ઉતિરિનરા જાદુકપ્પદેવાઓ ॥

પજ્જત્તસંખ ગબ્ભય, વાયર ભૂદગપરિત્તેસુ ॥ ૪૪૩ ॥

તો સહસારંતસુરા, નિરયા પજ્જત સંખ ગબ્ભેસુ ॥

અર્થ—એકેન્દ્રી વેદી તેદ્રી ચરિંદ્રી તથા (સંખાઉતિરિનરા)
કે० સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા પંચેન્દ્રી તિર્યંચ અને મનુષ્ય એટલા
જીવો મરણ પામી (તિરિણ્ણુ) કે० એકેન્દ્રી વેદી તેદ્રી ચરિંદ્રી
અને પંચેન્દ્રી તિર્યંચને ત્રિષે (જંતિ) કે० જાય છે. વલી ભુવનપતિ
વ્યંતર જ્યોતષી અને (જાદુકપ્પદેવાઓ) કે० સૌધર્મ તથા ઈશાન
એ બે દેવલોકના દેવતાઓ મરણ પામીને (પજ્જત્તસંખગબ્ભય) કે०
પર્યાપ્તા સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા ગર્ભજ તિર્યંચમાં તથા (વાયર
ભૂદગપરિત્તેસુ) કે० પર્યાપ્તા વાદર પૃથ્વીકાય અપ્કાય અને પ્રત્યેક-
વનસ્પતિકાયમાં ઉપજે ॥ ૪૪૩ ॥ વલો (તો સહસારંતસુરા) કે०
સનત્કુમારથી માંડીને સહસ્રાર દેવલોક સુધીના દેવતા તથા (નિરયા)
કે० નારકી એ જીવો મૃત્યુ પામીને (પજ્જત્તસંખગબ્ભેસુ) કે०
પર્યાપ્તા સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા ગર્ભજ તિર્યંચમાં જાય ॥ એ તિર્યં-
ચનુ આગતિદ્વાર કહ્યું.

હવે તિર્યંચના ભવથી મરણ પામી ક્યાં જાય ? તે ગતિ-
દ્વાર કહે છે. -

મંત્રપણિદિય તિરિયા, મરિઝ ચઝસુવિ ગઈસુ જંતિ ॥૪૪૪॥
 થાવર વિગલા નિયમા, મસાઝયતિરિનરેસુ ગચ્છંતિ ॥
 વિગલા લભિજ્જ વિરઝ, સમ્પપિ ન તેઝવાઝચુયા ॥૪૪૫॥

અર્થ—(સત્રપણિદિયાતિરિયા) કે૦ સહ્યાતા આયુષ્યવાલા
 પંચદિગ તિર્યંચ જીવો (મરિઝ) કે૦ મરણ પામીને (ચઝસુવિ
 ગઈસુ) કે૦ ચાર ગતિમા (જતિ) જાય છે ॥ ૪૪૪ ॥ વલી
 (થાવર) કે૦ એકદ્રી જીવો અને (વિગલા) કે૦ વિકલદ્રી
 જીવો (નિયમા) કે૦ નિશ્ચયી (સલાઝયતિરિનરેસુ) કે૦
 સહ્યાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ અને મનુષ્યને વિને (ગચ્છતિ) કે૦
 જાય છે (વિગલા) કે૦ વિકલદ્રી જીવો મરણ પામી મનુષ્ય
 ગતિને પામે તેમ (લભિજ્જ વિરઝ) કે૦ સર્વ સાવગ્રવિરતિરુપ
 પારિત્ર પામે, પણ મોક્ષ પામે નહીં. વલી (તેઝવાઝચુયા) કે૦
 તેઝવાઝ અને વાઝવાઝના જીવો મરણ પામી મનુષ્ય તો ન થાય,
 પરંતુ તિર્યંચ ભવ પામે તો પણ (સમ્પપિ ન) કે૦ સમકીત
 પામે નહીં ॥ ૪૪૫ ॥

દેવે તિર્યંચને તથા મનુષ્યને લેશ્યા રહે છે

પુદ્ગલિ દગ પરિત્તવળા, વાયરપજ્જત્ત હુતિ ચઝલેમા ॥
 ગન્મયનિરિયનરાણ, છલેસ્સા તિન્નિ સેમાણ ॥૪૪૬॥

અર્થ—(ગાયસ્પજ્જત્ત) કે૦ ગાદર અને પર્યાક્ષા પણ
 (પુદ્ગલિપરિત્તવળા) કે૦ પૃથ્વીમાય અપ્કાય અને પ્રત્યેક
 પ્રત્યક્ષાકાય જીવોને (ચઝલેમા) કે૦ કૃષ્ણ નીલ રાપોત અને
 તેનો એ ચાર લેશ્યા (હુતિ) કે૦ હોય છે તથા (ગન્મયનિરિ-
 યનરાણ) કે૦ ગર્ભજ તિર્યંચ અને મનુષ્યને (છલેસ્સા) કે૦ છનેશ્યા

હાય છે. તથા (સેસાણ) કે० વાકીના સર્વજીવોને (તિન્નિ) કે०
ત્રણ લેણ્યા હોય છે. ॥ ૪૪૬ ॥

અંતમુહુત્તંમિ ગણ, અંતમુહુત્તંમિ સેસણ ચેવ ॥
લેસાહિ પરિણ્યાહિં, જીવા વચ્ચંતિ પરલોયં ॥૪૪૭॥

અર્થ—(જીવા) કે० મનુષ્ય તથા તિર્યંચ (લેસાહિ પરિ-
ણ્યાહિં) કે० પરભવની લેણ્યા આવ્યા પછો (અંતમુહુત્તંમિ ગણ)
કે० એક અંતર્મુહુત્ત ગયે થકે મરણ પામે છે અને દેવતા તથા ના-
રકી (અંતમુહુત્તંમિ સેસણ ચેવ) કે० એક અંતર્મુહુત્ત પોતાની
લેણ્યા વાકી રહી હોય ત્યારેજ (પરલોય વચ્ચંતિ) કે० મરણ
પામે છે. ॥ ૪૪૭ ॥

તેજ વાત આગલી ગાથાથી કહે છે—

તિરિનર આગામિભવે, લેસ્સાણ અઙ્ગણ સુરાનિરયા ॥
પુવ્વભવ લેસ્સસેસે, અંતમુહુત્તે મરણમિંતિ ॥ ૪૪૮ ॥

અર્થ—(તિરિનર) કે० તિર્યંચ તથા મનુષ્ય તે (આગામિ
ભવે) કે० આવતા ભવની (લેસ્સાણ અઙ્ગણ) કે० લેણ્યા આ-
વ્યાને અંતર્મુહુત્ત ગયા પછી મરણ પામે છે. તથા (સુરાનિરયા)
કે० દેવતા અને નારકો તે (પુવ્વભવ લેસ્સસેસે અંતમુહુત્તે) કે०
પોતાના પૂર્વના ઇટલે ચાલતા ભવની લેણ્યા એક અંતર્મુહુત્ત વાકી
હોય ત્યારેજ (મરણમિંતિ) કે० મરણ પામે છે. ઇટલે તેજો લેણ્યા-
વાળા દેવતા પૃથ્વી અપ અને પ્રત્યેકવનસ્પતિકાયમાં આવ્યાને અંત-
ર્મુહુત્ત થાય ત્યાંસુધી તેમને તેજો લેણ્યા હોય છે. આ કારણથી
પૃથ્વી અપ અને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને ચાર લેણ્યા કહી છે. ॥૪૪૮॥

હવે મનુષ્ય તથા નિર્યચને લેખ્યાની સ્થિતિ કહે છે

અંતમુહુત્તદ્વિઙ્ઓ, તિરિયનરાગ હયતિ લેસ્સાઓ ॥

ચરિમા નરાણ પુણ નવ્ર, વાસૂગા પુવ્વકોટીવિ ॥૪૪૯॥

અર્થ—(તિરિયનરાણ) કે० પૃથ્વીસાયાદિ તિર્યચ તથા મનુષ્યને (લેસ્સાઓ) કે० પોતપોતાને મમત્રતી લેખ્યાઓ (અત મુહુત્તદ્વિઙ્ઓ) કે० એક અતર્મુહુર્ત્તની સ્થિતિગાલી (હયતિ) કે० હોય છે (પુણ) ક્ર૦ વલી (નરાણ) ક્ર૦ મનુષ્યને (ચરિમા) કે० ડેહી શુદ્ધલેખ્યા (નવ્રવામૂળા પુવ્વકોટીવિ) કે० નવ ર્ષ ડગી એક પૂર્વકોટી વર્ષ સુગી રહ છે તે પ્થ્વી રીત કે—ગર્ભફાલના નવમાસ રહિત આઠ ર્ષમા ચારિત્ર ન હોય, માટે કોટક જીવ નવમે વર્ષે ચારિત્ર લડ કેવલજ્ઞાન પામે અને ત્યાર પછી નવ ર્ષ ડગી એરી એક પૂર્વકોટી વર્ષ પર્યંત જીવતો રહ ત્યા સુગી ફરલીને એક શુદ્ધ લેખ્યાજ હોય. અને વીજા મનુષ્યને તો શુદ્ધ લેખ્યા અતર્મુહુર્ત્ત સુગીજ હોય છે ॥ ૪૪૯ ॥

તિરિયાણવિ ડિઙ્પમુહ, મણિયમસેમાપે મપડ વુન્હ ॥

અભિહિયદારુમહિય, ચડગડ જીરાણ સામન્ન ॥૪૫૦॥

અર્થ—(તિરિયાણવિ) કે० એકેન્દ્રિયથી આત્મી પવેદ્રી સુગીના સર્વ નિર્યચની (ડિઙ્પમુહ) ક્ર૦ સ્થિતિપ્રમુદ (અસેસપિ) કે० સર્વ આઠે દ્વાર (મણિય) કે० રૂઠા (મપડ) ક્ર૦ દરખા (અભિહિયદારુમહિય) ક્ર૦ જે દ્વાર પૂર્વ રૂઠા નથી તે (ચડગડ જીરાણ) ક્ર૦ ચારે ગતિના જીવોના (સામન્ન) કે० સામાન્યપણે દ્વાર (પુચ્છ) ક્ર૦ કહોશ ॥ ૪૫૦ ॥

દેમા અમસ્વનરતિરિ—ઇત્થીપુવેય ગન્મનરતિરિયા ॥

મસ્વાડયા તિવેયા, નપુમગા નારગાર્ડયા ॥ ૪૫૧ ॥

અર્થ—(દેવા) કે૦ દેવતા તથા (અસંખ નરતિરિ) કે૦ અસંખ્યાતા આયુષ્યવાલા યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ જીવોમાં (તિથેય) કે૦ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ એવા વેદ હોય છે. વલી (સંસ્વાડયા) કે૦ સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા (ગઘ્મનરતિ-રિયા) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્ય અને ગર્ભજ તિર્યંચ તે જીવોમાં (તિથેયા) કે૦ પુરુષ સ્ત્રી તથા નપુંસક એવા ત્રણ વેદ હોય છે. અને (નાર-ગાઈયા) કે૦ નારકી આદિ એટલે નારકી, એકંદ્રી, વેદ્રી, તેંદ્રી ચરેંદ્રી, સંમુર્ચ્છિમ મનુષ્ય તથા સંમુર્ચ્છિમ તિર્યંચ એ જીવો (નપુંસગા) કે૦ એક નપુંસક વેદવાલા જાણવા. ॥ ૪૫૧ ॥

હવે પૂર્વે કહેલા વિમાનાદિક જે અંગુલપ્રમાણથી મપાય તે કહેછે.

આયંગુલેણ વત્થું, સરીર મુસ્સેહ અંગુલેણ તહા ॥

નગપુઢવિવિમાણાઈં, મિણસુ પમાણંગુલેણં તુ ॥ ૪૫૨ ॥

અર્થ—આંગુલનાં ત્રણ વેદ છે, આત્માંગુલ, ઉત્સેદ્ધાંગુલ અને પ્રમાણાંગુલ. તેમાં (આયંગુલેણ) કે૦ આત્માંગુલે કરી (વત્થું) કે૦ વાસ્તુ જે ઘર કૂવા તલાવ વિગેરે મપાય. (તહા) કે૦ તથા.

ઉસ્સેહ અંગુલેણ) કે૦ ઉત્સેદ્ધાંગુલે કરીને (સરીરં) કે૦ દેવતા વિગેરેનું શરીર મપાય. (તુ) કે૦ વલી (પ્રમાણંગુલેણં) કે૦ પ્રમાણાંગુલે કરીને (નગપુઢવિવિમાણાઈં) કે૦ પર્વત, નરકપૃથ્વી, અને દેવદિમાન વિગેરે (મિણસુ) કે૦ મપાય છે. ॥ ૪૫૨ ॥ જે કાલે જે પ્રાણીઓ પોતાના હાથના આંગુલથી માપ કરે તે આત્માંગુલ કહેવાય છે. હવે ઉત્સેદ્ધાંગુલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સત્થેણ સુતિક્કલેણવિ, છિત્તં મિત્તું ચ જં કિર ન સક્કા ॥

તં પરમાણું સિદ્ધા, વયંતિ આઈં પમાણાણં ॥ ૪૫૩ ॥

અર્થ—(સુતિપક્ષેણત્રિ) ક૦ અત્યન્ત તીક્ષ્ણ એવા (સત્યેણ)
 કે૦ શલ્લેકરીને (જ) કે૦ જે વસ્તુ (ફિર) કે૦ નિશ્ચે (છિત્તું
 મિત્તુ ન સકા) ક૦ છેદી મેળી ન શકાય (સિદ્ધા) કે૦ સિદ્ધ
 એટલે ફેવલજ્ઞાની પુરુષો (ત) ક૦ તે વસ્તુને (પરમા રચતિ)
 કે૦ પરમાણુ કહ છે અને તે પરમાણુ (પમાણાણ) કે૦ સર્વ પ્રમા
 ણોની મધ્યે (આઠ) કે૦ આઠ પ્રમાણ છે. ॥ ૪૫૩ ॥

પરમાણૂ તસરેણૂ રહરેણૂ, વાલઅગ્ગ લિલ્લિયા ય ॥
 જૂય જવ અઢ્ઢગુણો, કમેણ ઉસ્સેહ અગુલય ॥૪૫૪॥
 અગુલ છક્ક પાઓ, સો દુગુણ વિહત્થિ સા દુગુણ હત્થો ॥
 ચરહત્થ ધણુદુસહસ્સ, કોમો તે જોયણ ચરો ॥૪૫૫॥

અર્થ—(પરમાણૂ) કે૦ આઠ વ્યવહાર પરમાણુ (તસરેણૂ)
 કે૦ એક તસરેણુ થાય આઠ તમરણુ (રહરેણૂ) ક૦ એક રથ
 રેણુ થાય આઠ રથરેણુ (વાલઅગ્ગ) કે૦ એક ચાલાગ્ર થાય
 આઠ ચાલાગ્રે (લિલ્લિયા) કે૦ એક લીલ્લ થાય આઠ લીલ્લે
 (જૂય) કે૦ એક થાય આઠ જૂયે (જવ) કે૦ એક જવ થાય,
 અને (અઢ્ઢગુણો) કે૦ જવને આઠગુણો કરીયે ત્યાર (કમેણ)
 કે૦ અનુક્રમે કરીને (ઉસ્સેહ અગુલય) કે૦ એક ઉસ્સેદ્ધાગુલ થાય
 ॥ ૪૫૪ ॥ (અગુલછક્ક) કે૦ તેમા છ ઉત્સદ્ધાગુલે (પાઓ)
 કે૦ એક પગ થાય, (સો દુગુણ) કે૦ પગને ચમણો કરીયે ત્યારે
 (વિહત્થિ) કે૦ એક વેત થાય, (સા દુગુણ) કે૦ બે વેતે (હત્થો)
 ક૦ એક હાથ (ચરહત્થે) કે૦ ચાર હાથે (ણુ) કે૦ એક
 ગુણ્ય થાય, (દુસહસ્સ) તેવા બે હજાર ગુણ્યે (કોમો)
 ક૦ એક કોશ થાય, (તે ચરો) ક૦ તે ચારકોશે (જોયણ)
 કે૦ એક યોજન થાય છે ॥ ૪૫૫ ॥

હવે પ્રમાણાંગુલનું સ્વરૂપ કહે છે.

ચતુસયગુણં પ્રમાણં-ગુલમુસ્સેહંગુલાઝ વોઘર્વં ॥

ઉસ્સેહંગુલ-દુગુણં, વીરસ્સાયંગુલં ભણિયં ॥ ૪૫૬ ॥

અર્થ—(ચતુસયગુણં) કે૦ ચાર સો ગણ (ઉસ્સેહંગુલાઝ) કે૦ ઉત્સેદ્દાંગુલ કરીયે અર્થાત્ ચારસો ઉત્સેદ્દાંગુલે (પ્રમાણંગુલ) કે૦ એક પ્રમાણાંગુલ (વોઘર્વં) કે૦ જાણવું આ પ્રમાણાંગુલે શ્રીકૃષ્ણ-મહેવ ભરતચક્રવર્તીનું શરીર એકસો વીસ અંગુલ લાંબુ જાણવું, તે એકસો વીસ અંગુલને ચારસો ગણ કરીયે ત્યારે અઢતાલીશ હજાર અંગુલ થાય. અહિં છન્નુ અંગુલે ધનુષ્ય થાય છે માટે અઢતાલીશ હજારને છન્નુએ ભાગીએ ત્યારે પાંચસો ધનુષ્યનું દેહમાન થાય. વલી (ઉસ્સેહંગુલદુગુણં) કે૦ ઉત્સેદ્દાંગુલને વમણાં કરીયે ત્યારે (વીર-સ્સ) કે૦ વીરપ્રમુનું (આયંગુલે) કે૦ એક આત્માંગુલ (ભણિયં) કે૦ કયું છે. એવા ચોરાશી અંગુલપ્રમાણ શ્રીમહાવીર પ્રમુનું શરીર હતું. ચોરાશીને વમણા કરીયે ત્યારે એક સો અઢસઠ થાય. એક હાથના ચોવીસ અંગુલ ગણતાં એકસો અઢસઠને ચોવીસે ભાંગતા શ્રીમહાવીર પ્રમુનું સાત હાથ પ્રમાણ શરીર હોય. એ કારણે બે ઉત્સેદ્દાંગુલે શ્રીમહાવીરનો એક આત્માંગુલ કયો છે. ॥ ૪૫૬ ॥

હવે ચોરાશી લાખ જીવાયોનીના ભેદ કહે છે.

પુઢવાઇસુ પત્તેય, સગ વંણ પત્તેય ણંત દસ ચડદ ॥

વિગલે દુદુ સુરનારય,તિરિ ચડચડ ચડદસ નરેસુ ॥૪૫૭॥

અર્થ—(પુઢવાઇસુ) કે૦ પૃથિવ્યાદિકને વિષે એટલે પૃથ્વી, અપ, તેડ. અને વાયુ એ ચારને વિષે (પત્તેય) કે૦ દરેકને (સગ)

કે૦ સાત સાત લાખ યોનિ હોય છે તથા (વળ પત્તેય) કે૦ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને (દશ) દશલાખ યોનિ હોય છે. અને (અણત) કે૦ સાવારણ વનસ્પતિકાયને (ચતુદ) કે૦ ચતુદ લાખ યોનિ હોય છે ફલી (વિગલે) કે૦ પેંદ્રી તેંદ્રી અને ચરેંદ્રીને દરેકને (દુદુ) કે૦ વે વે લાખ યોનિ હોય છે તથા (મુરનામ્ય તિરિ) કે૦ દેવતા નારકી અને પચેંદ્રી નિર્યંચને (ચડ ચડ) કે૦ ચાર ચાર લાખ યોનિ હાય છે અને (નરેમુ) કે૦ મનુષ્યને વિષે (ચ-ઉદસ) કે૦ ચતુદ લાખ યોનિ હોય છે. ॥ ૪૫૭ ॥ અર્થિ ચોરાશી લાખ યોનિ સરયાની ગણતી કરતા સામાન્યપણે યોનિ જાતિયે ફરી એક જીવ નિકાયમા જેનો ઝર્ણ, ગર રસ અને સ્પર્શ સગ્ધો હોય તે એક જાતિયોનિમા ગ્રહણ કરાય તેવા સર્વ ધણી ચોરાશી લાખ ભેદ થાય છે. ॥

હવે એક એક યોનિમા કુલ હોય તે રહે છે.

એગિંદિએસુ પચમુ, વાર સગતિ સત્ત અઢવીસા ય ॥

વિગલેમુ સત્ત અઢ નવ, જલ સ્વહ ચડપય ઊગમુયગે ॥ ૪૫૮ ॥

અઢતેરસ વારસ, દસ દસ નગ નરામરે નિર ॥

વારમ છવીમ પળવીસ, હુનિ કુલકોડિ લમ્લાઈ ॥ ૪૫૯ ॥

ફગકોડિ સત્ત નવેઈ, લમ્લા સદ્ધા કુલાણ કોડીણ ॥

અર્થ—(પચમુ એગિંદિએસુ) કે૦ પાચ પચેંદ્રિય એટલે પૃથ્વી અપ તેડ વાઠ અને વનસ્પતિકાયને મિત્ર અનુગ્રમે કરીને (વાર) કે૦ વાર લાખ, (સગ) કે૦ સાત લાખ, (તિ) કે૦ ત્રણ લાખ, (સત્ત) કે૦ સાત લાખ અને (અઢવીસા) કે૦ અઢવીસ લાખ કુલકોડી જાણતી (વિગલેમુ) કે૦ વિગલેદ્રી એટલે વેંદ્રી તેંદ્રી

અને ચરંદ્રીને વિષે અનુક્રમે (સત્ત) કે૦ સાત લાખ,) (અટ) કે૦ આઠ લાખ, અને (નવ) કે૦ નવ લાખ કુલકોટી જાણવી. વલી (જલ) કે૦ જલચર, (સ્વહ) કે૦ સ્વેચર, (ચતુષ્પય) કે૦ ચતુષ્પદ, (ઉરગ) કે૦ ઉરપરિ સર્પ અને (મુચને) કે૦ મુજપરિસર્પ એ પાંચેને અનુક્રમે ॥ ૪૫૮ ॥ (અદ્વતેરસ) કે૦ સાડાવાર લાખ, (વારસ) કે૦ વાર લાખ, (દસ) કે૦ દશ લાખ, (દસ) કે૦ દશ લાખ, અને (નવગં) કે૦ નવ લાખ કુલકોટી જાણવી. એમજ (નરામરે નિરયે) કે૦ મનુષ્ય, દેવતા અને નારકીને વિષે અનુક્રમે (વારસ) કે૦ વાર લાખ, (છવીસ) કે૦ છવીશ લાખ અને (પણવીસ) કે૦ પચીસ લાખ (હંતિ કુલકોટિ લક્ષાઈ) કે૦ કુલકાઢી જાણવી. ॥ ૪૫૯ ॥ એ સર્વ સંખ્યા એકઠી કરીય ત્યારે (ઇગકોટિ) કે૦ એક કોડા કોઢી, અને (સાગનવઙ્ લક્ષા સઘા) કે૦ સાડોસ-ત્તાણું લાખ કોઢી એટલી (કુલાણ કોઢીણં) કે૦ કુલકોઢી એટલે એટલી જીવોને ઉપજવાની યોનિમાંહે કુલકોઢી છે.

હવે બીજે પ્રકારે યોની કહે છે.

**સંબુડજોણિ સુરેગિંદિ-નારયા વિયડ વિગલ ગંભુ-
મયા ॥ ૪૬૦ ॥**

અર્થ—(સુર) કે૦ ચાર પ્રકારના દેવતા, (એગિંદિ) કે૦ એકંદ્રી તે પૃથ્વી આદિ પાંચ સ્થાવર, અને (નારયા) કે૦ નારકી એ સર્વે (સંબુડજોણિ) કે૦ ઢાંકેલી યોનિવાળા હોય છે. ત્યાં દેવતાના દેવદુષ્ટે ઢાંકેલા દેવશયનીય હોય, એકંદ્રિય જીવોની યોનિ સ્પષ્ટ જાણા શકાય નહીં, નારકીને ઢાંકેલા ગોલને આકારે આલા છે. વલા (વિગલ) કે૦ વિકલેંદ્રીને તથા સંમૂર્ચ્છિમ તત્યેચ અને સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને (વિયડ) કે૦ પ્રગટ જલાશય સરોવર વિગેરે

દેવાય છે. તથા (ગબ્મુખયા) ક૦ ગર્ભજ પચેંદ્રીતિર્યચ અને ગર્ભજ પચેંદ્રી મનુષ્ય ણ ચન્નેને સવૃત અને વિવૃત ઇટલે ઢાંકેલી અને પ્રગટ ઇમ પ્રકાર યોની હોય છે ॥ ૪૬૦ ॥

વલી પળ યોનીના મેદ કહે છે

અચિત્તજોણિ સુરનિરય, મીસ ગબ્મે તિમેય સેસાણ ॥
સી ડસિણ નિરય સુરગબ્મ, મીસત્તે ડસીણ સેસ તિહા ૪૬૧ ॥

અર્થ—(સુર) ક૦ દેવના અને (નિરય) કે૦ નારકી તે મની (અચિત્તજોણિ) કે૦ અચિત્તયોની હોય છે જોક સૂક્ષ્મ જીવ તો સર્વલોક વ્યાપી છે તો પણ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રી જીવને પ્રદેશે તે ક્ષેત્ર સત્ત્વ નથી તથા (ગબ્મે) ક૦ ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યને (મીસ) કે૦ મીશ્ર ઇટલે સચિત્ત અચિત્ત હોય છે શુક્ર ઋતુ રધિર સગ્રાહ્ય સચિત્ત અને ધીજી અચિત્ત જાણરી (સેસાણ) કે૦ એકેંદ્રી, પેંદ્રી, તેંદ્રી, ચડેંદ્રી, સમૃન્ઙ્ગિમ પચેંદ્રી તિર્યચ અને સમૃન્ઙ્ગિમ પચેંદ્રી મનુષ્ય ઇટલાની (તિમેય) કે૦ સચિત્ત અચિત્ત અને મિશ્ર યોની હોય છે જીવર્તી ગાય વિગેરના શરીરે ક્રમી ઉપજે તે સચિત્ત યોની જાણવી, મૂકા લાઠડામા ઘુણ વિગેર ઉપજે તે અચિત્ત યોની જાણરી, અર્ધ મૂકા લાઠડા તથા ગાય વિગેર શરીરના ક્ષત્તાદિ-ક્રમા ઘુણ ક્રમિ વિગેરે ઉપજે તે મિશ્ર યોની જાણરી (નિરય) કે૦ નારકીજીયોને કેટલાકને (સી) કે૦ શીતયોની અને કેટલાકને (ડસિણ) ક૦ ડષ્ણ યોની હોય છે (સુર) ક૦ દેવનાને તથા (ગબ્મ) કે૦ ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યને (મીસ) કે૦ શીત અને ડષ્ણ ઇમ મિશ્રયોની હોય છે (તે) કે૦ તેડકાય જીયોને ઇક ડષ્ણ યોની હોય છે (સેસ) ક૦ યાકી રહ્યા જે પૃથ્વી, અગ્નિ, યાડ, વનસ્પતિ, સમૃન્ઙ્ગિમ તિર્યચ અને સમૃન્ઙ્ગિમ

મનુષ્ય એ છાને (તિહા) કે૦ શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ યોની
હોય છે. ॥ ૪૬૧ ॥

હવે એકલા મનુષ્યની યોનીના ભેદ કહે છે.

હયગન્ધ સંસ્વત્તા, જોળી કુમ્મુન્નયાઇ જાયંતિ ॥

અરિહરિ ચક્રિરમા, વંસીપત્તાઇ સેસ નરા ॥૪૬૨॥

અર્થ—મનુષ્યની યોની ત્રણ પ્રકારે છે એક શંખાવર્તી, વીજી
કુર્મોન્નતા, ત્રીજી વંસીપત્તા. તેમાં (સંસ્વત્તા) કે૦ શંખાવર્તી
(જોળી) કે૦ યોની (હયગન્ધ) કે૦ હતગર્ભી હોય છે. કારણ
આમાં ઉપજેલો ગર્ભ અત્યંત અગ્નિતાપથી મરણ પામે છે. તેથી યોની
ચક્રવર્તીની છત્રીને હોય છે. વીજી (કુમ્મુન્નયાઇ) કે૦ કુર્મોન્નતા
તે કાચવાની પીઠ સરખી ડુંચી હોય. તે માંહે અરિહરિ ચાક-
રમા કે૦ અરિહંત, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી અને બલદેવ (જાયંતિ) કે૦
ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રીજી (વંસીપત્તાઇ) કે૦ વંસીપત્તા તે વાંસના
પત્તાકાર યોની હોય તેમાં (સેસનરા) કે૦ વાકોના સર્વ મનુષ્ય-
નો જન્મ થાય છે. ॥ ૪૬૨ ॥

હવે આયુષ્યવંધ સંબંધી કાંઈ વિશેષ કહે છે.

આઉસ્સ વંધકાલો, અવાહકાલો ય અંતસમઓ ય ॥

અપવત્તણ ણપવત્તણ, ઉવકમ ગુવકમા મણિયા ॥ ૪૬૩ ॥

અર્થ—ચાલતા મરવું આયુષ્ય પૂર્ણ થવાના પહેલાં પરમવનું
આયુષ્ય વાંધે તે (આઉસ્સ) કે૦ આયુષ્યનો (વંધકાલો) કે૦
વંધકાલ કહેવાય ૧, આયુષ્ય વાંધ્યા પછી જેટલો કાલ ગયે થકે
આયુષ્ય ઉડ્ય આવે તેના વચમાનો જે કાલ તે (અવાહકાલો)
કે૦ અવાધાકાલ કહેવાય ૨, મોગવાતું આયુષ્ય જે સમયે પૂર્ણ થાય

તે (અતસપથો ય) કે० અતસપથ કહીયે ૩, ઘણા કાલે વેદવા
 યોગ્ય આયુષ્યને થોડા સમયમા પેત્રીયે તે (અપવર્તન) કે० અપ
 વર્તન કહીયે ૪, જે આયુષ્ય પેટલે કાલે વેદવાનુ કે તે આયુષ્ય
 તેટલેજ કાલે વડાય તે (અપવર્તન) કે० અનવર્તન કહીયે ૫,
 જેને કરી આયુષ્ય ઓઢુ કરીયે તે (ઉપક્રમ) કે० મોગક્રમ કહીયે
 ૬, કારણ મત્યા છતાં પણ આયુષ્ય પટે નહીં તે (પુરુષક્રમા) કે०
 અનુપક્રમ કહીયે ૭, એવી રીતે આયુષ્યના સાત ભેદ (મળિયા)
 કે० કથા કે ॥ ૪૬૩ ॥

હો તે સાતે જ્ઞાને અનુક્રમે વિસ્તારથી રાખાણે કે.

ચંધંતિ દેવ નારય, અમલ નરતિરિ છમામ સેસાઝ ॥
 પરમવિયાઝ સેસા, નિરુપક્રમ તિમાગ સેસાઝ ॥૪૬૪॥
 સોવક્રમાઝયા પુણ, સેસ તિમાગે અહવ નયમ ભાગે ॥
 સત્તાવીમહમે વા, અંતમુહુતંતિમે વાવિ ॥ ૪૬૫ ॥

અર્થ—(દેવ) કે० ચાર નિઠાયના દેવતા, (નારય) કે०
 નારકી તથા (અમલ નરતિરિ) કે० અસહ્યાતા આયુષ્યરાત્રા
 યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ તે સત્ર (છમાસ સેમાઝ) કે० પોતાના
 ચાલતા મનુ આયુષ્ય છ માસ યાકી હોય ત્યાર (પરમવિયાઝ
 કે० પર મનુ આયુષ્ય (પ્રતિ) કે० વારે છે અને (સેસા)
 કે० વીજા સહ્યાતા આયુષ્યયાત્રા તિર્યંચ, મનુષ્ય, એકત્રી, ચેત્રી,
 તત્રી, ચૌરેત્રી અને પચત્રી જીમો (નિરુપક્રમતિમાગસેસાઝ) કે०
 નિરુપક્રમ એવા પોતાના મોગવાતા આયુષ્યનો ત્રીજો ભાગ યાકી
 હોય ત્યારે પરમનુ આયુષ્ય પાવે કે ॥ ૪૬૪ ॥ (પુણ) કે०
 વળી (સોવક્રમાઝયા) કે० સોપક્રમ આયુષ્યરાત્રા મનુષ્ય, તિર્યંચ,

એકેદ્રી, વેદ્રી, તેદ્રી, ચૌરેદ્રી અને પંચેદ્રી જીવો (સેસતિભાગે) કે૦ પોતાના ભોગવાતા આયુષ્યનો ત્રીજો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, (અહવ) કે૦ અથવા (નવમભાગે) કે૦ નવમો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, અથવા (સત્તાવીસઝમે વા) કે૦ સત્તાવીસમો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, અથવા (અંતમુહુત્તંતિમેવાવિ) કે૦ છેલ્લે અંતર્મુહુર્ત્ત આયુષ્ય વાકી હોય ત્યારે પરભવનું આયુષ્ય વાંધે છે. ॥ ૪૬૫ ॥ એ વંધ-કાલનું પ્રથમઢાર કહ્યં.

હવે અવાધાકાલાદિકના વીજા ઢારાં કહે છે.

જઢમે ભાગે વંધો, આઁસસ ભવે અવાહકાલોસો ॥

અંતે ઁજ્જુગઢ ઢગ-સમય વક્ક ચઁપંચ સમયંતા ॥૪૬૬॥

અર્થ—(જઢમે ભાગે) કે૦ જે જીવ પૂર્વે કહેલા જે ભાગે (આઁસસ વંધો) કે૦ પરભવનાં આયુષ્યનો વંધ કરે (સો અવાહ-કાલો) કે૦ તે અવાધાકાલ ઁટલે આયુષ્યનો વંધ કર્યા પછી પરભવના આયુષ્યની ઁદય પહેલાંનો અર્થાત્ વચ્ચેનો સમય તે અવાધાકાલ (ભવે) કે૦ હોય છે. વલી (અંતે) કે૦ અંતસમયે જીવને પરભવે જાતાં વે ગતિ હોય છે. ઁક ઁજ્જુગતિ, વીજી વક્કગતિ. તેમાં જે (ઁજ્જુગઢ) કે૦ ઁજ્જુગાત છે તે (ઢગસમય) કે૦ ઁક સમય પ્રમાણ હોય છે અને (વક્ક) કે૦ વક્કગતિ છે તે (ચઁપંચ સમયંતા) કે૦ ચાર પાંચ સમયની હોય છે. ॥ ૪૬૬ ॥

ઁજ્જુગઢ પઢપસમઁ, પરભવિયં આઁયં તહાહારો ॥

વક્કાઢ વીયસમઁ, પરભવિયાઁ ઁદયમેઢ ॥ ૪૬૭ ॥

અર્થ—(ઁજ્જુગઢ) કે૦ ઁજ્જુગતિયે (પઢપસમઁ) કે૦ પહેલા સમયને વિષે (પરભવિયં આઁયં) કે૦ પરભવનું આયુષ્ય ઁદય

આપે, તદા કે० તેમજ (આહારો) ક૦ આહાર પળ પહેલેજ સમયે
 ઉત્ત્ય આપે (વકાઈ) કે० યજ્ઞગતિયે (ગીયસમય) કે० વીજા
 સમયે (પરમચિયાત) કે० પરમચનુ આયુવ્ય તથા આહાર (ઉત્ત્ય
 મેડે) કે० ઉત્ત્ય આપે છે તે એક સમયની યજ્ઞગતિ જાણતો ગીજી
 વક્રાણ તળ સમય લાગે ગીજી વક્રાણ ચાર સમય લાગે અને ચોથી
 વક્રાણ પાંચ સમય લાગે અહિં પ્રથમ સમયે અને અત સમયે જીવને
 આહારક જાણતો રચના ઈસુ તે તળ સમયે આહારક હોય છે
 ॥ ૪૬૭ ॥ એજ વાત આગલનો ગાયથી કહ છે

ઇગદુતિ ચત્ત વક્રાસુ, દુગાઈસમયસુ પરમવાહારો ॥
 દુગાઈસમયસુ સમયા, ઇગદોતિત્રિય અગાહારા ॥૪૬૮॥

અર્થ—(ઇગદુતિચત્તયાસુ) ક૦ એક તે તળ અને ચાર
 સમયની યજ્ઞગતિયે ગીજ (દુગાઈ સમયસુ) ક૦ તે આત્મ સમયને
 વિશે (પરમવાહારો) કે० પરમવના આહાર કર છે પત્તે ઈસુ
 સમયની યજ્ઞગતિયે વીજે સમયે, સમયની યજ્ઞગતિયે પ્રાજે સમયે,
 પ્રળ સમયની યજ્ઞગતિયે ચોથે સમયે, અને ચાર સમયની યજ્ઞગતિયે
 પાંચમે સમયે પરમચનો આહાર કર છે (દુગાઈસમયસુ) ક૦ તે સ
 મયાદિક યજ્ઞગતિમા (ઇગદોતિત્રિય) કે० ઈસુ, ૨, પ્રળ વિગર
 સમય સુધી ગીજ (અગાહારા) કે० અનાહારક હોય ॥ ૪૬૮ ॥

વહુકાલવેયણિજ્જ, કમ્પ અપ્પેણ જમિહ કાલેણ ॥
 વેહજ્જહ જુગતં ત્રિય, ઉદ્ધન મવ્વપ્પત્તમગ્ગ ॥ ૪૬૯ ॥
 અપત્તણિજ્જમેય, આત અહયા અમેમરુમ્મંપિ ॥
 વપમમણિ વદ્ધ, મિદ્ધિલ ત્રિય ત જહા જોગ ॥૪૭૦॥

અર્થ—(રૂઠ) કે૦ અર્હિ (વહુકાલેય, ગણડજ) કે૦ વહુ-
 વેદવા યોગ્ય (જં કમ્મ) કે૦ જે આયુષ્ય કર્મ (અપ્પેણ
 કાલેણ) કે૦ થોડા કાલમાં (સવ્વપ્પેસગ્ગ) કે૦ આત્માના સર્વ
 પ્રદેશના અગ્રભાગે (ઉડ્ડન) કે૦ ઉડ્ય આળી (ચિય) કે૦ નિશ્ચે
 (જુગવં) કે૦ સમકાલે (વેડ્ડજ્જ) કે૦ દેદે ॥ ૪૬૦ ॥ (એય) કે૦ એ
 (આડં) કે૦ આયુષ્ય કર્મ (અવવન્તણિજ્જં) કે૦ અપવર્તન કહીયે.
 (અહવા) કે૦ અથવા આયુષ્યની પંઠે (અસેસકમ્મંપિ) કે૦ વીજાં
 સર્વ કર્મ પળ વહુકાલે વેદવા યોગ્ય છતાં થોડે કાલે વેદાય તે અપ-
 વર્તન કહીયે. અર્હિ કોઈને શંકા થાય કે—જેવી રીતે કર્મ વાંધ્યું હાય
 તેવી રીતે ન વેદાય તો પછી વાંધ્યા ન વાંધ્યામાં વિશેષ શું ? ત્યાં
 ઉત્તર કહે છે કે—(વંધસમ્પણિ) કે૦ વંધના અવસરે પળ (તં)
 કે૦ તે કર્મ (જહા જોગ) કે૦ યથાયોગ્ય યલેલા કારણે કરી (ચિય)
 કે૦ નિશ્ચે (સિઢિલં વદ્ધં) કે૦ શિથિલ એટલે ઢીલુ કર્મ વાંધ્યું
 હોય જેવી દેશકાલાદિક કારણ મળવાથી થોડા સમયે તે કર્મ વે-
 દાય. તે સોપક્રમ વહેવાય છે. ॥ ૪૭૦ ॥

જં પુગ ગાઠનિકાયણ—વંધેગ પુવ્વમેવ કિલ વદ્ધં ॥
 તં હોઈ અણપવત્તણ, જુગં કમ વેયણિજ્જફલં ॥ ૪૭૧ ॥

અર્થ—(પુગ) કે૦ વઝી (જં) કે૦ જે કર્મ (ગાઠનિકા-
 યણવંધેગ) કે૦ ગાઠ નિકાશિત વધેફરીને (પુવ્વમેવ) કે૦ પ્રથ-
 મયોજ (ફિઝ) કે૦ નિશ્ચ (વદ્ધં) કે૦ વાંધ્યું છે. (તે) કે૦ તે
 (અણપવત્તણ) કે૦ અનપવર્તન (હોઈ) કે૦ હોય. તે (જુગ)
 કે૦ યોગ્ય રીતેજ (કમ) કે૦ અનુક્રમે કરી (વેયણિજ્જફલં) કે૦
 વેદવા યોગ્ય ફલવાલું હોય છે. ॥ ૪૭૧ ॥

હવે કયા જીવો સોપક્રમી અને કયા જીવો નિરુપક્રમી તે કહે છે.

ઉત્તમ ચરમસરીરા, સુરનેરદ્યા અસંત્વનરતિરિયા ॥
 હુંતિ નિરુવકમાઓ, દુહાવિ સેસા મુણેયવા ॥ ૪૭૨ ॥

અર્થ—ચોવીશ તોચકર, ચાર ચક્રર્થી, નવ વાસુદેવ, નવ પ્રતિવાસુદેવ અને નવ વલ્લ્લેવ દેવલા (ઉત્તમ) કે. ઉત્તમ પુરુષો રહેવાય તેઓ, તથા (ચરમ સરીરા) કે. તેજ મને મોક્ષે જનારા ચરમ શરીરચાલા, તથા (સુર) કે. ચાર પ્રકારના દેવતા, તથા (નેરદ્યા) કે. સાતે નરમના જીવો, તથા (અસંત્વનરતિરિયા) કે. અસંત્વના આયુષ્યચાલા યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યચ દેવલા જીવો (નિરુવકમાઓ) કે. નિરુવક આયુષ્યચાલા (દુતિ) કે. હોય છે. અને (સેસા) કે. તે ચિનાના રીજા જીવો (દુહાવિ) કે. સોવક્રમ આયુષ્યચાલા તથા નિરુવક આયુષ્યચાલા પદ્ય ને પ્રકારના (મુણેયવા) કે. જાણવા ॥ ૪૭૨ ॥

જેણાઉમુવકમિજ્જહ, અપ્પસમુત્થેણ ઇયરગેનાવિ ॥
 મો અજ્ઞવસાણાઈ, ઉવકમઽગુવકમો ઇયરો ॥ ૪૭૩ ॥

અર્થ—(જેણ) કે. જે (અપ્પસમુત્થેણ) કે. આત્માથી ઉત્પન્ન થયેલા અપરસાયાદિક રીતે અથવા (ઇયરગેનાવિ) કે. રીજા શક્તિ વિપાકિ કરીને (આઉ ઉવકમિજ્જહ) કે. પોતાનું આયુષ્ય ઓછું કરીયે (સો અજ્ઞવસાણાઈ) કે. તે અપરસાય વિગેરે (ઉવક્રમ) કે. ઉવક્રમ રહીય અને (ઇયરો) કે. રીજા તે અણુવક્રમો) કે. અણુવક્રમ રહીયે ॥ ૪૭૩ ॥

દરે ઉવક્રમના આત્મ મેં કહ છે

અજ્ઞવમાણ નિમિત્તે, આહારે વેયણા પરાધાણ ॥
 ફાસે આણાવાગ્, મત્તપિહ મિજ્જણ આઉં ॥ ૪૭૪ ॥

અર્થ—(અઙ્ગવસાણ) કે૦ રાગ સ્નેહ ભય વિગેરે મનનો વિકલ્પ, (નિમિત્તે) કે૦ શસ્ત્ર વિગેરે કારણ, (આહારે) કે૦ આહાર, (વેયણા) કે૦ શીઘ્ર વિનાશી શૂલાદિ દેદના, (પરાઘાણ) કે૦ ઘાડા કુશમાં તથા વૃક્ષ વિગેરેથી પડવું. (ફાસે) કે૦ સર્પ અગ્નિ વિષ વિગેરેનો સ્પર્શ, અને (આણાપાણૂ) કે૦ શ્વાસનું ન્યૂનાધિક ચાલવું. (સત્તવિહં) કે૦ એ સાત પ્રકારે આડું) કે૦ આયુષ્ય (ઙ્ગઙ્ગાણ કે૦ નાશ પામે છે. ॥ ૪૭૪ ॥

એ સાત પ્રકારના વાલમરણ ક્રોધાદિક ચાર કષાયના કારણથી થાય છે માટે ક્રોધાદિક ચાર કષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

જલરેણુપુઢવિપવ્વય—રાઈ સરિસો ચડવિહો કોહો ॥

તિણ સલયા કઢઢિઅ—સેલત્થંભોવમો માણો ॥૪૭૫॥

અર્થ—સંજલનનો, પ્રત્યાખ્યાનનો અપ્રત્યાખ્યાનનો, અને અનંતાનુવંધીનો એમ (ચડવિહો કોહો) કે૦ ચાર પ્રકારનો ક્રોધ તે અનુક્રમે (જલ) કે૦ પાણીમાં કરેલી રેખા સરખો, (રેણુ) કે૦ રેતીમાં કરેલી રેખા સરખો, (પુઢવિ) કે૦ પૃથ્વીમાં પડેલા રેખા સરખો, અને (પવ્વયરાઈ સરિસો) કે૦ પર્વતમાં પડેલી ફાટ સરખો જાણવો. તથા સંજલનનો, પ્રત્યાખ્યાનનો, અપ્રત્યાખ્યાનનો, અને અનંતાનુવંધીનો એમ ચાર પ્રકારનો (માણો) કે૦ માન તે અનુક્રમે (તિણસલયા) કે૦ નેતરના થાંભલા સરખો, (કઢ) કે૦ લાકડાના થાંભલા સરખો, (અઢિઅ) કે૦ હાડકાના થાંભલા સરખો, અને (સેલત્થંભોવમો) કે૦ પથ્થરના થાંભલા સરખો જાણવો. ॥ ૪૭૫ ॥

માયાવલેહિગોમુત્તી, મિઢસિંગવણવંસમૂલસમા ॥

લોહોહલિહ્વંજણ—કહમકિમિરાગસારિચ્છો ॥ ૪૭૬ ॥

અર્થ—સજલનની, પ્રત્યાખ્યાનની, અપ્રત્યાખ્યાનની અને અનતાનુવગી એમ ચાર પ્રકારની (માયા) કે૦ માયા તે અનુક્રમે (અવલેહિ) કે૦ વાસની છાલ સરસી, (ગોમુત્તી) કે૦ ગોમુત્ત-સરસી, (મિઠાસિંગ) કે૦ મેંઢાના શિંગડા સરસી, અને (ઘણ પ્રસમૃત્સમા) કે૦ કઢીન વાસના મૂલ સરસી છે તેમજ સંજલન નો, પ્રત્યાખ્યાનનો, અપ્રત્યાખ્યાનનો અને અનતાનુવગીનો (લોહો) કે૦ લોભ તે (હલિદ) કે૦ હલડગના રંગ સરસી, (સ્વજળ) કે૦ સરાવલાના મેલ સરસી, (રુદ્ધમ) કે૦ કાઢવના પાસ સરસી, અને (ક્રિમિરાગસારિન્ડો) કે૦ કરમજીના રંગ સરસી હોય છે. ॥ ૪૭૬ ॥

પક્ષં ચડમાસ સવચ્છર-જાવજીવાણુ ભવે કમસો ॥
 દેવનરતિરિય નારય-ગઈ સાહળહેડઆ મળીયા ॥૪૭૭॥

અર્થ—તે સજલનાદિક કષાય (કમસો) કે૦ અનુક્રમે (પક્ષ) કે૦ પટ્ટર દિવસ, (ચડમાસ) કે૦ ચારમાસ, (સવચ્છર) કે૦ એક વર્ષ અને (જાવજીવાણુ) કે૦ યાવત્ જીવિત સુધી (મને) કે૦ હોય, યાથી તે સજલનાદિક કષાય અનુક્રમે (દેવ-નરતિરિયનારયગઈ) કે૦ દેવતા, મનુષ્ય, નિર્યંચ અને નારકીની ગતિના (સાહળહેડઆ) કે૦ મેલવવાના કારણ (મળીયા) કે૦ રુદ્ધા છે ॥ ૪૭૭ ॥

હવે સર્વ જીવને પર્યાપ્તિ કહ છે

આહારસરીરિદિય, પજ્જતી આળપાળ માસ મળે ॥
 ચડપચપચઢપિય, ઇગ ત્રિગલાસન્નિસન્નીળ ॥ ૪૭૮ ॥

અર્થ—પુરુષ પરિણમન હતુ જે આત્માક્રિયોષ તે પર્યાપ્તિ કહવાય પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે (આહાર) કે૦ આહારપર્યાપ્તિ, (સરીર) કે૦ શરીરપર્યાપ્તિ, (ઇન્દ્રિય પજ્જતી) કે૦ ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ,

(આળપાળ) કે० શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ, (માન) કે० માયાપર્યાપ્તિ, (મળે) કે० મનપર્યાપ્તિ. તેમાં (ઇગ) કે० એકેન્દ્રિયજીવોને (ચડ) કે० ચાર, (વિગલ) કે० વિકલેન્દ્રિયજીવોને (પંચ) કે० પાંચ, (અસન્નિ) કે० અસંજી પંચેન્દ્રિયને (પંચ) કે० પાંચ, અને (સન્નીળ) કે० સંજી પંચેન્દ્રિયને (છપ્પિય) કે० છ પર્યાપ્તિ હોય છે. ॥૪૭૮॥

આહારસરીરિન્દિઅ, ઝસાસવઓ મળોમિ નિવ્વત્તિ ॥

હોઝજઓ દલિયાઓ, કરગં પડ સા ડ પજ્જત્તી ॥૪૭૯॥

અર્થ—(આહાર) કે० આહારપર્યાપ્તિ, (સરીર) કે० શરીર-પર્યાપ્તિ, (ઇન્દિઅ) કે० ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ, (પડ) કે० પ્રત્યે (ઝસાસ) કે० શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ, (વઓ) કે० વચનપર્યાપ્તિ, અને (મળો) કે० મનપર્યાપ્તિ, એ છ પર્યાપ્તિની (અભિનિવ્વત્તિ) કે० ઉત્પત્તિ (જઓ દલિઆઓ) કે० જે પુદ્ગલ દલયકી આહારાદિકની ઉત્પત્તિપ્રત્યે (કરણ) કે० જીવ સમ્બન્ધી શક્તિવિશેષ (હોઝ) કે० થાય તે (પજ્જત્તી) કે० પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. ॥ ૪૭૯ ॥

હવે જીવને દશ પ્રાણ હોય તે કહે છે.

પળ ઇન્દિય તિવલૂસા, સાઝ દસ પાળ ચડ છ સગ અટ્ટ ॥

ઇગદુતિચડરિન્દિાણં, અસન્નિસન્નાળ નવ દસ ય ॥૪૮૦॥

અર્થ—સ્પર્શન, રસન, ગ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોત્ર એ (પળ ઇન્દિય) કે० પાંચ ઇન્દ્રિય, મનોવલ વચનવલ અને કાયવલરૂપ (તિવલ) કે० ત્રણ વલ, (ઝસાસ) કે० શ્વાસોશ્વાસ, અને (સાઝ) કે० આયુષ્ય એ (દસ પાળ) કે० દશ પ્રાણ જાણવા. તેમાં (ઇગ) કે० એકેન્દ્રિયને (ચડ) કે० ચાર, (દુતિચડરિન્દિાણં) કે० વેદી તેંદ્રી અને ચડરિન્દ્રીને અનુક્રમે (છ સગ અટ્ટ) કે० છ સાત અને આઠ પ્રાણ હોય છે. (ય) કે० તથા (અસન્નિસન્નીળ) કે० અસંજી પચેન્દ્રીય

તથા સજીવચેદ્રીયને (નવ દસ) કે० નવ અને ઠગ માણ
અનુક્રમે જાણવા ॥ ૪૮૦ ॥

एगिंदियस्सवि आहार-भयमेहुणपरिग्गहाइ सन्नाइ ॥
कोहे माणे माया-लोहे ओहे य लोगे य ॥ ४८१ ॥

अर्थ—(एगिंदियस्सवि) के० एकेंद्रीय जीरोने (आहार)
के० आहार, (भय) के० भय, (मेहुण) के० मँयुन, (परिग्गह)
के० परिग्रह, (कोहे) के० क्रोय, (माणे) के० मान, (माया) के०
माया, (लोहे) के० लोभ (ओह्य) के० ओर અને (लोगेय) के०
लोक ए दस (सन्नाइ) के० सज्ञा होय ॥ ४८१ ॥

इय जीरोने समुद्धान कह छे
वेयण कमाय मरणे, वेउळ्वी तेय हार केवलिया ।।
सग पण चउ तिन्नि कमा, नर मुर नेरइयतिरियाण ॥ ४८२ ॥

अर्थ—(वेयण) के० वेयना, (कमाय) के० कसाय, (मरणे)
के० मरण, (वेउळ्वी) के० वैरिय, (तेय) के० तेजम, (आहार) के०
आहारक અને (કેવલિયા) के० કેવલી, ए सान समुद्धान जાણરા-
તેમા (નર) કે० મનુષ્યને (મગ) કે० સાગ, (છુર) કે० દેશનાને
(પણ) કે० પાંચ, (નેરइय) કે० નારસીને (૪૩) ૫૦ રાર, અને
(તિરિયાણ) કે० તિર્યચને (તિન્નિ) કે० ત્રણ સમુદ્ધાત (કમા)
કે० અનુક્રમે હોય છે ॥ ૪૮૨ ॥

દાં મલેપ મગ્રહણીના ગોંબીમ ઘાર કહે છે
મંચિત્તયરી उ इमा, मगीरमोगाहणा य मंचयणा ॥
सन्ना मंष्टाण कमाय, लेमिंदिय दु समुग्गयाया ॥ ४८३ ॥
दिट्ठीदमणनाणे, जोगुअओगोअवायचअणद्धिइ ॥
पज्जत्ति किमाहारे, मन्नि गई आगई वेए ॥ ४८४ ॥

अर्थ—(इमा) के० आ संग्रहणी (संविचयरी) के० अति संक्षेपमात्र चौबीसद्वारे करी कहे छे, १ (सरीर) के० शरीरद्वार, २, ओगाहणाय) के० अवगाहना द्वार, ३ (संवयणा) के० संवयणद्वार, ४ (सन्ना) के० संज्ञाद्वार, ५ (मंढाण) के० संस्थानद्वार, ६ (कसाय) के० कसायद्वार, ७ (लेम) के० लेज्याद्वार, ८ (इंदिय) के० इन्द्रियद्वार, ९ (दुसमुग्याया) के० द्विसमुदयातद्वार, १० (दिष्टी) के० दृष्टिद्वार, ११ (दंसण) के० दर्शनद्वार, १२ (नाणे) के० ज्ञानद्वार अने १३ अज्ञानद्वार, १४ (जोग) के० जोगद्वार, १५ (उवओग) के० उपयोगद्वार, १६ (उव्वाय) के० उपपातद्वार, १७ (चवण) के० चवनद्वार, १८ (टिइ) के० स्थितिद्वार, १९ (पज्जत्ति) के० पर्याप्तिद्वार, २० (किमाहारे) के० किमाहारद्वार, २१ (सन्नि) के० संज्ञाद्वार, २२ (गई) के० गतिद्वार, २३ (आगई) के० आगतिद्वार, २४ (नेए) के० वेदद्वार ॥ ४८४ ॥

मलहारहेमसुरीण, सीसलेसेण सूरिणा रइयं ॥

संवयणिरयणमेयं, नंदउ जावीरजिगतित्थं ॥ ४८५ ॥

अर्थ—(मलहार हेमसुरीण) के० मलधारी गच्छता हेमचन्द्रमूरिना (सीसलेसेण) वालशिष्य एवा (सूरिणा) के० चन्द्रमूरिण (रइयं) के० रचेलुं (संवयणिरयणं) के० आ संग्रहणीरत्न (जावीरजिगतित्थं) के० ज्यां मुयी वीरतीर्थप्रवर्त्तत्यां मुयी (नंदउ) के० वृद्धिपाभो ॥ इति चन्द्रमूरिरचिता संग्रहणी समाप्ता ॥

श्री चन्द्रगन्धीय ज्ञान मन्दिर, जयपुर

